На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 88/17, 27/18 - др. закон и 10/19),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК О ПЛАНУ И ПРОГРАМУ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Правилник је објављен у "Службеном гласнику РС - Просветни гласник", бр. 5/2019 од 27.5.2019. године, ступио је на снагу 4.6.2019, а примењиваће се на ученике који уписују први разред основног музичког образовања и васпитања почев од школске 2019/2020. године.

Члан 1.

Овим правилником утврђује се план и програм наставе и учења за основно музичко образовање и васпитање.

Члан 2.

Основно музичко образовање и васпитање остварује се у трајању од шест година и четири године у зависности од врсте инструмента, у два образовна циклуса.

Школа може да организује програм наставе и учења за припремни разред, за ученике млађег узраста.

Ученик који се истиче способностима и знањем може да стекне основно музичко образовање и васпитање у року краћем од прописаног планом и програмом наставе и учења.

План и програм наставе и учења за основно музичко образовање и васпитање, са програмом наставе и учења за припремни разред, одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 3.

У I разред основне музичке школе за инструменте: виолина, виола, виолончело, гитара, тамбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа (педална и непедална), клавир, хармоника, флаута, може да се упише ученик од 9 година и млађи.

У I разред основне музичке школе за инструменте: обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон, туба, традиционалне инструменте, оргуље, удараљке и контрабас, може да се упише ученик од 11 година и млађи.

У I разред основне музичке школе за соло певање, може да се упише: за женске гласове - ученик од 13 година и старији, а за мушке гласове - ученик од 16 година и старији.

У I разред основне музичке школе за српско традиционално певање и свирање може да се упише ученик од 10 година и старији.

У I разред основне музичке школе може да се упише и ученик старији него што је прописано ст. 1-4. овог члана, уколико на пријемном испиту испољи изузетне музичке способности.

Члан 4.

Програм наставе и учења у основној музичкој школи изводи се индивидуално (настава инструмента и певања) и групно (настава солфеђа, теорије музике, групног певања, групног свирања оркестра, хора и камерне музике).

Група у програму наставе и учења за припремни разред може да има од 12-16 ученика.

Група у програму наставе и учења за предмете: Солфеђо и Теорије музике може да има од 7-12 ученика, Оркестар од 12-30 ученика и Хор до 50 ученика. Када школа није у могућности да формира хор/оркестар онда формира камерни ансамбл у групи до 12 ученика.

Група у програму наставе и учења за предмете: Групно свирање и Групно певање на одсеку за Српско традиционално певање и свирање може да има од 2-8 ученика.

Члан 5.

У првом циклусу шестогодишњег и четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања час индивидуалне наставе и групног певања траје 30 минута. Час упоредног клавира за ученике соло певања и српског традиционалног певања траје 45 минута.

У другом циклусу часови групне наставе и сви остали часови индивидуалне наставе трају 45 минута.

Члан 6.

Програм наставе и учења у основној музичкој школи прилагођава се ученицима са сметњама и инвалидитетом, путем спровођењем мера индивидуализације (прилагођавањем простора и услова, метода рада, дидактичког материјала, начина давања инструкције и др., као и изменама садржаја активности, садржаја учења и исхода образовања и васпитања), односно припремом индивидуалног образовног плана, у складу са правилником којим се прописују ближа упутствима за остваривање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање.

Члан 7.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Србије - Просветном гласнику", а примењиваће се на ученике који уписују први разред основног музичког образовања и васпитања почев од школске 2019/2020. године.

Број 110-00-91/2019-04

У Београду, 25. априла 2019. године

Министар,

Младен Шарчевић, с.р.

ПЛАН И ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАСТАВНИ ОДСЕЦИ

А. ОБАВЕЗНИ

1. Одсек за класичну музику
2. Одсек за српско традиционално певање и свирање

Б. ИЗБОРНИ

1. Одсек за рану музику*
2. Одсек за џез музику*

А. ОБАВЕЗНИ ОДСЕЦИ

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ – ШЕСТОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус						Други циклус					
	I разред		II разред		III разред		IV разред		V разред		VI разред	
	Фонд часова											
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	33
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	66
СВЕГА	4	140	4	140	4	140	6	120	6	120	7	231

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ – ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	2	70	2	66
СВЕГА	4	140	4	140	6	210	7	231

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Соло певање	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
Упоредни клавир	1	35	1	35	1	35	1	33
СВЕГА	5	175	5	175	5	175	6	198

ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ – ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Инструмент	1	35	1	35	1	35	1	33
Групно певање	1	35	1	35	1	35	1	33
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
Упоредни клавир	1	35	1	35	1	35	1	33
СВЕГА	5	175	5	175	5	175	6	198

* Настава инструмената и певања на Одсеку за рану музику и Одсеку за џез музику организована је тако да ученици који се определе за те одсеке имају по два часа наставе обавезног инструмента на Одсеку за класичну музику и још један час инструмента за који се определе на Одсеку за рану музику и Одсеку за џез музику

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	66
Групно свирање	-	-	-	-	1	35	1	33
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
СВЕГА	4	140	4	140	5	175	6	198

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

А. ОБАВЕЗНИ ОДСЕЦИ

1. ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ

У оквиру шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучавају се следећи инструменти: виолина, виола, виолончело, гитара, тамбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа (педална и непедална), клавир, хармоника, флаута, обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон и удараљке.

У оквиру четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучавају се: оргуље, соло певање, контрабас и туба.

Поред наставе инструмента, односно певања, на Одсеку за класичну музику изучавају се: солфеђо, теорија музике, оркестар, хор, камерна музика и упоредни клавир.

2. ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Српско традиционално свирање на народним инструментима и српско традиционално певање изучава се у оквиру четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Изучавају се жичани (гусле, различите врсте тамбура...) и дувачки инструменти (фрула, двојнице, окарина, шупељка, дудук, кавал, дипле, гајде...).

Б. ИЗБОРНИ ОДСЕЦИ

Ученици изборних одсека имају по два часа наставе обавезног инструмента на Одсеку за класичну музику и још један час инструмента за који се определе на Одсеку за рану музику и Одсеку за џез музику.

1. ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

На Одсеку за рану музику изучавају се следећи инструменти: виела и ренесансна виолина, виола да гамба, лаута, историјска харфа, чембало, оргуље, блок флаута, траверзо флаута, шалмај, крумхорн, корнамуза, дулцијан, цинк, корнет, сегбат и ренесансно певање.

На овај одсек уписују се ученици који то желе а похађају Одсек за класичну музику. Ученици Одсека за класичну музику уписују се у последњој години учења класичног инструмента и то за: блок флауту/траверзо флауту, рано певање, шалмај, крумхорн, корнамузу, дулцијан, цинк, корнет и сегбат а за све остале инструменте у последње две године школовања.

Прва година учења инструмента/певања на Одсеку за Рану музику представља проширивање музичког образовања. Како ученици који уче неки од инструмената већ похађају или су завршили класични одсек, час прве године учења свих инструмената и певања на Одсеку за рану музику траје 45 минута а оцењивање је бројчано.

2. ОДСЕК ЗА ЏЕЗ МУЗИКУ

На Одсеку за џез музику изучавају се следећи инструменти: контрабас, бас гитара, гитара, клавир, саксофон, труба, тромбон, бубњеви и џез певање.

На овај одсек уписују се ученици који то желе а већ похађају Одсек за класичну музику и то следеће инструменте:

– контрабас – ученици III и IV разреда контрабаса;
– бас гитара – ученици III и IV разреда контрабаса;
– гитара – ученици V и VI разреда гитаре;
– клавир – ученици V и VI разреда клавира;
– саксофон – ученици V и VI разреда саксофона, флауте, обое, кларинета или фагота;
– труба – ученици V и VI разреда трубе; тромбон – ученици V и VI разреда тромбона; бубњеви – ученици V и VI разреда удараљки;
– џез певање – ученици IV разреда соло певања, као и ученици завршног разреда четворогодишњег или шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања свих инструмената.

Прва година учења инструмента/певања на Одсеку за Џез музику представља проширивање музичког образовања. Како ученици који уче неки од инструмената већ похађају или су завршили класични одсек, час прве године учења свих инструмената и певања на Одсеку за рану музику траје 45 минута а оцењивање је бројчано.

ИСПИТИ

У основној музичкој школи полажу се следећи испити:
– пријемни;
– годишњи;
– разредни;
– поправни;
– завршни;
– испит за ниво знања првог циклуса и
– испит за ниво знања основне музичке школе.

Пријемни испит полаже се пре уписа у I разред, по правилу у јунском или августовском року. На пријемном испиту проверава се слух, ритам и музичка меморија. Ученици који су похађали програм припремног разреда, полажу пријемни испит.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из главног предмета полажу ученици III, IV, V и VI разреда шестогодишњег – II, III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из солфеђа полажу ученици III и VI разреда шестогодишњег и II и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Завршни испит из теорије музике полажу ученици VI разреда шестогодишњег и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из упоредног клавира, полажу ученици II и IV разреда Соло певања.

Ученици који на годишњем испиту основног музичког образовања и васпитања добију негативну оцену из главног предмета понављају разред. Ученици који на годишњем испиту добију негативну оцену из неког од осталих предмета полажу поправни испит у августовском року.

Ученици разреда у којима нема годишњег испита оцењују се годишњом оценом. Ванредни ученици полажу годишњи испит из свих предмета, у свим разредима.

Ученици који убрзано напредују полажу годишњи испит у три испитна рока, у јануарском, јунском и септембарском испитном року.

Разредни испит полажу ученици који, у току школске године, нису похађали више од трећине укупног броја часова, а утврди се да нису савладали садржај наставног програма за тај разред. Ученици такође полажу разредни испит из предмета из којег није одржано више од трећине часова утврђених наставним планом. Ученици који добију негативну оцену на разредном испиту полажу поправни испит у августовском року, а ученици завршног разреда у јунском и августовском року.

Поправни испит полажу ученици са недовољном оценом из предмета из којег се не полаже годишњи испит и ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из солфеђа, теорије музике и упоредног клавира.

Ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из главног предмета не могу да полажу поправни испит. Ученик који има до две недовољне закључене оцене полаже поправни испит у августовском року, а ученик завршног разреда у јунском и августовском року.

СМОТРЕ

Смотре се организују у циљу провере знања и напредовања ученика у току и на крају школске године према наставном плану и програму одговарајућег одсека и предмета и остварују се на основу школског програма.

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ

1) Настава главног предмета – инструмента, односно певања

– Током шестогодишњег (у I, II и III разреду) и четворогодишњег (у I и II разреду) основног музичког образовања и васпитања, час траје 30 минута, а у свим осталим разредима 45 минута. Настава главног предмета и упоредног клавира је индивидуална у свим разредима.

– Час упоредног клавира за соло певање и српско традиционално певање траје 45 минута.

2) Настава солфеђа и теорије музике

– Часови солфеђа и теорије музике трају по 45 минута.

3) Настава оркестра, хора и камерне музике

– Настава оркестра је обавезна за ученике IV, V и VI разреда виолине, виоле, виолончела, тамбуре, мандолине, хармонике, флауте, обое, кларинета, саксофона, фагота, хорне, трубе, тромбона, удараљки као и за ученике III и IV разреда контрабаса и тубе. Поред стандардних оркестарских састава Школа може да формира и оркестре нестандардних састава у зависности од заступљености инструмената по врсти и годинама учења.

– Ученици инструмента који не свирају у оркестру обавезни су да похађају наставу хора.

– Настава камерне музике организује се за ученике IV, V и VI разреда шестогодишњег, као и за ученике III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања у случају када школа није у могућности да формира велике ансамбле – хор и оркестар и у оквиру додатне наставе.

– Часови оркестра, хора и камерне музике трају по 45 минута. За потребе јавне и културне делатности могуће је повећати фонд часова из ових предмета.

КЛАВИРСКА САРАДЊА – КОРЕПЕТИЦИЈА

Часови корепетиције у првом циклусу за гудачке, дувачке и ударачке инструменте трају 15 минута недељно по ученику.

Часови корепетиције за гудачке, дувачке и ударачке инструменте у другом циклусу трају 30 минута недељно по ученику.

Ученици првог циклуса соло певања наставу корепетиције имају 30 минута недељно по ученику, а другог циклуса 45 минута недељно по ученику.

Наставник корепетитор држи ученику наставу у присуству његовог наставника главног предмета и самостално као припрему за јавни наступ.

КУЛТУРНА И ЈАВНА ДЕЛАТНОСТ

Културна и јавна делатност основне музичке школе најуже је повезана са њеном образовно-васпитном улогом и чине је:

– организовање школских и ваншколских ученичких јавних наступа и концерата (солисти, ансамбли, оркестри и хорови);

– организовање концерата гостујућих музичких уметника;

– активности везане за организовање учешћа ученика на домаћим и међународним музичким такмичењима (за солисте, камерне ансамбле, оркестре и хорове); смотрама, фестивалима и сличним манифестацијама, као и за самостално организовање оваквих манифестација;

– организовање разних врста прослава, меморијала, размена, гостовања и сличних манифестација;

– организовање мајсторских курсева истакнутих музичких педагога и извођача;

– организовање студијских путовања;

– организовање медијских промоција разне врсте;

– успостављање разних облика сарадње са домаћим и иностраним образовним и културним институцијама.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ МУЗИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

1. Развијање музичких способности – слуха, осећаја за ритам, музичке меморије и музичке фантазије;
2. Упознавање ученика са грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима одабраног инструмента/гласа;
3. Овладавање основном техником свирања, односно вокалном техником на одабраном инструменту/гласу;
4. Развијање вештине коришћења различитих елемената музичке изражајности (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације) у стилском и емоционалном обликовању композиција;
5. Стицање искуства јавног наступања – самосталног и у ансамблу.
6. Развијање стваралачких способности, критичког мишљења мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
7. Развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
8. Развијање личног и националног идентитета кроз очување музичке традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
9. Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
10. Усвајање правила понашања при слушању и извођењу музике.

ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за ниво основног образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Наставни програми су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања и разговор са колегама.

Препоруке за планирање образовно-васпитне праксе и праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама ученика.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

Назив предмета	**СОЛФЕЂО – ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД**
Циљ	**Циљ** учења предмета Солфеђо у припремном разреду је да код ученика развије љубав према музици, слободу и способност да се изразе кроз музику, чиме се ствара квалитетна основа за даљи наставак бављења музиком
Разред	**Припремни**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изводи покрете док слуша дечије и народне песме и примере из литературе; – изрази доживљај музике коју слуша цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – препозна различите инструменте и извођачке саставе, и разлику између вокалне и инструменталне музике; – наведе композиторе чију је музику имао прилике да слуша и заволи; – изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; – пева по слуху песмице моделе; – опише својим речима доживљај музике у дуру и молу; – опише својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; – пише ноте различитог трајања и кључеве уз помоћ наставника; – препозна и изводи песмице различитом динамиком (јако и тихо); – препозна и изводи песмице различитог темпа (споро и брзо); – изводи ритам уз покрет; – уочи разлику између дводела и тродела; – прати своје певање уз помоћ ритмичког инструмента; – пева и препозна задате тонове и мотиве неутралним слогом; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; – прави музичке инструменте од различитих материјала; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање музике уз покрет Слушање музике уз цртање Елементи музичке писмености (препознавање кроз слушање) Музички Орфофв инструменти, хор, оркестар и ансамбли Вокална и инструментална музика Дела различитих музичких жанрова примерени узрасту
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ МЕЛОДИКА, РИТАМ И МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Певање дечијих и народних песмица примереног садржаја и карактера, различитог тонског рода и песмица модела Препознавање дурског и молског тонског рода Развој музикалности Музичка графомоторика: писање нотних вредности у линијском систему, писање виолинског и бас кључа Основне ознаке за динамику (forte, piano) Основне ознаке за темпо (спор и брз) Препознавање нотних трајања у примеру Покрет у функцији ритма Извођење ритмичке пратње-Орфов инструментаријум (бубњићи, звечке,) и ручно израђени инструменти Опажање и интонирање тонова и мотива неутралним слогом Записивање нотних трајања: четвртине и осмине Транспоновање песмица по слуху
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице Ритмичка пратња дечијим музичким инструментима: звечке, фрулице, даире,
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача
Јавни наступи: Јавни час – извођење научених песмица		

Кључни појмови садржаја: слушање, покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу и стицању знања и вештина.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји наставе припремног разреда су усмерени ка развоју интересовања и љубави према музици. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности

и подршке. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад мождане функције и унапређује когнитивне способности детета**.** Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу), рад треба ефикасно организовати.

Код најмлађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава у припремном разреду се састоји из неколико области-тема: слушање музике, мелодика, опажање – интонирање, музичко стваралаштво, ритам и музички бонтон. Наведене области су међусобно повезане и иако се посебно савладавају, оне чине нераскидиву свеобухватну целину.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Активним слушањем музике ученици опажају елементе и облике уметничког дела, разликују инструменте и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају. Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик – сличност и различитост делова у композицији. Оно знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Цртањем и покретом током слушања музике, ученици преносе мисли и осећања развијајући креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком и на тај начин негује се квалитетна музичка публика.

МЕЛОДИКА

Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији. Певају се музички модели, песме са текстом, мелодије различитих жанрова, српске народне песме, као и песме различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности. Примери се обрађују по слуху, наравно, уз помоћ наставника, и инструменталну пратњу.

У припремном разреду ученици на задатим мотивима препознају смер кретања мелодије (навише–наниже), скокове или поступан покрет, динамичке контрасте (тихо–јако), темпо (брзо–споро), метричке разлике (дводелни и троделни метар).

Осим опажањем, ове елементе ученици савладавају и интонирањем развијајући при том и музичку меморију.

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Музичким стваралаштвом, ученици се у припремној настави могу бавити мењањем мелодијских мотива, као и преобликовањем мелодије и ритма познатих песама као и креирањем бројалица на задати текст. Тиме се стварају нове, једноставне, јединствене креативне мелодијско ритмичке целине.

Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментариј или ручно израђени инструменти).

Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност ученика, али и наставника.

Дидактичко-музичка игра

Музичке игре су идеално средство спонтаног усвајања знања и вештина. Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. Кроз игру се подстиче али и развија природна радозналост детета, развијају се способности запажања и изражавања-памћење, говор, мишљење. Ј. А. Коменску наглашава важност игре у предшколском одгоју те истиче да ће и школа деци бити привлачнија ако се буде учило кроз игру.

Развој савремених технологија

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике (коришћењем асоцијативних слика, квизова, видео клипова, укрштених речи,...).

РИТАМ

Ритам се развија кроз покрет и певање. На тај начин се подстиче активна настава која доприноси већој мотивацији и бољим резултатима.

Ученик изражава свој доживљај музике, прати покретом песме и композиције: пљескањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,... те при том опажа и усваја елементе ритма.

МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ

Савладавањем основних музичких елемената писањем, цртањем и бојењем код ученика се подстиче развој музичке графомоторике (писање нота на линијама и у празнинама, писање виолинског и бас кључа,...)

МУЗИЧКИ БОНТОН

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Ученике треба подстицати да пажљиво слушају и коментаришу извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понашају на концертима и јавним наступима.

Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У припремном разреду ученици се не оцењују, али је наставник у обавези да води педагошку документацију и запажања о ученицима.

Посебан изазов и уживање за ученике представља јавни наступ при чему се приказује пређени програм.

А. ОБАВЕЗНИ ОДСЕЦИ

1. ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ

1.1. ШЕСТОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(виолина, виола, виолончело)

Назив предмета **ВИОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике виолине и начин добијања тона; – правилно стоји и држи инструмент и гудало; – изводи пицикато и основне потезе гудалом; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у првој позицији на свим жицама; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – интонативно и ритмички правилно контролише и чита нотни текст; – примени основне елементе нотне писмености у свирању нотног текста у виолинском кључу; – примени што богатију музичку фантазију коју је развио путем приче и игре са наставником у свирању; – користи различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента Начин добијања тона Поставка леве и десне руке **Техника десне руке:** – квалитет звука на празним жицама; – држање и вођење гудала по једној жици; – прелазак са жице на жицу; – основне динамичке различитости по једној жици; – расподела гудала Основни потези: деташе, легато, маркато (2 и 4 нота на једно гудало) **Техника леве руке:** – поставка прве позиције; – разлика степена и полустепена; – прва позиција, распореди прстију (полустепен 2-3 и 1-2 прст); – поставка прстију и упоређивање полустепена у односу на суседне жице Једноставне вежбе за развој моторике прстију леве руке Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале са трозвуком у једној октави **ЛИТЕРАТУРА** – А С Шаљман: *Бићу виолиниста* (I свеска А) – К Тахтаџиев: *Виолина 1* – Фортунатов: *Млади виолиниста* (I свеска) – М Гарлицкиј, К Родионов, Ј Уткин, К Фортунатов: *Хрестоматија I–II разред* – Б Ферара: *Школа за виолину* – Ј Јорданова: *Буквар за мале виолинисте* – З Мемедовић: *Учим да свирам виолину* – Д Марковић: *Почетна школа за виолину, I свеска*
Обавезни минимум програма – три дурске, односно молске скале са трозвуцима; – двадесет вежбица, етида; – десет малих комада песмица		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри – Једна једнооктавна скала са трозвуцима (квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд); – Једна етида или комад – Један комад или први став кончертина		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– изражајно пева и свира песмице на виолини; – интонативно и ритмички правилно контролише и чита нотни текст; – примени основне елементе нотне писмености у свирању задатог нотног текста у виолинском кључу; – примени ознаке за динамику и темпо;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање технике свирања на виолини Темпо (andante, moderato, allegro, presto) Динамика (piano, mezzo piano, mezzoforte, forte, diminuendo, crescendo) **Техника десне руке:** – квалитет звука кроз динамичке промене; – динамичко нијансирање;

– пренесе музичку фантазију коју је развио у раду са наставником кроз свирање; – самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – покаже самопоуздање у току јавног наступа; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака; – уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		– јасна расподела гудала уз различите ритмичке јединице; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо ; – повезивање свих жица кроз потезе легата Потези: деташе, легато (4 и 8 нота на једно гудало), стакато, маркато и мартеле **Техника леве руке:** – прва позиција, сви распореди прстију; – поставка првог прста уз пражић; – лака хроматика у првој позицији; – глисанда до III позиције на свим жицама; – поставка прстију у односу на суседне жице кроз легато потез (припрема за једноставне акорде) Вежбе за развој моторике прстију леве руке Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале са дурским или молским трозвуком кроз једну или две октаве у првој позицији **ЛИТЕРАТУРА** – Грегоријан: *Скале* – Х Шрадик: *Школа виолинске технике* (I свеска) – *„Изабране етиде*" различитих аутора I–III разреда (издање Москва, „Музика") – А С Шаљман: *Бићу виолиниста* (*I свеска А*) – К Тахтациев: *Виолина 2* – Фортунатов: *Млади виолиниста* (I свеска) – М Гарлицкиј, К Родионов, Ј Уткин, К Фортунатов: – *Хрестоматија I–II* разред и *II–III* разред – Б Ферара: *Школа за виолину* – Ј Јорданова: *Буквар за мале виолинисте* – Д Марковић: *Почетна школа за виолину*, I и II свеска
Обавезни минимум програма – четири дурске, односно молске једнооктавне или двооктавне скале са трозвуцима – шест етида са различитом проблематиком – четири комада различитог карактера		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри – Једна једнооктавна или двооктавна скала са трозвуцима; – Једна етида – Два комада различитог карактера или варијације или први став концерта (кончертина)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ВИОЛИНА**
Циљ	**Циљ** наставе и учења Виолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– свесно меморише нотни текст; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција са и без глисанда; – прати интонацију и коригује се; – примењује ознаке темпа, карактера, динамике и агогике; – користи вибрато на дужим нотама; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – самостално и свакодневно вежба; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака – уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – прати музичку фразу у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Музичка меморија – неговање и развијање Самостално вежбање – планирање и процедуре Држање инструмента и гудала (контрола) Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима Слушање и интонација Усавршавање технике свирања на виолини Темпо (ларго, виваће, сфорцандо, глисандо, ритенуто, аћелеранодо) **Техника десне руке**: – вођење гудала на две жице истовремено, деташе; – увод у акорде наниже на три жице; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо Потези: деташе, легато (3, 4, 6, 8 нота на једно гудало), стакато, маркато, мартеле, спикато **Техника леве руке:** – коришћење бар две различите позиције без прелаза; – почетне вежбе вибрата; – хроматика; – природни флажолети; – једноставни двозвуци са коришћењем једног прста и празних жица; – једноставни акорди на три жице; Музички бонтон

		Скале и трозвуци Дурске и молске скале са трозвуцима (дурски или молски квинтакорд и квартсекстакорд) у једној позицији, кроз једну или две октаве **ЛИТЕРАТУРА** – Х Шрадик: *Школа виолинске технике* (I свеска) – Грегоријан: *Скале* – А С Шаљман: *Бићу виолиниста* (I свеска Б) – К Тахтациев: *Виолина 2* – Фортунатов: *Млади виолиниста* (I свеска) – М Гарлицкиј, К Родионов, Ј Уткин, К Фортунатов: – *Хрестоматија II –III* разред – Б Ферара: *Школа за виолину* – Т Балашова – М Кесељман: *Изабране етиде* (I свеска) – *Изабране етиде* различитих аутора I–III разреда (издање Москва, „Музика”) – З Багиров: *Романса* – Д Кабалевски: *Кловнови* – *Варијације* (Н Бакланова, Комаровски, Хендл) – А Комаровски: *Кончертино Ге-дур* (I став) – О Ридинг: *Кончертина ха-мол, Ге-дур* (I став) – П Николић: *Кончертино Гедур* (I став)
Обавезни минимум програма – четири скале кроз две октаве и разлагања; – шест етида са различитом проблематиком; – четири комада различитог карактера		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм – Једна двооктавна дурска или молска скала са трозвуцима (квинтакорд и кватсекстакорд) са или без промене позиције; – Једна етида – Два комада различитог карактера; или варијације; или први став концерта (кончертина)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ВИОЛИНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– самостално чита сложенији музички материјал; – брже меморише дужи нотни текст; – користи метроном приликом вежбања; – штимује се уз мању помоћ наставника; – примењује вибрато у свирању; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака у школи и ван ње; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа Метричко и ритмичко свирање уз метроном Слушање и интонација Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу Музичка меморија – неговање и развијање Заједничко свирање (наставник–ученик, ученик– ученик) Развој извођачког апарата **Техника десне руке:** – уједначеност звука кроз различите потезе; – свирање истовремено на две жице деташе и легато; – свирање акорада на три и четири жице (навише и наниже) Потези: деташе, легато (3, 4, 6, 8, 9, 16 нота на једно гудало), стакато, мартеле, спикато **Техника леве руке:** – коришћење прве, друге треће и четврте позиције са прелазима; – вибрато; – хроматске скале у првој позицији; – разложене терце; – природни и вештачки флажолети; – једноставни двозвуци у првој позицији (сексте, терце, кварте); – једноставни акорди на три и четири жице у првој позицији **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале (4, 8, 16 на једно гудало) са различитим потезима, кроз две октаве са прелазима; Дурски и молски трозвуци (квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд - деташе и три легато) кроз две октаве са прелазима; **ЛИТЕРАТУРА** – Х Шрадик: *Школа виолинске технике* (I свеска) – Скале по избору наставника – А С Шаљман: *Бићу виолиниста* (II свеска) – К Тахтациев: *Виолина 3* – Фортунатов: *Млади виолиниста* (II свеска) – М Гарлицкиј, К Родионов, Ј Уткин, К Фортунатов: – *Хрестоматија III–IV разред* – Т Балашова – М Кесељман: *Изабране етиде* (II свеска)

		– *Изабране етиде* различити аутори (II свеска), издање Москва, „Музика“ – Ј Коњус: *Мале етиде дуплих нота* – Волфарт: *60 етида, оп. 45* Кајзер: *36 етида, оп. 20* (I свеска) – Е Ценкинсон: *Игра* – А Јаншинов: *Преслица* – Ђ Б Перголези: *Арија* – П И Чајковски: *Стара песма* – Бакланова: *Сонатина Бедур* – З Фибих: *Сонатина* – А Јаншинов: *Кончертино оп. 35* – Кихлер: *Кончертино у стилу Вивалдија, Дедур* (I или II и III став) – А Вивалди: *Концерт Ге-дур* (I став) – Ф Зајц: *Концерт бр. 1, 2* (I став)
Обавезни минимум програма – четири скале кроз две октаве и разлагања; – осам етида са различитом проблематиком; – четири комада (или тема са варијацијама) различитог карактера – први или други и трећи став концерта (или кончертина) један или два става сонате		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм – Једна двооктавна дурска или молска скала са прелазима са дурским или молским трозвуци (квинтакорд, секстакорд, квартсекстакорд) са прелазима; – Једна етида – Један комад; или једна етида различитог карактера од предходне – Први или други и трећи став концерта (кончертина); или тема с варијацијама; или један или више ставова сонате		

Кључни појмови садржаја**:** тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ВИОЛИНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Пети**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– самостално штимује свој инструмент; – самостално вежба и поступа по процедури која се примењује у стицању технике леве и десне руке; – контролише интонацију ритам и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – истражује начине добијања чистог тона и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – испољи креативност у остварењу музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на технику припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – користи првих пет позиција; – користи хармонски слух; – влада једноставнијом двозвучном и акордском техником у програму; – свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа Метричко и ритмичко свирање Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима Слушање, интонација и штимовање инструмента Музичка меморија – неговање и развијање Камерно музицирање (наставник–ученик, ученик– ученик) Развој извођачког апарата и музичке фантазије кроз рад над одговарајућем литературом и композицијама сложенијих техничких захтева Музичка меморија – неговање и развијање Музички бонтон **Техника десне руке**: – владање комплетним звуком на инструменту; – свирање двозвука са једноставним прелазима како деташе тако и легато, стакато ; – свирање акорада на три и четири жице (навише и наниже) у различитим позицијама Потези: деташе, легато (3, 6, 9, 12, 4, 8,16,24 нота на једно гудало), стакато, мартеле, спикато, сотије **Техника леве руке:** – коришћење првих пет позиција са прелазима; – вибрато; – хроматске скале на све четири жице кроз позиције; – разложене терце; – коришћење природних и вештачких флажолета; – једноставни двозвуци у различитим позицијама (сексте, терце, октаве, кварте); – једноставни акорди на три и четири жице у различитим позицијама **Скале и трозвуци:** Дурске и молске скале (4, 8, 16, 24 на једно гудало) са различитим потезима, кроз две и три октаве са прелазима; Дурски и молски трозвуци (квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд – деташе, три и шест легато) кроз две и три октаве са прелазима; Компликованије вежбе за развој моторике прстију леве руке у односу на предходни разред

		ЛИТЕРАТУРА – Х Шрадик: *Школа виолинске технике* (I свеска) – Скале по избору наставника – А С Шаљман: *Бићу виолиниста* (II свеска) – К Тахтациев: *Виолина 4* – Фортунатов: *Млади виолиниста* (II свеска) – М Гарлицкиј, К Родионов, Ј Уткин, К Фортунатов: *Хрестоматија IV–V разред и V–VI разред* – Т Балашова – М Кесељман: *Изабране етиде* (II свеска) – Изабране етиде различити аутори (II свеска), издање Москва, „Музика“ – Ј Коњус: *Мале етиде дуплих нот*а – Волфарт: *60 етида, оп. 45* – Кајзер: *36 етида, оп. 20* (II свеска) – Мазас: *Етиде оп. 36, I* свеска – Донт: *Етиде оп. 37* – избор – Н Рубинштајн: *Преслица* – Ђ Б Перголези: *Сицилијана* – А Вивалди: *Концерт а-мол* (I став) – А Комаровски: *Концерт бр. 2* – Ш Берио: *Концерт а-мол*
Обавезни минимум програма – две двооктавне дурске и молске скале са разлагањима са променом позиција – осам етида различите проблематике; – два комада различитог карактера; или варијације; – Први или други и трећи став концерта и један или два става сонате;		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна двооктавна дурска или молска скала са прелазима са дурским или молским трозвуци (квинтакорд, секстакорд, квартсекстакорд) са прелазима; 2 Једна етида 3 Један комад; или једна етида различитог карактера од предходне 4 Први или други и трећи став концерта;		

Кључни појмови садржаја: виолина, тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ВИОЛИНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– самостално штимује свој инструмент; – самостално вежба и поступа по процедури која се примењује у стицању технике леве и десне руке; – контролише интонацију ритам и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи метроном приликом вежбања; – истражује начине добијања чистог тона; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на технику припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – самостално чита нотни текст и примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – користи првих седам позиција; – користи хармонски слух; – влада двозвучном и акордском техником у програму; – свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – активно слуша часове других ђака и примењује на себи искуства стечена на тај начин; – самоиницијативно посећује концерте и друге музичке манифестације; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа Метричко и ритмичко свирање уз метроном Слушање и интонација Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу Музичка меморија – неговање и развијање Камерно музицирање (наставник–ученик, ученик– ученик) Развој извођачког апарата Техника десне руке: – владање комплетним звуком на инструменту; – свирање разложених двозвука у скали, деташе и легато; – свирање акорада на три и четири жице (навише и наниже) у различитим позицијама Потези: деташе, легато (3, 6, 9, 12, 4, 8, 16, 24 нота на једно гудало), стакато, мартеле, спикато, сотије, рикоше **Техника леве руке:** – коришћење првих седам позиција са прелазима; – различите врсте вибрата; – хроматске скале на све четири жице кроз позиције; – коришћење природних и вештачких флажолета; – лака пицираката левом руком; – једноставни двозвуци разложено или спојено у различитим позицијама (сексте, терце, октаве, кварте); – једноставни акорди на три и четири жице у различитим позицијама **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале (4, 8, 16, 24 на једно гудало) са различитим потезима, кроз две и три октаве са прелазима; Дурски и молски трозвуци (квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд – деташе, три и шест легато) кроз две и три октаве са прелазима; Сложеније вежбе за развој моторике прстију леве руке у односу на предходни разред

		ЛИТЕРАТУРА – Х Шрадик: *Школа виолинске технике* (I свеска) – Скале по избору наставника – М Гарлицкиј, К Родионов, Ј Уткин, К Фортунатов: – Фортунатов: *Млади виолиниста* (III свеска) – *Хрестоматија* IV–V разред и V–VI разред – Т Балашова – М Кесељман: *Изабране етиде* (II свеска) – Изабране етиде различити аутори (III свеска), издање Москва, Музика – Ј Коњус*: Мале етиде дуплих нота* – Волфарт: *60 етида, оп. 45* Кајзер: *36 етида, оп. 20* (II свеска) – Мазас: *Етиде оп. 36*, I свеска – Донт: *Етиде оп. 37* – избор – Р Кројцер: *почетне етиде* – Ш Данкл: *Варијације* – А Вивалди: *Концерт а-мол* (II и III став) – Ј Б Аколај: *Концерт амол* – Ш Берио: *Балетске сцене* – А Комаровски: *Концерт е-мол* – Ј С Бах: *Концерт а-мол* – Г Б Виоти: *Концерт оп. 23* – Д Кабалевски: *Омладински концерт*
Обавезни минимум програма – две трооктавне дурске или молске скале са разлагањима; – шест етида различите проблематике; – два комада различитог карактера; или варијације; – Први или други и трећи став концерта и два или сви ставови сонате		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм/ Програм смотри 1 Једна скала кроз три октаве са разлагањима; 2 Две етиде са различитом проблематиком; 3 Један комад; 4 Први или други и трећи став концерта;		

Кључни појмови садржаја: виолина, тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ВИОЛА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виола је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз истовремено подстицање развијања моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – следи правилну примену процедура које се примењују у стицању технике десне руке; – комуницира са корепетитором кроз музику; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – коригује интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на технич-ку припремљеност, и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике виоле као инструмента Адаптирање и прилагођавање технике приликом промене инструмента (прелазак са виолине на виолу) Читање нотног материјала писаног у алт кључу Вежбање уз метроном Ознаке темпа, агогике, динамике, карактера музичког дела Процедуре за самостално вежбање Концерти класичне музике (посета и разговори о репертоару, извођењу) Заједничко свирање (наставник – ученик; ученик – ученик) Правила понашања **Школе** – Грегоријан: *Скале* – А Б Бруни: *Школа и етиде за виолу* – М Франк: *Етиде за виолу* – Х Шрадик: *I свеска* – О Шевчик: *Оп.1, I свеска* – Волфарт: *Етиде* **Комади** – С Гргић: *Албум за младе виолисте,* – *Хрестоматија за виолу* (збирка комада за виолу, издање Москва) **Концерти** – Г Ф Телеман: *Концерт Ге-дур* – А Вивакди: *Концерт Це-дур* – Концерти и кончертина за виолину (транскрипција) у алт кључу, одговарајућег нивоа И друга литература која је одговарајућег техничког нивоа

Обавезни минимум програма – 3 двооктавне лествице са променом позиција, са трозвуцима и потезима; – 6 етида; – 3 комада; – 1 концерт или кончертино одговарајуће техничке тежине
Јавни наступи Обавезна три јавна наступа у току школске године
Испитни програм (изводи се напамет) Једна двооктавна лествица са променом позиције, са трозвуцима и потезима Једна етида Један комад Концерт или кончертино (I или II III став)

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**ВИОЛА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виола је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз истовремено подстицање развијања моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Пети**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – истражује начине добијања чистог тона и коригује интонацију у току свирања; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене и слушане композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално вежба поштујући процедуру; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника десне руке: спикато, сотије, комбиновани потези Техника леве руке: двозвуци, V и VI позиција, трилери Развој музичке фантазије Музичка фраза – елементи и обликовање Примена знања из музичке теорије у читању и свирању музичких дела Процедуре за самостално вежбање Концерти класичне музике (посета и разговори о репертоару, извођењу) Заједничко свирање (наставник – ученик; ученик – ученик) Правила понашања **Школе** – А Б Бруни: *Школа и етиде за виолу* – Х Сит: *Школа за виолу* (Петерс) – М Франк: *Етиде за виолу* – Х Е Каизер: *Етиде за виолу* – Х Шрадик: *I свеска* – избор – О Шевчик: *Оп. 1* и *2*, прва свеска – А Ниенски : *I свеска* (Софија, наука и искуство,1956) **Комади** – С Гргић: *Албум за младе виолисте* – *Хрестоматија за виолу* (збирка комада, издање, Москва) **Велике форме** – Г Ф Телеман: *Соната А-дур* – Г Ф Телеман: *Концерт Ге-дур* – Ц Ф Зелтер: *Концерт Ес-дур* – А Вивалди*: Концерт Це-дур и а-мол* (транскрипција за виолу) И друга литература која је одговарајућег техничког нивоа
Обавезни минимум програма – Три двооктавне (или трооктавне) лествице са трозвуцима и потезима – Шест етида – Три комада – Концерт или кончертино, барокна соната		
Јавни наступи Обавезна три јавна наступа током школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) Једна двооктавна (или трооктавна) лествица са трозвуцима и потезима Једна етида Један комад Један концерт I или II и III став		

Кључни појмови садржаја: **т**он, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**ВИОЛА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виола је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз истовремено подстицање развијања моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – користи различите приступе у решавању проблема поделе гудала; – контролише интонацију у току свирања; – примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – инерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке процедуре за десну и леву руку Увод у анализу облика и примена знања у делима која се изводе Развој музичке фантазије и индивидуалности кроз анализу и интерпретацију задатог дела Ознаке темпа, динамике, карактера у вези са репертоаром који се изводи Техника свесног меморисања Вежбање – важност и процедуре Концерти класичне музике (посета и разговори о репертоару, извођењу) Правила понашања **Скале и трозвуци** К Флеш, Грегоријан **Школе** – А Б Бруни: *Школа и етиде* – А Ниенски: *I свеска* (Наука и искуство, Софија, 1956) – Р Кројцер: *Етиде* – Ф Мазас: *I свеска* – О Шевчик: *Оп.3, 8* и *9* Х Шрадик: *Свеска бр. 1* – Г Безруков - К Ознобишев: *Основи технике свирања на виоли* **Комади** – С Гргић: *Албум за младе виолисте* – М Регер: *Романса* – К М Вебер: *Серенада* – Ј Бенда: *Граве* – К Димитреску: *Сеоски плес* – *Хрестоматија за виолу* (збирка комада, издање Москва) – Сузуки: *Свеска бр.6* – Ф Шуберт: *Балада* **Велике форме** – И Хандошкин: *Концерт* – Г Ф Телеман: *Концерт Ге- ду* – Ц Ф Зелтер: *Концерт Ес- дур* – Г Ф Хендл: *Концерт ха-мол* – Б Марчело: *Соната Це-дур* и *Ге-дур* И друга литература која је одговарајућег техничког нивоа
Обавезни минимум програма – Четири трооктавне лествице са трозвуцима, четворозвуцима и двозвуцима – Шест етида – Три комада – Две велике форме (Концерт, барокна соната)		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) Трооктавна лествица са потезима, двозвуцима, трозвуцима и четворозвуцима 1 Једна етида 2 Један комад 3 Концерт I или II и III став или соната у целини		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

Напомена: Од I–III разреда ученици виоле раде по програму за виолину. На виолу прелазе у другом циклусу, препоручљиво је од IV разреда према процени наставника главног предмета. Уколико наставник процени да физичке предиспозиције то дозвољавају, ученик може и у I циклусу да почне са учењем виоле по програму за виолину.

Назив предмета **ВИОЛОНЧЕЛО**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике виолончела и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент и гудало; – изводи основне потезе и пицикато; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу у првој и четвртој позицији; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у бас кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента Начин добијања тона Поставка леве и десне руке Техника десне руке: – држање и вођење гудала; – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо Основни потези: деташе и легато Поставка леве руке Техника леве руке: – уски став, прва и четврта позиција – широки став, прва позиција **Скале и трозвуци:** Це, Ге, Де и Еф-дур у једној октави Це-дур кроз две октаве Ге-дур кроз две октаве Вежбе за развој моторике прстију леве руке **ЛИТЕРАТУРА** – М Симић: *Избор етида* за I годину – И Мардеровски: *Први часови виолончела* – Сато: *Чело школа*, I свеска – Ф Антал: *Прва свеска* – Гардијан: Школа за виолончело, I свеска – Пејшик: *Абецеда виолончела* – *Хрестоматија* I–IV разреда
Обаввезни минимум програма – 5 етида различитог типа технике – 5 кратких комада – 2 лествице		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре (на крају школске године) 1 Једна лествица 2 Једна етида 3 Један комад по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вођење гудала, свирање, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛОНЧЕЛО**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи инструмент и гудало; – изводи основне потезе и пицикато; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном и отвореном ставу у првој и четвртој позицији; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – контролише квалитет тона у току свирања; – примени основне елементе нотне писмености и основне ознаке за темпо, динамику, понављање у свирању; – течно чита нотни текст у бас кључу; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Начин добијања тона Вежбе за прецизност и флексибилност леве и десне руке Композиције различитог карактера Техника десне руке: – држање и вођење гудала; – расподела гудала; – квалитет тона; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо – вођење гудала при промени позиције; Основни потези: деташе, легато и стакато Техника леве руке: – уски став, прва и четврта позиција; – широки став, прва и четврта позиција; – вежбе за прелаз из једне у другу позицију, са и без глисанда Музички бонтон **Скале и трозвуци**: Це, А, Ес, Бе, Ге, Де и Еф-дур кроз две октаве Вежбе за развој моторике прстију леве руке

		ЛИТЕРАТУРА – И Мардеровски*: Избор етида* – Сато: *Чело школа II свеска* – Р Мац: *25 етида* – Ф Антал: *II свеска* – Гардијан: *II свеска* – Хрестоматија – С Ли: *40 лаких етида* – А Вивалди: *Кончертино Це-дур* – Бревал: *Кончертино Де-дур* – Волчков: *Варијације* – Сузуки: *Чело школа бр.2*
Обавезни минимум програма – 4 лествице – 10 кратких етида са применом основних потеза и ритмичких фигура – 10 кратких песмица уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре (на крају школске године) – једна лествица са трозвуком – једна етида – две композиције по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**ВИОЛОНЧЕЛО**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи инструмент и гудало; – изводи основне потезе и ритмичке фигуре; – самостално поставља леву руку у II и III позицији; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција са и без глисанда; – прати интонацију и коригује се; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – користи вибрато; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и течно чита нотни текст у бас кључу; – примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање ; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално и свакодневно вежба; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола држања гудала Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима Слушање и интонација Музичка меморија - неговање и развијање Техника десне руке: – расподела гудала; – брзина гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо ; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала; Техника леве руке: – II и III позиција – уски и широки став и увођење у полу позицију; – вибрато Музички бонтон Скале и трозвуци Скале, трозвуци и разложене терце Вежбе за развој моторике прстију леве руке (Косман и Фејер) **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – И Мардеровски: *избор етида* – С Ли: *40 лаких етида* – Ф Антал: *Хрестоматија, III свеска* – Ф Доцауер: *113 етида* **Кончертина и концерти:** – А Вивалди: *Це-дур* – Бревал: *Це-дур, Де-дур* **Сонате:** – Ромберг: *е-мол, Еф-дур* – Хук: *Ге-дур* Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма – 4 лествице – 8 етида различитог карактера – 3 комада уз пратњу клавира – кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм Скала са трозвуком и потезима (најмање 3 потеза) Две етиде различитог карактера Комад са клавиром, I или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијација		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛОНЧЕЛО**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– следи правила у примени процедура у стицању технике леве и десне руке; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – штимује се уз мању помоћ наставника; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на технику припремљеност и емоционални утицај; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Штимовање Метричко и ритмичко свирање уз метроном Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима Слушање и интонација Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу Музичка меморија – врсте и развијање Читање с листа Заједничко свирање (наставник–ученик, ученик– ученик) Музички бонтон Развој извођачког апарата Техника десне руке: – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо ; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато и пунктирани ритам ,мартеле; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала Техника леве руке: – полу позиција, II и III позиција – уски и широки став; – вибрато **Скале и трозвуци** Скале, трозвуци, потези, разложене терце, Косман трилер вежбе **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Симић: *IV свеска* – Ф Антал: *IV свеска* – И Мардеровски: *Избор етида* – Ф Доцауер: *113 етида* – *Хрестоматија* – С Ли: *Мелодијске етиде* **Кончертина, концерти** Бревал: *Еф-дур* или *Ге-дур* или *А-дур;* Бодио: *Це-дур* **Сонате/варијације** А Вивалди: *е-мол* или *а-мол*; Јордан: *Варијације а-мол*
Обавезни минимум програма – четири лествице; – осам етида различитог карактера; – три комада уз пратњу клавира; – кончертино/концерт или соната/сонатина или варијације		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм 1 Скала са трозвуком и потезима (до 5 потеза) 2 Две етиде различитог карактера 3 Комад са клавиром, I или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијације, или два става барокне сонате (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛОНЧЕЛО**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– поступа по процедури која се примењује у стицању технике леве и десне руке; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – штимује се уз мању помоћ наставника; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева Метричко и ритмичко свирање Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима Слушање, интонација и штимовање инструмента Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу Музичка меморија - неговање и развијање Читање с листа

– користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције – свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи креативност у остварењу музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – самостално вежба поштујући процедуру; – истражује начине добијања чистог тона уз помоћ наставника или самостално; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације		Заједничко свирање (наставник – ученик, ученик – ученик) Музички бонтон Техника десне руке: – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо ; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато, портато ,мартеле и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала Техника леве руке: – полу позиција, II и III позиција – уски и широки став и увођење у палац позицију; – вибрато **Скале, трозвуци, техничке вежбе** Скале, трозвуци, потези, разложене терце Косман трилер вежбе Штаркер: Вежбе за леву руку Шевчик: 40 варијација за десну руку **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде:** – Ф Антал: *IV свеска* – И Мардеровски: *Избор етида* – Ф Доцауер: 113 етида – Мерк – *Хрестоматија* – С Ли: *Мелодијске етиде* **Кончертина, концерти:** – Бревал: *Еф дур* или *А дур*; Бодио: *Це дур*; – Зокарини: *Де дур* или *А-дур*; – А Вивалди: *а-мол.* **Сонате:** – А Вивалди: *е-мол* или *а-мол*; Марчело: *Еф-дур* или – *е- мол*; – Ромберг: *Бе-дур;* – Јордан: *Варијације а-мол*
Обавезни минимум програма – шест етида различитог карактера; – два комада уз пратњу клавира; – кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм 1 Скала – дурска или молска, трозвуци, потези; 2 Једна етида; 3 Комад уз пратњу клавира; 4 Два става барокне сонате или кончертино, концерт I или II и III став, или варијације или соната или сонатина (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музичка меморија, музички бонтон.

Назив предмета	**ВИОЛОНЧЕЛО**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– поступа по процедури која се примењује у стицању технике леве и десне руке; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – самостално се штимује; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чистог тона;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	азвој извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева Метричко и ритмичко свирање Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима Слушање, интонација и штимовање инструмента Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу Музичка меморија – неговање и развијање Припрема за јавни наступ Читање с листа и заједничко музицирање Музички бонтон Техника десне руке: – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо ; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато, мартеле, портато, сотије и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала Техника леве руке: – палац позиција; – вибрато

– самоиницијативно посећује концерте и друге музичке манифестације; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		Р**Скале, трозвуци и техничке вежбе** Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму до три октаве Космaн: трилер вежбе, двогласи Фејар: Вежбе за палац позицију, бр 24, 25 и 26 Штаркер: Вежбе за леву руку Шевчик: 40 варијација за десну руку Р Мац: Основи палчаника **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде:** – Ф Антал: *VI свеска* – И Мардеровски: *Избор етида* – Ф Доцауер: *113 етида* – Ј Мерк: Хрестоматија, етиде – С Ли: *Мелодијске етиде* – Ф Грицмахер: *I свеска етида* – А Франком: *12 етида* **Кончертина, концерти:** – Бревал: *Де-дур или Ге-дур*; Бодио: *Це-дур;* Зокарини: *демол*; – Вивалди: *Де-дур;* – Кленгел: *Це-дур, Ге-дур* или *а- мол;* – Штамиц: *Це-дур;* – Нелк: *Де-дур,* – Голтерман: *Ге- дур.* **Сонате и свите:** – Вивалди: *Еф-дур или Де-дур*; Марчело: *Ге-дур;* – Самартини: *Ге-дур*; – Дипор*: Ге-дур;* – Ванхал: *Варијације Це-дур* – Ј С Бах: *Соло свита, бр. 1,Ге-дур*
Обавезни минимум програма: – скала једна молска једна дурска са потезима и трозвуцима; – до шест етида различитог карактера; – композиција уз пратњу клавира (кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације, комад)		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм: – скала – дурска или молска кроз три октаве, трозвуци, потези; – две етиде или једна етида и Бах један став свите; – барокна соната, два става или кончертино или концерт – I или II и III став, или варијације, или соната, или сонатина (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музичка меморија, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИОЛОНЧЕЛО

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученичковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе гудачких инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Када је реч о десној руци контрабаса треба обратити пажњу да без обзира на стил држања гудала, природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају бити у природној равнотежи. Код свих гудачких инструмената честа је појава тзв. слабих прстију, лабавих зглобова и слично. У тој ситуацији потребно је радити вежбе за јачање слабе мускулатуре руку.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

(гитара, танбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа: педална и непедална)

Назив предмета	**ГИТАРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– именује делове гитаре и опише својим речима начин добијања тона; – демонстрира како се правилно седи и како се држи гитара; – наведе тонове празних жица на гитари и називе прстију десне руке; – изводи апојандо технику свирања десне руке; – самостално поставља прсте леве руке на врат гитаре у првој позицији; – изводи тирандо технику свирања десне руке; – користи истовремено прсте леве и десне руке; – разликује гласно и тихо свирање, као и споро и брзо свирање; – пева мелодије које свира; – свира двоглас, мелодија уз пратњу баса; – примењује елементе нотне писмености у свирању; – самостално свира кратке композиције напамет; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Делови инструмента и начин добијања тона Правилно седење и држање инструмента Празне жице и тонови ми, си, сол, ре, ла, ми Називи прстију десне руке Основни елементи нотне писмености – трајање нота Апојандо техника свирања десне руке – свирање са наслоном Тирандо техника свирања десне руке- чупкање Ознаке за прсторед десне руке Ознаке за прсторед леве руке Техника леве руке – прва позиција Двоглас, истовремено коришћење палца и прста Извођење основне динамике (форте и пијано) Свирање у дуу (наставник– ученик или два ученика) Музички бонтон

– учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		**ЛИТЕРАТУРА** – Ј Јовичић: *Школа за гитару, I део* – Ј Јовичић: *Почетница за гитару* – М Ђулијани: *Техничке вежбе* – Хуберт Кепел: *Техничке вежбе* – В Андре: *Збирка композиција за гитару* – Едо Ђуга: *избор композиција* – Вера Огризовић: Збирка композиција *Мој први концерт* Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом
Обавезни минимум програма: – четири лествице у првој позицији; – четири етиде; – три комада;		
Јавни наступи – обавезна су два јавна наступа током школске године		
Програм смотре (на крају школске године) 1 Једна лествица; 2 Једна етида или краћа композиција одређених техничких захтева; 3 Две композиције по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: тон, техника, мелодија, музички бонтон

Назив предмета **ГИТАРА**

Циљ **Циљ** учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи гитару; – чита ноте на свим жицама, закључно са петом позицијом самостално или уз помоћ наставнока; – разликује ознаке за прсторед, празне жице и римске бројеве за поља; – користи обе технике свирања у десној руци, апојандо, тирандо; – чита нови нотни текст, уз помоћ наставника и пронализи тонове задате композиције; – обликује једноставну музичку фразу на нивоу захтева; – примењује елементе нотне писмености у свирању; – демонстрира најједноставнију промену боје; – примењује основне смернице за извођење малог баре хвата уз помоћ наставника; – самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног свирања; – демонстрира правилан начин вежбања; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Примена нотне писмености на гитари Технике свирања у десној руци – тирандо и апојандо Поставка малог баре хвата Ознаке прстореда – читање и примена Динамика (форте, фортисимо, пијано, пијанисимо) Боја тона (ординаре, тасто, понтичело) Свирање у дуу (наставник – ученик или два ученика) Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале **ЛИТЕРАТУРА** – Ј Јовичић: *Школа за гитару, I и II део* – Вера Огризовић: Збирка композиција *Мој први концерт* – В Андре: *Збирка композиција за класичну гитару* – Х Сагрерас: *Лекције за гитару* – Хуберт Кепел: *Техничке вежбе* – М Ђулијани: *Техничке вежбе* – Едо Ђуга: *избор композиција* Шира литература по избору наставника, а у складу са захтевима програма
Обавезни минимум програма: – четири лествице у првој позицији; – четири етиде; – три комада		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године		
Програм смотре 1 Једна лествица; 2 Једна етида; 3 Две композиције, по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: боја тона, музичка фраза, баре хват, музички бонтон

Назив предмета	**ГИТАРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи гитару; – препозна све ноте на свим жицама, закључно са седмом позицијом самостлно или уз помоћ наставника; – уз помоћ наставника чита нови нотни текст, проналази тонове задате композиције; – примењује задати прсторед; – примени основне смернице за правилно извођење вибрата; – изводи тирандо у једноставним акордским разлагањима уз већу стабилност десне руке; – уз помоћ наставника препозна и издвоји главну мелодију помоћу различите динамике и врсте удара; – самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног свирања; – примени знања о елемената музичке форме у интерпретацији композиције; – демонстрира правилан начин вежбања; – уз помоћ наставника тежи за постизањем музичког израза уз употребу динамике и боје тона; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе за четврту, пету и седму позицију Техника вибрата Усавршавање технике десне руке, тирандо Елементи музичке форме- двотакт, мотив Динамика – форте, фортисимо, пијано, пијанисимо Свирање у дуу (наставник – ученик или два ученика) Музички бонтон **Скале и трозвуци** Двооктавне скале – промена позиције и рада на ритмичким варијантама Лествични интервали **ЛИТЕРАТУРА** – Ј Јовичић: *Школа за гитару, II део* – Х Сагрерас: *Лекције за гитару* – М Ђулијани: *Техничке вежбе* – Хуберт Кепел: *Техничке вежбе* – В Андре: *Збирка композиција за гитару* – Д Богдановић: *Шест дечјих комада* – Едо Ђуга: *избор композиција* – Вера Огризовић: *Свирајте Баха* Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом
Обавезни минимум програма: – четири лествице – четири етиде; – три комада		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године		
Испитни програм: 1 Лествица са каденцом и интервалима (једна врста) 2 Једна етида; 3 Два комада		

Кључни појмови садржаја: вибрато, музички израз, баре хват, музички бонтон

Назив предмета	**ГИТАРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита ноте закључно са деветом позицијом уз помоћ наставника или самостално; – чита са листа једноставне композиције; – примени легато у свирању; – изводи једноставне украсе, горњи и доњи предудар; – примени основне смернице за правилно извођење великог баре хвата; – свира техником арпеђа; – уз помоћ наставника користи ознаке за агогику и карактер у композицијама које изводи; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – демонстрира правилан начин вежбања; – уз помоћ наставника тежи за постизањем музичког израза уз употребу артикулације, динамике и боје; – примењује елементе полифоније у извођењу; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Девета позиција Упознавање са украсима Вежбе за легато технику Усавршавање арпеђа Увођење у поставку великог баре хвата Анализа композиције (назив и врста, облик, темпо, карактер) Музички израз Ознаке: карактер, динамика, агогика Увод у полифонију Читање с листа Свирање у дуу (наставник– ученик или два ученика) Музички бонтон **Скале и трозвуци** Скале кроз две октаве **ЛИТЕРАТУРА** – Ј Јовичић: *Школа за гитару, II део* – Х Сагрерас: *Лекције за гитару* – В Андре: *Збирка композиција за гитару* – Д Богдановић: *Шест дечјих комада* – Едо Ђуга: *избор композиција* – М Ђулијани: *120 арпђа, оп. 1* – Хуберт Кепел: *Техничке вежбе* – Вера Огризовић: *Свирајте Баха* – Ј Дауленд: *Лаки комади* – Ј А Логи: *Партита* – Ф Сор: *Етиде, оп.31/I и II* Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом

Обавезни минимум програма: – четири лествице; – четири етиде; – три комада;
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године
Испитни програм: 1 Лествица са каденцом и интервалима (једна врста) 2 Једна етида; 3 Два комада – један полифони

Кључни појмови садржаја: легато, украси, агогика, полифонија.

Назив предмета	**ГИТАРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**пети**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – чита са листа; – критички вреднује изведене композиције у односу на технику припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – примењује основне елементе полифоније у свирању; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке вежбе за усавршавање легато технике, арпеђа, баре хвата Веза између анализе облика и интерпретације дела Музичко фразирање Свирање у дуу (наставник – ученик или два ученика) Полифоне композиције – приступ и реализација Читање с листа Музички бонтон **Скале и трозвуци** Скале кроз три октаве промена позиције, скокови за леву руку **ЛИТЕРАТУРА** Проширивање репертоара ренесансним, барокним или модерним композицијама уз упознавање са карактеристикама стила – Ј Јовичић: *Школа за гитару, II део* – Х Сагрерас: *Лекције за гитару* – В Андре: *Збирка композиција за гитару* – Герхард Швертбергер: *Збирка композиција* – Едо Ђуга: *избор композиција* – М Ђулијани: *120 арпђа, оп.1* – Хуберт Кепел: *Техничке вежбе* – Вера Огризовић: *Свирајте Баха* – Ј Дауленд: *Лаки комади* – Ј А Логи: *Партита* – Ф Сор: *Етиде, оп.31/I и II* Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом
Обавезни минимум програма: – две лествице кроз три октаве; – четири етиде; – три комада		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Лествица са каденцом и интервалима (једна врста) 2 Једна етида; 3 Два комада – један полифони		

Кључни појмови садржаја: фраза, полифонија, музички израз, музички бонтон

Назив предмета	**ГИТАРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита ноте до дванестог поља; – наштима гитару по слуху; – изводи природне флажолете, трилере, украсе; – изводи вештачке флажолете и пицикато; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – примењује основне елементе полифоније у свирању; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – меморише дужи нотни текст; – чита са листа; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонови до XII поља Природни и вештачки флажолети, трилери, украси, пицикато Техничке вежбе: усавршавање легато технике, арпеђа, баре хвата Анализа облика и интерпретациа дела – сонатни облик Музичко фразирање Полифоне композиције – приступ и реализација Штимовање Меморисање нотног текста Полифона композиција Свирање у дуу (наставник – ученик или два ученика) Читање са листа **Скале и трозвуци** Скале кроз три октаве Промена позиције, скокови за леву руку **ЛИТЕРАТУРА** Проширивање репертоара ренесансним, барокним или модерним композицијама уз упознавање карактеристика стила – Ј Јовичић: *Композиције на фолклорне теме Балкана и Шпаније* – В Андре: *Збирка композиција за гитару* – Ф Карули: *Сонате* – М Ђулијани: *Сонатине* – Ф Сор и Сеговија: *20 етида* – Вера Огризовић: *Свирајте Баха* – Едо Ђуга: *избор композиција* – Хуберт Кепел: *техничке вежбе* Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом
Обавезни минимум програма – две лествице кроз три октаве; – две етиде; – два комада;		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна трооктавна лествица 2 Једна етида; 3 Један став сонатине или сонате, свите или варијације 4 Један комад		

Кључни појмови садржаја: фраза, полифонија, музички израз, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ГИТАРА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању учени-

ке упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Музички материјал који се обрађује обухвата различите композиције, почев од најједноставнијих вежби (празне жице), па све до развијенијих цикличних и полифоних форми. Скале, вежбе или етиде морају бити саставни део сваког часа. Највећу важност у свирању техничких вежби треба дати разговетности и правилној ритмизацији, па тек потом лепоти тона и брзини. Полифонија има задатак да развија музичку интелигенцију, меморију, да побољша слушне способности и развије осећај за стил. Разноврстан избор комада подстаћи ће машту, осећајност и темперамент.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ТАМБУРА Е – ПРИМ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике тамбуре и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе на доле неизменично и тремоло; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и читању нотног текста; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента: начин добијања тона и поставка леве и десне руке Основи технике свирања на тамбури: Техника десне руке**:** **–** држање трзалица; **–** истрзавање на доле неизменично и тремоло; прва и друга позиција Техника леве руке – дијатонска поставка прстију Основне ритмичке вредности (цела нота, половина, четвртина, осмина, шеснаестина и одговарајуће паузе) Основне динамичке ознаке – форте и пиано Агогика ритенуто и корона Музички бонтон

– свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – направи план вежбања уз помоћ наставника, или самостално; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		**Скале и трозвуци** Свирање лествица кроз једну октаву у првој позицији са трозвуцима и обртајима до три предзнака **ЛИТЕРАТУРА** – С Вукосављев/И Хаднађев/В Ченејац: *Школа за тамбуре* – Б Стојановић: *Тамбурашки буквар* – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – Т Брадић – Синиша Леополд: *Школа за тамбуре* I и II разред – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир*, прва и друга свеска – Л Малагурски: *Школа за тамбуру* први и други део – Фортунатов: *Избор етида за виолину* I и II свеска – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину*, I и II разред – М Јовић: *Школа за тамбуру Е-прим* – Б Стојановић Љ / Марјановић: *Тамбурашке етиде* – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, I свеска – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система Е-при* – А Александров: *Педагошки репертоар домриста* I и II разред Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма – две дурске лествице кроз једну октаву са трозвуцима – десет техничких вежби – три етиде – три народне песме или игре – три комада		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Програм смотри – једна лесвица – једна етида – две композиције, по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета **ТАМБУРЕ Е – ПРИМ**

Циљ **Циљ** учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе трзалицом; – примењује тремоло технику истрзавања; – свира у првој и другој позицији; – примени ознаке за темпо, динамику, понављање; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – понавља техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – направи план вежбања уз помоћ наставника или самостално; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – се критички осврне на сопствено или туђе извођење; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на левој и десној руци и њиховој координацији Усавршавање технике тремола (равномерност удараца у тремолу атака звука) и наизменичних удараца Свирање у другој и трећој позицији Увод у четврту позицију Нотне вредности: цела нота, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама и и друге ритмичке фигуре Динамичко нијансирање (мецопиано, крешендо, декрешендо мецофорте), различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до три предзнака, трозвуци кроз једну октаву **ЛИТЕРАТУРА** – Т Брадић/Синиша Леополд: *Школа за тамбуре* I и II разред – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир*, прва и друга свеска – Л Малагурски: *Школа за тамбуру* први и други део – С Вукосављев – И Хаднађев – В Ченејац: *Школа за тамбуре* – Б Стојановић: *Тамбурашки буквар* – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – Родионов: *Почетна школа за виолину* – М Јовић: *Школа за тамбуру Е-прим* – Б Стојановић/Љ Марјановић: – *Тамбурашке етиде* – В Темуновић : *Избор композиција за тамбуру соло и клавир* – Фортунатов: *Избор етида за виолину* I и II свеска – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину*, I и II разред – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, I свеска – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система Е-прим* – А Александров: *Педагошки репертоар домриста* I и II разред Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика

Обавезни минимум програма – све предвиђене лествице – десет техничких вежби – три етиде – три народне песме или игре – три комада
Јавни наступи – два наступа у току школске године
Програм смотри – Једна лесвица – Једна етида – Две композиције, по слободном избору

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета	**ТАМБУРА Е – ПРИМ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно истрзава и користи потезе трзалицом; – правилно изводи украсе, предударе, флажолете, пицикато, портаменто и глисандо; – повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи анализу једноставних музичких облика ради боље интерпретације; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – комуницира са корепетитором кроз музику; – самостално вежба; – учествује на јавним наступима, у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника свирања тремола кроз различите вежбе Украси (предудар, мордент) Природни флажелети Пицикато палцем десне руке Техника свирања – портаменто, глисандо и арпеђо Обрада једноставних двохвата и трохвата Анализа једноставних музичких облика Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Музички бонтон **Скале и трозвуци** Свирање скала кроз две октаве са трозвуцима **ЛИТЕРАТУРА** – С Вукосављев/И Хаднађев-В Ченејац: *Школа за тамбуре* – Б Стојановић : *Тамбурашки буквар* – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – Ивановић: *Од претклasике до модерне*, друга свеска – М Јовић: *Школа за тамбуру Е-прим* – Т Брадић: *Школа за тамбуру* 3–6 разред – С Крајна: *Збирка складби за бисерницу и брач* – С Крајна: *Етиде за бисерницу и брач* – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир*, друга и трећа свеска – Б Стојановић/Љ Марјановић: *Тамбурашке етиде* – В Темуновић : *Избор композиција за тамбуру соло и клавир* – А Александров: *Педагошки репертоар домриста* I и II разред – Фортунатов:*Хрестоматија за виолину*, 1–4 разред – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, I свеска – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система Е-прим* Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима – четири етиде – три народне песме или игре – три комада различитог карактера		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет): – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком; – Једна етида; – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу; – Један комад уз клавирску пратњу;		

Кључни појмови садржаја: тон, мелодија, фраза, музичка целина, музички бонтон

Назив предмета	**ТАМБУРА Е – ПРИМ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално чита једноставнији нотни текст; – повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – комуницира са корепетитором кроз музику; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално вежба поштујући процедуру; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој технике леве и десне руке: – извођење легата, нон легата, стаката; – свирање у осмој, деветој и десетој позицији; – украси - предудар, трилер; – природни и вештачки флажолет; – арпеђо и глисандо – синхронизација руку Увод у штимовање Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Композиције крупне форме: став из кончертина, концерта, сонатине или варијације Читање са листа једноставних композиција Развој музичког израза Свирање у ансамблу Музички бонтон **Скале и трозвуци** Лествице до четири предзнака кроз 2 октаве са различитим врстама артикулације и трозвуцима **ЛИТЕРАТУРА** – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – М Јовић: *Школа за тамбуру Е-прим* – Б Стојановић /Љ Марјановић: *Тамбурашке етиде* – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система Е-прим* – В Темуновић : *Избор* композиција за тамбуру соло и клавир – Т Брадић: *Школа за тамбуре* 3–6 разред – С Крајна: *Збирка складби за бисерницу и брач* – С Крајна: *Етиде за бисерницу и брач* – Ивановић: *Од претклasике до модерне,* друга свеска – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир*, друга и трећа свеска – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину IV и V разред* – Шрадик: *Вежбе за леву руку* I свеска – Група аутора: *Народне игре* – Г Хендл: *Варијације* – О Ридинг: *Концерти за виолину ха-мол, А-дур, Бе-дур* – П Николић: *Кончертино Ге-дур, А-дур* – А Комаровски: *Кончертино Ге-дур* – И Линике: *Мала соната* – Макс: *Кончертино фацile* – Ф Кихлер:*Кончертино Ге-дур, Де-дур* – А Вивалди: *Концерт Ге-дур* – *Кајзер: Етиде за виолину, оп.24* Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма: – десет техничких вежби; – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима; – четири етиде; – три народне песме или игре; – три комада различитог карактера; – једна велика форма (став концерта или кончертина)		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком – Једна етида – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу – Један комад уз клавирску пратњу – Један став велике форме уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тон, мелодија, фраза, музичка целина, координација, украс, слушање музике, музички бонтон

Назив предмета	**ТАМБУРА Е – ПРИМ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Пети**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – правилно изводи украсе; – естетски обликује тон у складу са карактером и врстом композиције; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – комуницира са корепетитором кроз музику; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – учествује на јавним; наступима у школи и ван ње; – самостално штимује и одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање са листа једноставниих композиција Самостално штимовање инструмента Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Упознавање са свим положајима на инструменту Украси: предудар, мордент и трилер Усавршавање технике свирања тремола; легата, нон легата, стаката Неговање лепог тона Свирање у ансамблу Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске лествице кроз 2 октаве са различитим врстама артикулације и трозвуцима **ЛИТЕРАТУРА** – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – М Јовић: *Школа за тамбуру Е-прим* – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир* трећа свеска – В Темуновић : *Избор* композиција за тамбуру соло и клавир – Б Стојановић /Љ Марјановић: – *Тамбурашке етиде* – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система Е-прим* – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину V и VI разред* – Гарлицки: *Хрестоматија за виолину трећа свеска* – Шрадик: *Вежбе за леву руку,* I свеска – Ивановић: *Од претклasике до модерне*, друга и трећа свеска – Група аутора: *Народне игре* – Ф Хендл: *Варијације* – А Комаровски: *Концерт Ге-дур, А-дур* – И Линике: *Мала соната-В* Панин: *Дечији концерт* – Ф Кихлер:Кончертино Ге-дур, Де-дур и др – О Ридинг: *Концерт х-мол, а-мол и др* – А Вивалди: *Концерт за виолину Ге-дур, Де-дур, А-дур и др.* – Н Бермел: *Концерт Ге-дур* – Н Бакланова: *Кочертино де-мол, Сонатина Бе-дур* – З Фибих: *Сонатина* Друге композиције по избору наставника прилагођене техничким способностима ученика
Обавезни минимум програма: – десет техничких вежби; – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима; – четири етиде; – три народне песме или игре; – три комада различитог карактера; – једна велика форма (став концерта или кончертина)		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком и потезима – Једна етида – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу – Један комад уз клавирску пратњу – Један став велике форме уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: поставка, тон, фраза, форма, музички бонтон

Назив предмета	**ТАМБУРА Е – ПРИМ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту: – примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – инерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на технич-ку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – користи различите приступе решавању проблема истрзавања – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално штимује и одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање технике истрзавања Промена позиција Рад на музичкој фрази, изражајности и музичкој индивидуал-ности Читање са листа једноставниих композиција Свирање у ансамблу Самостално штимовање инструмента Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске лествице са различитим врстама артикулације у обиму у зависности од инструмента Трозвуци, доминантни септакорд **ЛИТЕРАТУРА** – В Темуновић : *Избор композиција за тамбуру соло и клавир* – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – Б Стојановић / Љ Ђ Брадић: *Школа за тамбуре* 3-6 разред – С Крајна: *Збирка складби за бисерницу и брач* – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир* трећа свеска – Д Марковић: *Школа за виолину* 2 и 3 свеска – Волфарт: *Етиде за виолину, оп.45* – Марјановић: – *Тамбурашке етиде* – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину 5. и 6. разред* – Ивановић: *Од претклasике до модерне*, друга и трећа свеска – Шрадик: *Вежбе за леву руку, II свеска* – Група аутора: *Народне игре* – Хендл: Варијације – О Ридинг:*Концерти за виолину, Ге-Дур, Де-дур,а-мол* – П Николић: *Кончертино Ге-дур, А-дур* – А Вивалди: *Концерт за виолину Ге-дур, Де-дур, А-дур и др.* – Кајзер: *Етиде за виолину, оп.24* – Верамчини: *Соната за виолину* – Будашкин: *Концерт за домру ге-мол, I став* – Бакланова: *Кончертино де-мол* – Хубер:*Кончертино Ф-дур* – Ф Кихлер: *Кончертино* Друге композиције по избору наставника прилагођене техничким способностима ученика
Обавезни минимум програма – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима – четири етиде – три народне песме или игре – три комада различитог карактера – једна велика форма (став концерта или кончертина)		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком и потезима – Једна етида – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу – Један комад уз клавирску пратњу – Један став велике форме уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: поставка, тон, мелодија, фраза, музичка целина, музички бонтон

Назив предмета **ТАМБУРА А – БАС ПРИМ**

Циљ **Циљ** учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике тамбуре и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе на доле неизменично и тремоло; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и читању нотног текста; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – направи план вежбања уз помоћ наставника, или самостално; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента: начин добијања тона и поставка леве и десне руке Основи технике свирања на тамбури: Техника десне руке**:** **–** држање трзалица; **–** истрзавање на доле неизменично и тремоло; прва и друга позиција Техника леве руке -хроматска поставка прстију Основне ритмичке вредности (цела нота, половина, четвртина, осмина, шеснаестина и одговарајуће паузе) Основне динамичке ознаке – форте и пиано Агогика ритенуто и корона Музички бонтон **Скале и трозвуци** Свирање скала кроз једну октаву у првој позицији са трозвуцима и обртајима до три предзнака **ЛИТЕРАТУРА** – С Вукосављев/И Хаднађев/В Ченејац: *Школа за тамбуре* – Б Стојановић: *Тамбурашки буквар* – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – Т Брадић – Синиша Леополд: *Школа за тамбуре* I и II разред – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир*, прва и друга свеска – Л Малагурски: *Школа за тамбуру* први и други део – Фортунатов: *Избор етида за виолину* I и II свеска – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину*, I и II разред – М Јовић: *Школа за тамбуру А-басприм* – Б Стојановић Љ / Марјановић: *Тамбурашке етиде* – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, I свеска – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система А-басприм* Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма – две дурске лествице кроз једну октаву са трозвуцима – десет техничких вежби – три етиде – три народне песме или игре – три комада		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Програм смотри – једна лесвица – једна етида – две композиције, по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета **ТАМБУРЕ А – БАС ПРИМ**

Циљ **Циљ** учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе трзалицом; – примењује тремоло технику истрзавања; – свира у првој и другој позицији; – примени ознаке за темпо, динамику, понављање; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – понавља техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – направи план вежбања уз помоћ наставника или самостално; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – се критички осврне на сопствено или туђе извођење;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на левој и десној руци и њиховој координацији Усавршавање технике тремола (равномерност удараца у тремолу атака звука) и наизменичних удараца Свирање у другој и трећој позицији Увод у четврту позицију Нотне вредности: цела нота, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама и и друге ритмичке фигуре Динамичко нијансирање (мецопиано, крешендо, декрешендо мецофорте), различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Музички бонтон

– самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		**Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до три предзнака, трозвуци кроз једну октаву **ЛИТЕРАТУРА** – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система А-басприм* – А Александров: *Педагошки репертоар домриста* I и II разред – Т Брадић/Синиша Леополд: *Школа за тамбуре* I и II разред – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир*, прва и друга свеска – Л Малагурски: *Школа за тамбуру* први и други део – С Вукосављев – И Хаднађев-В Ченејац: *Школа за тамбуре* – Б Стојановић: *Тамбурашки буквар* – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – Родионов: *Почетна школа за виолину* – М Јовић: *Школа за тамбуру А-басприм* – Б Стојановић/Љ Марјановић: – *Тамбурашке етиде* – В Темуновић: *Избор* композиција за тамбуру соло и клавир – Фортунатов: *Избор етида за виолину* I и II свеска – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину*, I и II разред – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, I свеска Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма – све предвиђене лествице – десет техничких вежби – три етиде – три народне песме или игре – три комада		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Програм смотри – Једна лесвица – Једна етида – Две композиције, по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета	**ТАМБУРА А – БАС ПРИМ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно истрзава и користи потезе трзалицом; – правилно изводи украсе, предударе, флажолете, пицикато, портаменто и глисандо; – повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи анализу једноставних музичких облика ради боље интерпретације; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – комуницира са корепетитором кроз музику; – самостално вежба; – учествује на јавним наступима, у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на технику припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника свирања тремола кроз различите вежбе Украси (предудар, мордент) Природни флажелети Пицикато палцем десне руке Техника свирања – портаменто, глисандо и арпеђо Обрада једноставних двохвата и трохвата Анализа једноставних музичких облика Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Музички бонтон **Скале и трозвуци** Свирање скала кроз две октаве са трозвуцима **ЛИТЕРАТУРА** – С Вукосављев/И Хаднађев-В Ченејац: *Школа за тамбуре* – Б Стојановић : *Тамбурашки буквар* – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – А Александров: *Педагошки репертоар домриста* I и II разред – Ивановић: *Од претклисике до модерне*, друга свеска – М Јовић: *Школа за тамбуру А-басприм* – Т Брадић: *Школа за тамбуру* 3–6 разред – С Крајна: *Збирка складби за бисерницу и брач* – С Крајна: *Етиде за бисерницу и брач* – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир*, друга и трећа свеска – Б Стојановић/Љ Марјановић: – *Тамбурашке етиде* – В Темуновић : *Избор композиција за тамбуру соло и клавир* – Фортунатов:*Хрестоматија за виолину*, 1–4 разред – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, I свеска – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система А-басприм* Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика

Обавезни минимум програма – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима – четири етиде – три народне песме или игре – три комада различитог карактера
Јавни наступи – два наступа у току школске године
Испитни програм (изводи се напамет): – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком; – Једна етида; – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу; – Један комад уз клавирску пратњу;

Кључни појмови садржаја: тон, мелодија, фраза, музичка целина, музички бонтон

Назив предмета	**ТАМБУРА А – БАС ПРИМ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално чита једноставнији нотни текст; – повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – комуницира са корепетитором кроз музику; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на технику припремљеност, и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално вежба поштујући процедуру; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој технике леве и десне руке: – извођење легата, нон легата, стаката; – свирање у осмој, деветој и десетој позицији; – украси – предудар, трилер; – природни и вештачки флажолет; – арпеђо и глисандо – синхронизација руку Увод у штимовање Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Композиције крупне форме: став из кончертина, концерта, сонатине или варијације Читање са листа једноставних композиција Развој музичког израза Свирање у ансамблу Музички бонтон **Скале и трозвуци** Скале до четири предзнака кроз 2 октаве са различитим врстама артикулације и трозвуцима **ЛИТЕРАТУРА** – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – М Јовић: *Школа за тамбуру А-басприм* – Б Стојановић /Љ Марјановић: *Тамбурашке етиде* – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система А-басприм* – В Темуновић : *Избор композиција за тамбуру соло и клавир* – Т Брадић: *Школа за тамбуре* 3–6 разред – С Крајна: Збирка складби за бисерницу и брач – С Крајна: *Етиде за бисерницу и брач* – Ивановић: *Од претклasике до модерне*, друга свеска – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир*, друга и трећа свеска – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину IV и V разред* – Шрадик: *Вежбе за леву руку* I свеска – Група аутора: *Народне игре* – Г Хендл: *Варијације* – О Ридинг: *Концерти за виолину ха-мол, А-дур, Бе-дур* – П Николић: *Кончертино Ге-дур, А-дур* – А Комаровски: *Кончертино Ге-дур* – И Линике: *Мала соната* – Макс: *Кончертино фацile* – Ф Кихлер: *Кончертино Ге-дур, Де-дур* – А Вивалди: *Концерт Ге-дур* – Кајзер: *Етиде за виолину, оп.24* Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма: – десет техничких вежби; – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима; – четири етиде; – три народне песме или игре; – три комада различитог карактера; – једна велика форма (став концерта или кончертина)		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		

Испитни програм (изводи се напамет) – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком – Једна етида – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу – Један комад уз клавирску пратњу – Један став велике форме уз клавирску пратњу

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тон, мелодија, фраза, музичка целина, координација, украс, слушање музике, музички бонтон

Назив предмета	**ТАМБУРА А – БАС ПРИМ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Пети**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – правилно изводи украсе; – естетски обликује тон у складу са карактером и врстом композиције; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – комуницира са корепетитором кроз музику; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – учествује на јавним; наступима у школи и ван ње; – самостално штимује и одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање са листа једноставниих композиција Самостално штимовање инструмента Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Упознавање са свим положајима на инструменту Украси: предудар, мордент и трилер Усавршавање технике свирања тремола; легата, нон легата, стаката Неговање лепог тона Свирање у ансамблу Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале кроз 2 октаве са различитим врстама артикулације и трозвуцима **ЛИТЕРАТУРА** – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – М Јовић: *Школа за тамбуру А-басприм* – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир* трећа свеска – В Темуновић : *Избор* композиција за тамбуру соло и клавир – Б Стојановић /Љ Марјановић: – *Тамбурашке етиде* – С Берта/С Јарамазовић: *Школа тамбуре Војвођанског система А-басприм* – Фортунатов: *Хрестоматија* за виолину V и VI разред – Гарлицки: *Хрестоматија* за виолину трећа свеска – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, I свеска – Ивановић: *Од претклasике до модерне*, друга и трећа свеска – Група аутора: *Народне игре* – Ф Хендл: *Варијације* – А Комаровски: *Концерт Ге-дур, А-дур* – И Линике: *Мала соната* – В Панин: *Дечији концерт* – Ф Кихлер: *Кончертино Ге-дур, Де-дур и* др – О Ридинг: *Концерт х-мол, а-мол* и др – А Вивалди: *Концерт за виолину Ге-дур, Де-дур, А-дур* и др – Н Бермел: *Концерт Ге-дур* – Н Бакланова: *Кочертино де-мол, Сонатина Бе-дур* – З Фибих: *Сонатина* Друге композиције по избору наставника прилагођене техничким способностима ученика
Обавезни минимум програма: – десет техничких вежби; – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима; – четири етиде; – три народне песме или игре; – три комада различитог карактера; – једна велика форма (став концерта или кончертина)		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком и потезима – Једна етида – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу – Један комад уз клавирску пратњу – Један став велике форме уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: поставка, тон, фраза, форма, музички бонтон

Назив предмета **ТАМБУРА А – БАС ПРИМ**

Циљ **Циљ** учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Шести**

Годишњи фонд часова **66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту: – примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – инерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – користи различите приступе решавању проблема истрзавања – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално штимује и одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање технике истрзавања Промена позиција Рад на музичкој фрази, изражајности и музичкој индивидуалности Читање са листа једноставниих композиција Свирање у ансамблу Самостално штимовање инструмента Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале различитим врстама артикулације у обиму у зависности од инструмента Трозвуци, доминантни септакорд **ЛИТЕРАТУРА** – В Темуновић : *Избор композиција за тамбуру соло и клавир* – Б Стојановић: *20 игара за соло тамбуру* – Б Стојановић / Љ Ђ Брадић: *Школа за тамбуре* 3–6 разред – С Крајна: *Збирка складби за бисерницу и брач* – Д Марковић: *Мали комади за виолину и клавир* трећа свеска – Д Марковић: *Школа за виолину* 2 и 3 свеска – Волфарт: *Етиде за виолину, оп.45* – Марјановић: – *Тамбурашке етиде* – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину* 5 и 6 Разред – Ивановић: *Од претклasике до модерне*, друга и трећа свеска – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, II свеска – Група аутора: *Народне игре* – Хендл: *Варијације* – О Ридинг: *Концерти за виолину, Ге-Дур, Де-дур,а-мол* – П Николић: *Кончертино Ге-дур, А-дур* – А Вивалди: *Концерт за виолину Ге-дур, Де-дур, А-дур* и др – Кајзер: *Етиде за виолину, оп.24* – Верамчини: *Соната за виолину* – Будашкин: *Концерт за домру ге-мол, I став* – Бакланова: *Кончертино де-мол* – Хубер: *Кончертино Ф-дур* – Ф Кихлер: *Кончертино* Друге композиције по избору наставника прилагођене техничким способностима ученика
Обавезни минимум програма – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима – четири етиде – три народне песме или игре – три комада различитог карактера – једна велика форма (став концерта или кончертина)		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком и потезима – Једна етида – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу – Један комад уз клавирску пратњу – Један став велике форме уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: поставка, тон, мелодија, фраза, музичка целина, музички бонтон

Назив предмета **МАНДОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике мандолине и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе на доле неизменично и тремоло; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и читању нотног текста; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – направи план вежбања уз помоћ наставника, или самостално; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента: начин добијања тона и поставка леве и десне руке Основи технике свирања на мандолини: Техника десне руке**:** **–** држање трзалица; **–** истрзавање на доле неизменично и тремоло; прва и друга позиција Техника леве руке - дијатонска поставка прстију Основне ритмичке вредности (цела нота, половина, четвртина, осмина, шеснаестина и одговарајуће паузе) Основне динамичке ознаке – форте и пиано Агогика ритенуто и корона Музички бонтон **Скале и трозвуци** Свирање скала кроз једну октаву у првој позицији са трозвуцима и обртајима до три предзнака **ЛИТЕРАТУРА** – Н Секулић: *Школа свирања на мандолин* – Н Гужвић: *Школа за мандолину* – П Рани: *Моја мандолина* – Р Ерно: *Мандолинска школа* – Р Калаче: *Метода за мандолину 1* – У Росинели: *Школа за мандолину* – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину*, I и II разред – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, I свеска – Д Марковић: *Мали комади* I и II свеска Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма – две дурске лествице кроз једну октаву са трозвуцима – десет техничких вежби – чети етидери – четири комада различитог карактe		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Програм смотри – Једна лесвица – Једна етида – Две композиције, по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета **МАНДОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе трзалицом; – примењује тремоло технику истрзавања; – свира у првој и другој позицији; – примени ознаке за темпо, динамику, понављање; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – понавља техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – направи план вежбања уз помоћ наставника или самостално; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – се критички осврне на сопствено или туђе извођење; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на левој и десној руци и њиховој координацији Усавршавање технике тремола (равномерност удараца у тремолу атака звука) и наизменичних удараца Свирање у другој и трећој позицији Увод у четврту позицију Нотне вредности: цела нота, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама и и друге ритмичке фигуре Динамичко нијансирање (мецопиано, крешендо, декрешендо мецофорте), различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до три предзнака, трозвуци кроз две октаве

		ЛИТЕРАТУРА – Н Секулић: *Школа свирања на мандолини* – Н Гужвић: *Школа за мандолину* – П Рани: *Моја мандолина* – Р Ерно: *Мандолинска школа* – Р Калаче: *Метода за мандолину* I и II – У Росинели: *Школа за мандолину* – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину*, I и II разред – Шредик: *Вежбе за леву руку*, I свеска – Д Марковић: *Мали комади* I и II свеска – Хумл и Маријановић: *Избор етида за виолину*, I свеска Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма – све предвиђене лествице – десет техничких вежби – четири етиде – пет комада различитог карактера		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Програм смотри – Једна лесвица – Једна етида – Две композиције, по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета **МАНДОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно истрзава и користи потезе трзалицом; – правилно изводи украсе, предударе, флажолете , пицикато, портаменто и глисандо; – повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи анализу једноставних музичких облика ради боље интерпретације; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – комуницира са корепетитором кроз музику; – самостално вежба; – учествује на јавним наступима, у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на технич-ку припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника свирања тремола кроз различите вежбе Украси (предудар, мордент) Природни флажелети Пицикато палцем десне руке Техника свирања – портаменто, глисандо и арпеџо Обрада једноставних двохвата и трохвата Анализа једноставних музичких облика Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Музички бонтон **Скале и трозвуци** Свирање скала кроз две октаве са трозвуцима **ЛИТЕРАТУРА** – Н Секулић: *Школа свирања на мандолини* – Н Гужвић: *Школа за мандолину* – П Рани: *Моја мандолина* – Р Ерно: *Мандолинска школа* – Р Калаче: *Метода за мандолину* II и III – У Росинели: *Школа за мандолину* – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину*, III и IV разред – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, I свеска – Д Марковић: *Школа за виолину* II свеска – Фортунатов: *избор етида за виолину*, I и II свеска – Волфарт: *Етиде за виолину, оп. 45* Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима – четири етиде – три комада различитог карактера		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком – Једна етида – Два комад уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, украси, предудари, пицикато, портаменто, глисандо

Назив предмета	**МАНДОЛИНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – правилно изводи предударе; – повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – примењује процедуре у стицању технике десне руке истрзавање,тремоло; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Лествице до четири Предзнака Технике свирања –легато, нон легато, стакато Пуна синхронизација леве и десне руке Свирање у осмој деветој и десетој позицији Украси – предудар, трилер упознавање и свирање Композиције крупне форме: став из кончертина, концерта, сонатине или варијације Читање са листа једноставних композиција Музички израз – фраза Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** – Р Калаче : *Метода за мандолину* II и III – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину*, IV и V разред – Шредик: *Вежбе за леву руку*, II свеска – Ф Хендл: *Варијације* – О Ридинг: *Концерти за виолину ха-мол, А-дур, Бе-дур* – П Николић: *Кончертино Ге-дур, А-дур* – А Вивалди: *Концерт Ге-дур* – Кајзер: *Етиде за виолину, оп.24* – Волфарт: *Етиде за виолину, оп. 45*
Обавезни минимум програма – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима – четири етиде – пет комада различитог карактера – једна велика форма (став концерта синате или кончертино)		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком – Једна етида – Два комада различитог карактера уз клавирску пратњу – Један став велике форме уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: координација, моторика, предудар, украс, трилер, истрзавање, тремоло, слушање музике, самосталност, музички израз

Назив предмета	**МАНДОЛИНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Пети**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – правилно изводи украсе; – естетски обликује тон у складу са карактером и врстом композиције; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – комуницира са корепетитором кроз музику; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – учествује на јавним; наступима у школи и ван ње; – самостално штимује и одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање са листа једноставниих композиција Самостално штимовање инструмента Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Упознавање са свим положајима на инструменту Украси: предудар, мордент и трилер Усавршавање технике свирања тремола; легата, нон легата, стаката Неговање лепог тона Свирање у ансамблу Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале кроз 2 октаве са различитим врстама артикулације и трозвуцима **ЛИТЕРАТУРА** – Р Калаче: *Метода за мандолину* III и IV – Фортунатов: *Хрестоматија* за виолину, V и VI разред – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, II свеска – Ф Хендл: *Варијације* – О Ридинг: *Концерти за виолину, Ге-Дур, Де-дур,а-мол* – П Николић: *Кончертино Ге-дур, А-дур* – А Вивалди: *Концерт Ге-дур, Де-дур*

		– Кајзер: *Етиде за виолину, оп.24* – Волфарт: *Етиде за виолину оп.45*, II свеска – Ивановић: *Од предкласика до модерне*, II и III свеска Друге композиције по избору наставника прилагођене техничким способностима ученика
Обавезни минимум програма – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима – четири етиде – четири комада различитог карактера – једна велика форма (став концерта, сонате или кончертино)		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком и потезима – Једна етида – Два комад различитог карактера уз клавирску пратњу – Један став велике форме уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: координација, моторика, предудар, украс, трилер, истрзавање, тремоло, слушање музике, самосталност, музички израз

Назив предмета	**МАНДОЛИНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту: – примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – инерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – користи различите приступе решавању проблема истрзавања – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално штимује и одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање технике истрзавања Промена позиција Рад на музичкој фрази, изражајности и музичкој индивидуалности Читање са листа једноставниих композиција Свирање у ансамблу Самостално штимовање инструмента Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале са различитим врстама артикулације у обиму инструмента Трозвуци, доминантни септакорд **ЛИТЕРАТУРА** – Фортунатов: *Хрестоматија за виолину* III свеска – Шрадик: *Вежбе за леву руку*, II свеска – Ф Хендл: *Варијације* – О Ридинг: *Концерти за виолину, Ге-Дур, Де-дур, а-мол* – П Николић: *Кончертино Ге-дур, А-дур* – А Вивалди: *Концерт а-мол ,ге-мол* – Кајзер: *Етиде за виолину, оп.24* – Волфарт: *Етиде за виолину оп.45*, II свеска – Верамчини: *Соната за виолину* – Будашкин: *Концерт за домру ге-мол*, I став – Бакланова: *Кончертино де-мол* – Фортунатов: *Етиде за виолину* – J C Бах: *Концерт за виолину а-мол*, I став Друге композиције по избору наставника прилагођене техничким способностима ученика
Обавезни минимум програма – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвуцима и потезима – четири етиде – четири комада различитог карактера – једна велика форма (став концерта, сонате или кончертино)		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком и потезима – Једна етида – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу – Један комад уз клавирску пратњу – Један став велике форме уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: тон, изражајност, креативност, естетика, самопоуздање

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
(ТАМБУРА Е ПРИМ, А-БАСПРИМ И МАНДОЛИНА)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. **Исходи** представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У оквиру програма за основну школу тамбуре и мандолине, у првом циклусу најважније је ученика заинтересовати за инструмент и омогућити му правилном поставком тела и руку да брже напредује и стекне почетну вештину свирања лакших и краћих музичких целина. Индивидуалан рад у сваком погледу представља погодност у смислу прилагођеног програма и приступа сваком ученику појединачно.

У првом циклусу треба инсистирати кроз одговарајућу литературу на решавању техничких проблема, правилном држању инструмента и стварању здравог тона. У другом циклусу, упоредо са техником, треба радити на одговарајућој интерпретацији дела поготово што програм обухвата и народну и уметничку музику. Важан елемент у савлађивању програма је рад у оркестру где се на практичан начин развија смисао за колективно музицирање.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета **ХАРФА** (педална)

Циљ **Циљ** учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости; креативности; естетског сензибилитета; као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред **Први**

Годишњифондчасова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима инструмент, као и да наброји делове харфе, и покаже да разуме на који начин се производи звук на харфи; – правилно седи за инструментом; – самостално поставља руке; – правилно артикулише свих осам прстију леве и десне руке; – правилно постави сваки прст појединачно, као и групу од 2 или 3 прста; – правилно поставља прсте при везивању фигура од 3 тона при лествичном кретању у оба смера; – повеже две фигуре од по 4 тона у лествичном кретању; – свира интервале (терца, кварта, квинта) и свира квинтакорд и обратаје; – чита виолински и бас кључ и тумачи ритмичке вредности нота и пауза; – самостално користи педале пре свирања (током свирања не мора да буде обавезно за 1 разред); – препозна основне ознаке за темпо, динамику и понављање; – свира кратке композиције напамет; – изводи кратке музичке фразе; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално вежба по инструкцијама; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације за слушање и извођење музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање грађе инструмента и начина производње звука Правилна поставка тела у односу на инструмент и одређивање висине столице на којој ће ученик седети Правилна поставка леве и десне руке у односу на жице Кључне разлике у поставци леве и десне руке Начин артикулације сваког прста и јединственост артикулациије палца Постављање прстију, појединачно, као и 2 и 3 прста одједном Повезивање у постављању при свирању фигура од три тона у лествичном кретању (обе варијанте – у зависности од смера) Повезивање две фигуре од по 4 тона у лествичном кретању (обртај 41 и 14) Симултано свирање два тона (терца, кварта и квинта) уз правилан прсторед Симултано свирање три тона (квинтакорд и обртаји) Нотно описмењавање и упознавање са основним ритмичким вредностима Педализација кроз лествице и композиције са променом два педала и ознаке за педализацију Коришћење информационих технологија у служби музике Правила понашања **Скале и трозвуци** Дурске скале до два предзнака кроз једну октаву; Трозвук у основном положају и обртајима хармонски и раз ложено **ЛИТЕРАТУРА** – Избор из почетних школа за харфу: Рубин; Парфенов; Гроси и Е Поцоли – Е Поцоли: *Етиде* – Н Ч Бокса: *Етиде* – А Аселмон: *Мали комади* – Н Ч Бокса: *Комади* – Хрестоматија I; избор комада – М Гранжани: *Мали комади* Избор других композиција у складу са способностима ученика
Обавезни минимум програма – дурске лествице до два предзнака – кроз једну октаву са трозвуком; – четири до шест етида; – три до пет комада		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри 1 Једна лествица; 2 Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева) 3 Две композиције; по слободном избору		

Кључни појмови садржаја**:** музика; ноте; ритам; педализација; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета **ХАРФА**

Циљ **Циљ** учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости; креативности; естетског сензибилитета; као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњифондчасова: **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– одсвира дурске и молске лествице кроз две октаве у осминама; – изводи трозвуке разложено и арпеђа; – изводи флажолет и глисандо; – примени ознаке темпа у свирању; – изводи композиције са динамичким нијансирањем; – изведе музичку фразу; – разликује мелодију и пратњу; – помера три педала током свирања; – коментарише сопствено свирање; – поштује правила облачења и понашања на сцени и у публици; – користи предности дигитализације у слушању и свирању	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Правилна поставка тела у односу на инструмент и прилагођавање висине столице на којој ће ученик седети Симултано свирање интервала (секста, септима, октава) Обртај 31 и 13 у свирању скале Разложене октаве Флажолет Глисандо Арпеђо од три тона Темпа: анданте; алегро; модерато; ритердандо и ралентандо Правила понашања

		Скале и трозвуци дурске и молске лествице до два предзнака кроз 2 октаве; трозвуци и арпеђа **ЛИТЕРАТУРА** – М Рубин: *Почетна школа харфе* – Н Ч Бокса: *Етиде;* – Ф Ј Надерман: *Етиде бр. 10; 11* – Е Поцоли: *Етиде* – А Аселмон: *Успаванка* – М Гранжани: *Мали комади* – А Аселмон: *Мала свита* – А Ф Гедике: *Соната Гедур* (Хрестоматија) – Т Гречанинов: *Мазурка* – Л Вуд: *Руска успаванка* – С Мекдоналд: *Комади* – Б Андре: *Комади*
Обавезни минимум програма – све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве; – три до четири етиде; – четири до шест комада		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре 1 Једна лествица; 2 Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа); 3 Две композиције; по слободном избору		

Кључни појмови садржаја**:** ноте; ритам; педализација; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета **ХАРФА**

Циљ **Циљ** учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости; креативности; естетског сензибилитета; као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњифондчасова: **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– свира у стилу изабране композиције; – изведе вежбе клизања првог и четврог прста у композицијама; – свира етуфе; – одсвира вежбе трозвука и арпеђо; – примени динамичке ознаке крешендо и декрешендо; – обликује музичку фразу; – опише сонатни облик уз помоћ наставника; – учествује у разговорима о извођењу на јавнм наступу; – поштује правила облачења и понашања на сцени и у публици; – користи предности дигитализације у циљу слушања музике, истраживања података о композиторима и извођачима	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке вежбе клизања првог и четвртог прста Етуфе Музички облик – сонатина Коришћење информационих технологија у служби музике Правила понашања **Скале и трозвуци** Све дурске и молске скале кроз три октаве до 4 предзнака Трозвуци разложено и арпеђо **ЛИТЕРАТУРА** – М Гроси и Е Поцоли: *Етиде* – избор – Н Ч Бокса*: Етиде* 5; 6; 7 и 17 – А Рение: *Техничке вежбе* – Ј Л Дусек: *Сонатина бр. 2 и бр. 1*, I став – Ф Ј Надерман: *Сонатина бр. 2;* II став – А Рение: *Гавота* – А Аселмон: *Меланхолична серенада* – С Мекдоналд: *Комади*
Обавезни минимум програма – скале, трозвуци и четворозвуци кроз три октаве; – четири до пет етида; – три до пет комада од којих обавезно један став сонатине		
Јавнинаступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм: 1 Скала кроз три октаве у шеснаестинама и четворозвук; 2 Једна етида; 3 Први став сонатине; 4 Један комад		

Кључни појмови садржаја: ноте; ритам; педализација; арпеђо; музичка фраза; стил; правила понашања

Назив предмета **ХАРФА**

Циљ **Циљ** учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости; креативности; естетског сензибилитета; као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изводи вежбе четворогласних трозвука разложено и као арпеђо; – свира октаве отвореном и затворенм шаком; – изводи техничке вежбе првог и другог прста; – обликује дуже музичке фразе; – свира варијације повезано са темом; – свира на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи уз помоћ одраслих доступне носиоце звука	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Четворогласни трозвук раз- ложен са пребацивањем руку у обртајима и арпеђа Техничке вежбе клизања првог и четвртог прста у бржем темпу Флажолети, етуфе, октаве са „отвореном и затвореном" шаком, вежбе првог и другог прста као претеча почетног трилера Коришћење информационих технологија у служби музике Правила понашања **Скале и трозвуци** Све лествице у шеснаестинама кроз три октаве **ЛИТЕРАТУРА** – Е Поцоли: *Етиде* – Ф Ј Надерман: *Етиде* – Н Ч Бокса: *Етиде* – А Аселмон: *Етиде* – Ј Л Дусек: *Сонатине* – Ф Ј Надерман: *Сонатина I; II; IV* – Крумхолц: *Сонатина Бедур* – В А Моцарт: *Тема са варијацијама* – Л В Бетовен: *Тема са варијацијама* – А Аселмон: *Мала прича* – М Гранжани: *Баркарола*
Обавезни минимум програма: – лествице; арпеђа; прсне вежбе; – четири до пет етида; – једна сонатина; – четири до пет комада		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна лествица и арпеђа; 2 Једна етида; 3 Једна сонатина; 4 Један комад		

Кључни појмови садржаја**:** ноте; ритам; педализација, арпеђо, музичка фраза; правила понашања

Назив предмета **ХАРФА**

Циљ **Циљ** учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе разложене септакорде са подметањем четвртог прста; – динамички нијансира у току извођења; – користи различите боје на инструменту; – изведе кратки трилер и украс; – одсвира пдлт; – стиски обликује композицију; – учествује на јавним наступима и такмичењима; – промовише инструмент ван школе; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – коментарише свој и туђи наступ; – користи информационе технологије у служби музике – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Четворогласни трозвуци, септакорд–доминантни и умањени, разложени са подметањем четвртог прста у свим обртајима Техничке вежбе за прсте – трилери Динамичко нијансирање – пп, фп, мп, ппп, фф, ффф Пдлт Коришћење информационих технологија у служби музике Правила понашања **Скале и трозвуци** Све дурске и молске лествице **ЛИТЕРАТУРА** – Н Ч Бокса: *Етиде* – Ф Ј Надерман: *Етиде; Сонатине* – К Ердели: *20 Етида;* – А Аселмон: *Етиде* – Ј Л Дусек: *Сонатине број 3 и 4;* – Ф Ј Надерман: *Ноктурна;* – М Гранжани: *Ноктурно;* – *Баркарола;* – Посе: *Игра таласа* – Б Андре: *Комади*

Обавезни минимум програма: – све лествице; – три до пет етида; – две сонатине; – три до четири комада
Испитни програм: 1 Једна лествица са арпеђима; 2 Једна етида; 3 Једна сонатина или тема са варијацијама; 4 Један комад

Кључни појмови садржаја: музика; ноте; ритам; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета	**ХАРФА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – инерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – учествује у разговорима о извођењу на јавнм наступу; – покаже поштовање према другим извођачима и публици; – користи информационе технологије уз помоћ одраслих у циљу стицања знања о стилу, композитору и извођачима	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Арпеђа; септакорди (умањени и доминантни); Техничке вежбе за сва четири прста Све ритмичке комбинације; трилери 2131; 21; 12 Коришћење информационих технологија у служби музике Правила понашања **Скале и трозвуци** Све лествице у октави; терци и сексти **ЛИТЕРАТУРА** – Н Ч Бокса: *Етиде* – Ф Ј Надерман: *Етиде* – А Цабел: *Етиде* – Ј Л Дусек: *Сонатине* – Ф Ј Надерман: *Сонатине* – К Салседо: *Музичка кутија* – Р Глиер: *У пољу* – М Мусоргски: *Суза* – С Мекдоналд: *Комади* – Б Андре: *Комади* – М Глинка: *Варијације на Моцартову тему*
Обавезни минимум програма: – скале, арпеђо; – три до пет етида; – једна сонатина; – четири комада		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна лествица са арпеђима; 2 Једна етида; 3 Једна сонатина; 4 Једна композиција аутора из XIX века; 5 Једна композиција савременог аутора		

Кључни појмови садржаја: музика; ноте; ритам; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета	**НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)**
Циљ	**Циљ** учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима инструмент, као и да наброи делове харфе, и покаже да разуме на који начин се производи звук на харфи; – правилно седи за инструментом; – самостално поставља руке; – правилно артикулише свих осам прстију леве и десне руке; – правилно постави сваки прст појединачно, као и групу од 2 или 3 прста; – правилно поставља прсте при везивању фигура од 3 тона при лествичном кретању у оба смера; – повеже две фигуре од по 4 тона у лествичном кретању	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање грађе инструмента и начина производње звука Одређивање висине столице на којој ће ученик седети и правилна поставка тела у односу на инструмент Правилна поставка леве и десне руке у односу на жице Објашњавање кључних разлика између поставке леве и десне руке Начин артикулације сваког прста Јединственост артикулацииje палца Постављање прстију, појединачно, као и два и три прста одједном Повезивање у постављању при свирању фигура од три тона у лествичном кретању (обе варијанте – у зависности од смера)

– свира интервале (терца, кварта, квинта); – свира квинтакорд и обратаје; – самостално свира водећи рачуна о поставци руку, – чита виолински и бас кључ; – тумачи ритмичке вредности нота и пауза; – самостално намешта прештимаче пре свирања, (у току не треба да буде у 1 разреду); – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање; – самостално свира кратке композиције напамет; – изводи кратке музичке фразе; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике		Повезивање две фигуре од по четири тона у лествичном кретању (обртај 41 и 14) Симултано свирање два тона (терца, кварта и квинта) уз правилан прсторед Симултано свирање три тона (квинтакорд и обртаји) Нотно описмењавање и упознавање са основним ритмичким вредностима нота и пауза Композиције са два пре-штимача **Скале и трозвуци** Дурске скале до два предзнака кроз једну октаву, Трозвук у основном поло-жају и обртајима хармонски и разложено **ЛИТЕРАТУРА** – Хрестоматија I: *Избор комада* – М Гранжани: *Успаванка* – *Ирске народне песме* – *Избор комада за келтску харфу* – Б Вери: *Мали комади*
Обавезни минимум програма – дурске лествице до два предзнака – кроз једну октаву са трозвуком; – четири до шест етида; – три до шест комада		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре: 1 Једна лествица; 2 Једна етида 3 Две композиције, по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета	**НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)**
Циљ	**Циљ** учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред:	**Други**
Годишњи фонд часова:	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– течно свира трозвуке разложено, у исто време и арпеђа; – изведе у композицијама пунктиране ноте, триоле и осминску меру; – изведе флажолет; – примени ознаке темпа у току свирања; – примени ознаке за динамику у току свирања; – води музичку фразу; – разликује мелодију и пратњу; – самостално помера до три различита прештимача током свирања (левом руком у дугим паузама); – помера три прештимача током свирања; – поштује правила облачења и понашања на сцени и као слушалац	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Правилна поставка тела у односу на инструмент и прилагођавање висине столице на којој ће ученик седети Симултано свирање интервала (секста, септима, октава) Обртај 31 и 13 у свирању скале Трозвук разложено,секо и арпеђо Обрада ритмике кроз композиције за харфу: пунктиране вредности, триоле и осминска мера Техничке вежбе за прсте Ознаке темпа- анданте, модерато, као и рит и рал Ознаке динамике: ф, п, мф, мп Флажолет **Скала и трозвуци** Дурске скале (А, Ес, Е) – молске скале (а, е, де, ге, це) – у осминама кроз две октаве у хармонском молу **ЛИТЕРАТУРА** – Е Поцоли: *Етиде* – Р Мартено: *Етиде* – А Жилински: *Литванска народна песма* – М Гранжани: *Мали комад* – С Мекдоналд: *Комади* – *Ирске народне песме* – М Габус: *Комади* – С Калан: *Комади*
Обавезни минимум програма – све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве; – три до пет етиде; – четири до шест комада;		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре 1 Молска лествица у триолама, трозвук кроз две октаве; 2 Једна етида; 3 Три комада		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета **НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)**

Циљ **Циљ** учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред: **Трећи**

Годишњи фонд часова: **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– свира у одређеном стилу; – одсвира клизање првог и четврог прста у композицијама, – свира етуфе; – правилно изведе вежбе трозвука и арпеђо; – правилно свира ритмичке групе (шеснаестине, пункти ране ноте и триоле); – примени у свирању динамичке ознаке декрешендо и крешендо; – учествује у разговорима о извођењу на јавнм наступу; – прати музичку фразу; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Трозвук – разложено и арпеђо Техничке вежбе – клизање првог и четвртог прста Почетне вежбе трилера 1, 2 Сонатни облик **Скале и трозвуци** Дурске скале Ес, Бе, Еф, Це, Ге, Де, А и Е и молске хармонке скале це, ге, де, а, е кроз три октаве у шеснаестинама паралелно **ЛИТЕРАТУРА** – М Гроси и Е Поцоли: *Избор етида* – *Комади за келтску харфу* – *Тема и варијација на Бретонску песму* – Анонимус: *Варијације Зелени рукави*
Обавезни минимум програма – скале кроз три октаве са трозвуцима; – три до четири етиде, – једна сонатина или тема са варијацијама; – три до четири комада		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук,арпеђа, 2 Једна етида; 3 Једна сонатина (I став) или тема са варијацијама; 4 Једна комад		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, стил, правила понашања

Назив предмета **НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)**

Циљ **Циљ** учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изводи вежбе четворогласних трозвука разложено и као арпеђо; – свира октаве отвореном и затворенм шаком; – изводи техничке вежбе првог и другог прста; – самостално помера више различитих прештимача током свирања (левом руком у дугим паузама); – изводи дуже музичке фразе, варијације повезано са темом; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Разложен четворогласни трозвук и арпеђа Глисанда Октаве у отвореном и затвореном шаком Почетне вежбе трилера 12,21 **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале кроз 3 октаве у шеснаестинама **ЛИТЕРАТУРА** – М Гроси и Е Поцоли: *Избор етида* – *Комади за келтску харфу* – А В Кемпн: *Варијације на велику песму* – В А Моцарт: *Варијације на тему „Ах рећи ћу вам мама”* – Б Вери: *Варијације на тему Фрер Жак* – Н Ч Бокса: *Тема са варијацијама у Ес дуру*
Обавезни минимум програма – скале и арпеђа; – четири до пет етида; – четири до пет комада – укључујући сонату		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Скала са арпеђима, 2 Једна етида, 3 Сонатина или тема са варијацијама; 4 Један комад		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета **НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)**

Циљ **Циљ** учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред: **Пети**

Годишњи фонд часова: **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално помера више различитих прештимача током свирања (левом руком у половинским паузама); – стиски обликује композицију; – изведе динамичко нијансирање; – користи различите боје на инструменту; – изведе кратки трилер и украс; – одсвира пдлт; – учествује на јавним наступима и такмичењима; – промовише инструмент ван школе; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Четворогласни трозвуци и доминантни септакорд – разложено и арпеђо Техничке вежбе трилера-2131,3121, и са две руке, Пдлт Динамичко нијансирање: пп, фп, мп, ппп, фф, ффф **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале кроз четири октаве **ЛИТЕРАТУРА** – М Гроси и Е Поцоли: *Избор етида* – Н Ч Бокса: *Етиде оп. 318 бр. 1* – *Комади за келтску харфу* – Ф Ј Надерман: *Тема са варијацијама* – Д Хенсон-Конант: *Барокни фламенго* – прва верзија – В Филс: *Арија* –прва варијација
Обавезни минимум програма – све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве; – три до пет етиде; – четири до шест комада;		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Молска лествица у триолама, трозвук кроз две октаве; 2 Једна етида; 3 Три комада		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета **НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)**

Циљ **Циљ** учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред: **Шести**

Годишњи фонд часова: **66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално помера више различитих прештимача током свирања (левом и по потреби десном руком у четвртинским паузама); – инерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – изведе динамичко нијансирање; – учествује у разговорима о извођењу на јавнм наступу; – музички прати фразу; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Четворогласни тонички трозвуци Доминантни и умањени септакорд – разложен са подметањем четвртог прста у свим обртајима Техничке вежбе трозвука вежбе трилера Све дурска и молске лествице могуће на овом инструменту **ЛИТЕРАТУРА** – М Гроси и Е Поцоли: *Избор етида* – Н Ч Бокса: *Етиде оп. 318, бр.1* – *Комади за келтску харфу* – Ж М Лорел: *Замак* – Д Хенсон–Конант: *Барокни фламенго* – друга верзија – Ј Л Дусек: *сонатина бр. 1 и 2* – Г Ф Хендл: *Пасакаља* – С Шефсон: *Варијације на тему Три морнара*
Обавезни минимум програма – скале кроз три октаве са трозвуцима; – три до четири етиде, – једна сонатина или тема са варијацијама; – три до четири комада		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук,арпеђа, 2 Једна етида; 3 Једна сонатина или тема са варијацијама; 4 Једна комад		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, стил, правила понашања

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
ХАРФА, НЕПЕДАЛНА ХАРФА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. **Исходи** представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Индивидуални приступ треба прилагодити сваком ученику у циљу развијања љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе. Након упознавања самог инструмента, прелази се на поставку тела и руку као и савладавање нотног писма, ритмике и читања знакова. У првом разреду промену педала треба увести у другом полугодишту, а у трећем разреду свирање свирање разложених октава.

Избор композиције треба да буде прилагођен способностима и афинитетима ученика, нарочито у почетку што значи да оне треба да буду кратке, па касније све дуже и захтевније уз модулације. Композиције треба бирати из различите литературе са одређеним техничким захтевима (арпеђа, темпа и разумевање фраза). Задату композицију треба увек одсвирати ученику како би он стекао утисак о њој као целини са свим елементима који доприносе њеној изражајности и колориту.

Тонску боју инструмента треба повезивати са музичким садржајем. Посебно треба обратити пажњу на чисто свирање - без зујања суседних жица при улагању прстију. Ритмичке фигуре треба обрадити са тактирањем а затим на инструменту, користити бројалице и песмице. Пуласацију вежбати груписањем удара па нагласити прву а остале ударе слабије наглашене. Музичко фразирње објаснити заједничким певањем. Помоћи при координацији руку и ногу тачним обележавањима педализације у нотном тексту.

Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања и интерпретације музичког дела.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним оче-

кивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА
(клавир, хармоника, оргуље)

Назив предмета	**КЛАВИР**
Циљ	**Циљ** учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима делове клавира и начин добијања тона на клавиру; – правилно седи за клавиром; – изражајно пева, а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; – опише својим речима појмове канон, имитација; – примени различита музичка изражајна средства у складу са карактером музичког дела; – самостално свира кратке композиције напамет; – самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при извођењу музике; – користи уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Положај за клавиром Поставка руку и прстију Вежбе за опуштање Вежбе за правилно ритмизирање Неговање музичке меморије Привикавање ученика на самоконтролу звука и схватање музичког облика Основне врсте удара: портато, легато, стакато Вежбе за гипкост зглоба (свирање интервала) Динамичке ознаке: пијано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо Ознаке за темпо: анданте, модерато, алегро Појам лука Појам фразе Појам такта, двотакта, тротакта са одговарајућим нагласцима Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте Увођење ученика у начине вежбања Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале Остале ознаке на које се наилази у литератури предвиђеној програмом Контрола звука Полифонија – канон, имитација **Скале и трозвуци** Дурске скале по квинтном кругу (почевши од тона ЦЕ) до четири повисилице у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном смеру од истог тона Дурски трозвук разложено и истовремено – основни положај и два обртаја трогласно у четвртинама **ЛИТЕРАТУРА** – Једна од почетних школа за клавир – Томсон, Јела Кршић, Николајев – Бајер: *Школа за клавир* – од вежбе 85 и даље – Диверноа: *Етиде оп. 76* – основне вежбе за клавир – Черни: *Оп. 599, оп. 139, I свеска* – Гњесина: *Клавирска абецеда,* избор – Лешхорн: *Мелодичне етиде оп. 192*, избор – М Лили Петровић *Школица за клавир Ниво А и Ниво Б* – М Лили Петровић *Увођење у музику и свирање на клавиру са професором* – А Артабаљевскаја *Први сусрет са музиком* – И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма – лествице и трозвуци по програму – тридесетпет композиција – вежбе, етиде и разни комади		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре на крају школске године: 1 Једна лествица по избору; 2 Једна етида или композиција виртуозних извођачких захтева; 3 Две композиције различитог карактера Смотра на крају године не подлеже нумеричком начину оцењивања		

Кључни појмови садржаја: клавир, тон, слушање, динамика, темпо

Назив предмета **КЛАВИР**

Циљ **Циљ** учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита течно нотни текст у виолинском и бас кључу; – опише својим речима и одсвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; – препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; – користи педал у делима једноставније фактуре; – уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; – чује и примени више динамичких нивоа пиајанисимо, мецопијано, фортисимо, мецофорте; – јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; – осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; – самостално и/или по потреби уз помоћ наставника контролише квалитет звука; – повезује прсторедне групе подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу самостално и уз помоћ наставника; – развија спретност целокупног апарата уз помоћ наставника; – свира са наставником или другим учеником дела за клавир четвороручно; – самостално, изражајно свира композиције напамет; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Технички и музички захтеви Повезивање прсторедних група навише и наниже (развијање спретности прстију кроз активно осмишљавање, слушање и свирање техничких вежби, лествица и етида) Вежбе за гипкост зглоба шаке кроз свирање интрвала Вежбе за легато свирање Увођење у основне елементе форме – мотив, реченица, облик песме, сонатина Упознавање са законима метрике – разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти Динамичко нијансирање лествица – пиано, пианисимо и мецопиано Диференцирање мелодије од пратње, рад на полифонији Увођење у педализацију – вежбе Свирање четвороручно **Скале и трозвуци** Молске скале по квинтном кругу до четири повисилице (почевши од тона А) у осминама у размаку две октаве, паралелно Трозвуци, разложено и истовремено, у размаку две октаве – завршетак секстакордом **ЛИТЕРАТУРА** – Јела Кршић: *Клавирска читанка* за други разред – М Лили Петровић *Школица за клавир Ниво Ц* – М Лили Петровић *Канон за почетнике* – Диверноа: *Оп. 176* – Лемоан: *Дечије етиде оп. 37* – Гњесина: *Мале етиде*, I део – Беренс: *Оп. 70* – Черни: *Оп. 139, 24 етиде* – М Живковић: *Међумурје мало, Текла вода Карашица* – Лаковицкаја: *Редакција зборника полифоних композиција* (Хендл, Корели, Кригер и други) – Ј С Бах: *Мале композиције,* избор лакших – Хендл: *Избор композиција у редакцији Јеле Кршић* – *Избор сонатина*: Ванхал, Хаслингер, Плејел, Бетовен, Хор, Рајнеке Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине – Збирка „Наши композитори за младе пијанисте” – З Христић: *Тачкице* – Р Петровић: *Игра, Украјинска игра* – С Хофман: *Две басне* – Б Предић: *Прича моје лутке* – М Тајчевић: *За мале* – В Миланковић: *Дечје приче, 25 мијатура* за I и II разред – Избор лаких композиција (Просвета, Београд) – Шуман: *Оп. 68* – Гречанинов: *Оп. 99* – Гедике: *Оп. 36* – Гурлит: *Оп. 82* – Раули: *Оп. 36 и 37* – Б Барток: *За децу – Клавирска музика за почетнике, Микрокосмос I*, избор – Мајкапар: *24 лаке композиције оп. 16* – Кабалевски: *Оп. 30* – Скот: *Кутија играчака* – И друге композиције одговарајуће тежине **Композиције за свирање четвороручно** – Избор из Почетне школе Јеле Кршић – Избор из школа Николајева и Соколова – Дијабели: *Мелодијске вежбе оп. 149* – Дијабели: *Сонатине оп. 24* – Дијабели: *Оп. 163* – И друге композиције одговарајуће тежине

Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – десет композиција по слободном избору од чега обавезно 5 виртуозног карактера (етиде или композиције виртуозних захтева); – две полифоне композиције; – Два става из различитих сонатина (сонате) или један став сонатине (сонате) и варијације
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године
Смотра (на крају првог полугодишта): 1 једна лествица по избору из програма предвиђеног за овај разред Програм смотре на крају школске године: 1 Једна етида или композиција виртуозних извођачких захтева; 2 Две композиције по слободном избору

Кључни појмови садржаја: слушање, динамика, карактер, педал

Назив предмета	**КЛАВИР**
Циљ	**Циљ** учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено уз помоћ наставника; – јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; – транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; – примени више динамичких нијанси у свирању; – негује културу тона; – објасни својим речима значења термина музичке форме и конструкције дела; – свира двохвате са јасним диференцирањем мелодијске линије; – свесно користи директан и синкопирани педал; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира крађи трилер; – препознаје музичке елементе у свирању других клавириста; – свира у дуу са наставником или са другим учеником	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа Унапређивање основних врста удара – легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција Даљи рад на техници зглоба кроз свирање интервала до квинте Техничке вежбе са ритмичким варијантама и хроматским транспозицијама Шире нијансирање у динамици, истицање мелодије и диференцирање десне и леве руке Детаљнија анализа облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују – сонатина, менует, гавота, марш Шире упознавање са елементима полифоније – држани тонови, свирање двохвата, истицање гласова, динамизирање деоница Употреба истовременог и синкопираног педала Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и крађи трилер Свирање у дуу **Техничке вежбе** Вежбе за: правилно низање тонова, изједначавање удара, учвршћивање прстију, различиту артикулацију **Скале и трозвуци** Дурске скале по квартном кругу до четири предзнака (почевши од тона ЕФ) у распону две октаве у осминама паралелно и супротно Хроматске скале у распону две октаве, паралелно Трозвук четворогласно кроз две октаве разложено Читање с листа лаганих вежби, одвојено и заједно **ЛИТЕРАТУРА** – Јела Кршић: *Клавирска вежбанка за трећи разред* – Лемоан: *Дечје етиде оп. 37* – Черни: Оп 849, избор – Бертини: 25 етида оп 100, избор – Диверноа оп 176 – Гедике: *Оп. 32 и 47*, број 5, 6 и 8 – Лак: *Оп. 172* Друге етиде одговарајуће тежине – Ј С Бах: *Мале композиције* – Ј С Бах: *Мали прелудијуми* – Јела Кршић: *Клавирска вежбанка, избор* – Иванов – Радкевич: *Осам полифоних двогласних комада*, избор – Хендл: *Избор композиција, у редакцији Јеле Кршић* – Педагошки репертоар за децу – Кригер, Кунау, Пахелбел, Фишер, Фробергер Друге композиције одговарајуће тежине – Клементи, Дијабели, Кулау, Дусик, Хајдн (лакше) као и сонатине домаћих и других аутора одговарајуће тежине – Гњесина: *Тема и шест малих варијација* – Кабалевски оп 51: Варијације Ефдур – Сорокин: Тема са варијацијама амол – Кулау: *Варијације Гедур* – Кршић и Шишмановић: Збирка Наши композитори за младе пијанисте – Логар, Рајичић и Илић: *За мале клавириста* – Рајичић: *Дечја збирка,* избор

		– Тајчевић: *Дјеци и I мала свита* – Душан Радић: Рондино – ЛоткаКалински: *Међумурје мало* – Шкерјанц: *24 прелудијума*, избор лакших – Р Мац: *Стара ура игра полку* – Чајковски: *Албум за младе, оп. 39*, избор – Шуман: *Албум за младе, оп. 68,* избор – Б Барток: *Деци, Микрокосос II* – Гречанинов: *Дечја књига оп. 98* – О Шин: *Од јутра до сумрака* – Шите: *Из веселог дечјег доба,* избор – Хајдн: *Мале игре*, избор – Моцарт: *14 дечјих композиција* – Скот: *Животиње,* избор – Сарауер: *Слике из дечјег доба* – Хачатуријан: *Андантино* – Лутославски: *12 малих комада* – Мајкапар оп 33: *Минијатуре* – Вилалобос: *Изабрани лаки комади* – Јела Кршић: *Клавирска вежбанка*, избор – Раули: *19 малих комада*, избор – Поцоли: *Мали комади* – И друге композиције одговарајуће тежине **Композиције за свирање четвороручно** – Дијабели: *Две сонатине* – Стравински: *Пет малих комада.* – Беренс: Мелодијске вежбе – Ржиковски: *Од ступња ступњу, Сонатина, оп. 79.* – Бинг: *Из дечјег света* – И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – десет композиција по слободном избору од чега обавезно 5 виртуозног карактера (етиде или композиције виртуозних захтева); – две полифоне композиције; – Два става из различитих сонатина (соната) или варијације и један став сонатине (сонате) или два циклуса варијација; – једна композиција за четвороручно свирање		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра (на крају првог полугодишта): 1 једна лествица по избору из програма предвиђеног за овај разред Испитни програм: 1 Једна етида; 2 Једна полифона композиција; 3 Један став сонатине или варијације; 4 Једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: трилер, двоглас, синкопирани педал, клавирски дуо, полифонија

Назив предмета	**КЛАВИР**
Циљ	**Циљ** учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – негује културу тона кроз критичко слушање свог и туђег свирања; – свирањем у клавирском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на технику припремљеност и музичку освешћеност;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Решавање техничких и музичких проблема Вежбе за: – јачање прстију (нарочито 4 и 5 прста); – подметање палца и брзо низање и промену прсторедних група; – повећање распона шаке Припремне вежбе за веће интервале Изграђивање технике двогласа у полифоним композицијама Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације Примена педала Анализа облика – дводелна песма, троделна песма, прелудијум Украси – двоструки предудар, групето, трилер Читање с листа лаких композиција Свирање у клавирском дуу **Скале и трозвуци** Молске скале по квартном кругу (почевши од тона ДЕ) до пет предзнака кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању Хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању Велико разлагање трозвука (арпеђо) у осминама, кроз две октаве

– критички прати сопствени развој; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		Доминантни и умањени септакорд (арпеђо) у осминама, кроз две октаве **ЛИТЕРАТУРА** – Јела Кршић: *Клавирска хрестоматија за IV разред* – Беренс: *Оп. 61*, I и II свеска, избор од бројева 2, 3, 8, 10, 13,15, 16, 19 и 21 – Черни: *Оп. 849,* избор од бројева 13, 15, 25 и 26 – Черни*: Оп. 299, I и II* свеска, избор од бројева 1, 2, 4, 5, 8,11, 12, 13, 14, 15, 17, 18 и 20 – Хелер: *Етиде I и II свеска, оп. 47*, сизбор – Друге етиде одговарајуће тежине – Ј С Бах: *Мали прелудијуми (6 и 12*), избор – Хендл: *Избор композиција*, у редакцији Јеле Кршић – Глинка: *Четири двогласне фуге* – Мјасковски оп 78: *Двогласне фуге демол и гемол* – Друге полифоне композиције – Хајдн: *Сонатине и сонате* – Моцарт: *Бечке сонатине* – Кулау: *Сонатине* – теже – Клементи: *Сонатине* – Бетовен: *Сонатина оп. 49, Гедур* – Кабалевски: *Варијације демол на словачку тему* – Николајев: *Мале варијације у класичном* стилу – Мајкапар: *Варијације на руску тему оп. 8* – Бетовен: *Варијације Ефдур на швајцарску тему* – Друге варијације по избору – Рајичић: *Свита демол, Мала клавирска свита* – Ј Бандур: *Успаванка* – М Тајчевић: *Дјеци, II мала свита* – Наши композитори за младе пијанисте – ЛоткаКалински: *Стари далматински плесови* – Козина: *Дивертимента* – Готовац: *Минијатуре* – Григ: *Лирски комади*, избор – Кабалевски: *Дечје композиције,* избор – Черепњин: *Десет веселих комада*, избор – Гречанинов: *Оп. 99–119, 123, 127*, избор – Шуман: *Албум за младе, избор, Сонатина Гедур* – Прокофјев: *Музика за децу* – Дворжак: *Два бисера* – Мусоргски: *Суза* – Кулак: *Дечји живот* – Шостакович: *Игра лутака*, избор – Карганов: *Албум за младе, оп. 21*, избор – Пахуљски: *Прелудијум цемол* – Глијер *оп. 31: Дванаест лаких комада* – Скарлати: *Пет лаких комада* – Драгои: *Минијатуре* – Кодаљ: *Дечје игре* – Бетовен: *За Елизу* – И друге композиције одговарајуће тежине **Композиције за свирање четвороручно** – Вебер: *Тема с варијацијама Гедур оп. 10, Шест лаких комада* – Ј К Бах: *Рондо Ефдур* – Шуман: *Оригинални четвороручни комади оп. 85* – Шуберт: *Варијације емол оп. 10* – Шите: *Шпанске ноћи оп. 144* – Бертини: *25 етида оп. 97* – Дијабели: *Соната оп. 73* – Ржиковски: *Албум за младе оп. 22* И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – десет композиција по слободном избору од чега обавезно пет виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина (соната) или варијације и један став сонатине (сонате) или два циклуса варијација; – једна композиција домаћег аутора		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра (на крају првог полугодишта): 1 једна лествица по избору из програма предвиђеног за овај разред 2 једна виртуозна етида Испитни програм (на крају школске године): 1 Једна етида; 2 Једна полифона композиција; 3 Један став сонатине (сонате) или варијације; 4 Једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: диференцијација, динамичка лествица, арпеђо, транспоновање

Назив предмета **КЛАВИР**

Циљ **Циљ** учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – негује културу тона; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на технику припремљеност и музичку освешћеност; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – критички прати сопствени развој; – свирањем у клавирском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње; – користи носиоце звука за слушање музике; – препознаје музичке елементе у свирању других; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Решавање и усавршавање сложених техничких захтева (техника скокова), припрема за свирање октава, тремола Ознаке за динамику са свим ступњевима у диференцирању јачине свирања, употреба више термина за брзину Полиритмија – решавање основних проблема Детаљнији рад на елементима полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција Увођење ученика у самосталност у погледу примене прстореда и других дисциплина, као и оспособљавање ученика да сагледа тешкоће и сам нађе средства и начин да их реши Свирање у клавирском дуу **Скале и трозвуци** Шест дурских и шест молских скала у размаку октаве по избору, у паралелном и супротном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама Велико разлагање трозвука (арпеђо) кроз четири октаве, у осминама, паралелно – Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве у осминама **ЛИТЕРАТУРА** – Черни: *Оп. 299*, III и IV свеска, избор од 21, 22, 24, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 36, 38 и 40 – Крамер и Билов: *Етиде I* свеска, избор од 1, 2, 6, 8, 10 и 11 – Кршић и Ранковић: *Збирка за савлађивање техничких проблема* I и II свеска – Беренс: *Оп. 61,* III и IV свеска, избор – Лешхорн: *Оп. 38I* и II свеска, избор – Ј С Бах: *Мали прелудијуми* – Ј С Бах: *Двогласне инвенције* – Хендл: *Избор композиција* – Јасковки: *У старом стилу, оп. 43* – Хајдн: *Дедур, Бедур и Адур* – Хајдн: *Прва свеска Адур бр. 5, Едур бр. 4 . Цедур бр. 2, Гедур бр. 1, Гедур бр. 8.* (редакција Раух) – Моцарт: *Цедур KV 545, Ефдур без ознаке, Дедур KV 283, Есдур KV 282* – Бетовен: *Соната гемол оп. 49* и друге сонате – Бетовен: *Шест варијација Гедур „Нел кор пју нон ми сенто”* – Хајдн: *Избор оригиналних композиција* – Вебер: *Анданте с варијацијама оп. 3* – Кабалевски: *Лаке варијације бр. 3 и 4, оп. 51* – Лукомски: *Варијације ефмол* – Сорокин: *Песма са варијацијама* – Беркович: *Варијације* Друге варијације одговарајуће тежине – С Рајичић: *Мала свита* – Славенски: *Игре и песме са Балкана* I и II свеска, избор лакших – В Мокрањац: *Мала свита* – Кромбхолц: *Дан емпромпти* – Кршић и Шишмановић: *Наши композитори за младе пијанисте* – Логар: *Два менуета* Друга дела одговарајуће тежине – Менделсон: *Песме без речи*, избор – Григ: *Лирски комади, избор* – Шуберт: *Два скерца* – Прокофјев: *Музика за децу* – Дебиси: *Мали црнац* – Дусик: *Матине* – Мартину: *Лутке, избор лакших* – Душкин: *Краљ вилењака, Вашар* – Грациоли: *Соната Гедур* – Чимароза: *Сонате, избор* – Кабалевски: *Оп. 27* – Лутославски: *Народне мелодије* – Б Барток: *За децу, Микрокосмос III и IV свеска* – Пинтарић и Станковић: *Композиције за клавир*, избор – ЛоткаКалински: *Мала балканска свита, Сонатина in F* – И друге композиције одговарајуће тежине

		Композиције за свирање четвороручно – Рајнеке: *Оп. 24, Варијације на Бахову сарабанду* – Моцарт: *Оригиналне четвороручне композиције – сонате Де-дур, Бедур, Ефдур, Цедур – Фантазија ефмол* – Шуберт: *Оригиналне четвороручне композиције – соната цемол* – Мушковски: *Оп. 23* – Јенсен: *Оп. 45* – Дворжак: *Багателе оп. 47* – Ферстер: *Виола адората, Роса мистика* – Ј К Бах: *Соната Ефдур*
		– Ј К Бах: *Мали комади* – Шуман: *12 комада за клавир оп. 85* – И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – десет композиција по слободном избору од чега обавезно пет виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина (соната) или варијације и један став сонатине (сонате) или два циклуса варијација; – једна композиција за четвороручно свирање		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра (на крају првог полугодишта): 1 једна лествица по избору из програма предвиђеног за овај разред 2 једна виртуозна етида Испитни програм (на крају школске године): 1 Једна етида; 2 Једна полифона композиција; 3 Један став сонатине (сонате) или варијације; 4 Једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: динамичко нијансирање, изражајност, скокови, тремоло

Назив предмета	**КЛАВИР**
Циљ	**Циљ** учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита и свира течно с листа са обе руке; – повеже знање из теорије музике са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – спретно изведе технички захтевније композиције; – самостално хармонизује једноставни тематски материјал; – појасни конструкцију дела и да објасни значења термина музичке форме; – својим речима објасни и користи одговарајуће врсте меморије; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на технику припремљеност и музичку освешћеност; – негује културу тона; – критички прати сопствени развој и самостално опредељује средства за његово побољшање; – самостално вежба по плану који је утврдио – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа Унапређивање технике у смислу хитрине прстију и издржљивост, ритмичке стабилности, кантилене, јасне хармонизације Течно извођење технички сложенијих композиција са поштовањем свих задатих параметара Вођење техничког и музичког развоја ученика као нераздвојне целине Технике свирања удвојених интервала: терце, октаве Врсте меморије – фотографска, аудитивна, меморија прстију, ради сигурнијег учења напамет Основни појмови и стилови у вези с композицијама које се изводе – динамика, фраза, израз, темпо, агогика и остали елементи интерпретације као одлике стилских периода: барок, класицизам, XX век Једноставније импровизације пратње, свирање каденци **Скале и трозвуци** Шест дурских и шест молских лествица које нису рађене у петом разреду у размаку октаве у паралелном и супротном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве Хроматске лествице у размаку октаве паралелно, у шеснаестинама кроз четири октаве Велико разлагање трозвука (арпеђо) у паралелном кретању кроз четири октаве у шеснаестинама Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда, кроз четири октаве паралелно у шеснаестинама **ЛИТЕРАТУРА** – Черни: *Оп. 299*, III и IV свеска, теже – Черни: *Оп. 740*, I и II свеска, избор 1, 2, 3, 5, 7, 8, 11, 12, 13,14, 17, 21 и 23 – Крамер и Билов: *Етиде* I и II свеска, избор од 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 и 30 – Бил: *Октавне етиде* – лакше – Лешхорн: *Етиде оп. 66*, бр 11, 15, 17, 24 и 28 – Мошковски: *Етиде оп. 18*, бр 3, 8, 10 и 11 – Рутхард: *Етиде за трилер оп. 40*

		Друге етиде одговарајуће тежине – Ј С Бах: *Двогласне инвенције, Трогласне инвенције*, избор – Ј С Бах: *Француске свите* – лакше, поједини ставови – Хендл: *Избор композиција за клавир* – Хајдн: *Ефдур бр. 10*, *Дедур бр. 17, емол бр. 14, Дедур бр.16, Дедур бр. 3, Цисмол* (редакција Раух) – Моцарт: *Ефдур KV 280, Цедур KV 330, Цедур KV 309, Ефдур KV 332, Бедур KV 333, Дедур KV 311, Бедур KV 570, Адур KV 331, Есдур KV 282, Гедур KV 283.* – Бетовен: *Варијације Гедур* на оригиналну тему – Беркович: *Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему* – Кабалевски: *Лаке варијације Бедур оп. 40* – Бетовен: *Рондо Цедур, Багателе оп. 33, Екосезе* – Моцарт: *Рондо Дедур, Фантазија демол* – Хендл*: Концерт Ефдур*, I став – Ј Кр Бах: *Концер Дедур, Бедур* I став Друге варијације одговарајуће тежине – Тајчевић: *Српске игре* – М Логар: *Композиције за клавир* II и III свеска – Д Деспић: *Сонатина in F* – Наши композитори за младе пијанисте, избор – Ј Славенски: *Игре и песме са Балкана* – З Јовановић: *Минијатуре за клавир* I и II свеска, *Бела сонатина, Црна сонатина, Мини кончертино, Дечји кончертино* – Шулек: *Музика за малишане* – Кунц: *Младо лишће*, избор – Шкерјанц: *12 варијација без теме* – Дакен: *Кукавица, Ласта* – Рамо: *Тамбурен, Два ригодона* – Менделсон: *Песме без речи* – Шуман: *Албум за младе, избор,* – Григ: *Лирски комади III и IV свеска*, избор – Шуберт: *Два скерца, Музички тренуци ефмол и цисмол* – Турина: *Минијатуре* – Северак: *На одмору* – Черепњин: *Багателе* – Гречанинов: *Пастели оп. 31 свеска* – Глинка: *Тарантела* – Ибер: *Истуар*, избор – Казела: *11 дечјих комада, избор* – Галупи: *Сонате*, избор – Чимароза: *Сонате*, избор – Ј К Бах: *Сонате* – Регер: *10 малих комада оп. 44* – Хачатуријан: *Дечји албум*, избор – Чајковски: *Годишња доба*, избор лакших – Бородин: *Мала свита* – Дворжак: *Силуете оп. 8*
		– Дворжак: *Валцери оп. 54*, избор – Збирка клавирских композиција од XI века до данас: I, II и III свеска (редакција Ружице Ранковић), избор – Музика преткласичара, Музика класичара, Музика за клавир, (редакција Вере Богдановић), избор – 100 година музике за клавир: I, II, III и IV свеска (редакција Миланке Мишевић), избор – Лутке у клавирској музици XX века (редакција Миланке Мишевић), избор – И друге композиције одговарајуће тежине **Композиције за свирање четвороручно** – Шуберт: *Оригиналне четвороручне композиције* – Шуман: *Оп. 66* – Стравински: *Три лака комада* – Моцарт: *Оригиналне четвороручне композиције* – Бетовен: *Пет лаких комада за четири руке* – Равел: *Моја мајка гуска* – Респиги: *Шест малих комада* – Казела: *Пупацетио* – Сметана: *Рондо за два клавира* – осморучно (избор) И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма: – шест дурских и шест молских лествица и акорди по програму; – десет композиција по слободном избору од чега обавезно пет виртуозног карактера (етиде и композиције виртуозних захтева); – две полифоне композиције; – два прва става из различитих соната – једна композиција домаћег аутора		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра (на крају првог полугодишта): 1 једна лествица по слободном избору из програма предвиђеног за овај разред 2 једна виртуозна етида Испитни програм (на крају школске године): 1 Једна етида; 2 Једна полифона композиција; 3 Први став сонате; 4 Једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: хармонизација, импровизација, каденца.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
КЛАВИР

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. Потребно је водити рачуна о економичности покрета приликом свирања како би се спречиле било какве физичке повреде изазване свирањем и радити на флексибилности извођачког апарата.

У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример, композицију.

Припрема за час је специфична јер како је настава клавира индивидуална, тако је и припрема прилагођена сваком ученику појединачно. Индивидуални облик наставе пружа и могућност да час пође и сасвим другим путем од планираног, али наставник у планирању мора да води рачуна о предзнању ученика да би био сигуран да ученик може да прати и савлада постављене задатке. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе клавира као инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање. Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима. Треба бити опрезан у избору тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер се у том случају могу појавити проблеми који могу проузроковати и физичке повреде.

Већ у другом циклусу, у складу са способностима ученика и стеченим музичким и техничким вештинама корисно је наставу обогатити камерном музиком. Свирањем у ансамблу они се уче међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање, неговање

заједничке музичке идеје и прилагођавање свог извођачког хабитуса. Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптималан програм у којем ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве истовремено уживајући у свирању.

Препоручује се и заједничко музицирање наставника и ученика. На тај начин ученик се опушта у заједничком свирању и схвата музичку колегијалност без обзира на звање (ученик, професор).

Наставник и родитељи морају бити главна карика у развоју личности ученика.

Наставник ће обазривим, интроспективноаналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција или амбиција родитеља. Такмичења могу бити један од показатеља достигнућа ученика, али треба бити обазрив у избору такмичења и односу очекивања и реалног стања ученика.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Ученицима треба помоћи у стварању радних навика и развијати им свест о неопходности свакодневног вежбања. Значајно је, такође подстицати их за самостално музичко изражавање и пратити развој њиховог музичког укуса, вешто утицати на њега и развијати критички однос пун поштовања према различитостима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте ученикових талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Уколико је ученик на почетку године упознат са критеријумима оцењивања мања је вероватноћа да ће доћи до неспоразума или нејасног вредновања његовог залагања. Треба константно подстицати ученике на даље напредовање, али му и предочавати музичке тенденције и врхунска достигнућа.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ХАРМОНИКА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике хармонике и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент; – правилно поставља руке на обе клавијатуре; – правилно води и мења мех; – примени основне елементе нотне писмености, чита виолински и бас кључ; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, акценте, понављање; – примени означену артикулацију и обликује фразу; – употреби регистре у циљу промене боје и висине тона; – самостално свира соло кратке композиције напамет; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента Седење и држање инструмента Поставка леве и десне руке Мех Виолински и бас кључ Основне ознаке Артикулација Регистри Музичка меморија Јавни наступи Понашање на јавном наступу **Скале и трозвуци**: Це-дур, Ге-дур, Де-дур, Ф-дур (паралелно у четвртинама, трозвук-мало разлагање и симултано) **ЛИТЕРАТУРА:** – З Ракић: *Хармоника за 1.разред основне музичке школе* (уџбеник); – З Ракић*: Хрестоматија за хармонику;* – З Ракић: *Композиције за хармонику;* – В В Терзић: *Школа за хармонику* , 1 свеска; – А Факин: *Школа за хармонику*, 1 свеска; – Л Меџери: *Избор композиција за хармонику*, 1 свеска; – М Барачков: *Избор композиција за хармонику*, 1 свеска;
Обавезни минимум програма: – Це-дур, Ге-дур, лествице (паралелно у четвртинама, трозвук-мало разлагање и симултано); – тридесет техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима); – осам комада, песмица;		
Јавни наступи: -обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра: 1 Једна лествица; 2 Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева); 3 Две композиције, по слободном избору;		

Кључни појмови садржаја: хармоника, тон, музичка фраза, нотне вредности, јавни наступи.

Назив предмета **ХАРМОНИКА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– одсвира мотив и реченицу уз јасно диференцирање мелодије од пратње; – свира шеснаестине, пунктиране осмине и триоле; – примени основне елементе динамичког нијансирања; – свира хармонске интервале и легато помоћу заједничког тона; – уједначи технику леве и десне руке; – свира у тактовима 4/8,2/2,3/2,4/2; – примени ознаке за темпо: алегро, андантино, адаџо, ленто; – изводи једноставнија мелодијска кретања на обе клавијатуре, као увод у полифонију; – примени акцентирање тона мехом; – користи све регистре који су на располагању; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Мотив и реченица Шеснаестина, пунктирана осмина и триоле Динамичко нијансирање – пиано, мецопиано, мецофорте, форте, крешендо и декрешендо Легато и интервали Техника леве и десне руке Врсте такта: 4/8,2/2,3/2,4/2 Нове ознаке за темпо Мелодијска кретања Акцентирање мехом Регистри Јавни наступи Понашање на јавном наступу **Скале и трозвуци:** Це-дур, Ге-дур, Де-дур, Еф-дур и упознавање са а-мол лествицом (дурске паралелно у четвртинама и осминама; Трозвук, мало разлагање и симултано;молска лествица паралелно у четвртинама; трозвук мало разлагање и симултано) **ЛИТЕРАТУРА** – З Ракић: *Хармоника за 2.разред основне музичке школе*(уџбеник); – З Ракић: *Хрестоматија за хармонику*; – З Ракић: *Композиције за хармонику*; – В В Терзић: *Школа за хармонику,* 2 свеска; – А Факин: *Школа за хармонику*, 2 свеска; – Л Меџери: *Избор композиција за хармонику*, 1 свеска; – М Барачков: *Избор композиција за хармонику*, 1 свеска;
Обавезни минимум програма: – лествице и трозвуци по програму; – петнаест техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима); – шест композиција различитих епоха и садржаја;		
Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа током школске године;		
Смотра: 1 Једна лествица; 2 Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева); 3 Једна полифона композиција; 4 Једна композиција, по слободном избору;		

Кључни појмови садржаја: тон, нотне вредности, такт, техника, регистри, јавни наступи.

Назив предмета **ХАРМОНИКА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– испољи техничку спретност леве и десне руке; – свира хармонске интервале са подметањем и пребацивањем прстијудесне руке; – примени репетицију тона десном и левом руком са разним комбинацијама прстореда; – примени украсе; – примени динамичко нијансирање; – примени регистре у односу на стил и карактер композиције; – примени знања из музичких облика при тумачењу нотног текста; – меморише музички текст; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника леве и десне руке Свирање подметањем и пребацивањем прстију Репетиција тона Украси: дуги и кратки предудар, мордент, пралтрилер и краћи трилер Динамичко нијансирање Регистри Музички облици Музичка меморија Јавни наступи Понашање на јавном наступу **Скале и трозвици** Дурске и молске скале до три предзнака паралелно у четвртинама, осминама и шеснестинама, трозвук-мало разлагање и симултано

		ЛИТЕРАТУРА – З Ракић: *Хармоника за 3. разред основне музичке школе* (уџбеник); – З Ракић: *Хрестоматија за хармонику*; – З Ракић: *Композиције за хармонику*; – В В Терзић: *Школа за хармонику*, 3 свеска; – З Вукосављев: Избор композиција за хармонику за 3 и 4 разред – 1 и 2 свеска; – А Факин: *Школа за хармонику,* 2 свеска; – Л Мељери: *Избор композиција за хармонику*, 2 свеска; – М Барачков: *Избор композиција за хармонику*, 2 свеска;
Обавезни минимум програма: – лествице по програму; – десет техничких вежби – етида; – пет композиција различитих епоха и садржаја;		
Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра (на крају првог полугодишта): – две композиције по слободном избору; Испит: 1 Једна лествица; 2 Једна етида; 3 Једна полифона композиција; 4 Једна композиција по слободном избору;		

Кључни појмови садржаја: музички облици, меморија,техника, артикулација, динамика, јавни наступи

Назив предмета	**ХАРМОНИКА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– испољи техничку спретност десне и леве руке при свирању композиције са елементима полифоније; – примени различите прстореде при свирању интервала и акорада; – користи различите регистре у зависности од стила и карактера композиције; – свира једноставније композиције цикличног облика, сонатине, свите; – примени украсе, двоструки предудар, групето и трилер; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника десне и леве руке Прстореди Регистри Украси Скокови на обе клавијатуре Музички облици Јавни наступи **Скале и трозвицо** Дурске и молске скале до четири предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама, а одговарајуће молске скале кроз две октаве у паралелном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама Дурски и молски трозвуци четворогласно у малом разлагању и симултано Свирање октава симултано и разложено **ЛИТЕРАТУРА** – З Ракић: *Хармоника за 4. разред основне музичке школе* (уџбеник); – З Ракић: *Хрестоматија за хармонику;* – З Ракић: *Композиције за хармонику*; – В В Терзић: *Избор етида и композиција*, 1 свеска; – З Вукосављев: *Избор композиција за хармонику* за 3 и 4 разред – 1 и 2 свеска; – А Факин: *Школа за хармонику,* 3 свеска; – Л Мељери: *Избор композиција за хармонику*, 2 свеска; – М Барачков: *Избор композиција за хармонику*, 2 свеска;
Обавезни минимум програма; – лествице по програму; – осам техничких вежби-етида; – четири композиције различитих епоха и садржаја; – једна циклична композиција;		
Јавни наступи: -обавезна два јавна наступа током школске године;		
Смотра (на крају првог полугодишта): две композиције по слободном избору; Испит: 1 Једна лествица; 2 Једна етида; 3 Једна полифона композиција; 4 Једна циклична композиција или две композиције различитог карактера;		

Кључни појмови садржаја: техника, артикулација, динамика,регистри, јавни наступи

Назив предмета **ХАРМОНИКА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– примени знања из музичких облика у делима са елементима полифоније; – свира композиције цикличног карактера: тема са варијацијама, свита, сонатина, сонатни облик; – примени ознаке за динамику и темпо; – испољи техничку спретност десне и леве руке; – користи различите регистре у зависности од стила и карактера композиције; – самостално решава лакше проблеме у примени прстореда; – самостално решава извођење појединих врста артикулације и писања ознака за мех; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на технич-ку припремљеност и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Музички облици Цикличне композиције Ознаке и за динамику и темпо Техника десне и леве руке Регистри Прстореди Артикулација и мех Јавни наступи Понашање на јавном наступу **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до пет предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању Дурски и молски трозвуци у великом разлагању и симултано Доминантни септакорд у малом разлагању и симултано, октаве симултано и разложено **ЛИТЕРАТУРА** – З Ракић: *Хармоника за 5. разред основне музичке школе*(уџбеник); – З Ракић: *Хрестоматија за хармонику;* – З Ракић: *Композиције за хармонику*; – В В Терзић: *Избор етида и композиција*, 1 и 2 свеска; – З Вукосављев: *Избор композиција за хармонику* за 5 и 6 разред – 1 и 2 свеска; – З Ракић: *Хармоника-албум за младе*; – А Факин: *Марљиви хармоникаши*; – Л Мељери: *Избор композиција за хармонику*, 3 свеска; – М Барачков: *Избор композиција за хармонику*, 3 свеска;
Обавезни минимум програма – лествице по програму – осам етида – четири композиције различитих епоха и садржаја – једна циклична композиција		
Јавни наступи -обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра (на крају првог полугодишта) етида и композиција по слободном избору Испит 1 Једна лествица 2 Једна етида; 3 Једна полифона композиција; 4 Једна циклична композиција;		

Кључни појмови садржаја**:** техника, артикулација, динамика,прстореди, јавни наступи

Назив предмета **ХАРМОНИКА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред **Шести**

Годишњи фонд часова **66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– примени основне карактеристике музичких стилова кроз одговарајућу литературу; – повеже техничке и музичке елементе у интерпретацији композиције; – користи регистре без предходне припреме и усаврши транспоновање регистрима; – примени артикулацију и динамику у зависности од стила и карактера композиције; – чита са листа лакше комаде и етиде; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на технич-ку припремљеност и емоционални утицај; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Музички стилови – основне карактеристике Технички и музички елементи Регистри Артикулација и динамика Читање са листа Јавни наступи Понашање на јавном наступу **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до шест предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању Дурски и молски трозвуци у малом, великом разлагању и симултано Доминантни и умањени септакорди у малом, великом разлагању и симултано кроз две октаве у паралелном кретању Октаве симултано и разложено Хроматска скала у паралелном кретању

		ЛИТЕРАТУРА – З Ракић: *Хармоника за 6.разред основне музичке школе* (уџбеник); – З Ракић: *Хрестоматија за хармонику*; – З Ракић: *Композиције за хармонику*; – В В Терзић: *Избор етида и композиција*, 2 и 3 свеска; – З Вукосављев: *Избор композиција за хармонику* за 5 и 6 разред – 1 и 2 свеска; – З Ракић: *Хармоника – албум за младе;* – А Факин: *Марљиви хармоникаш;* – Л Мељери: *Избор композиција за хармонику*, 3 свеска; – М Барачков: *Избор композиција за хармонику*, 3 свеска;
Обавезни минимум програма: – лествице по програму; – шест етида; – четири композиције различитих епоха и садржаја; – једна циклична композиција;		
Јавни наступи: -обавезна два јавна наступа током школске године;		
Смотра (на крају првог полугодишта): етида и композиција по слободном избору: Испит 1 Једна лествица; 2 Једна етида; 3 Једна полифона композиција; 4 Једна циклична композиција; 5 Једна композиција виртуозног карактера;		

Кључни појмови садржаја**:** стилови, техника, артикулација, динамика, јавни наступи

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ХАРМОНИКА

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем на инструменту активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици,а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. **Исходи** представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно свирање. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и правилно користе извођачки апарат. Неопходност неговања и одржавања коштано-мишићног и слушног апарата треба да буде стандард.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предности индивидуалне наставу треба максимално искористити у раду са ученицима. Имајући у виду психо-физичке и музичке способности као и сазнајне капацитете сваког ученика, његово породично окружење све остале чиниоце у образовно васпитном процесу, сваком ученику понаособ треба прилагодити програмске захтеве и приступ настави и учењу. Све захтеве треба остваривати кроз мањи или већи број једноставнијих па сложенијих примера, у зависности од могућности ученика.

Техничку поставку треба развијати кроз техничке елементе лествица и акорада, етида, вежби. Рад на техници меха треба прилагодити одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.

Кроз композиције старих мајстора ученика треба упознати са стилом и припремити за полифонију. Разни комади и цикличне форме су важни за развој музичког размишљања, фразирања и концентрације код ученика. Регистре треба правилно употребити у односу на музичке и техничке захтеве. Стално треба радити на квалитету тона, ритмичко-метричкој стабилности, меморији, динамици, агогици.

Ученицима треба помоћи у планирању вежбања уз развијање одговорног односа према начину рада и поштовању процедура у стицању техничких вештина. Учити их истрајности и упорностии развијати осетљивост и сензибилност у интерпретацији музичких дела.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ОРГУЉЕ – класични одсек**
Циљ	**Циљ** учења предмета Оргуље је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике оргуља као дувачког инструмента са клавијатуром и начин добијања тона; – опише историјат инструмента; – правилно седи и користи извођачки апарат; – изводи основне артикулације; – познаје основне орнаменте и технику њиховог извођења; – изводи правилно техничке вежбе за примену прстореда и педалне апликатуре; – правилно изводи полифони текст применом транспарентности артикулације; – опише карактеристике музике различитих епоха; – самостално свира из нота кратке композиције соло; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике основних националних стилова и епоха Карактеристике инструмента Добијање тона Поставка извођачког апарата Вежбе за примену прстореда и апликатуре Орнаментација – вежбе Читање стилских црта и њихова организација **ЛИТЕРАТУРА** **Школе за оргуље** Г Л Ченгемери, Ф Ђермани, Ј Хведчук, Х Келер, Др Х Риман – К Армбруст, М Дипре Ф Ђермани: мануелне вежбе, легато, прсторед, клизање, двохвати легато, акорди легато, понављање тона, трајање и реверберација Дипре: педалне вежбе, педална апликатура, почетне вежбе, артикулација кроз једну октаву **Комади**: Г Ф Хендл – *Марш, Арија*; М Хајдн, Ј Хајдн, В А Моцарт – избор, Ч Матен – 2 и 3 свеска; Ј К Кухарж –*Пасторала*; Ф Лист – *Резигнација, Аве Марија, Агнус деи, Аве верум*; Ц Франк – *Корал а-мол* (Ч Мартен 1 свеска); Ж Ален – *Висећи врт*; О Месијан – *Вечне намере* (Божић) Друге композиције по избору професора
– Минимум програма: десет педалних вежби, полифони облик, облик на бази варирања, дело старог мајстора, композиција савременог аутора		
Јавни наступи Обавезна 2 јавна наступа у току школске године		
Програм смотри: – три композиције различитог стила		

Кључни појмови садржаја: Педална техника, регистри, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета	**ОРГУЉЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Оргуље је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише карактеристике музике за оргуље различитих епоха; – опише својим речима карактеристике појединих регистара; – опише историјат инструмента и познаје основне типске регистрације; – користи доступне динамичке опсеге инструмента; – правилно седи и користи извођачки апарат; – изводи сложеније артикулације; – познаје орнаменте и технику њиховог извођења; – препознаје карактеристике нотног записа -користи уртекст; – изводи правилно техничке вежбе за прсторед и педалну апликатуру; – самостално свира из нота вишегласне композиције – учествује на јавним наступима у школи и ван ње	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике основних националних стилова и епоха Динамичке карактеристике инструмента и типови регистрације Добијање тона Поставка извођачког апарата Вежбе за примену прстореда и апликатуре Вежбе за орнаментацију Читање стилских црта и њихова организација **ЛИТЕРАТУРА** **Италијанска музика**: Ђ Фрескобалди – *Токате, Химне, Верси;* А Габриели – *Токате*; Д Циполи – *Пасторала, Арија, Верси;* Г Б Мартини – *Арија са варијацијама*; Б Пасквини – *Токата;* Б Марчело – *Ларго;* А Вивалди – *Прелид, Адађо, Финале*

		Енглеска музика: Ј Кларк – *Два комада*; Ј Стенли – *Труба;* Х Пурсел – *Пасторала, Арија, Чакона;* А Цимерман – *Шест версета*; А Милер – *Постлудијум, Прелудијум и фуга*; Анонимус – *Илирско нарицање* **Немачка музика**: Г Ф Телеман – *Адађо, Виваче, Чакона*; Ј Пахелбел – *Збирка "Шест Аполонових жица*"; Д Букстехуде – *Фуга Це-дур*; Г Ф Хендл – *Ариозо, Варијације, Сарабанда, Адађо*; М Хајдн – *Кратки версети*; Л ван Бетовен – *Фуга Де-дур* Ј С Бах – *Коралне обраде и фугета* (мануално), *Мали прелудијуми и фуге* **Комади**: Ф Лист – *Мали комади;* Ц Франк – *Лаки комади за оргуље или хармонијум*; Ј Брамс – *Две коралне обраде* (мануално); Б Бетинели – *Прелудијум*; Ч Челси – *Корал*; А де Бонис – *Интерлудиј*; Н Витоне – *Свадбени марш*; С Премрл – *Аспирација*; П Озгијан – *Мала свита*; В Миланковић – *Мотус.* Друге композиције по избору професора
Минимум програма: десет педалних етида, полифони облици, облик на бази варирања коралне теме, дело старог мајстора, композиција аутора из периода ромнтизма, композиција савременог аутора		
Јавни наступи – обавезан један јавни наступ током школске године		
Испитни програм – три композиције различитог стила, укључујући педалну етиду и полифони облик		

Кључни појмови садржаја: педална техника, регистрација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ОРГУЉЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Оргуље је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној тему/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише карактеристике музике за оргуље различитих епоха; – опише својим речима карактеристике појединих регистара; – опише историјат инструмента и познаје основне типске регистрације; – користи доступне динамичке опсеге инструмента; – правилно седи и користи извођачки апарат; – изводи сложеније артикулације; – познаје орнаменте и технику њиховог извођења – свира лествице у полиритмичким комбинацијама; – свира хармонско-мелодијске обрасце по слуху и импровизовањем на задату каденцу; – самостално свира из нота вишегласне композиције; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Динамичке карактеристике инструмента и типови регистрације Поставка извођачког апарата Вежбе за примену прстореда и апликатуре Карактеристике националних стилова и епоха Вежбе за орнаментацију Импровизација Вежбе за полиритмију Читање стилских црта и њихова организација **ЛИТЕРАТУРА** Јан Подбиелски: *Прелудијум* Јакуб Сова: Ј Ј Фукс: *Фуге* Кавацони, Андреа Габриели, Винћенцо Пелегрини и др Италијански мајстори: Химне, Интонације, Токате, Канцоне: Самуел Шаит, Арнолт Шлик, Ј Ј Фробергер, Ј Пакелбел и др Коралне обраде, Варијације и Фуге: Јан Титуз, Пјер Атењан, Луј Купрен, Андре Резон, Пјер ди Маж и Магнификати, Свите, Мисе, Фуге, Дијалози итд Ј С Бах: „*Мала оргуљска књига*", избор једноставних прелудијума и фуга (мануалитер), корали: четворогласни са педалом и коралне обраде – двогласне и вишегласне (мануалитер) *Мали комади, фугете, прелудијуми* Л Моцарта, Ј Н Химела, А Ф Хеса, А Ј Рејха, коралне обраде Брамса, мали комади Ф Листа, Т Дибоа, Ц Франк: *Дела за хармонијум или оргуље* Друге композиције по избору професора
Минимум програма: три композиције италијанских, немачких и француских старих мајстора; пет најлакших корала из „Мале књиге" Ј С Баха; три прелудијума и фуге (мануалитер) старих мајстора; – пет краћих композиција аутора XIX и XX века		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм: Две композиције старих мајстора; Две коралне обраде из „Мале књиге" Ј С Баха (једна хомофоно-полифона, а друга са кантус фирмусом); Прелудијум и фуга старих мајстора (може мануалитер); Композиција аутора XIX или XX века		

Кључни појмови садржаја**:** педална техника, регистрација, слушање музике, свирање, музичка фраза, полиритмија, музички бонтон.

Назив предмета	**ОРГУЉЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Оргуље је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– анализира карактеристике музике за оргуље различитих епоха; – примени карактеристике појединих регистара; – опише и примени основе регистрирања; – користи доступне динамичке опсеге инструмента; – правилно седи и користи извођачки апарат; – влада артикулацијом и осталим динамичким и агогичким могућностима; – познаје орнаменте и технику њиховог извођења; – свира композиције са полиритмичким комбинацијама; – свира хармонско-мелодијске обрасце по слуху и импровизовањем на задату тему; – изводи композиције сложеније хомофоне и полифоне фактуре, а „трио" са „кантус фирмусом"; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње, самостално и као члан ансамбла	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Динамичке карактеристике инструмента и типови регистрације Добијање тона Карактеристике националних стилова и епоха Вежбе за орнаментацију Импровизација Вежбе за полиритмију Читање стилских црта и њихова организација Свирање иу ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** Ј К Кухаж: *Пасторала, Прелудијум* Б Пасквини, Д Циполи, А Вивалди, Ђамбатиста Мартини: Варијације, Токате, Канцоне, Пасторале Н Ле Бег, Н Де Гријњи, Жак Бојвин, Гилен: *Офертоpија, Мосе, Химне, Чаконе, Фуге, Дијалози, „Велике игре", „Пуне игре"*, *Незардов речитатив, Тромпетин бас и дискант* итд Ђереми Кларк, В Бирд, Џон Бул, О Гибсон, Џон Стенли, Х Персел, Т Талис: *Прелудијуми, Коралне обраде, Серенаде, Фанта- зије, Мисе, Магнификати, Маршеви и др* Ј Ј Фробергер, Ј Пахелбел, Г Бем, Ц Г Валтер, Г Ф Хендл, Г Муфат, Ј К Керл и тд: *Прелудијуми и фуге, Чаконе, Свите, Токате, Фантазије, Коралне обраде, Партите* Ј С Бах: *Мали прелудијуми и фуге (е-мол, Еф-дур, Ге-дур*), Мала оргуљска књига, Коралне обраде (мануалитер) К Б Копжива, Ј Зах, Ј К Ванхал Ф К Брикси: *Прелудију-ми, Фуге, Пасторале итд.* Ј Г Албрехтсбергер, М Хајдн, А Ј Рајх: *фугете, прелудију- ми и фуге, мали комади за оргуље* Х Берлиоз, Т Дибоа, А Грдалж: *комади за оргуље, фуге, токате, офертоpиа* итд М Регер: *Коралне обраде ор. 135а* Х Шредер: *Прелудијум, Трио-Андантино, Дијалог* М Дипре: *Канцона ор. 62 бр. 2* Жан Лангле: *Прелудијум у старом стилу* Друге композиције по избору професора
Обавезан минимум програма: – Келер – каденце у свим тоналитетима, – десет вежби импровизације; – три композиције старих мајстора италијанске, француске и немачке школе; – пет коралних обрада хомофоно-полифоне фактуре из „Мале књиге" Ј С Баха, три са имитацијом или сталним контра-пунктом, два са колорисаним кантус фирмусом – два мала прелудијума и фуге Ј С Баха; – две композиције варијационог облика - чакона, партита три композиције аутора XIX, XX или XXI века		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм Једна композиција старих мајстора варијационог облика; Два корала из „Мале књиге" Ј С Баха, различите фактуре; Један мали прелудијум и фуга Ј С Баха; Две композиције аутора XIX , XX или XXI века		

Кључни појмови садржаја: педална техника, регистрација, динамички опсег, слушање музике, интерпретација, импровизација, полиритмија, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ОРГУЉЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Певањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз певање..

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати на правилан став, правилно дисање и да правилно користе извођачки апарат.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава оргуља изводи се искључиво на оргуљама – електричним или цевним, са најмање две мануалне клавијатуре и педалом од 32 дирке.

Оргуље се разликују по времену изградње и стилској епохи у којој су настале (или којој су намењене, уколико је реч о електрич ном инструменту). Оргуље су део архитектонике простора у којем се налазе. Конструкција и механика одређују не само техничке, већвучне карактеристике инструмента што утиче на начин свирања и интрепретацију. Како није реално да ће се ученик током школовања срести са различитим инструментима, педагог је дужан да га са тим различитостима упозна и то прорадом одговарајуће литературе, причом, аудио или видео примерима и неговањем имагинације – ученик замишља реверберацију, предвиђа одјек, претпоставља акустичке замке тако што артикулише на различите начине и кроз својеврсну игру овладава инструментом и долази до решења.

Педагог мора имати бескрајно стрпљење у раду са ученицима на овом изузетно компликованом и захтевном инструменту, нарочито у дочаравању имагинарних ситуација, упоређивању са другим инстурментима или извођењима.

Телесне предиспозиције ученика никада не смеју да представљају препреку за свирање, педагог стрпљиво и упорно, избором одговарајуће литературе, мора да инсистира на превазилажењу евентуалних препрека у стварању жељеног звука.

Ученик се мора едуковати највише конкретним примером, што више свирањем, раздвајањем деоница у гласове и њиховим комбинацијама, играњем са регистрима и звучним комбинација ма, вежбањем на најтишем регистру због што бољег интонирања и усвајања музичког текста, али и вежбањем тути звука због осећања чудесне звучне моћи и њене контроле.

Не треба наметати готова решења, већ наставни процес пажљиво осмислити као истраживачки – развојни процес кроз који ће усавршава вање техника свирања и извођачких способности, однос према интер претативним могућностима инструмента и свест о структури дела код ученика створити осећање личног (извођачког) задовољства.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима соло певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професораилиродитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(флаута, обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон)

Назив предмета:	**ФЛАУТА**
Циљ:	**Циљ** учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред:	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике флауте и начин добијања тона; – дише уз подршку трбушних мишића, уз помоћ и контролу наставника; – контролише положај тела при свирању; – правилно поставља и држи инструмент; – производи самостално тон; – самостално поставља прсте леве и десне руке са ослањањем на усник, кажипрст леве и палац десне руке; – правилно изводи вежбе за тон уз помоћ наставника; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – покаже позитиван однос према заједничком свирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање са флаутом, њеним карактеристикама и начином одржавања Основно нотно описмењавање – упознавање са нотним вредностима и паузама Основе технике дисања: удисај и издисај уз подршку трбушних мишића (дијафрагме), без инструмента и са њим Поставка усана (амбажура) на глави флауте Емитовање (добијање) тона у првој октави (количина, брзина и правац ваздуха) Улога језика – атак Правилно држање инструмента: – држање тела; – поставка леве руке – стабилан ослонац на кажипрст; – поставка десне руке – стабилан ослонац на палац и мали прст Овладавање грифовима прве октаве Основне артикулације: портато и легато Музичка меморија – неговање и развијање Издржавање тонова у оквиру савладаног тонског опсега Камерно музицирање са наставником (дуо)

		Вежбе за развој покретљивоти прстију тј технике Увођење у начине самосталног рада код куће Музички бонтон **Скале и трозвуци** Упознавање са тоналитетима и њиховим трозвуцима у оквиру савладаног тонског опсега у целим нотама, половинама и лаганим четвртинама (Ге и Еф- дур) **ЛИТЕРАТУРА** **Школе и етиде за флауту** – М Рикије: *Мени не мањка даха* – Т Ваи: *Почетна књига за флауту* – Бантаи – Шипош: *АБЦ* – А Кавчић Пуцихар: *Свирамо флауту* – М Мојс: *Флаутиста почетник* – *1-3* – Љ Димитријевић: *Школа за флауту за први разред* – избор – Тафанел – Гобер: *Комплетна метода за флауту* – избор и друга литература сличног садржаја и тежине **Композиције уз клавирску пратњу** Избор комада из збирке Хрестоматија 1: – Руска народна песма: *Топ-Топ*, Кабалевски: *Мала полка*, Руска народна песма: *Препелица*) – Ј Хајдн: *Ариета* – Х Персл: *Ригодон* – Чешка народна песма: *Анушка* – Пуцихар: *Лунина песма* – Е Босвел: *Мало магаре* – Л В Бетовен: *Шкотска игра* – А Гедике: *Игра* и друге композиције сличног садржаја и тежине
Обавезни минимум програма: – вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника – избор неколико једноставних комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре: 1 једна лествица напамет; 2 једна етида; 3 једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: тон, дисање, поставка инструмента, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета **ФЛАУТА**

Циљ: **Циљ** учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред: **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике флауте и начин добијања тона; – дише уз подршку трбушних мишића, уз помоћ и контролу наставника; – правилно изводи вежбе за тон уз помоћ наставника; – производи самостално тон; – самостално поставља прсте леве и десне руке са ослањањем на усник, кажипрст леве и палац десне руке; – примењује основне елементе музичке писмености приликом свирања и читања нотног текста у виолинском кључу; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање током јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – испољи позитиван однос према заједничком музицирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Правилно држање инструмента: – држање тела; – поставка леве руке – стабилан ослонац на кажипрст; – поставка десне руке – стабилан ослонац на палац и мали прст Правилно дисање – контрола Амбажура и њена контрола Улога језика – атак Овладавање грифовима прве и друге октаве Основне артикулације: стакато и легато Основни елеменати музичке писмености Основне ознаке темпа Музичка меморија – неговање и развијање Тонски опсег: d1 – d3 Издржавање тонова у оквиру савладаног тонског опсега Технике вежбе за развој покретљивости прстију Самостално вежбање – начини и процедуре Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске лествице до два предзнака, са тоничним квинтакордима, кроз две октаве Лествице у оквиру савладаног тонског опсега

		ЛИТЕРАТУРА **Школе и етиде за флауту** – М Мојс: *Флаутиста почетник* – 3-7 вежбе – Љ Димитријевић: *Школа за флауту* – избор – Тафанел – Гобер: *Комплетна метода за флауту* – избор – Г Гариболди: *Етиде* – избор и друга литература сличног садржаја и тежине **Композиције уз клавирску пратњу** – Композиције из збирке *Хрестоматија 1*: – В А Моцарт: *Мајска песма*, *Песма пастира* – Н Бакланова: *Хоровод* – Е Перишон : *Рано јутро* – Хамилтон: *Песма дуги* – Ј Брамс: *Успаванка* – К В Глук: *Плес духова* – В А Моцарт: *Арија Папагена* – Е Кронке: *Моменто ђокозо* – Е Храдецки: *Сунчани реге* – М Кесик: *Пипова звона*
Обавезни минимум програма – вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника; избор неколико комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре: 1 једна лествица напамет; 2 једна етида; 3 једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: тон, динамика, темпо,дисање, поставка инструмента, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета: **ФЛАУТА**

Циљ: **Циљ** учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред: **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно дише уз подршку трбушних мишића (дијафрагма), уз мању помоћ наставника; – кратко опише технику дисања коју користи при свирању; – користи проширен тонски опсег инструмента; – контролише позицију тела приликом свирања; – изводи правилно вежбе за развој и обликовање тона, уз помоћ наставника; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – самостално вежба код куће – радо свира у камерном саставу – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Континуирана контрола исправно постављеног дисања Контрола амбажуре Тонски опсег: це[1]- ге[3]. Грифови прве, друге и дела треће октаве Атак : координација прста и језика Основне динамичке разлике (f, p) Музичка фраза – елементи и обликовање Свирање композиција различитих садржаја уз клавирску пратњу Музичка меморија – неговање и развијање Заједничко свирање (наставник–ученик; ученик– ученик) Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске лествице до три предзнака, са тоничним квинтакордима у обртајима Лествице у оквиру савладаног тонског опсега **ЛИТЕРАТУРА** **Школе и етиде за флауту** – М Мојс: *Флаутиста почетник* – *7-10* – Љ Димитријевић: *Школа за флауту* – избор – Тафанел – Гобер: *Комплетна метода за флауту* – избор – Г Гариболди: *Етиде* – избор и друга литература сличног садржаја и тежине **Композиције уз клавирску пратњу** – Избор композиција из збирке *Хрестоматија 1* – В Поп: *Срећни дом* – В Поп: *Шумско цвеће* – Чичков: *Скерцо; Скерцино* – Госек: *Гавота* – Е Храдецки: *Сунчани реге* – С Џоплин: *Забављач* – Гедике: *Игра* – Р Л Каин: *Прелудијум и игра* – Г Ф Телеман: *Менует II из Свите у а – молу* – Ј Л Дусек: *Менует* – П Николић: *Андантино* и други комади сличног садржаја и тежине

Обавезни минимум програма – вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту; избор неколико комада уз клавирску пратњу
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године
Испитни програм 1 једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима, у четвртинама и осминама; 2 две етиде различитог карактера; 3 једна композиција уз пратњу клавира по слободном избору

Кључни појмови садржаја: тон, динамика, темпо,дисање, поставка инструмента, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета: **ФЛАУТА**

Циљ: **Циљ** учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред: **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно поставља и држи инструмент; – контролише позицију тела приликом свирања; – правилно дише уз подршку трбушних мишића (дијафрагма), уз мању помоћ наставника; – изводи правилно вежбе за развој и обликовање тона, уз помоћ наставника; – користи проширен тонски опсег инструмента; – примењује различите артикулације и вибрато; – примењује основне ознаке за темпо и динамику; – учествује на јавним наступима; – самостално вежба код куће; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – испољи позитиван однос према уметничкој музици и заједничком музицирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола амбажуре Интонација, слушање и штимовање инструмента Тонске вежбе Поставка вибрата Уједначеност квалитета тона у свим регистрима инструмента Овладавање грифовима прве, друге и дела треће октаве Динамичко нијансирање (f, mf, mp, p) Основни украси (трилер, предудар, пралтрилер, мордент) Музичка меморија – неговање и развијање Заједничко свирање (наставник–ученик; ученик–ученик) Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до четири предзнака, са тоничним квинтакордима и обртајима, у оквиру савладаног тонског опсега у различитим артикулацијама, у осминама и лаганим шеснаестинама, напамет Дупле терце и терце у покрету Скале свирати развијено **ЛИТЕРАТУРА** **Школе и етиде за флауту** – М Мојс: *Флаутиста почетник* – од 10 и даље – М Мојс: *24 мале етиде* – М Мојс: *Тонске вежбе* – Љ Димитријевић: *Школа за флауту* – избор – Тафанел – Гобер: *Комплетна метода за флауту* – избор – В Поп: *30 лаких етида за флауту оп.320* – Г Гариболди: *Мињон етиде оп.131* – избор и друга литература сличног садржаја и тежине **Композиције уз клавирску пратњу** – В Поп: *Арабела* – Г Тихомиров: *Мала корачница* – В Поп: *Шпанска игра* – В А Моцарт: *Арија Тамина из* опере *Чаробна фрула* – М П Мусоргски: *Гопак* – Л Вајнер: *Игра лисице* – Вебер: *Дудова колиба* – К Дебиси: *Мали црнац* и други комади сличног садржаја и тежине
Обавезни минимум програма: – техничке вежбе, етиде, комади сличног садржаја и тежине; – избор неколико комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм: 1 једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима, у осминама и лаганим шеснаестинама 2 две етиде различитог карактера; 3 једна композиција уз пратњу клавира, напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, вибрато, динамика, темпо, дисање, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета: **ФЛАУТА**

Циљ: **Циљ** учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања

Разред: **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– користи проширен тонски опсег инструмента; – користи вибрато; – препозна и изводи хроматику; – користи дупли језик у свирању; – изводи правилно тонске вежбе за развој и обликовање тона, уз помоћ наставника; – примењује основне ознаке за темпо и динамику; – се самостално штимује уз контролу нставника; – учествује на јавним наступима; – испољи позитиван однос према уметничкој музици и заједничком музицирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола амбажуре Тонске вежбе М Мојса Ширење тонског опсега Тонски опсег : це[1]- ха[3] Поставка дуплог језика Артикулације:(стакато, портато, тенуто и легато) Разумевање нових агогичких ознака Читање с листа Динамичко нијансирање (ff, f, mf, mp, p, pp) Интонација, слушање и штимовање инструмента Цикличне композиције Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске лествице до пет предзнака, са тоничним квинтакордима и обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму две октаве, у осминама и лаганим шеснаестинама Вежбе за развој покретљивоти прстију тј технике **ЛИТЕРАТУРА** **Школе и етиде за флауту** – М Мојс: *Тонске вежбе* – М Мојс: *25 мелодијских етида* – Љ Димитријевић: *Школа за флауту* – избор – Тафанел – Гобер: *Комплетна метода за флауту* – избор – Г Гариболди: *20 малих етида,оп.132* и друга литература сличног садржаја и тежине **Композиције уз клавирску пратњу** – В Поп: *Шпанска серенада* – В Поп: *Песма без речи* – В Поп: *Шведска идила* – М Пот: *Сичилиана* – Р Вебер: *Циганскиканричо* – П Пруст*: Прелудијум и игра* – Е Келер: *Пјероова игра* – Е Келер: *Мазурка* – М Јеличанин: *Ноктурно и Скерцо* и други комади сличног садржаја и тежине **Сонате** – Г Ф Телеман: *Соната у Еф - дуру* – Р Валентајн: *12 соната* – избор и друге сонате сличног садржаја и тежине
Обавезни минимум програма – техничке вежбе, етиде, комади сличног садржаја и тежине; избор неколико комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм: 1 једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима, у осминама и шеснаестинама; 2 две етиде различитог карактера; 3 једна композиција уз пратњу клавира, напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, вибрато, дупли језик, интонација, динамика, темпо,дисање, циклични облици, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета: **ФЛАУТА**

Циљ: **Циљ** учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред: **Шести**

Годишњи фонд часова **66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– користи цео тонски опсег инструмента; – изводи правилно тонске вежбе за развој и обликовање тона; – самостално се штимује уз контролу наставника; – користи дупли језик у свирању; – препознаје основне ознаке за темпо и динамику; – учествује на јавним наступима; – самостално вежба код куће;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола амбажуре Тонске вежбе Ширење тонског опсега: Тонски опсег: це[1]- це[4] Уједначеност квалитета тона у свим регистрима Усавршавање дуплог језика Овладавање грифовима прве, друге и треће октаве

– испољи позитиван однос према уметничкој музици и заједничком музицирању; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		Атак (координација прста и језика) Артикулације:(стакато, портато, тенуто и легато) Динамичко нијансирање (ff, f, mf, mp, p, pp) Интонација, слушање и штимовање инструмента Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале (сви тоналитети) са тоничним квинтакордима и обртајима, доминантним и умањеним септакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму две октаве у шеснаестинама **ЛИТЕРАТУРА** **Школе и етиде за флауту** – М Мојс: *Тонске вежбе* – Љ Димитријевић: *Школа за флауту* – избор – Г Гариболди: *20 распеваних етида оп. 88* и друга литература сличног садржаја и тежине **Композиције уз клавирску пратњу** – В Поп: *Руска циганска песма* – Берлиоз: *Арија и игра* – Ф Госек: *Тамбурин* – Г Форе: *Сицилијана* – Е Келер: *Романса* – Е Келер: *Шпански валцер* – Р Хофман: *Скерцо* – Синисало: *Три минјатуре* – К В Глук: *Мелодија из опере „Орфеј и Еуридика*" и други комади сличног садржаја и тежине **Сонате и свите** – Б Марчело: *Соната Бе-дур* или *де-мол* – Г Ф Телеман: *Соната Еф-дур* – Г Ф Хендл: *Соната Еф-дур* или *ге-мол* – Ј С Бах: Избор ставова из *Свите бр. 2, у ха – молу* и друге копозиције сличног садржаја и тежине
Обавезни минимум програма – техничке вежбе, етиде, комади сличног садржаја и тежине; избор неколико комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм: 1 једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима, у осминама и шеснаестинама; 2 две етиде различитог карактера; 3 једна композиција уз пратњу клавира, напамет		

Кључни појмови садржаја: **т**он, вибрато, дупли језик, интонација, динамика, темпо, дисање, циклични облици, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ОБОА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике обое и начин добијања тона; – опише својим речима правилно узимање даха и регулисање његове потрошње; – правилно држи амбажуру и објасни важност амбажуре и њену поставку; – правилно склапа и расклапа инструмент; – правилно стоји и држи инструмент; – самостално одржава – (чисти) инструмент и писак: – изводи стакато и легато; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике и делови инструмента Правилно узимање даха и регулисање његове потрошње Формирање правилне амбажуре Добијање тона на писку Склапање и расклапање инструмента Правилно држање инструмента: став тела положај главе, руку и прстију Одржавање инструмента Тонске вежбе (издржани тонови у опсегу це1-ге2) Артикулација – стакато, легато Елементи музичке писмености (целе ноте,половине и четвртине) **Скале и трозвуци** Дурске скале до једног предзнака у лаганим четвртинама **ЛИТЕРАТУРА** – Пушечников – *Азбука за обоу* – Комади уз клавирску пратњу: – В А – Моцарт – *Алегрето* – Ф Шуберт – *Валцер* – Пушечников – Креин – *Мали валцер* и комади сличне тежине
Обавезни минимум програма Две лествице, 10 етида, један комад уз клавирску пратњу		

Јавни наступи Један обавезан наступ у току школске године
Програм смотри Једна лествица,једна етида,један комад уз клавирску пратњу

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ОБОА**

Циљ **Циљ** учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно држи амбажуру – правилно узима дах – правилно држи инструмент – самостално изводи тонске и техничке вежбе – примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање у свирању – правилно изводи ритмичке фигуре у задатом нотном тексту – правилно изводи стакато – самостално свира кратке композиције напамет,соло и уз пратњу клавира – комуницира са корепетитором кроз музику – учествује на јавним наступима у школи и ван ње – испољи самопоуздање у тику јавног наступа – поштује дооворена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Јачање амбажуре у обиму од малог бе до а2 Правилно дисање Стакато, легато Пунктирани ритам,синкопа Основне ознаке за темпо Музичка фраза Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске скале до два предзнака, молске скале до једног предзнака са тоничним трозвуком, мало разлагање **Етиде** Пушечников – *Азбука за обоу* или етиде сличне тежине **Комади** – Комади уз клавирску пратњу: – В А Моцарт – *Мајска песма,* – *Валцер* – Ј Хајдн – *Менует* – П И Чајковски – *Стара француска песма* и други комади сличне тежине
Обавезни минимум програма Три дурске лествице и једна молска,10 етида,два комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Два обавезна наступа у току сколске године		
Програм смотри Једна дурска и једна молска лествица, једна етида, комад уз клавирску пратњу напамет		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета **ОБОА**

Циљ **Циљ** учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– самостално се штима према клавиру; – правилно узима дах; – правилно обликује тон у различитим динамичкум нијансама; – правилно изводи шеснаестине и триоле; – самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Штимовање Правилно узимање даха Узимање даха дубоко, средње и кратко – примена Тонски опсег од малог бе до це3 Тонске вежбе (издржани тонови) Обликовање тона у различитим динамичким нијансама Триоле, шеснаестине Украсни тонови – предудар, мордент Музичка фраза Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске скале до три предзнака, молске скале до два предзнака са тоничним трозвуком, мало разлагање у осминама **Етиде** Пушечников *II књига* или етиде сличне тежине **Комади** – Ж Ф Рамо–*Менует* – Фишер–*Менует и Ригодон* и други комади сличне тежине

Обавезни минимум програма Четири дурске и две молске лествице, 10 етида, два комада уз клавирску пратњу
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године
Програм смотри Једна дурска, једна молска лествица, једна етида, комад уз клавирску пратњу напамет

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ОБОА**

Циљ **Циљ** учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно узима дах; – свира лествице у различитим артикулацијама – свира лепим тоном у свим динамичким нијансама; – правилно изведе украсне тонове, предудар, мордент групето и трилер; – савлада са лакоћом нотни текст; – самостално се штима према клавиру; – свира композиције напамет,соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступ; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонски опсег од малог бе до де3 Осминski тактови Култура тона у свим динамичким нијансама – постављање и неговање Усавршавање дисања Украсни тонови – предудар, мордент, групето и трилер Музичка фраза **Скале и трозвуци** Дурске скале до четири, молске до три предзнака са разложеним трозвуком у лаганим шеснаестинама, велико разлагање Хроматска скала од малог бе до де3 у лаганим осминама **Етиде** Пушечников *II књига* или етиде сличне тежине **Комади** – Комади уз клавирску пратњу – Корели–Барбироли *Концерт Еф-дур,* 3 и 4 став – Е Григ – *Норвешки плес* Једноставачне композиције барокних композитора (Бах, Перголези) или комади сличне тежине
Обавезни минимум програма Пет дурских и три молске лествице, 10 етида, два комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа		
Испитни програм (свира се напамет) Једна дурска, једна молска скала, две етиде различитог карактера, комад уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета **ОБОА**

Циљ **Циљ** учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изводи са лакоћом све тонове на инструменту; – свира лествице у различитим артикулацијама – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – свира интонативно чисто; – са лакоћом чита нотни текст; – самостално се штима; – свира напамет композиције, соло и уз клавирску пратњу; – прати музичку фразу и њен ток; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонски опсег од малог бе до ес 3 Интонација – вежбе Рад на звучности инструмента Синхронизовање прстију, усана и језика у свим регистрима и артикулацијама Музичка фраза Свирање дуа, триа **Скале и трозвуци** Дурске скале до пет, молске до четири предзнака са разложеним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима, велико разлагање у шеснаестинама,терце у осминама Хроматска скала у од малог бе до ес3 у лаганим шеснаестинама **Етиде** Т Ниман *II* или етиде сличне тежине

		Комади – Г Ф Хендл – *Арија и Рондо* Марпург – *Менует* – Перголези – *Сицилијана*
Обавезни минимум програма Шест дурских лествица и четири молске лествице, 10 етида, два комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа		
Испитни програм Једна дурска лествица, једна молска лествица, две етиде различитог карактера, композиција уз клавирску пратњу напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ОБОА**

Циљ **Циљ** учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Шести**

Годишњи фонд часова **66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– самостално се штима и коригује интонацију; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – изводи вибрато; – прати ток музичке фразе; – свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на звучности инструмента Вежбе за вибрато Рад на постизању сигурне технике свирањем лествица, акорада и интервала Усавршавање технике језика Оспособљавање за самостално кориговање интонације Развијање осећаја за веће музичке фразе Тонски опсег од малог бе до е3 Свирање дуа, триа **Скале и трозвуци** Све дурске и молске скале са разложеним тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима у шеснаестинама Хроматска скала од мало бе до е3 у шеснаестинама **Етиде** Х Брод I или етиде сличне тежине **Комади** – Корели – Барбироли – *Концерт Еф-дур* V став – Г Ф Хендл – *Концерт ге-мол* I, II став, *Концерт Бе-дур* – Клерис – *Фантазија* Пјерне – *Комад* и друге композиције сличне тежине
Обавезни минимум програма – Осам дурских и шест молских лествица, – 10 етида, – два комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године		
Програм испита (свира се напамет) – једна дурска, једна молска лествица, – две етиде различитог карактера, – једна композиција уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **КЛАРИНЕТ**

Циљ **Циљ** учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике кларинета и начин добијања тона; – правилно стоји и држи кларинет; – држи правилно амбажуру и обе руке, правилно дише; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе за квалитет тона, стакато, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање ;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента Поставка правилног дисања и вежбе дисања Начин добијања тона Поставка леве и десне руке Поставка амбажуре **Техника десне руке:** – правилно постављање позиције прстију на рупама и клапнама; – правилно постављање палца за ослањање инструмента; – правилно позиционирање шаке

– примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		**Техника леве руке:** – правилно постављање позиције прстију на рупама и клапнама; – правилно позиционирање шаке Стакато технка: правилно ударање врхом језика у трску Вежбе за развој моторике прстију леве руке **Скале и трозвуци**: Це, Ге, Де, Бе и Еф-дур, а, е, де, ха и ге мол у две октаве **ЛИТЕРАТУРА** – Бруно Брун: *Школа за кларинет број 1* – Радивој Лазић: *Учим кларинет број 1* и остала литература сличне тежине по избору наставника
Обавезни минимум програма – дурске и моске скале до једног предзнака – 20 етида – 2 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм смотри – Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком – 2 етиде – Један комад уз пратњу клавира (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: амбажура, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**КЛАРИНЕТ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно стоји и држи инструмент; – свира уједначено малу, прву и другу октаву; – свира технике легато и стакато; – примени основне елементе нотне писмености и теорије у свирању; – чита нотни текст у виолинском кључу; – чита динамичке и ознаке за темпо; – свира вежбе за побољшање технике тона и моторике прстију; – свира у опсегу од Е до це3; – свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске и техничке вежбе за унапређивање целокупног извођачког апарата (тон, амбажура, техника прстију и језика) Синхронизација језика и прстију Рад на побољшању интерпретације Музички бонтон **Скале и трозвуци**: Дурске и молске скале до три предзнака кроз две октаве – стакато и легато **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Бруно Брун: *Школа за кларинет број 1, 2* – Радивој Лазић: *Учим кларинет број 1, 2* и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима **Комади** Комади по избору наставника адекватне тежине
Обавезни минимум програма – дурске и молске скале до 3 предзнака са тоничним трозвуком кроз две октаве – 25 етида – 2 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Смотра на крају године (изводи се напамет) Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком 2 етиде Комад уз пратњу клавира		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **КЛАРИНЕТ**

Циљ **Циљ** учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – свира у распону од Е мало до е3; – свира различите типове артикулација; – исправи интонацију у току свирања уз помоћ наставника; – повеже стечено знање из основа муз писмености са техничким процедурама на инструменту; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – препознаје агогику; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – примењује основне принципе правилног вежбања у самосталном раду	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе за побољшање моторичких способности и синхронизацију прстију и језика Издржавање тонова Контрола дисања, амбажуре Развијање слуха за самостално штимовање Музички бонтон **Скале и трозвуци**: Кроз две октаве : Це, Еф, Ге, Бе, Де, А и Ес-дур, а, е, де, ха, ге, це и фис-мол Кроз три октаве: е-мол Све скале свирати у стакато и легато артикулацији **ЛИТЕРАТУРА** – Бруно Брун : *Школа за кларинет број 1, 2, 3* – Радивој Лазић: *Учим кларинет број 1, 2, 3* и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника адекватне тежине
Обавезни минимум програма – Дурске и молске скале кроз две и три октаве са тоничним трозвуком – 30 етида – Два комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Испитни програм (изводи се напамет) – Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком – 2 етиде – Комад уз пратњу клавира		

Кључни појмови садржаја: **т**он, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **КЛАРИНЕТ**

Циљ **Циљ** учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **ЧЕТВРТИ**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – свира у опсегу од Е мало до еф3; – свира у комбинованим артикулацијама (стакато и легато); – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – следи правилну примену процедура које се примењују у стицању целокупне технике свирања; – комуницира са корепетитором кроз музику; – изражајно свира; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, и емоционални утицај; – самостално и свакодневно вежба поштујући процедуру; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе за побољшање моторичких способности и синхронизацију прстију и језика Издржавање тонова Изједначавање регистара кроз тонске вежбе Стварање менталне и физичке кондиције Заједничко свирање (камерна, оркестар) Музички бонтон **Скале и трозвуци**: Дурске и молске скале до четири предзнака Скале кроз две октаве: це, ге, де, бе, а, ес, ас дур; а, де, ге, ха, це, фис, цис-мол Скале кроз три октаве: е, еф дур, е и еф-мол Све скале се свирају у стакато и легато артикулацији Хроматска скала **ЛИТЕРАТУРА** – Бруно Брун: *Школа за кларинет број 2, 3* – Радивој Лазић: *Учим кларинет број 3, 4* и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника адекватне тежине
Обавезни минимум програма – Дурске и молске скале до 4 предзнака – 35 етида – 3 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		

Испитни програм (изводи се напамет) – Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком – 2 етиде различитог карактера – Комад уз пратњу клавира

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**КЛАРИНЕТ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**ПЕТИ**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – самостално коригује интонацију у току свирања; – истражује начине добијања што квалитетнијег и чистијег тона на кларинету; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на добијању што квалитетнијег изговора код стакато технике Вежбе за побољшање моторичких способности и синхронизацији прстију и језика Тонске вежбе и рад на што квалитетнијој боји тона и интонацији у свим регистрима Рад на микродинамици Свирање соло и у ансамблу **Скале и трозвуци**: Дурске и молске скале до пет предзнака са доминантним и умањеним септакордима Скале се свирају разложено и у разним комбинованим артикулацијама Хроматска скала **ЛИТЕРАТУРА** – Клозе: *Техничке вежбе* – Лефевр: *Техничке вежбе* и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника адекватне тежине
Обавезни минимум програма – Дурске и молске скале до пет предзнака са доминантним и умањеним септакордима, разложено – 35 етида – 3 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм (изводи сенапамет) Једна дурска, једна молска скала са тоничним и доминантним трозвуком, разложено – 2 етиде различитог карактера – Комад уз пратњу клавира		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**КЛАРИНЕТ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**ШЕСТИ**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– свира у опсегу од Е мало до Ге3; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – инерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на постизању флексибилности амбажуре у свим регистрима Меморисање текста Обликовање што квалитетнијег тона, интонација и стакато Самостално штимовање инструмента Постизање контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу Свирање соло и у ансамблу Музички бонтон **Скале и трозвуци**: Све дурске и молске скале кроз две и три октаве са доминантним и умањеним септакордима Скале, трозвуке, умањене и доминантне септакорде свирати разложено и у комбинованим артикулацијама Хроматска скала **ЛИТЕРАТУРА** – Клозе: *Техничке вежбе* – Лефевр: *Техничке вежбе* и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника адекватне тежине

Обавезни минимум програма – Све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 40 етида – 4 комада уз пратњу клавира
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године
Испитни програм (изводи се напамет) – Једна дурска и једна молска скала са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 2 етиде различитог карактера – Комад уз прању клавира

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **САКСОФОН**

Циљ **Циљ** учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике саксофона; – представи историјски развој инструмента и исприча неку занимљивост везану за инструмент; – правилно држи инструмент; – самостално намести трску на усник; – правилно држи амбажуру и објасни важност амбажуре и њену поставку; – опише својим речима вежбице дисања и шта се постиже сваком од тих вежбица; – правилно изводи косто доминално дисање и објасни шта је то; – изводи стакато и легато; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – објасни важност одржавања инструмента; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Историјат, карактеристике, делови и могућности саксофона Вежбе дисања Правилно намештање трске на усник Поставка амбажуре Свирање само на лули и уснику Правилно држање саксофона и поставка прстију Одржавање инстримента Врсте артикулација (стакато и легато) Тонске вежбе (издржавање тонова) Елементи музичке писмености (целе ноте, половине, четвртине и осмине) Тонски опсег: Е 1 до А 3 (за напредне до Ц3) Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске лествице до једног предзнака са тоничним трозвуком (е,а,Ф,Г) **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Јан Бан Бекум (холандска школа): *Школа за почетнике* (прво издање) – Клод Делангл (француска школа): *Методе за почетнике са ЦД-ом* – Перени (мађарска школа): *АБЦ Саксофон*, прва свеска – Мишел Рикијер: *Мени не мањка даха* – Л Петерсон: *Прва књига* **Комади из збирки** – Клод Делангл: Све композиције из књиге *Методе за почетнике* – Перени: Све композиције из горе наведене литературе Композиције или транскрипције за саксофон по избору наставника
Обавезни минимум програма Две лествице, 15 етида, две композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм смотри Једна композиција уз пратњу клавира напамет		

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **САКСОФОН**

Циљ **Циљ** учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно узима дах; – правилно држи амбажуру; – правилно држи инструмент; – самостално изводи тонске и техничке вежбе; – примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање ;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске вежбе Стакато Пунктирани ритам и синкопа Динамика – пиано, форте Основне ознаке за темпо

– правилно изведе сваку ритмичку фигуру у задатом нотном тексту; – правилно изведе стакато; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике		Опсег инструмента: горе до Д3, доле до Д1 Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до два предзнака са тоничним трозвуком, разложеним тоничним трозвуком (мало разлагање), малим разлагањем **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Јан Ван Бекум (холандска школа): *Школа за почетнике* (прво издање) – Клод Делангл (француска школа): *Методе за саксофон број 1* – Иван Рот (немачка школа): *Свеска број 1* – Перени (мађарска школа): *Саксофон АБЦ*, 1 део – Л Петерсон: *Прва књига* **Комади из збирки** – Клод Делангл: Све композиције из књиге *Методе за саксофон број 1* – Перењи: Све композиције из горе наведене књиге Комади тежине у складу са техничким могућностима ученика Композиције или транскрипције по избору наставника
Обавезни минимум програма Две дурске и две молске лествице, 15 етида, две композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм смотри Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, једна етида		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**САКСОФОН**
Циљ	**Циљ** учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно изводи шеснаестине – правилно изводи триоле – са лакоћом савлада (чита и свира) нотни текст – се штимује самостално према клавиру и другом инструменту – изводи динамику на једном тону – одреди тоналитет задате композиције – интонативно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту – самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира – комуницира са корепетитором кроз музику – учествује на јавним наступима у школи и ван ње – испољи самопоуздање у току јавног наступа – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонски опсег од Ц1 до Е3 Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону) Увод у триолски фразирунг Шеснаестина Свирање дуета Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до три предзнака са тоничним трозвуком, малим разлагањем, терцама **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Руди Јетл: *техничке етиде* – Јан Ван Бекум (холандска школа): *Друга свеска вежба и етида* – Клод Делангл (француска школа): *Методе за саксофон број 2* – Иван Рот (немачка школа): *Свеска број 1* – Перени (мађарска школа): *Саксофон АБЦ* 2 део – Л Петерсон: *Друга књига* **Комади из збирки** – Клод Делангл: Све композиције из књиге *Методе за саксофон* број 2 – Перењи: Све композиције из горе наведене књиге Комади тежине: у складу са техничким могућностима ученика Композиције или транскрипције по избору наставника
Обавезни минимум програма Тридурске и три молске лествице, 15 етида, три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **САКСОФОН**

Циљ **Циљ** учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– изводи тонове трећег регистра са лакоћом; – свира скале у разним артикулацијама; – правилно изводи осминске тактове; – правилно изводи триоле; – чита са лакоћом нотни текст; – у свирању у ансамблу прати поред свог гласа и гласове других инструмената; – чита партитуру триа и квартета; – се самостално штимује на клавир и други инструмент; – одреди тоналитет задате композиције; – интонативно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту; – свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – изражајно свира на јавном наступу; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону) Свирање дуета, триа, квартета или у неком ансамблу Осминski тактови Опсег од Ц1 до Ф3 Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до 4 предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Рене Дикло: *35 техничких етида* – Перењи (мађарска школа): *Саксофон АБЦ* 2 део – Л Петерсон: *Друга књига* – Г Лакур *етиде* – Етиде по избору наставника **Комади** По избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма Четиридурске и четири молске лествице, 15 етида, три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **САКСОФОН**

Циљ **Циљ** учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– изводи са лакоћом све тонове на инструменту; – правилно изводи све врсте тактова и све врсте ритмова, – одреди тоналитет задате композиције; – интонативно чисто изводи све тонове које је научио до сада да свира на инструменту; – изражајно свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске вежбе Цео опсег инструмента (б – Фис3) Свирање дуета, триа, квартета или у неком ансамблу Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до 5 предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд, разложеним доминантним (умањеним) септакордом (мало разлагање) Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Х Клозе: *техничке етиде* – прва књига – Рене Дикло: *35 техничких етида* – *Лакур етиде* Етиде по избору наставника **Комади** – По избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма Четиридурске и четири молске лествице, 15 етида, три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **САКСОФОН**

Циљ **Циљ** учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Шести**

Годишњи фонд часова **66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– чита ноте а прима виста у брзом темпу; – иводи вибрато; – примени знање из теорије музике у композицијама које изводи; – самостално анализира дело које свира; – самостално постави динамику у задатим композицијама; – свира скале у разним артикулацијама; – контролише интонацију; – изражајно свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – свира у ансамблу; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа Тонске вежбе Цео опсег инструмента (б – Фис3) Свирање дуета, триа, квартета или у неком ансамблу Вибрато **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до 6 предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд, разложеним доминантним (умањеним) септакордом (мало разлагање) Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Х Клозе: *Техничке етиде* – Г Лакур: *Етиде* – Етиде по избору наставника **Комади** По избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма Петдурских и пет молских лествица, 15 етида, три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ФАГОТ**

Циљ **Циљ** учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике фагота; – представи историјат инструмента и исприча неку занимљивост везану за инструмент; – правилно држи инструмент; – опише својим речима вежбице дисања и шта се постиже сваком од тих вежбица; – правилно изводи косто доминално дисање и објасни шта је то; – самостално намести писак на есо цев и склапа инструмент; – правилно држи амбажуру и објасни важност амбажуре и њену поставку; – објасни важност одржавања инструмента; – изводи стакато и легато; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у бас кључу; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Историјат, карактеристике, делови и могућности фагота Вежбе дисања Правилно склапање инструмента и стављање писка на есо цев Поставка амбажуре Свирање само на писку и само на есо цеви Правилно држање фагота, правилна поставка леве и десне саке и прстију Одржавање инстримента Врсте артикулација (стакато и легато) Тонске вежбе (издржавање тонова) Елементи музичке писмености (целе ноте, половине, четвртине и осмине) Тонски опсег: од Ге велико до це 1 **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до једног предзнака са тоничним трозвуком (е, а, Ф, Г) **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Јулијус Вајсенборн, *Етиде за почетнике*, прва свеска – Кристин Волф Јенсен: *Music and the bassoon* – Збирка етида за почетнике различитих руских аутора Литература по избору наставника **Комади** – Мирко Исаески: *Млади фаготиста* Композиције или транскрипције за фагот по избору наставника
Обавезни минимум програма Две лествице, 15 етида, две композиције по слободном избору		

Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет
Програм смотри Једна композиција уз пратњу клавира напамет

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**ФАГОТ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно узима дах; – правилно држи амбажуру; – правилно држи инструмент; – правилно користи метроном у техничким и тонским вежбама; – самостално изводи тонске и техничке вежбе; – примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање ; – правилно изводи сваку ритмичку фигуру у задатом нотном тексту; – правилно изводи стакато; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске вежбе Стакато Пунктирани ритам и синкопа Динамика – пиано, форте Основне ознаке за темпо Опсег инструмента од г мало до це 1 Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до два предзнака са тоничним трозвуком, разложеним тоничним трозвуком (мало разлагање), малим разлагањем **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Јулијус Бајсенборн: *Етиде за почетнике* прва и друга свеска – Кристин Волф Јенсен: *Music and the bassoon* – Етиде за почетнике разних руских аутора – Петар Ристић: *Дневне вежбе за фагот* – Петар Ристић: *Практикум за фагот* Литература по избору наставника **Комади** – Мирко Исаески: *Млади фаготиста* – Збирка дизнијевих дечијих песмица за фагот и клавир Композиције или транскрипције за фагот по избору наставника
Обавезни минимум програма Две дурске и две молске лествице, 15 етида, две композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм смотри Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, једна етида		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**ФАГОТ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно користи метроном кроз тонске и техничке вежбе, као и у самосталном вежбању; – правилно изводи шеснаестине и триоле; – савлада са лакоћом нотни текст; – се самостално штима на клавир и други инструмент; – изводи динамику на једном тону; – одреди тоналитет задате композиције; – интонативно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту; – самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – комуницира са корепетитором кроз музику; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонски опсег од Е мало до Е1 Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону) Увод у триолски фразирунг Ритмичке групе (шеснаестина) Свирање дуета **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до три предзнака са тоничним трозвуком, малим разлагањем, терцама **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Јулиус Вајсенборн: *Етиде за фагот* први и други део – Кристин Волф Јенсен: *Music and bassoon* – Оле Кристијан: *Дал, Дрилс* – Жорж Кључ: *Фаготске основ*

		Литература по избору наставника у складу са техничким могућностима ученика **Комади** – Мирко Исаески: *Млади фаготиста* Комади тежине: у складу са техничким могућностима ученика Композиције или транскрипције по избору наставника
Обавезни минимум програма Три дурске и три молске лествице, 15 етида, три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ФАГОТ**

Циљ **Циљ** учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– изводи тонове трећег регистра са лакоћом; – правилно изводи осминске тактове; – правилно користи и вежба уз метроном у тонским и техничким вежбама, као и у самосталном вежбању; – чита са лакоћом нотни текст; – одреди тоналитет задате композиције; – интонативно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту; – самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – запажа музичке елементе и коментарише музику коју слуша на концертима и помоћу доступне ИТ технологије	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Опсег од Ц велико до Ф1 Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону) Осминski тактови Свирање у ансамблу Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до 4 предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Јулијус Вајсенборн: *Етиде за фагот* први и други део – Петар Ристић: *Дневне вежбе за фагот*, *Практикум за фагот* – Оле Кристијан Дал: *Дрилс* – Жорж Кључ: *Фаготске основе* **Комади** – Мирко Исаески: *Млади фаготиста* По избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма Четири дурске и четири молске лествице, 15 етида, три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ФАГОТ**

Циљ **Циљ** учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– изводи са лакоћом све тонове на инструменту; – правилно изводи све врсте ритмова и тактова; – чита краћи нотни текст с листа; – примени знања из нотне писмености на композиције које изводи; – контролише интонацију; – свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – свира на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – запажа музичке елементе и коментарише музику коју слуша на концертима и помоћу доступне ИТ технологије	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске вежбе Опсег инструмента од Б контра до г1 Свирање у ансамблу Читање с листа Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до 5 предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд, разложеним доминантним (умањеним) септакордом (мало разлагање) Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира

		ЛИТЕРАТУРА **Етиде** Етиде по избору наставника – Јулијус Вајсенборн: *Етиде за фагот* први и други део – Петар Ристић: *Дневне вежбе за фагот*, *Практикум за фагот* – Оле Кристијан Дал: *Дрилс* – Жорж Кључ: *Фаготске основе* **Комади** – Мирко Исаески: *Млади фаготиста* По избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма Четири дурске и четири молске лествице, 15 етида, три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**Фагот**
Циљ	**Циљ** учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– изводи вибрато; – обликује тон у односу на техничке захтеве; – свира скале у разним артикулацијама; – примени знања из нотне писмености на композиције које изводи; – правилно изводи све врсте ритмова и тактова; – чита с листа краћи нотни текст; – интонативно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту; – изражајно свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – примени принцип узајамног слушања у ансамблу; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – запажа музичке елементе и коментарише музику коју слуша на концертима и помоћу доступне ИТ технологије	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске вежбе Опсег инструмента од б контра до а 1) Вибрато Свирање дуета, триа, квартета или у неком ансамблу Читање Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале до 6 предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд, разложеним доминантним (умањеним) септакордом (мало разлагање) Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира **ЛИТЕРАТУРА** **Етиде** – Јулијус Вајсенборн *Етиде за фагот* друга свеска – Петар Ристић *Дневне вежбе за фагот, Практикум за фагот* – Лудвиг Милде: *Студија у вези тоналитета, акорада и разлагања за фагот* – Оле Кристијан Дал: *Дрилс* – Жорж Кључ: *Фаготске основе* Етиде по избору наставника **Комади** По избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма Пет дурских и пет молских лествица, 15 етида, три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА (ФЛАУТА, ОБОА, КЛАРИНЕТ, САКСОФОН, ФАГОТ)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно

слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. **Исходи** представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника.

Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања.

У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави дувачких инструмената у првом циклусу посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона, његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију усника, трске или писка (у зависности од инструмента). . Од самог почетка, у оквиру регистра који омогућава најлакшу емисију тона, потребно је применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана. Већ од првих корака изузетно је важно развијати љубав код ученика за заједничко музицирање.

У току другог циклуса треба обрадити све тоналитете, дурске и молске, са тоничним трозвуком. Посебну пажњу треба усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама. скале свирати напамет, увек у одређеном ритму од почетка до краја, у истом темпу, без убрзавања и успоравања.

У раду увек треба до краја инсистирати на потпуном овладавању сваког техничког и тонског захтева који је задат у нотном тексту. Код ученика,треба неговати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање. У оквиру свих елемената који чине наставни процес (тонске и техничке вежбе, лествице, етиде и комади за извођење уз пратњу клавира), неопходно је пажњу ученика усмеравати на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмената и правилна примена технике дисања. Изузетно је важно радити на стицању искуства свирањем у камерним ансамблима или оркестру.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ТРУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– расклопи делове трубе и опише начин одржавања инструмента; – правилно држи инструмент у мирној, релаксираној и стабилној позицији; – примени правилну технику дисања; – контролише отвореност грла и дисајних путева; – правилно поставља амбажуру; – зуји на уснику без притиска; – изводи правилно тонске вежбе уз контролу интонације; – изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање ; – спроведе правила вежбања у самосталном раду; – свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – покаже самопоуздање на наступима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента Правилан став и држање Техника дисања и отвореност дисајних путева Амбажура (поставка усника) Зујање на уснику Атак (ударац језиком) Издржавање основних аликвотних тонова на труби Проширивање опсега тонова и тонске вежбе у распону до $c^{2.}$ Музички бонтон **Скале и трозвуци** Скале у једној октави са тоничним трозвуком у половинама према могућностима ученика **ЛИТЕРАТУРА** – Д Марковић: *Почетна школа за трубу* – Први део – Др Чарлс Колин: *Почетне студије за трубу* – Алојз Стрнад: *Метода за трубу* 1 део (избор вежби одговарајућег нивоа) – А Митронов: *Школа за трубу* – Р Гетчел: *Практичне студије 1.* Књига
Обавезни минимум програма – једнооктавна скала са тоничним трозвуком у половинама, у зависности од могућности ученика – 20 етида – 2 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм смотре – Једна скала са тоничним трозвуком – Две етиде – Један комад уз пратњу клавира, напамет		

Кључне речи: дисање, зујање, амбажура, атак, тон, музички бонтон

Назив предмета	**ТРУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно држи инструмент у мирној релаксираној, стабилној позицији; – контролише дисање и развија технику зујања без притиска на усне; – изводи тонске везбе у проширеном регистру и контролише интонацију; – примењује легато свирање; – усклађује рад језика и прстију; – изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; – користи основне појмове мелодике, ритма и динамике; – поштује правила вежбања у самосталном раду; – свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – показује самопоуздање на јавним наступима; – изнесе мишљење о изведеном наступу или свирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ**	Свирање без притиска, контрола дисања и амбажуре Корелација рада прстију и језика Рад на тонском квалитету Легато свирање уз контролу интонације Контрола атака на четвртинама Проширивање опсега тонова од „мало х до $ц^{2}$" Музички бонтон **Скале и трозвуци** Ц-дур, Б-дур, Г-дур, Д-дур, са тоничним трозвуцима у половинама и четвртинама **ЛИТЕРАТУРА** – Д Марковић: *Школа за трубу* (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Д Марковић: *Збирка лаких композиција за трубу* – Д Марковић: *78 композиција за трубу* – А Стрнад: *Метода за трубу 1. део* – (избор вежби одговарајућег нивоа) – Ј Усов: Хрестоматиа 1 Део – Ј Поре: *Мини кончертино Но.5, Но.6* – Др Чрлс Колин: *Мелодичне основе за трубу* Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма – 2 дурске скале са тоничним трозвуцима – 25 етида – 3 комада уз клавирску пратњу		

Јавни наступи – Обавезна су 2 јавна наступа у току године
Програм смотре – Једна скала са трозвуком, напамет – Једна етида – Један комад уз клавирску пратњу, напамет

Кључне речи: амбажура, тон, интонација, артикулација, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета **ТРУБА**

Циљ **Циљ** учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– објасни историјски развој инструмента; – контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; – контролише моторику леве руке; – изводи различите начине артикулације; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на труби; – покаже самопоуздање и такмичарски дух; – поштује правила вежбања у самосталном раду; – комуницира са корепетитором кроз музику; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ**	Развој инструмента кроз историју (основни подаци) Контрола амбажуре, дисања и развијање слуха за самостално штимање Рад на тонским и техничким вежбама Упознавање са осминама нота и пауза, као и пунктираним нотним вредностима кроз одговарајуће композиције и вежбе Артикулација (утврђивање савладаних елемената легата и упознавање са осталим начинима артикулације) Проширивање опсега тонова у распону „мало фис до e^2" Музички бонтон **Скале и трозвуци** Седам дурских скала кроз једну октаву, различитих начина артикулације и брзине **ЛИТЕРАТУРА** – Д Марковић: *Школа за трубу* Први део (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Д Марковић: *Збирка лаких композиција за трубу* – Д Марковић: *78 композиција за трубу* – А Стрнад: *Метода за трубу* 1 део (избор вежби одговарајућег нивоа) – Ј Усов: *Хрестоматиа* 1 део Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма – 3 дурске скале – 30 етида – 4 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре – Једна дурска скала са тоничним квинтакордом, напамет – Две етиде – један комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи, амбажура, тон, моторика, штимање, интонација, артикулација, музички бонтон.

Назив предмета **ТРУБА**

Циљ **Циљ** учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; – самостално штима инструмент; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност и индивидуалност у интерпретацији; – свира у малим камерним саставима у школи и ван ње; – поштује правила вежбања у самосталном раду;	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ**	Амбажура, дисање и положај атака у проширеном регистру Ширење опсега зујањем глисандом Развијање слуха за самостално штимање Обликовање тона и рад на интонацији Техничке вежбе за контролу ваздуха, усана и језика Контрола дисања и свирања у седећем ставу Увод у камерно музицирање (свирање дуа) Развој елемената артикулације у проширеном регистру уз употребу слогова Проширивање опсега тонова у распону „мало *фис - ф*^{2}" Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске скале закључно са шест предзнака кроз једну октаву, различитих начина артикулације и брзине

– искаже мишљење о свирању – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике		**ЛИТЕРАТУРА** – Д Марковић: *Школа за трубу* (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Д Марковић: *Збирка лаких композиција за трубу* – Д Марковић: *78 композиција за трубу* – А Стрнад: *Метода за трубу* 1 Део (избор вежби одговарајућег нивоа) – С Херинг: *32 етиде* – Ј Б Арбан: *Метода* 1 део – Ј Усов: *Хрестоматиа* 1 део – Ј Поре: *Кончертино Но.3.* – Х А Вандеркук: *Трумпет старс, Но1. и Но2.* – А Визути: *Метода за трубу*, књига 1 Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма – 35 етида – 5 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – Обавезна су два јавна наступа у току године		
Програм испита – Једна дурска са тоничним квинтакордом, напамет – Две етиде различитог карактера – Један комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи**:** амбажура, култура тона, интонација, артикулација, музилка фраза, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ТРУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Пети**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у новом, проширеном регистру; – примењује технику брзог дисања; – самостално штима инструмент; – оплемени тон у новим регистрима и коригује интонацију; – истражује начине добијања чистог тона; – изведе предвиђене технике свирања на труби; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – испољи креативност у реализацији музичке фантастике и естетике; – свира у различитим камерним саставима примењујући принцип узајамног слушања; – испољи сопствене емоције кроз интерпретацију; – комуницира са корепетитором кроз музику; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике и изграђује сопствене естетске критеријуме	**ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ**	Амбажура, дисање и положај атака у новом, проширеном регистру Процес интелигентног загревања Контрила тона у , - ì и кориговање нтонације Флексибилност амбажуре у свим регистрима Контрола квалитета тона у стакатисиму и тешком стакату (тзв *Staccato pesante* или „*barokni staccato"*) Штимање инструмента Постизање физичке и менталне издржљивости Техника брзог удисања Обрада хроматских скала Заједничко свирање у различитим камерним саставима (триа, квартети) Проширивање опсега тонова у распону „мало *фис* до g^2" **Скале и трозвуци** Дурске скале закључно са седам предзнака кроз једну октаву, Фис-дур, Гес-дур и Г-дур кроз 2 октаве и молске закључно са 3 предзнака, различитих начина артикулације и брзине **ЛИТЕРАТУРА** – Д Марковић: *Школа за трубу* (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Д Марковић: *Збирка лаких композиција за трубу* – А Стрнад: *Метода за трубу* 1 Део (избор вежби одговарајућег нивоа) – С Херинг: *32 етиде* – Ј Б Арбан: *Метода 1* део – Ј Усов: *Хрестоматиа* 1 део – Ј Поре: *Кончертино Но.1. Но.19* – Х А Вандеркук: *Трумпет старс, Но1. и Но2.* – А Визути: *Метода за трубу*, књига 1 Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма – Дурске скале и молске скале до 5 предзнака са трозвуцима – 35 етида – 6 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – Обавезна су два јавна наступа у току године		
Програм испита – Једна дурска и једна молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет – Две етиде различитог карактера – Један комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: брзи удисај, интонација, технике свирања, креативност, инерпретација, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ТРУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– примењује нон-прес у свирању и ширењу опсега; – контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у новом, проширеном регистру; – самостално и прецизно штима инструмент; – оплемени тон у новим регистрима и коригује интонацију; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – испољи сопствене емоције кроз интерпретацију; – свесно исправља постојеће грешке и истражује нове начине свирања; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – испољи креативност у реализацији музичке фантастике и естетике; – комуницира са корепетитором кроз свирање; – свира у различитим камерним саставима поштујући принцип узајамног слушања; – показује иницијативу у организацији проба; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике и изграђује сопствене естетске критеријуме	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Проширивање опсега од „мало *фис* до *б*“ Амбажура, дисање и положај атака у проширеном регистру Флексибилност амбажуре и обликовање тона у свим обрађеним регистрима Обрада тонских и техничких вежби у свим тоналитетима Развијање физичке и менталне издржљивости Ширење свести о грешкама и начину исправљања Рад на микродинамици Свирање у различитим камерним саставима Познавања музичке форме и интерпретације различитих стилова Орнаменти **Скале и трозвуци** Све дурске и молске скале кроз једну октаву, Фис-дур, фис-мол, Гес-дур, Г-дур, г-мол, Ас-дур, А-дур и а-мол кроз 2 октаве, са ритмичким варијацијама и различитих начина артикулације и брзине на скали **ЛИТЕРАТУРА** – Д Марковић: *Школа за трубу* (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Д Марковић: *Збирка лаких композиција за трубу* – А Стрнад: *Метода за трубу* 1 Део (избор вежби одговарајућег нивоа) – (избор вежби одговарајућег нивоа) – С Херинг: *32 етиде за трубу* – В Вурм: *45 лаких етида* (избор етида одговарајућег нивоа) – С Херинг: *32 етиде* – Ј Б Арбан: *Метода* 1 и 2 део – Ј Усов: *Хрестоматиа* 1 део – Ј Поре: *Кончертино Но.2. Но.4* – Х А Вандеркук: *Трумпет старс, Но1. и Но2.* – Г Ф Хендл: *Кончертино* – А Корели: *Соната Ф - дур* – А Визути: *Метода за трубу*, књига 1 – Божидар Трудић: *Рондино* – Петр Николић: *Кончертино* – С Херинг: *Бах за две трубе* – В Вурм: *Трумпет дуети* – Др Чарлс Колин: *Комплетна модерна метода за трубу* (избор вежби одговарајућег нивоа) Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма – Све дурске и молске скале са трозвуцима – 35 етида – 6 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм испита – Једна дурска и једна молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет – Две етиде различитог карактера – Две композиције са клавирском пратњом различитог карактера (једна напамет) – 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи проширени регистри, технике свирања, микродинамика, музичка форма, итерпретација, креативност, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ХОРНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– расклопи делове хорне и опише начин одржавања инструмента; – правилно држи инструмент у мирној, релаксираној и стабилној позицији; – правилно дише и контролише отвореност грла и дисајних путева;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента Правилан став и држање Техника дисања и отвореност дисајних путева Амбажура (поставка усника) Зујање на уснику Атак (ударац језиком)

– правилно поставља амбажуру; – зуји на уснику без притиска – изводи правилно тонске вежбе уз контролу интонације; – изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање ; – примени правила вежбања у самосталном раду; – свира кратке композиције напамет,соло или уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – показује самопоуздање на наступима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		Издржавање основних аликвотних тонова на хорни Проширивање опсега тонова и тонске вежбе у распону г-Г1 Музички бонтон **Скале и трозвуци** Г-дур са тоничним трозвуком у половинама **ЛИТЕРАТУРА** – Драган Гиртл: *Школа за хорну* (први део) – Бери Таквел: *50 почетних вежби за хорну* – Палма Силађи – Миклош Кекењеши: *Школа за хорну* (избор етида и комада)
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА – Г дур са тоничним трозвуком – 20 етида – 2 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ СМОТРЕ – 1 скала са тоничним трозвуком, напамет – 1 етида – 1 комад уз пратњу клавира, напамет		

Кључне речи: дисање, зујање, амбажура, атак, тон, музички бонтон

Назив предмета	**ХОРНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно држи инструмент у мирној релаксираној,стабилној позицији; – контролише дисање и развија технику зујања без притиска; – изводи тонске вежбе у проширеном регистру и контролише интонацију; – свира легато; – усклађује рад језика и прстију; – изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; – користи основне појмове мелодике, ритма и динамике; – примењује правила вежбања у самосталном раду; – свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – показује самопоуздање на јавним наступима; – искаже мишљење о сопственом и туђем свирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Свирање без притиска, контрола дисања и амбажуре Корелација рада прстију и језика Рад на тонском квалитету Легато свирање уз контролу интонације Упознавање са молским лествицама Контрола атака на четвртинама Проширивање опсега тонова ф- Б1 Музички бонтон **Скале и трозвуци** Г дур, Ф дур, Б дур, а мол са тоничним трозвуцима у половинама **ЛИТЕРАТУРА** – Драган Гиртл: *Школа за хорну* (први део) – Палма Силађи – Миклош Кекењеши: *Школа за хорну* – Бери Таквел: *50 почетних вежби за хорну* – Анонимус : *Мелодија* – П Мај: *Минијатуре бр.1 и 2* – В А Моцарт: *Азбука*
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА – 2 дурске скале са тоничним трозвуцима – 25 етида – 3 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ СМОТРЕ – 1 скала са трозвуком, напамет – 1 етида – 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: амбажура, тон, интонација, артикулација, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета **ХОРНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише историјски развој инструмента; – контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; – контролише моторику леве руке; – изводи различите начине артикулације; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на хорни; – покаже самопоуздање и такмичарски дух; – примењује правила вежбања у самосталном раду; – комуницира са корепетитором кроз музику; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање са историјским развојем инструмента Контрола амбажуре, дисања и атака Развијање слуха за самостално штимање Наставак и проширивање рада на тонским и техничким вежбама Упознавање са осминама нота и пауза, као и пунктираним нотним вредностима Развијање моторике леве руке Артикулација (утврђивање савладаних елемената легата и упознавање са осталим начинима артикулације) Проширивање опсега тонова у распону е - Д2 Музички бонтон **Скале и трозвуци** Г дур, Ф дур, Д дур, Б дур, А дур, а мол и г мол са тоничним квинтакордом и обртајима у четвртинама **ЛИТЕРАТУРА** – Драган Гиртл: Школа за хорну (први део) – Палма Силађи – Миклош Кекењеши: *Школа за хорну* – Бери Таквел: *50 почетних вежби за хорну* – Марк – Антоан Робилард: *Прогресивне методе за хорну* – Ј Б Флис: *Успаванка* – В А Моцарт: *Валцер* – Л ван Бетовен: *Екосеза* – П И Чајковски: *Стара француска песма* – Ј Кригер: *Менует*
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА – 3 дурске и 1 молска скала са трозвуком – 30 етида – 4 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
ПРОГРАМ СМОТРЕ (изводи се напамет) – 1 дурска и једна молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, – 1 етида – 1 комад уз клавирску пратњу,		

Кључне речи: амбажура, тон, моторика , штимање, интонација, артикулација,музички бонтон.

Назив предмета **ХОРНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; – самостално штима инструмент; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – испољи креативност и индивидуалност; – свира у малим камерним саставима у школи и ван ње; – поштује правила вежбања у самосталном раду; – искаже критичко мишљење у улози слушаоца и ивођача; – комуницира са корепетитором кроз музику; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Амбажура, дисање и положај атака у проширеном регистру Ширење опсега зујањем глисандом Самостално штимање Култура тона и рад на чистој интонацији Техничке вежбе уз контролисање моторике леве руке Контрола дисања и свирања у седећем ставу Увођење у камерно музицирање (свирање дуа) Развој елемената артикулације у проширеном регистру уз употребу слогова Проширивање опсега тонова у распону д- Е2 Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске скале до 4 предзнака, молске скале до 2 предзнака са тоничним квинтакордом и обртајима у четвртинама **ЛИТЕРАТУРА** – Франц Шолар: *Школа за хорну* – Марк-Антоан Робилард: *Прогресивне методе за хорну* – Драган Гиртл: *Школа за хорну* – (други део) – Палма Силађи – Миклош Кекењеши: *Школа за хорну* (први и други део)

		– Бери Таквел: *50 почетних вежби за хорну* – В А Моцарт: *Пастирска песма* – Н Антал: *Самохвала* – А Варламов: *Црвени сарафан* – Л ван Бетовен: *Романса*
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА – Дурске скале до три предзнака,молске са једним предзнаком са трозвуцима – – 35 етида – – 5 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су два јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ ИСПИТА – 1 дурска и 1 молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет – 2 етиде – 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи**:** амбажура, култура тона, интонација, артикулација, музилка фраза, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета **ХОРНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у новом, проширеном регистру; – примењује технику брзог дисања; – самостално и прецизно штима инструмент; – оплемени тон у новим регистрима и коригује интонацију; – изведе предвиђене технике свирања на хорни; – истражује начине добијања чистог тона; – примењује функцију десне руке у корпусу; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – испољи креативност у реализацији музичке фантастике и естетике; – свира у различитим камерним саставима примењујући принцип узајамног слушања; – испољи сопствене емоције кроз интерпретацију; – комуницира са корепетитором кроз музику; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике и изграђује сопствене естетске критеријуме	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Амбажура, дисање и положај атака у новом, проширеном регистру Процес интелигентног загревања Култура тона и кориговање интонације Флексибилност амбажуре у свим регистрима Самостално штимање инструмента Развијање моторике леве руке и функција десне руке у корпусу Постизање физичке и менталне издржљивости Техника брзог удисања Обрада хроматских скала Заједничко свирање у различитим камерним саставима Проширивање опсега тонова у распону ц-Ф2 Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске скале до пет предзнака, молске скале до четири предзнака, са тоничним квинтакордом и обртајима у брзим четвртинама **ЛИТЕРАТУРА** – Франц Шолар: *Школа за хорну* – Марк – Антоан Робилард: *Прогресивне методе за хорну* – Драган Гиртл: *Школа за хорну* – (други део) – А Вивалди: *Ларго* – Г Ф Хендл: *Ариа* – М Гавриловић: *Игра духова*
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА – Дурске скале до 5 предзнака, молске скале до 3 предзнака са трозвуцима – 35 етида – 6 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су два јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ ИСПИТА – 1 дурска и 1 молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет – 2 етиде различитог карактера – 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: брзи удисај, интонација, технике свирања, креативност, инерпретација, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ХОРНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у новом, проширеном регистру – самостално и прецизно штима инструмент – оплемени тон у новим регистрима и коригује интонацију – изводи технику пригушених тонова коришћењем десне шаке – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора – испољи сопствене емоције кроз интерпретацију – свесно исправља постојеће грешке и истражује нове начине свирања – испољи креативност у реализацији музичке фантастике и естетике – комуницира са корепетитором кроз свирање – свира у различитим камерним саставима поштујући принцип узајамног слушања – показује иницијативу у организацији проба – критички коментарише своје и туђе извођење у смислу техничке припремљености и музичке изражајности – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Амбажура, дисање и положај атака у новом проширеном регистру Флексибилност амбажуре и рад на култури тона у свим обрађеним регистрима Техника пригушеног тона десне руке Обрада тонских и техничких вежби у свим тоналитетима Развијање физичке и менталне издржљивости Грешке у свирању – разлози и начин исправљања Рад на микродинамици Свирање у различитим камерним саставима поштујући принцип слушања Музичка форма и интерпретација различитих стилова Рад на орнаментима Музички бонтон **Скале и трозвуци** Све дурске и молске скале са тоничним квинтакордом и обртајима у осминама **ЛИТЕРАТУРА** – Георг Копраш: *60 етида за рог* – Лусијен Теве: *Изабране етиде* – Франц Шолар: *Школа за хорну* – Драган Гиртл: *Школа за хорну* – (други део) – J Шкроуп: *Концерт у Б дуру*
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА – Све дурске и молске скале са трозвуцима – 35 етида – 6 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ ИСПИТА (изводи се напамет) – 1 дурска и 1 молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, – етиде различитог карактера – 1 комад уз клавирску пратњу		

Кључне речи: проширени регистри, технике свирања, микродинамика, музичка форма, итерпретација, креативност, камерно свирање, музички бонтон.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО (ТРУБА И ХОРНА)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Остваривање наставе и учења Хорне и Трубе (у првом циклусу), подразумева упознавање са деловима инструмента и његовим одржавањем, правилно држање тела и инструмента, импостацију дисања, зујање уснама и на уснику, као и репродуковање здравог и сонорног тона. Свакодневно извођење тонских вежби уз контролу амбажуре и интонације, као и учење основних елемената нотне писмености, обезбеђују напредак и постизање резултата.

Процес учења, базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за извођење или слушање музике) који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоцијални доживљај.

Композиције које се обрађују требало би да одговарају опажајним могућностима ученика. Задату композицију потребно је одсвирати ученику како би стекао утисак о њој као о целини. На овај начин, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а постиже се и боља комуникација између наставника и ученика. Овим добијамо већу естетску осетљивост, развијање музичког укуса и естетског процењивања.

У наставку реализације исхода (у другом циклусу), ученик наставља да се развија како у техничком тако и у музичком смислу. У том циљу, потребно је радити вежбе за проширење горњег и доњег регистра, као и вежбе за добијање различитих артикулација (легато, стакато, тенуто...). Када је питању ширење регистра, треба водити рачуна о правилно постављеној амбажури.

У завршним разредима, у појединим етидама и композицијама за хорну, јављају се делови који су нотирани у бас кључу. Наставник је у обавези да ученику објасни читање бас кључа на одговарајућем нотном материјалу.

Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптимални програм у коме ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве, истовремено уживајући у свирању. Треба бити опрезан у избору тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер се у том случају могу појавити проблеми (лоше дисање, спазам у врату и горњем делу грудног коша).

Будући да су ученици сада технички и музички на вишем нивоу, корисно је наставу ових инструмената обогатити камерном музиком где се ученици и наставници могу смењивати у свирању сола или пратње. Променом улога и свирањем у ансамблу, они се уче међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање, неговање заједничког тона и експресији.

Кроз свирање на јавним наступима у школи и ван ње, ученици се мотивишу да на што бољи начин представе своје инструменте као солистичке, изводећи литературу различитих епоха.

Важно је истаћи да је неодвојив део јавног наступа понашање како извођача, тако и публике. У том смислу, познавање правила музичког бонтона је неопходно.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ТРОМБОН**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима боју тона инструмента; – правилно стоји и држи инструмент; – правилно дише; – зуји на уснама и уснику; – постави усник на усне; – изведе основне тонове у средњем регистру, у целим нотама и половинама; – изведе правилно техничке вежбе које укључују предувавање на једној позицији као и промену позиције;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тромбон, његове карактеристике и делови Добијање тона константним дувањем односно вибрирањем усница Техника зујања на уснику Дуги тонови у целим нотама (средњи регистар) на тромбону **Скале и трозвуци**: Бе-дур у једној октави, у целим нотама и половинама Це-дур у једној октави, у целим нотама и половинама

– коригује интонацију уз помоћ наставника; – користи у свирању знање из солфеђа и чита нотни текст у бас кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављања		**ЛИТЕРАТУРА** – Јан Линдквист: *Тобе тромбон;* – Дубравко Марковић: *Мишу, мишићу*; – В А Моцарт: *Абецеда*; – Штајнер Ференц: *Позаунен А, Б, Ц.*
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри Смотра на крају школске године не подлеже нумеричком оцењивању 1 Једна лествица, напамет; 2 Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева)		

Кључне речи: правилно дисање, зујање, тон, свирање.

Назив предмета	**ТРОМБОН**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно стоји и држи инструмент – исправно дише – правилно зуји на усницама и уснику у складу са могућностима – правилно држи цуг – користи позиције на тромбону – користи помоћне позиције у одређеном музичком садржају (одређени тоналитети) – примени легато свирање (како на позицији тако и у мењању позиција) – свира стакато и тенуто артикулације	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола држања тела приликом свирања Контрола правилног удисања и издисања ваздуха Зујање на усницама у оквиру квинте Поставка леве руке на цугу Свирање од прве до шесте позиције на тромбону Предувавање тонова на позицији Основни динамички појмови **Скале и трозвуци** Еф-дур; де-мол; Бе-дур; ге-мол **ЛИТЕРАТУРА** – Слокар: *Дневне вежбе*; – Слокар: *Школа за тенор тромбон*; – Сколар: *Скале у оквиру једне октаве.* – А Бенчић: *Весели тромбон*; – Јан Линдквист: *Тобе тромбон* – прва свеска
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри Смотра на крају школске године не подлеже нумеричком оцењивању 1 Једна лествица, напамет; 2 Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа); 3 Једна композиција по слободном избору, напамет		

Кључне речи: тон, интонација, артикулација, трема.

Назив предмета	**ТРОМБОН**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе легато, стакато, тенуто на тромбону – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту – прати координацију у блиским и даљим позицијама (прва – друга, прва – трећа) (прва четврта – прва пета) – исправи интонацију током свирања самостално, а посебно када свира уз пратњу клавира – комуницира са корепетитором кроз музику – критички вреднује свој јавни наступ – примени план вежбања у договору са наставником – користи метроном и штим машину – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Начин добијања основних техника свирања на тромбону: – положај језика у стакато и тенуто свирању; – вођење ваздушног стуба у легато свирању (на позицији „натур-легато” или са променом позиције) Ширење горњег и доњег регистра Егзактно свирање стаката са променом позиција Синхронизација ваздуха језика и руке Кориговање интонације Упознавање са принципом рада клавирских проба **Скале и трозвуци** Скале до три предзнака у оквиру једне октаве са паралелним моловима

		ЛИТЕРАТУРА – Слокар: *Школа за тенор тромбон*; – Арбан; *Дневне вежбе* – Шлосберг: *Дневне вежбе;* – Р Милер: *Дневне вежбе – прва свеска;* – Џералд Борднер: *Етиде прва свеска*; – Јан Линквист: *Тобе трombонс*; – Јан Линквист: *Лаки комади из прве свеске.*
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри – смотра на крају школске године не подлеже нумеричком оцењивању 1 Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, у четвртинама и осминама, напамет; 2 Две етиде различитог карактера; 3 Једно дело уз пратњу клавира, напамет		

Кључне речи: техника свирања, артикулација, регистар, интонација.

Назив предмета **ТРОМБОН**

Циљ **Циљ** учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– активно учествује у коректури свог тона и извођењу одговарајуће технике свирања на инструменту – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела – користи ИКТ технологију у стицању знања о композиторима – комуницира са корепетитором кроз музику – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира) – коригује интонацију у току свирања – свира у камерном ансамблу – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције – критички вреднује своју и туђу изведбу композиције на јавним наступима – учествује на јавним наступима у школи и ван ње – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Овладавање лепим тоном у различитим регистрима Основно динамичко нијансирање Интонација Артикулација Техничко напредовања ученика Свирање у ансамблу **Скале и трозвуци** Скале до четири предзнака у оквиру једне октаве са паралелним моловима **ЛИТЕРАТУРА** – Слокар: *Школа за тенор тромбон*; – Арбан; *Дневне вежбе* – Шлосберг: *Дневне вежбе*; – Р Милер: *Дневне вежбе* – друга свеска; – Џералд Борднер: *Етиде друга свеска*; – Јан Линквист: *Тобе трombонс* друга свеска; – Јан Линквист: *Комади* из друге свеске – Б Барток: *Вече на селу*; – Б Шоколов: *Балада*
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуцима у осминама и шеснаестинама, напамет; 2 Две етиде различитог карактера; 3 Једно дело уз пратњу клавира, напамет		

Кључне речи: тон, интонација, артикулација, интерпретација.

Назив предмета **ТРОМБОН**

Циљ **Циљ** учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– прошири регистар – користи све артикулације у извођењу и фразирању – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела – користи глисандо свирање приликом стајања ваздушног стуба – комуницира са корепетитором кроз музику – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира) – испољи креативност у реализацији музичке фразе и естетике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Квалитет тона и чиста интонација Артикулацијама Ширење регистра Фразирању Техника глисанда у превазилажењу стајања ваздушног стуба Свирање у ансамблу и оркестру **Скале и трозвуци** Све дурске скале у половинама четвртинама и осминама према могућности ученика

– интонативно коригује основне и помоћне позиције (Це 1 повишена трећа позиција, Еф 1 снижена прва, користи ноту ЕФ у шестој позицији у тоналитетима који то изискују) – свира у камерним ансамблима и у симфонијском оркестру стичући основна знања о раду са диригентом – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај – Учествује на јавним наступима у школи и ван ње – саветује своје млађе ученике из класе како би требало да се понашају као извођачи и слушаоци на концертима – самостално вежба поштујући правила техничких процедура – контролише интонацију користећи штим машину и слух		**ЛИТЕРАТУРА** – Б Слокар: *Дневне вежбе*; – Шлосберг: *Дневне вежбе*; – Р Милер: *Школа за тенор тромбон друга свеска*; – В Кризистек: *Етиде за тромбон* (избор); – Цералд Борднер: *Друга свеска етида;* – Р Клерис: *Конкурсна тема*; – Р Клерис: *Пријер*; – J A Хасе: *Два плеса.*
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима у осминама и лаганим шеснаестинама, напамет; 2 Две етиде различитог карактера; 3 Једно дело уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: регистар, вежбање, фразирање, корепетитор.

Назив предмета	**ТРОМБОН**
Циљ	**Циљ** учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– шири регистар у складу са правилно постављеном амбажуром – свира у тенор кључу – конторлише тон у форте и пијано динамници – решава проблем флексибилности предувавањима на позицији у спором и брзом темпу – контролише интонацију – примени одређана стилска правила која су везана за епоху дела које свира – комуницира са корепетитором – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира) – испољи самопоуздање у току јавног наступа – изражава став о изведеним композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај – покаже иницијативу у организацији заједничких проба – изведе лакша оркестарска сола – самостално вежба	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Ширење горњег и доњег регистра Тенор и алт кључ кроз лаке вежбе Поређење дела насталих у различитим епохама Естетика фразе и неговање лепог тона и у форте динамици Свирање у ансамблу и свирање оркестарских деоница у складу са могућностима ученика **Скале и трозвуци** Све дурске и молске лествице у осминама и шеснаестинама по могућности ученика **ЛИТЕРАТУРА** – Б Слокар: *Дневне вежбе*; – Шлосберг: *Дневне вежбе*; – Р Милер: *Школа за тенор тромбон* друга свеска; – Копреш: *Свеска број један*; – В Кризистек: *Етиде за тромбон* (избор); – Цералд Борднер: *Друга свеска етида;* – Г Левин: *Песма*; – С Гордон: *Ледени брег*
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, напамет; 2 Две етиде различитог карактера; 3 Једно дело за извођење уз пратњу клавира, напамет		

Кључне речи: амбажура, кључеви, ансамбл, оркестарске деонице.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО
ТРОМБОН

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем на инструменту активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени Музички садржаји остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно свирање.

Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Правилно држање тела и исправно држање инструмента подразумева да ученик правилно стоји и држи инструмент а да при томе не оптерећује само леву руку у којој му је сва тежина инструмента, јер су физијатри доказали да ученик у почетном узрасту свирања тромбона има исти осећај као кад одрасли човек у руци има терет од шест килограма. Када је у питању правилно дисање, потребно је да ученик дише узимајући ваздух налик зевању при чему не ствара грч у грудном кошу и не диже рамена.

Зујање на усницама и уснику као и репродуковање здравог и сонорног тона су претпоставке за успешно напредовање на инструменту и зато је потребно ученике у почетку (а и касније) у овом погледу стално контролисати и кориговати. Ученик треба да зуји на уснама у регистру који му се најпре „отвара" не стварајући грч у врату приликом зујања. Важно је примењивати вежбе за развијање контакта са усником, постављање средњег регистра као и полустепено мењање позиција на ниже у складу са дужином руке. Издржавање тонова у целим нотама је веома важно за уједначеност тона као и дневне вежбе са уснама и усником. У оквиру развијања технике добијања здравог и доброг тона потребно је изводити вежбе у различитој динамици: форте, пијано, крешендо, декрешендо. Тонску боју инструмента треба такође повезати са музичким садржајем. Примери тонских вежби могу се разрадити: извођењем ритма, извођењем у различитим артикулацијама (објаснити ђаку једноставним говорним ритмом како лакше да савлада циљ) и извођењем интервалских скокова (одсвирати ђаку одређени интервалски скок у вежби а онда му и дати познату асоцијацију са којом може да повеже тражени интервал).

Процес учења базира се на приступу и избору најупечатљивијих музичких примера (за извођење или слушање музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења, и креирају одговарајући емотивни доживљај.

Композиције које се обрађују у првом циклусу основног музичког школовања на часу тромбона треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Задату композицију увек треба одсвирати ученику како би он стекао утисак о истој као о целини. Ученик ће на тај начин имати свест о лепом тону ка коме ће стремити као и о карактеру самог дела. На овај начин ученик се развија у смеру активног слушања музике, а такође се постиже и боља комуникација између наставника и ученика. Овим добијамо већу естетску осетљивост, развијање музичког укуса и развијање естеског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезивати и стављати у функцију разумевања и интерпретације музичког дела. У овом узрасту (први, други, трећи разред ОМШ) то су основе музичке теорије и солфеђо.

Кроз реализацију исхода у другом циклусу, ученик наставља да се развија како у техничком тако и у музичком смислу. У том циљу потребно је радити вежбе за проширење горњег и доњег регистра као и вежбе за добијање различитих артикулација: легато, стакато, тенуто... Када је у питању ширење регистра треба водити рачуна о правилно постављеној амбажури (правилна поставка усника, равна брада, правилно постављени углови усана). Углови усана не смеју да иду на доле, а не смеју ни да иду у „осмех". У решавању техничких проблема препоручљиво је користити пунктиране и обрнуто пуктиране ритмове.

У завршним разредима, у појединим етидама и композицијама јављају се делови који су нотирани у тенор или алт кључу. Наставник је у обавези да ђаку објасни читање тих кључева на одговарајућем нотном материјалу. Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве истовремено уживајући у свирању. Треба бити опрезан у избору тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер се у том случају могу појавити проблеми као што су лоше дисање, спазам у врату и горњем делу грудног коша.

Будући да су ученици сада технички и музички на вишем нивоу, веома је користно наставу тромбона обогатити камерном музиком где се ученици могу смењивати у свирању сола или пратње. Променом улога и свирањем у ансамблу они се уче међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање, неговању заједничког тона и експресији. Препоручује се и заједничко музицирање наставника и ученика. Нпр. наставник одсвира тему неке етиде, а следећи поступак је да ученик свира тему а да га наставник прати за октаву ниже или више у односу на тему коју ученик свира. На тај начин ученик се опушта у заједничком свирању, а такође слуша и коригује интонацију. Веома је едукативно и ако постоје услови да наставник свира у симфонијском оркестру са учеником дајући му пример и савете како да боље прати и слуша диригента. На овај начин наставник припрема ученика за даље образовање и даје му велики спектар практичног и теоријског знања које ће му бити веома битно у даљем музичком образовању. Обрађујући лакша оркестарска сола ради стицања елементарног оркестарског искуства, наставник помаже ученицима јер је најчешће примарни позив музичког извођача тромбонисте рад у симфонијском оркестру.

Задатак ученика је да кроз свирање на јавним наступима у школи и ван ње покажу не само своје вештине и емоције, већ и да на што бољи начин представе тромбон као солистички инструмент кроз литературу различитих епоха.

Неговање и одржавање коштано-мишићног апарата је веома важно. У том смислу ученике треба саветовати да се после вежбања добро истегну. Пасиван положај руке који је последица дуготрајног држања тромбона може довести до болова и окоштавања због чега се препоручује рекреативно пливање.

Важно је истаћи да је неодвојив део партиципирања у музици понашање како извођача тако и публике. У том смислу познавање основних правила Музичког бонтона је обавезно. Одговарајуће облачење, такође се сматра делом музичког бонтона. Осим што одећа треба да омогући слободу покрета приликом свирања (не треба облачити уске мајице или хаљине јер десна рука треба да буде комотна и

растерећена), треба да буде примерена и прилици и месту на коме се концерт изводи. Свирање у неодговарајућој одећи (патике, тренерка...) представља непоштовање сцене и публике.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави инструмента у првом циклусу основног музичког школовања најбитније је развијање љубави према музици и инструменту кроз развијање музичких способности и вештина. Смер наставе је такав да увек креће од звука ка тумачењу. За почетак ученик мора да препозна шта је леп, ,'здрав'' и интонативно тачан тон како би га и сам пронашао и репродуковао у свом свирању.

Критеријум у оцењивању увек мора да буде пре свега уложени труд ученика и његово лично напредовање у складу са његовим психо-физичким, менталним и музичким способностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу која укључује како рад са професором тако и рад са корепетитором.

Код ученика увек потенцирати осећај сигурности и подршке. Рад ученика процењује се на смотрама на крају првог и другог разреда које не подлажу нумеричком оцењивању. Од трећег до шестог разреда на крају године ученик се оцењује на испиту.

УДАРАЉКЕ
(Добош, Тимпани, Ксилофон, Вибрафон, Маримба)

Назив предмета	**УДАРАЉКЕ (**Добош, Тимпани, Ксилофон, Вибрафон, Маримба**)**
Циљ	**Циљ** учења предмета *Удараљке* је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике добоша, тимпана и мелодијских удараљки и начина добијања тона; – правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, уз корекције наставника; – свира основне ритмичке вредности; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст; – самостално свира кратке етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; – планира своје вежбање уз помоћ наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмената Начин добијања тона Поставка тела и руку за добошем Поставка тела и руку за тимпанима (два тимпана) Поставка тела и руку за мелодијским удараљкама Основни распореди руку на тимпанима и мелодијским удараљкама Опонашање ударца из зглоба са контролом путање палице (хидраулика) Једноструки ударац из зглоба са осврtом на положај руку и тела Ритмичке вредности од целе ноте до осмина или триола Музички бонтон **ЛИТЕРАТУРА:** – П и Ј Шпрунк: *Етиде за добош* – Д Агостини: *Ритмички солфеђо* 1 – Т Егорова и В Штеиман: *ритмичке вежбе за добош* – Д Палиев: *Комади уз пратњу клавира* – В Шинстајн и Ф Хоуи: *Дуети за добош* – Н Ј Живковић: *Моја прва књига за ксилофон и маримбу* – К Хатвеј и И Врајт: Музика за мелодијске удараљке књига I – Е Којне: *Етиде за тимпане* Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма: петнаест етида и један комад уз пратњу клавира за добош, четири етиде или комада за тимпане, три етиде или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи : два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре на крају школске године: по једна етида или комад за сваки инструмент, једна од те три мора бити уз пратњу клавира Композиције за добош и тимпане се изводе из нота а за мелодијске удараљке напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**УДАРАЉКЕ (**Добош, Тимпани, Ксилофон, Вибрафон, Маримба**)**
Циљ	**Циљ** учења предмета У*дараљке* је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, уз корекције наставника; – свира основне ритмичке вредности; – примени основне елементе нотне писмености и основне ознаке за темпо, динамику и понављање; – самостално свира кратке етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; – планира своје вежбање самостално или уз помоћ наставника; – пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке уз помоћ наставника;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Начин добијања тона Поставка тела и руку на ударачким инструментима Основни распореди руку на тимпанима и мелодијским удараљкама Опонашање ударца из зглоба са контролом путање палице (хидраулика) Једноструки ударац из зглоба са осврtом на положај руку и тела Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику у зависности од способности ученика Ритмичке вредности од целе ноте до шеснаестина Одбитак палице Музички бонтон

– поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд)		**Скале :** Дурски и молски тоналитети, хроматска **ЛИТЕРАТУРА:** – П и Ј Шпрунк: *Етиде за добош* – Д Агостини: *Ритмички солфеђо 1* – Т Егорова и В Штеиман: *ритмичке вежбе за добош* – Д Палиев: *Комади уз пратњу клавира* – В Шинстајн и Ф Хоуи: *Дуети за добош* – Н Ј Живковић: *Моја прва књига за ксилофон и маримбу* – К Хатвеј и И Врајт: *Музика за мелодијске удараљке књига I* – Е Којне: *Етиде за тимпане* Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма: петнаест етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпане, четири етиде или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи : два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, једна од те три мора бити уз пратњу клавира, једна скала Композиције за добош и тимпане се изводе из нота а за мелодијске удараљке напамет		

Кључни појмови садржаја: Тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета **УДАРАЉКЕ (**Добош, Тимпани, Ксилофон, Вибрафон, Маримба**)**

Циљ **Циљ** учења предмета *Удараљке* је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, самостално или уз корекције наставника; – контролише квалитет тона; – свира сложеније ритмичке фигуре; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст; – свира у основним динамикама (пиано, форте) самостално или уз сугестије наставника; – самостално свира кратке етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; – планира своје вежбање самостално или уз помоћ наставника; – пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке самостално или уз помоћ наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела и руку на ударачким инструментима Квалитет тона у зависности од техничких захтева (мекано, грубо и сл) Музичка меморија - неговање и развијање Основни распореди руку на тимпанима и мелодијским удараљкама Опонашање ударца из зглоба са контролом путање палице (хидраулика) Једноструки и двоструки ударац из зглоба са осврtом на положај руку и тела Ритмичке вредности од целе ноте до шеснаестина Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику Одбитак палице Музички бонтон **Скале :** Дурски и молски тоналитети, хроматска **ЛИТЕРАТУРА:** – П и Ј Шпрунк: *Етиде за добош* – Д Агостини: *Ритмички солфеђо 1* – Т Егорова и В Штеиман: *ритмичке вежбе за добош* – Х Кнауер: *Практична школа за добош* Д Палиев: *Комади уз пратњу клавира* – В Шинстајн и Ф Хоуи: *Дуети за добош* – Н Ј Живковић: *Моја прва књига за ксилофон и маримбу* – К Хатвеј и И Врајт: *Музика за мелодијске удараљке књига I* – Х Кнауер: *Етиде за тимпане* – Е Којне: *Етиде за тимпане* – Д Палиев: *Тимпани* Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма: петнаест етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпане, четири етиде или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи : два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, једна од те три мора бити уз пратњу клавира, једна скала Композиције за добош и тимпане се изводе из нота а за мелодијске удараљке напамет		

Кључни појмови садржаја: Тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**УДАРАЉКЕ (**Добош, Тимпани, Ксилофон, Вибрафон, Маримба**)**
Циљ	**Циљ** учења предмета *Удараљке* је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, самостално или уз корекције наставника; – контролише квалитет тона; – свира ритмичке фигуре; – изводи динамичко нијансирање; – свира етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; – примењује основе демфовања тимпана; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела и руку за удараљкама Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним осврtом на положај тела и руку Основе демфовања тимпана Квалитет тона Динамичко нијансирање – мецофорте, фортисимо, крешендо, декрешендо Ритмичке фигуре са секстолама и тридесетдвојкама Уводне вежбе за: – извођење вирбла и његову примену; – извођење флема (једноаструки предударац) и његову примену Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику Музички бонтон **Скале:** Дурске и молске скале **ЛИТЕРАТУРА:** – П и Ј Шпрунк: *Етиде за добош* – Д Агостини: *Ритмички солфеђо 1* – Т Егорова и В Штеиман: *ритмичке вежбе за добош* – Х Кнауер: *Практична школа за добош* – Д Палиев: *Комади уз пратњу клавира* – Н Ј Живковић: *Моја прва књига за ксилофон и маримбу* – К Хатвеј и И Врајт: *Музика за мелодијске удараљке књига II* – М Голденберг: *Модерна школа за ксилофон* – Х Кнауер: *Етиде за тимпане* – Е Којне: *Етиде за тимпане* – Д Палиев: *Тимпани* Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма: петнаест етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпане, четири етиде или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи : два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, један комад уз пратњу клавира за инструмент по избору, једна скала Композиције за добош и тимпане се изводе из нота а за мелодијске удараљке напамет		

Кључни појмови садржаја: Тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**УДАРАЉКЕ (**Добош, Тимпани, Ксилофон, Вибрафон, Маримба**)**
Циљ	**Циљ** учења предмета *Удараљке* је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Пети**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, самостално или уз корекције наставника; – контролише квалитет тона; – свира сложеније ритмичке фигуре које укључују претходно савладане нотне вредности и лигатуре; – изводи динамичко нијансирање; – свира кратке етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; – примењује демфовање тимпана; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела и руку на ударачким инструментима Квалитет тона у зависности од техничких захтева Демфовање тимпана Техничке вежбе за: – акцентовање; – извођење вирбла и његову примену; – извођење флема (једноаструки предударац) и његову примену Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним осврtом на положај тела и руку Динамичко нијансирање – мецофорте, фортисимо, крешендо, декрешендо Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику **Скале:** Дурски и молски тоналитети, трозвуци на тоници са обртајима **ЛИТЕРАТУРА:** – П и Ј Шпрунк: *Етиде за добош* – Ч Мемфис: *Савремени перкусиониста* – Д Агостини: *Ритмички солфеђо* 1 – Т Егорова и В Штеиман: *ритмичке вежбе за добош* – Х Кнауер: *Практична школа за добош*

		– Д Палиев: *Комади уз пратњу клавира* – Н Ј Живковић: *Забаван ксилофон* – К Хатвеј и И Врајт: *Музика за мелодијске удараљке књига II* – М Голденберг: *Модерна школа за ксилофон* – Х Кнауер: *Етиде за тимпане* – Е Којне: *Етиде за тимпане* – Д Палиев: *Тимпани* Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма: десет етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпане, пет етида или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи : два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, један комад уз пратњу клавира за инструмент по избору, једна скала Композиције за добош и тимпане се изводе из нота а за мелодијске удараљке напамет		

Кључни појмови садржаја: Тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**УДАРАЉКЕ (**Добош, Тимпани, Ксилофон, Вибрафон, Маримба**)**
Циљ	**Циљ** учења предмета *Удараљке* је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље; – контролише квалитет тона; – изводи одређене ритмичке фигуре самостално или уз помоћ наставника; – примењује ознаке за динамичко нијансирање; – свира композиције у парном и непарном метру; – изводи акцентоване ноте; – свира етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Квалитет тона у зависности од техничких захтева Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним осврtом на положај тела и руку Уводне вежбе за извођење дрега (двоструки предударац) и његову примену Ритмичке фигуре: триоле, квинтоле, септоле Динамичко нијансирање – мецофорте, фортисимо, крешендо, декрешендо Композиције у парном (четвртинском, осминском) и непарном метру Техничке вежбе за: – акцентовање; – извођење вирбла и његову примену; – извођење флема (једноаструки предударац) и његову примену Основни рудименти који садрже обрађену тематику **Скале:** Дурски и молски тоналитети, трозвуци и четворозвуци на тоници са обртајима, хроматска скала **ЛИТЕРАТУРА:** – П и Ј Шпрунк: *Етиде за добош* – Ч Мемфис: *Савремени перкусиониста* – Д Агостини: *Ритмички солфеђо* 1 – Т Егорова и В Штеиман: *ритмичке вежбе за добош* – Х Кнауер: *Практична школа за добош* – Д Палиев: *Комади уз пратњу клавира* – Н Ј Живковић: *Забаван ксилофон* – К Хатвеј и И Врајт: *Музика за мелодијске удараљке књига II* – М Голденберг: *Модерна школа за ксилофон* – Х Кнауер: *Етиде за тимпане* – Е Којне: *Етиде за тимпане* – Д Палиев: *Тимпани* Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма: десет етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпане, пет етида или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи : два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, један комад уз пратњу клавира за инструмент по избору, једна скала Композиције за добош и тимпане се изводе из нота а за мелодијске удараљке напамет		

Кључни појмови садржаја: Тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА УДАРАЉКЕ (Добош, Тимпани, Ксилофон, Вибрафон, Маримба)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм се базира на принципу постепеног упознавања са основним нотним вредностима и ритмичким фигурама, од једноставнијих ка сложенијим. Упоредо са тим, ради се на постепеном техничком напретку у зависности од способности ученика, са посебним освртом на тон инструмената. У току школовања потребно је обрадити све дурске и молске тоналитете и упутити ученике да на аналитички начин посматрају предзнаке у композицијама које се обрађују, као и ознаке за метар, темпо, динамику и артикулацију.

Ученике треба подстицати да развијају радне навике кроз заједничко а касније и самостално планирање вежбања. Како би време проведено у раду што боље искористили,

ученике треба упознавати са разним принципима вежбања. Треба развијати музичку интерпретацију кроз правилно тумачење нотног текста и охрабривање ученика да испоље своју музикалност.

Посебну пажњу треба обратити на здравље ученика кроз константан рад на правилном седењу и стајању за инструментом и поставци гарда. Програм омогућава примену литературе свих аутора који обрађују исту проблематику.

Испитни програм се може кориговати за ученике који су током године наступили на такмичењима, као солисти или чланови камерних ансамбала.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ
(Солфеђо, Теорија музике)

Назив предмета **СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– слуша дечије и народне песме и примере из литературе уз покрете; – изрази доживљај музике коју слуша цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – пева по слуху и солмизацијом песмице у C, G, F дуру; – звучно препозна карактер дура; – пева и препозна лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту и вођицу и тонични трозвук у C, G, F-дуру; – чује и именује главне ступњеве; – пева по слуху и препозна мол; – опише својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; – пише и чита ноте солмизацијом и музичком абецедом у виолинском и бас кључу; – изводи и записује нотне вредности и одговарајуће паузе; – препозна и примени предзнаке: повисилицу и снизилицу у мелодијском примеру; – објасни својим речима појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; – објасни својим речима лествичне појмове; – примени музичке ознаке за понављање, динамику и темпо; – примени најчешће начине извођења у музичким примерима (повезано и кратко); – опажа и пева тонове и мотиве; – препозна и запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – препозна и изведе четвртинске тактове; – изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; – изводи ритам на различите начине; – одржи ритмички пулс; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; – визуелно сагледава и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; – изводи ритам уз покрет; – препознаје и изводи знаке за продужавање трајања тона; – чита ритам солмизацијом	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање музике уз покрет Слушање музике уз цртање Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова
	МЕЛОДИКА	Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за први разред кроз C, G, F дур (певање) Звучна слика дурског тонског рода Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скокова у: тонику, доминанту, вођицу и тонични трозвук Функције главних ступњева Песмице у молским тоналитетима (певање) Развој музикалности
	МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Нотни систем: од велике октаве до треће октаве у зависности од врсте инструмента Нотне вредности и одговарајуће паузе: цела, половина, половина с тачком, четвртина и осмина Хроматски знаци: повисилице и снизилице Појмови: такт, тактица, завршна тактица, предтакт, узмах Именовање нота солмизацијом и музичком абецедом Лествични појмови : лествица, тетрахорд, степен, полустепен, ступњеви Музичке ознаке: понављање, prima i seconda volta, D C al fine, корона Основне ознаке за динамику (forte, piano, mezzoforte, mezzopiano, crescendo i decrescendo) Основне ознаке за темпо (andante, moderato, allegro, vivo) Основне ознаке за артикулацију (legato, staccato)
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	Опажање и интонирање тонова и мотива у тоналитету Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива Записивање ритмичке окоснице
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације у складу са пређеним градивом Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача
	РИТАМ	Врсте такта: 2/4, 3/4, 4/4 Препознавање ритма у примерима Начини извођења ритма (куцање или тактирање или мануелна техника) Четвртина као јединица бројања Равномерно читање Ритмичке фигуре: синкопа, пунктирана и обрнуто пунктирана на две јединице бројања Покрет у функцији ритма Знаци за продужавање трајања тона: тачка, лук, корона Ритмичко читање
Јавни наступи: Јавни час – извођење научених песмица које обухватају програм првог разреда		
Програм смотре: 1 Равномерно и ритмичко читање нота 2 Мелодијски пример у пређеним тоналитетима уз анализу (садржаји I разреда)		

Кључни појмови садржаја: слушање , покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон

Назив предмета **СОЛФЕЂО**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– слуша дечије и народне песме и примере из литературе уз покрете;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма

– изрази доживљај музике коју слуша цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – звучно препозна карактер дура и мола; – слушно разликује и пева различите врсте мола – горњи тетрахорд молских тоналитета; – пева песмице по слуху и препозна лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту и вођицу и тонични трозвук; – чује и именује главне ступњеве; – опише својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; – пише и чита ноте солмизацијом и музичком абецедом у виолинском и бас кључу; – изводи и записује нотне вредности и одговарајуће паузе; – препозна и примени предзнаке: повисилицу и снизилицу у мелодијском примеру; – објасни својим речима појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; – објасни својим речима лествичне појмове; – примени музичке ознаке за понављање, динамику и темпо; – примени најчешће начине извођења у музичким примерима (повезано и кратко); – опажа и пева тонове и мотиве; – препозна и запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – препозна и изведе четвртинске тактове; – изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; – изводи ритам на различите начине; – одржи ритмички пулс; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; – визуелно сагледава и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; – изводи ритам уз покрет; – препознаје и изводи знаке за продужавање трајања тона; – чита ритам солмизацијом	МЕЛОДИКА	Тоналитети: C, G, F дур (утврђивање) Функционални односи у тоналитету Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за други разред (a, d и e мол) Звучна слика молског тонског рода Поставка штима Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у a, d и e молу Природни, хармонски и мелодијски мол Функције главних ступњева Развој музикалности
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима Записивање ритмичке окоснице Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива Писмени мелодијски диктат Аутодиктат Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетрахорда Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада Опажање метра
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице
	РИТАМ	Врста такта: 2/4, 3/4, 4/4 Осмина као јединица бројања: 2/8, 3/8, 4/8 Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8 Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником) Ритам у примерима од звука ка нотној слици Покрет у функцији ритма Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања Четвороделна подела јединице бројања Ритмичке фигуре: пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици – увод и припрема Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Записивање и препознавање обрађених лествица и тетрахорада Интервали до квинте (мала и велика секунда, мала и велика терца, чиста кварта и чиста квинта), дурски и молски квинтакорд на основним тоновима Проширивање знања из музичке терминологије (лествица, ступањ, степен/полустепен, тетрахорд, главни ступњеви, вођица, тонични трозвук, интервали)
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача
Програм смотре: 1 Усмено опажање кратког мотива у тоналитету мелодијског примера 2 Мелодијски пример (a, d или e mol) уз анализу: лествица, тетрахорди, интервали, дурски и молски квинтакорд 3 Ритмичко читање у бас кључу у оквиру пређеног градива		

Кључни појмови садржаја: слушање , покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон.

Назив предмета	**СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– препозна елементе пређеног градива кроз једноставне примере за слушање; – слуша дечије и народне композиције, примере из литературе уз покрет; – изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна разлике и пева мелодијске примере у дуру и молу; – пева и препозна однос тонике и доминанте, и скокове у све ступњеве; – пева по слуху и солмизацијом песмице и мелодијске примере; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – звучно разликује дур и све врсте мола; – опише својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма
	МЕЛОДИКА	Обнављање градива (из претходних разреда) Функционални односи у тоналитету Песмице и мелодијски примери који одговарају инструменталној литератури за трећи разред (D dur, h-mol, B-dur и g-mol) Штимови Једноставне песмице по слуху и мелодијски примери у дуру и истоименом молу и обрнуто (a mol-A dur, d mol-D dur) Горњи тетрахорди у све три врсте мола: природни, хармонски и мелодијски мол Развој музикалности Двогласно певање

– пева двогласне примере и композиције са клавирском пратњом; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд; – опажа и пева интервале до квинте; – пева доминантни септакорд у песмама и мелодијским примерима; – препозна врсту такта; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; – примени знања и вештине уз игру; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту; – препозна и изводи тактове са половином као јединицом бројања; – визуелно сагледава и изводи као целину основне фигуре, паузе и лукове у такту 6/8 уз певање одговарајућих песмица; – изводи ритам кроз покрет; – изведе ритам певајући песме по слуху и песме различитих жанрова; – равномерно чита ноте у – виолинском, бас кључу у једном и два линијска система; – изводи ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања; – препозна и изводи триолу; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна интервале до квинте; – запише и препозна дурски и молски квинтакорд на основним тоновима и квинтакорде на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима; – објасни својим речима појмове: лествица, ступањ,степен/ полустепен, тетрахорд, главне ступњеве и вођицу, тонични трозвук, интервали	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима Записивање ритмичке окоснице Записивање и интонитање појединачних тонова, групе тонова и мотива Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима Опажање и певање: мале и велике секунде, мале и велике терце, чисте кварте и чисте квинте обрађених кроз песмице и примере из литературе Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада Интонирање доминантног септакорда у обрађеним тоналитетима са разрешењем у тонику Опажање метра
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице Музичко дидактичке игре
	РИТАМ	Половина као јединице бројања: 2/2, 3/2, 4/2 Основне фигуре у такту 6/8 уз примену лукова и паузи Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником) Ритам у примерима – од звука ка нотној слици Покрет у функцији ритма Равномерно читање уз повећање брзине читања и обележен темпо у зависности од инструмента Четвороделне поделе јединице бројања: пунктирана и обрнуто пунктирана, синкопа на јединици бројања, паузе, лукови Поставка триоле Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Интервали до квинте (мала и велика секунда, мала и велика терца, чиста кварта и чиста квинта) дурски и молски квинтакорд на основним тоновима Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима Утврђивање знања из музичке терминологије Ознаке за темпо: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача
Испитни програм: **ПИСМЕНИ ДЕО**: 1 Мелодијски диктат у тоналитетима до два предзнака **УСМЕНИ ДЕО**: 1 Мелодијски пример (тоналитети пређени у I, II и III разреду) уз анализу мелодијског примера: лествице, тетрахорди, имена и врста интервала до квинте, дурски и молски квинтакорд и лествични квинтакорди на главним ступњевима обрађених лествица 2 Ритмичко читање: виолински/бас кључ (пређено градиво из I,II и III разреда)		

Кључни појмови садржаја: слушање , покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон

Назив предмета	**СОЛФЕЂО**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве – пева по слуху и солмизацијом песме различитих жанрова и мелодијске примере; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – препозна и пева дурски и молски тонски род; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева изражајно мелодије различитих жанрова и карактера; – пева двогласне примере (у пару или групи) и композиције са клавирском пратњом; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише лакше мелодијске диктате; – запише ритам у мелодијском примеру – опажа и пева интервале до сексте; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева доминантни септакорд; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на научену песму или мелодијски пример; – примени знања и вештине уз игру; – препозна елементе пређеног градива кроз једноставне примере за слушање; – препозна и изводи четвртинске, осминске и половинске тактове;	МЕЛОДИКА	Обнављање градива (из претходних разреда) Функционални односи у тоналитету Песме и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за четврти разред (A- dur, fis mol, Es dur, c mol, E dur, cis mol) Штимови Једноставне песме по слуху и мелодијски примери у дуру и истоименом молу и обрнуто – мутација Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима Развој музикалности Двогласно певање Композиције са клавирском пратњом
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима Записивање и интонирање појединачних тонова, групе тонова и мотива Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима Записивање ритмичке окоснице Опажање и певање: мале и велике секунде, мале и велике терце, чисте кварте и чисте квинте и мале и велике сексте обрађених кроз песмице и примере из литературе Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима Опажање и интонирање доминантног септакорда

– препозна и изводи синкопу на јединици бројања; – визуелно сагледава и изводи сложену поделу у такту 6/8; – изводи такт 9/8 и 12/8 – пева песме по слуху и песме различитих жанрова; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу у једном или два линијска система; – изводи ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања; – ритмички прочита триолу и четири шеснаестине; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетрахорде; – запише и препозна интервале до сексте; – запише и препозна квинтакорде на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима; – запише и препозна доминантни септакорд; – објасни различите врсте темпа; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације Импровизација мелодије научене песме или мелодијског примера Музичко дидактичке игре
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма
	РИТАМ	Обрађене врсте такта Синкопа на једници бројања Сложена подела тродела у такту 6/8 без примене лукова и шеснаестинских пауза Информативно упознавање врсте такта 9/8 и 12/8 Начини извођења ритма Ритам у примерима – од звука ка слици Равномерно читање Обрађене ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања и синкопа на јединици бројања, паузе, лукови Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Лествице и тетрахорди Интервали до сексте (чисти, велики и мали) Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима Доминантни септакор Ознаке за различите врсте темпа
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача Присуство концерту
Програм смотре: **Писмени део**: 1 Мелодијски диктат у тоналитетима до три предзнака **Усмени део**: 1 Мелодијски пример (тоналитети пређени у III и IV разреду) уз анализу примера (садржаји IV разреда) 2 Ритмичко читање: бас кључ (пређено градиво из III и IV разреда)		

Кључни појмови садржаја: функције, синкопа на један, троделни ритам, развој музичке меморије, креативност, импровизација, љубитељи музике.

Назив предмета	**СОЛФЕЂО**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Пети**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– пева мелодијске примере у дуру и молу; – пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; – пева мелодијске примере солмизацијом као и примере из литературе различитих жанрова; – пева штимове обрађених дурских и молских тоналитета; – пева и препозна истоимене тоналитете у мелодијском примеру; – пева песме различитих жанрова са модулацијом у доминантни дурски тоналитет и паралелни мол; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева народне мелодије са текстом у тактовима 5/8 и 7/8; – пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; – примени ознаке за различите врсте темпа и карактера; – пева двогласне примере (у пару или групи), каноне и композиције са клавирском пратњом; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – запише ритам у мелодијском примеру; – опажа и пева интервале до октаве; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева умањени и прекомерни квинтакорд са разрешењем и везивањем за тоналитет; – опажа и пева доминантни и умањени септакорд; – мења и допуњава мелодију и ритам научених примера; – смишља мелодију на научену песму или мелодијски пример; – користи самостално или уз помоћ одраслих доступне носиоце звука; – препозна елементе пређеног градива кроз примере за слушање; – својим речима изражава утиске о слушаном делу – изводи четвртинске, осминске и половинске тактове;	МЕЛОДИКА	Обнављање градива из претходних разреда Функционални односи у тоналитету Нови тоналитети: As dur, f mol, H dur, Des dur и b mol Остали тоналитети са 5 и 6 предзнака – информативно Штимови Пева мелодије у истоименом дуру и молу Звучна поставка модулације први квинтног сродства Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима Мешовито сложени тактови 5/8 и 7/8 Развој музикалности Ознаке за темпо и карактер: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo, Cantabile Двогласни примери и канони Композиције са клавирском пратњом
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Записивање појединачних тонова, група тонова и мотива Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима Записивање ритмичке окоснице Опажање и инторнирање интервала до октаве Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима Опажање и инторнирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет Опажање и интонирање доминантног и умањеног септакорда у тоналитету
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке, импровизације Импровизација мелодије научених песама или мелодијских примера Савремена технологија у фунцији наставе
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма

– препозна и изводи малу триолу; – визуелно сагледава и изводи сложену поделу у такту 6/8 уз примену лукова и пауза; – препозна и изводи ритмичку фигуру: сичилијану и тирану – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – пева народне мелодије у тактовима 5/8 и 7/8; – приказује ритам кроз покрет; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу у једном или два линијска система; – изводи ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања; – ритмички прочита триолу и четири шеснаестине; – препозна двоструко пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на две јединице бројања; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетрахорде; – запише и препозна интервале до октаве; – запише и препозна дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд; – запише и препозна доминантни септакорд са обртајима; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга – другарице; – поштује правила понашања на концерту	РИТАМ	Обрађене врсте такта Триола на половини јединице бројања Сложена подела тродела у такту 6/8 уз примену лукова без шеснаестинских пауза Пунктиране фигуре троделног ритма: сичилијана и тирана Начини извођења ритма Ритам кроз примере из литературе и песме различитих жанрова Врсте такта: 5/8 и 7/8 Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percusion) Равномерно читање нота Четвороделна подела јединице бројања Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања Двоструко пунктиране и обрнуто пунктиране ритмичке фигуре на две јединице бројања – информативно Ритмичко читање ауторских примера и примера из литературе
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Лествице и тетрахоради Интервали до октаве (мали, велики и чисти интервали) Дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд Доминантни септакорд са обртајима
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача Присуство концерту
Програм смотре: **Писмени део:** 1 Мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака **Усмени део:** 1 Мелодијски пример (тоналитети пређени у IV и Vразреду) уз анализу (садржаји V разреда) 2 Ритмичко читање: бас кључ (пређено градиво из IV и V разреда)		

Кључни појмови садржаја: функционалност, интерпретација, хармонски слух, метар, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета	**СОЛФЕЂО**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– пева мелодијске примере у дуру и молу; – пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве ; – пева штимове обрађених дурских и молских тоналитета; – препозна истоимене тоналитете у мелодијском примеру; – пева песме различитих жанрова и мелодијске примере са модулацијом; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева народне мелодије са текстом у тактовима 5/8 и 7/8; – пева српске песме и песме других националности; – пева изражајно мелодије различитих жанрова и карактера; – пева двогласне примере, каноне и композиције са клавирском пратњом; – запише ритам у мелодијском примеру; – запише мелодијске диктате; – пева научен мотив у другом тоналитету; – опажа и пева интервале до октаве; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева умањени и прекомерни квинтакорд са разрешењем и везивањем за тоналитет; – опажа и пева доминантни септакорд са обртајима и умањени септакорд; – мења и допуњава мелодију и ритам научених примера; – смишља мелодију на научену песму или мелодијски пример; – користи самостално или уз помоћ одраслих доступне носиоце звука; – препозна елементе пређеног градива кроз примере за слушање музике; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – препозна и изводи четвртинске, осминске и половинске тактове; – изводи и препозна пређене ритмичке фигуре троделног ритма; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – изводи примере из литературе као и песме различитих жанрова; – приказује ритам кроз покрет; – ритмички чита етиде инструменталног типа – градиво VI разреда;	МЕЛОДИКА	Обнављање градива из претходних разреда Тоналитети са 7 предзнака – информативно (да осете боју тоналитета) Функционални односи у тоналитету Штимови Мутација Модулација првог квинтног сродства Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима које воде ка разрешавајућем лествичном тону Мешовито сложени тактови 5/8 и 7/8 Неговање музичке традиције Развој музикалности Двогласни примери, канони и композиције са клавирском пратњом
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Записивање ритмичке окоснице Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима Транспоновање мотива Опажање и интонирање интервала до октаве (велики, мали и чисти, као и опажање прекомерне кварте и умањене квинте) Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналит Опажање доминантног септакорда са обртајима и умањеног септакорда
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма Савремена технологија у функцији наставе
	РИТАМ	Обрађене врсте такта Сложена подела тродела и пређене фигуре троделног ритма Начини извођења ритма Ритам кроз примере из литературе и песме различитих жанрова Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percusion) Ритмичко читање етида инструменталног типа – градиво VI разреда Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе

– чита ритам солмизацијом – разуме и објасни својим речима музичке појмове; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга – другарице; – поштује правила понашања на концерту	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Пређено градиво из теорије музике
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача Присуство концерту
Испитни програм: **Писмени део:** 1 Мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака **Усмени део:** 1 Мелодијски пример - тоналитети до четири предзнака (са скретницама и пролазницама) 2 Ритмичко читање: бас кључ (пређено градиво)		

Кључни појмови садржаја: Функционалност, корелација, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђа својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад мождaних функција и унапређује когнитивне способности детета**.** Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области – тема: слушање музике, мелодика, опажање - интонирање - диктати, музичко стваралаштво, ритам, теорија музике и музички бонтон.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Такмичења нису циљ предмета солфеђо него развијање љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања на настави инструмента.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик – сличност и различитост делова у композицији.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног и инструменталног репродуковања мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, мелодијске примере. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и примери из литературе, мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивње лествице абецедним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе и саваладавањем канона и двогласа.

Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова а касније интервала и акорада из каденци, певањем тежих примера из литературе и двогласних примера. Тада се утврђују тежи скокови. Лествице са много предзнака савладавају се певањем лествица и каденци и илуструју примерима из литературе, дакле, само информативно.

Активно музицирање је најбољи пут ка развоју музикалности и љубави према музици.

Опажање – интонирање – диктати

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функионалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим, с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препозавање интервала као два одвојено одсвирана тона као и препознавање два симултано одсвирана тона, која ученици прво препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера и његовог записивања, а потом брисања - прво делова, а затим и примера у целости).

Интонирање тонова, интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима.

Диктати као резултат постављених звучних представа су пожељни на сваком часу. Писмене диктате не могу да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивали вежбе из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо писање и правилну ортографију. Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Музичко стваралаштво

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, наиме, оно не понавља готове узоре, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје.

Музичким стваралаштвом, ученици се у настави могу бавити мењањем мелодијких примера као и познатих песама, преобликовањем мелодије варирањем, експресивним обликовањем (променом динамике, артикулације и темпа) или креирањем песама и бројалица на задати текст чиме стварају нове једноставне, јединствене креативне мелодије. Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментариј или ручно израђеним инструментима).

Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

Дидактичко-музичке игре

Музичке игре идеално су средство спонтаног усвајања знања и вештина.

Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. У настави солфеђа користе се музичке игре, а оне доприносе свестраном развоју личности, развоју музичких, али и моторичких способности деце.

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима.

Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем наученог градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе. На такмичењима би требало обратити пажњу да примери буду на нивоу инструменталних композиција како ритмичко извиђење не би само себи постало циљ.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет.

Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте.

Равномерним читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!). Код постављања четвороделне поделе са паузама на јединици бројања и лукова треба почети од најједноставнијих фигура које садрже примери из инструменталне литературе.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,...те при том опажа и усваја елементе ритма.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике осветили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључева, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку као основа ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика упућујући га на правила понашања-музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима солфеђа најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенционалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ТЕОРИЈА МУЗИКЕ (шестогодишње школовање)**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Теорија музике је да ученици стичу знања која подразумевају музичко описмењавање и спознају елемената музике а све то ради ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– објасни музичке појмове и термине: тонски и нотни систем од велике до треће октаве, виолински и бас кључ, особине тона, метар и метричке ознаке, музичку фразу, агогику, артикулацију, динамику и темпа Основни украси и фигуре (информативно); – запише и препозна лествице, лествичне интервале и квинтакорде, доминантни и умањени септакорд у тоналитету; – запише и препозна врсте интервала до октаве (по узору на лествичне); – запише и препозна дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд; – запише и препозна све врсте септакорада и мали дурски септакорд с обртајима; – правилно пише ноте, паузе и нотне вредности у различитим тактовима	ПОЈМОВИ	Музички појмови и термини
	ТОНАЛИТЕТИ	Теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, карактеристични лествични интервали, лествични интервали и квинтакорди, доминантни и умањени септакорд у тоналитету Прости интервали
	ИНТЕРВАЛИ	Трозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и умањени и прекомерни квинтакорд
	АКОРДИ	Четворозвуци: седам врста септакорада, мали дурски септакорд с обртајима
	ОРТОГРАФИЈА	Правилно писање
Испитни програм: ПИСМЕНИ ДЕО: Тест: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија		

Кључни појмови садржаја: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји теорије музике су повезани са садржајима наставе солфеђа и усмерени су ка стицању музичких знања и вештина ученика са циљем да кроз теоретску анализу ученици сагледавају нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу) рад треба ефикасно организовати.

Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Теорија музике је посебан предмет у завршним разредима основног музичког образовања. Од првог до последњег разреда основног музичког образвовања теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у опажању, интонирању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака у виду преписивања примера из уџбеника и именовања исписаних нота и нотних записа, где је заправо циљ у овладавању нотним писмом у виолинском и бас кључу и савладавању нотних трајања и пауза као и врсте такта. Ова елементарна врста музиче писмености ће сужити као основно средство за даљу надоградњу знања из теорије музике.

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. Потребно је да ученици не уче напамет музичке: појмове, елементе и дефиниције, него да умеју својим речима да их објасне, покажу или одсвирају на инструменту. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину музике.

Теорија музике која је у чврстој вези са наставом солфеђа представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и музике. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике освестили као **саставни део музике**, требало би је искључиво радити кроз **озвучавање** ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу. Такав приступ теорији музике доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Утврђивање и проверу знања из теорије музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин кроз: квизове, укрштене речи, дидактичке игре, тестове...

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо-комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима теорије музике најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и тумачењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све могуће разлоге за евентуалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

1.2. ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ
(Контрабас, Туба, Соло певање, Упоредни клавир)

Назив предмета **КОНТРАБАС**

Циљ **Циљ** учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно држи инструмент и познаје његове делове; – правилно држи гудало и користи основне потезе; – изведе основне техничке вежбе за десну руку; – користи нотно писмо за читање музичког дела; – примени музичке ознаке у извођењу композиције; – изведе техничке и вежбе за интонацију; – изведе вежбе за леву руку кроз позиције (минимум прва позиција); – изведе дурске и молске лествице са трозвуцима кроз позиције (минимум прва позиција); – изведе лагане композиције различитог карактера соло и са корепетитором; – свира на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента Начин добијања тона Поставка и техника десне руке: – држање гудала и вежбе хоризонталних и вертикалних покрета (надлактице, подлактице, шаке, зглоба и прстију); – вођење гудала на празним жицама (са различитом расподелом, различитом брзином кретања и разноврстним штрихом); – ритмичке вежбе на празним жицама (гудалом и пицикато); – основни потези гудалом (деташе, портато, легато, стакато) Поставка и техника леве руке: – вежбе за промену позиције; – вежбе за корелацију и кординацију покрета леве и десне руке; – вежбе за интонацију у првој позицији Музички бонтон **Скале и трозвуци** а-мол (природни); дурске: Еф; Бе; Ге; А; Е; Це - дур; Вежбе кроз позиције различитих ритмичких и техничких захтева за леву и десну руку **ЛИТЕРАТУРА** Школе за контрабас по избору Л Монтаг, М Просеник,Ф Симандл, Л Штрајхер и друге Лаке композиције са клавиром (по избору) Техничке етиде одговарајуће тежине (Л Раков, Ј Кмент, А Слама, И Били, С Ли и др)
Обавезни минимум програма – четири лествице; – вежбе у I позицији; – две техничке етиде (по избору) – два комада са клавиром (по избору)		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра 1 Једна лествица; 2 Једна етида 3 Један комад по избору са клавирском пратњом		

Кључни појмови садржаја: тон, расподела гудала, ритам, позиција, интонација.

Назив предмета **КОНТРАБАС**

Циљ **Циљ** учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примени основну технику свирања контрабаса кроз IV и V позицију; – изведе техничке и интонативне вежбе за леву руку кроз позиције; – изведе дурске и молске лествице са трозвуцима кроз позиције; – изведе композиције различитог карактера; – свира на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка леве руке и интонативне вежбе у четвртој позицији Вежбе за промену позиције (све четири позиције) Мелодијске вежбе за увежбавање артикулације и динамике Техничке вежбе кроз четири позиције, различитих ритмичких и техничких захтева за леву и десну руку Вежбе у петој позицији Вежбе са флажолетима и штимовање инструмента помоћу њих Кратке етиде (са клавирском пратњом и без ње) Кратки комади и композиције са клавирском пратњом Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске лествице у једној октави кроз све четири позиције Дурске и молске лествице у једној октави кроз пет позиција

		Хроматске лествице кроз пет позиција Трозвуци и четворозвуци кроз пет позиција **ЛИТЕРАТУРА** Школе за контрабас по избору: Л Монтаг, М Просеник, Ф Симандл, Л Штрајхер и друге Лаке композиције са клавиром (по избору) Техничке етиде одговарајуће тежине (по избору)
Обавезни минимум програма – четири лествице; – вежбе кроз IV позиције; – четири техничке етиде (по избору) – четири комада са клавиром (по избору)		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испит 1 Једна лествица са трозвуком (IV или V позиција); 2 Две етиде 3 Један комад по избору са клавирском пратњом		

Кључни појмови садржаја: тон, позиција, интонација, ритмика, динамика

Назив предмета **КОНТРАБАС**

Циљ **Циљ** учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примени основну технику свирања контрабаса кроз позиције закључно са VIII; – изведе техничке и интонативне – вежбе за леву руку кроз позиције; – користи вибрато; – изведе композиције различитог карактера; – учествује на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка леве руке и вежбе за интонацију кроз VI,VII и VIII позицију Техничке вежбе за промену позиција Вибрато Мелодијске и ритмичке вежбе кроз позиције Кратке етиде (са клавирском пратњом и без ње) Кратки комади и композиције са клавирском пратњом **Скале и трозвуци** Дурске и молске скале са трозвуцима кроз две октаве Хроматске скале кроз две октаве **ЛИТЕРАТУРА** – *Школе за контрабас* по избору: Л Монтаг, М Просеник, Ф Симандл, Л Штрајхер и друге – Ј Новосел: *Етиде за контрабас* – Техничке етиде одговарајуће – тежине (по избору) – Лаке композиције са клавиром (по избору) – К Трунпф: *Лаки комади за контрабас и клавир* – *Хрестоматија за контрабас* – I свеска (са клавирском пратњом) – Б Лаловић: *Дванаест малих етида* (са клавирском пратњом)
Обавезни минимум програма – четири лествице; – вежбе кроз позиције до тона Е; – шест техничких етида (по избору) – четири комада са клавиром (по избору)		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испит 1 Једна лествица са трозвуком кроз две октаве (VII или VIII позиција); 2 Две етиде (једна са клавирском пратњом) 3 Један комад по избору са клавирском пратњом		

Кључни појмови садржаја: тон, позиција, интонација, ритмика, динамика.

Назив предмета	**КОНТРАБАС**
Циљ	**Циљ** учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примени основну технику свирања контрабаса до палчеве позиције; – изведе техничке и интонативне – вежбе за леву руку кроз позиције; – користи вибрато; – изведе орнаменте; – изведе лагане композиције различитог карактера; – учествује на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима – самостално и свакодневно вежба; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка леве руке и вежбе кроз IX и X позицију Техничке и интонативне вежбе за промену позиција Вибрато Орнаменти: предудар, мордент, групето, трилер Мелодијске и ритмичке вежбе кроз позиције Кратке етиде (са клавирском пратњом и без ње) Кратки комади и композиције са клавирском пратњом Музички бонтон **Скале и трозвуци** Дурске и молске лествице са трозвуцима кроз две октаве Хроматске лествице кроз две октаве **ЛИТЕРАТУРА** – *Школе за контрабас* по избору: Л Монтаг, М Просеник, Ф Симандл, Л Штрајхер и друге – Ј Новосел: *Етиде за контрабас* – Техничке етиде одговарајуће – тежине (по избору) – Лаке композиције са клавиром (по избору) – К Трунпф: *Лаки комади за контрабас и клавир* – *Хрестоматија за контрабас* – I свеска (са клавирском пратњом) – Б Лаловић: *Дванаест малих етида* (са клавирском пратњом)
Обавезни минимум програма – четири лествице; – вежбе кроз позиције до тона Ф; – шест техничких етида (по избору) – четири комада са клавиром (по избору)		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испит 1 Једна лествица са трозвуком кроз две октаве 2 Две етиде (једна са клавирском пратњом) 3 Један комад по избору са клавирском пратњом		

Кључни појмови садржаја: тон, позиција, интонација, ритмика, динамика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КОНТРАБАС

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања.

У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученичковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе гудачких инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Када је реч о десној руци контрабаса треба обратити пажњу да без обзира на стил држања гудала, природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају бити у природној равнотежи. Код свих гудачких инструмената честа је појава тзв. слабих прстију, лабавих зглобова и слично. У тој ситуацији потребно је радити вежбе за јачање слабе мускулатуре руку.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу.

Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ТУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Туба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми /области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике тубе; – прикаже историјски развој тубе; – правилно седи и држи инструмент; – правилно дише у седећем ставу; – изводи стакато и легато; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у бас кључу; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – објасни важност одржавања инструмента; – поштује правола понашања приликом извођења и слушања музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике Тубе и њен историјски развој Техничке могућности тубе Вежбе дисања Правилна поставка усника Постизању и одржавању амбажуре Зујање са и без усника Правилно држање инструмента Одржавање инструмента Врсте артикулације (стакато и легато) Тонске вежбе (издржавање тонова) Елементи музичке писмености (целе, половине и четвртине)

		ЛИТЕРАТУРА – Дубравко Марковић: *Припремне вежбе за тубу* – Дубравко Марковић: *Почетне вежбе за тубу* (напомене: ако је ученик на Бе-туби стартовао од 4 Аликвотног тона (велико Бе) треба да стартује са почетним вежбама за Ес трубу, а ако је ученик на Це-туби стартовао од 4 Аликвотног тона (мало Ц) треба да стартује са почетним вежбама за Ф- тубу)
Обавезни минимум програма Две лествице, 15 етида, две композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм смотри Смотра на крају школске године: две вежбе различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе гудачких инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Када је реч о десној руци контрабаса треба обратити пажњу да без обзира на стил држања гудала, природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају бити у природној равнотежи. Код свих гудачких инструмената честа је појава тзв. слабих прстију, лабавих зглобова и слично. У тој ситуацији потребно је радити вежбе за јачање слабе мускулатуре руку.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу.

Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним

очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ТУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Туба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми /области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи инструмент; – правилно дише у седећем ставу; – изводи стакато, легато и маркато; – изводи вежбе до опсега 4 аликвотног тона; – одсвира опсег од једне октаве; – примени напредније елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у бас кључу; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз заједничко интерпретирање дела; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – савесно и редовно одржава инструмент; – поштује правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поступно и пажљиво ширење опсега без притискања усника на усне Свирање у датом опсегу у различитим интервалима Контрола тона у целим нотама, половинама и четвртинама Техника контроле тона у декрешенду Овладавање елементарним артикулацијама (тенуто, легато и маркато) Вежбе на аликвотним тоновима: Минимални опсег: до 4 аликвотног тона Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне Опсег у свирању из нота: ј МЕТРИКА: 4/4, 3/4 и 2/4 РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине и одговарајуће паузе АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто и легато **Скале и трозвуци** Једна дурска скала са трозвуком, кроз једну октаву у целим нотама, половинама и четвртинама, са различитим комбинацијама легата на скали у четвртинама (скалу се може свирати и компензативно, нпр Еф, Ге, А, Бе, Це, Бе, А, Ге, Еф, Е, Де, Це, Де, Е, Еф, Еф, А, Це, А, Еф, Це, Еф) Три дурска тоналитета који најбоље одговарају опсегу **ЛИТЕРАТУРА** – Дубравко Марковић: *Почетне вежбе за тубу* – Дубравко Марковић: *Основне вежбе у четвртинама* – Дубравко Марковић: *Тоналне студије* (студије одговарајућег нивоа) – Дубравко Марковић: *Школа за тубу* (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Р Кицер: *Школа за тубу* (избор вежби одговарајућег нивоа) или нека друга одговарајућа литература – Д Марковић: *Лаке композиције за почетнике на туби* – В А Моцарт*: Азбука* – Непознати аутор (ХВИ век): *Песма* – Непознати аутор (ХВИ век): *Мелодија* и друге композиције на н ивоу градива по избору наставника и могућностима ученика
Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна вежба, етида или песма из градива; 2 Једна композиција са клавирском пратњом, напамет		

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**ТУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Туба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– изводи задате композиције, етиде и техничке вежбе у метричким мерама 2/4, ¾ и 4/4; – изводи ритмичке обрасце кроз целе, половине, половине с тачком, четвртине, четвртине с тачком и осмине и одговарајуће паузе; – изводи дела, примењујући артикулације – тенуто, маркато, стакато и легато; – примењује све динамичке нијансе од пиана до форте, као и крешендо и декрешендо; – изводи терце и кварте у половинама (легато)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Даља надградња основа и њихова примена у елементарној интерпретацији: Ширење опсега без притискања усника на усне Проширење способности свирања интервала Контрола тона до нивоа осмина Контроле тона у разним динамикама од п до ф Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације Увод у рад на систематској студији легата Стабилизација контроле елеменарних артикулација

		Контрола квалитета тона у стакату Вежбе на аликвотним тоновима: Минимални опсег, до 5 аликвотног тона Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне Опсег у свирању из нота: једна и по до две октаве **Скале и трозвуци** Седам дурских скала кроз једну октаву у целим нотама, половинама, четвртинама и осминама, са ритмичким варијацијама и различитим артикулацијама н а скали у четвртинама Дурски тоналитети до три или четири предзнака **ЛИТЕРАТУРА** – Дубравко Марковић: *Основне вежбе у четвртинама* – Дубравко Марковић: *Основне вежбе у осминкама* – Дубравко Марковић: *Тоналне студије* (студије одговарајућег нивоа) – Дубравко Марковић: *Школа за тубу* (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Алојз Стрнад: *Метода учења трубе* (избор вежби одговарајућег нивоа) – Р Кицер: *Школа за тубу* (избор веж би одговарајућег нивоа) или нека друга одговарајућа литература Композиције са клавирском пратњом Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника – Ј Хајдн: *Песмица* – Е Шентирмаи: *Мађарска мелодија* – Т Морли: *Гавота* – Г Ф Телеман: *Менует* и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика
ЈАВНИ НАСТУПИ обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм 1 Једна вежба, етида или песма из градива; 2 Једна композиција са клавирском пратњом, напамет		

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	**ТУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Туба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– Изводи задате композиције, етиде и техничке вежбе у метричким мерама 2/4, ¾ и 4/4, 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8 – Као и ритмичке обрасце кроз целе, половине, половине с тачком, четвртине, четвртине с тачком и осмине, шеснестине и синкопе са одговарајућим паузама – Изводи дела, примењујући артикулације – тенуто, маркато, стакато, легато и портато – Примењује све динамичке нијансе од пианисима поссибиле до фортисимо поссибиле, као и крешендо и декрешендо – Изводи интервале до сексте у половинама и четвртинама (легато)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Систематска надградња основа кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима Очување нон преса и ширењу опсега Усавршавање свирања интервала Контрола тона у шеснаестинкама Постављање правилног атака за портато Контрола квалитета тона у стакатисиму Контрола тона од пп до фф Систематска студија легато интервала до октаве Вежбе на аликвотним тоновима Минимални опсег до 6 аликвотног тона Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне Минимални опсег у свирању из нота: две октаве **Скале и трозвуци** Дурске скале закључно са шест предзнака кроз једну октаву, у целим нотама, половинама, четвртинама, осминама и шеснаестинама, са ритмичким варијацијама и различитим артикулацијама на скали у четвртинама и са различитим артикулацијама на скали у осминама Све дурске и молске скале **ЛИТЕРАТУРА** – Дубравко Марковић: *Тоналне студије* (избор студија одговарајућег нивоа) – Дубравко Марковић: *Основне вежбе у шеснаестинкам* а – Дубравко Марковић: *Школа за тубу* (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)

		– Р Кицер: *Школа за тубу* (избор вежби одговарајућег нивоа) или нека друга одговарајућа литература Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника – Ј С Бах: *Менует* – Рајнхард: *Вртница* – Клифорд Барнс: *Млади уметник* – Клифорд Барнс: *Млади виртуоз* и друге композиције на нивоу градива по избору наставника и могућностима ученика
ЈАВНИ НАСТУПИ – обавезна два јавна наступа током школске године		
ИСПИТНИ ПРОГРАМ 1 Једна вежба, етида или песма из градива; 2 Једна композиција са клавирском пратњом, напамет		

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
ТУБА

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III.ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави дувачких инструмената у првом циклусу посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона, његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију усника, трске или писка (у зависности од инструмента). . Од самог почетка, у оквиру регистра који омогућава најлакшу емисију тона, потребно је применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана. Већ од првих корака изузетно је важно развијати љубав код ученика за заједничко музицирање.

У току другог циклуса треба обрадити све тоналитете, дурске и молске, са тоничним трозвуком. Посебну пажњу треба усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама. скале свирати напамет, увек у одређеном ритму од почетка до краја, у истом темпу, без убрзавања и успоравања.

У раду увек треба до краја инсистирати на потпуном овладавању сваког техничког и тонског захтева који је задат у нотном тексту. Код ученика,треба неговати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање. У оквиру свих елемената који чине наставни процес (тонске и техничке вежбе, лествице, етиде и комади за извођење уз пратњу клавира), неопходно је пажњу ученика усмеравати на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмената и правилна примена технике дисања. Изузетно је важно радити на стицању искуства свирањем у камерним ансамблима или оркестру.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**СОЛО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према соло певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној тему/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише делове вокалног апарата; – правилно резонира; – правилно користи дијафрагму; – правилно држи тело; – разликује правилно од неправилног дисања; – самостално примењује вежбе дисања; – разликује правилно од неправилне емисије тона; – правилно интонира и јасно изговара слогове; – примењује промену вокала при певању лакших вокализа; – примењује основне елементе нотне писмености у певању, чита нотни текст; – лако пева кратке композиције напамет уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике вокалног апарата Начин добијања тона Правилно држање тела и став тела при певању Дисање и вежбе дисања Емисија тона у односу на врсту техничке вежбе или композиције Једноставне вежбе кроз легато, секунде, терце, кварте, квинте, узлазно и силазно, разложени квинтакорд Уједначавање вокала Слушање, интонација и дикција Музички бонтон **ЛИТЕРАТУРА** Техничке вежбе, вокализе: Ф Абт, Н Вакаи, Х Пановка, Ђ Конконе, Г Зајдлер Р Тирнанић: *Песме Италијанских композитора, избор* Лакше композиције италијанских композитора: Ђ Каћини, А Калдара, А Скарлати, А Фалкониери, Л Манциа, „Мале песме великих мајстора" и друга дела по избору наставника које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма – четири вокализе – две песме старих мајстора – једна лакша песма		
Јавни наступи Обавезан један јавни наступ у току школске године		
Програм смотри На крају школске године смотра, једна вокализа (са текстом или без текста) и једна песма старог мајстора, програм се изводи напамет не мора се изводити на оригиналном језику)		

Кључни појмови садржаја: вокални апарат, дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, певање, вокали, слушање музике, музички бонтон

Назив предмета	**СОЛО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према соло певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно држи тело и на правилан начин примењује вежбе дисања; – опише положај гласница при певању и функцију дијафрагме, резонатора; – лако формира тон и контролише интонацију при певању; – јасно изговара слогове и тумачи текст композиције при певању; – примењује различита музичка изражајна средства у фразирању, у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – пева кратке композиције напамет уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе публици сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Став тела при певању и вежбе дисања Карактеристике и одржавање вокалног апарата Начин добијања тона Емитовање тона у односу на врсту техничке вежбе или композиције Техничке вежбе кроз легато Уједначавање вокала Слушање, интонација и дикција Тумачење динамике и темпа Припрема за јавни наступ Музички бонтон **ЛИТЕРАТУРА** Техничке вежбе, вокализе: Ф Абт, Н Вакаи, Х Пановка, Ђ Конконе, Г Зајдлер, Л Бордезе Лакше композиције Италијанских композитора по избору наставника Лакше песме класичара и романтичара „*Мале песме великих мајстора*" (В А Моцарт, Ф Менделсон, Л В Бетовен, Р Шуберт, Ф Векерлен и други, по избору наставника, који одговара узрасту и техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма – четиривокализе – четири песме старих мајстора – две лакше песме		
Јавни наступи – обавезан један јавни наступ током школске године		

Испитни програм Испитни програм: две вокализе (са текстом, без текста, различитог карактера) једна песма старог мајстора Испитни програм се изводи напамет (програм се не мора изводити на оригиналном језику)

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, лако певање, вокали, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета	**СОЛО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примени правилан певачки став и вежбе дисања; – контролише дужину даха при певању; – користи стечена знања из основа музичке писмености, лако чита с листа уз помоћ наставника; – примењује нове певачке технике; – правилно интонира и при певању користи функцију дијафрагме и резонатора – јасно изговара и тумачи текст у композицији; – користи различита музичка изражајна средства при фразирању у зависности од карактера музичког примера; – јасно тумачи динамику кроз певање; – самостално изводи кратке композиције напамет уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање у току јавног наступа; – изрази мишљење о сопственом и туђем наступу; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; – користи предности дигитализације за слушање и извођење музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола правилног става при певању и дисања Увод у предмет читања с листа, примена (prima vista) Развој певачке технике: portato, portamento, staccato, martelatto Интонирање и емисија тона кроз техничке вежбе и композиције Динамичко нијансирање: crescendo, decrescendo, diminuendo… Припрема за јавни наступ Музички бонтон **ЛИТЕРАТУРА** Техничке вежбе, вокализе: Ф Абт, Н Вакаи, Пановка, Конконе, Зајдлер Лакше композиције Италијанских композитора: Качини, Калдара, Скарлати, Фалконијери, Манца и друга дела по избору наставника Б Цвејић: *Песме за младе певаче*, избор „*Мале композиције великих мајстора*“ избор лакших композиција Моцарт, Менделсон, Шуберт и други, В Ђорђевић, П Коњовић, И Бајић, Д Јенко, С Христић, З Јовановић, М Пребанда, И Зајц, Ј Хатце А Даргомижски, М Глинкаи други, избор песама које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика по избору наставника
Обавезни минимум програма – четири вокализе – четири песме старих мајстора – једна песма класичара или романтичара – једна песма Српског или Словенског композитора		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм – једна вокализа – једна арија старог мајстора – једна песма по слободном избору (класичара, романтичара српског или словенског композитора) Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, лако певање, вокали, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета	**СОЛО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– самостално изводи вежбе дисања уз правилан став и држање; – лако формира тон и контролише интонацију при певању; – јасно изговара и тумачи текст композиције при певању; – примењује стилске разлике самостално у тумачењу композиције; – контролише мимику лица; – примењује принцип узајамног слушања у заједничком упевавању и певању; – самостално изводи, пева композиције напамет уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој певачких вештина и осамостаљивање при вежбању Тумачење стилских разлика у литератури Текст – разумевање текста, тумачење музичким средствима и јасан и правилан изговор Увод у камерну музику Припрема за јавни наступ Извођење композиција различитог карактера и сценски наступ Музички бонтон **ЛИТЕРАТУРА** Техничке вежбе, вокализе: Ф Абт, Н Вакаи, Пановка, Конконе, Зајдлер Лакше композиције Италијанских композитора: Качини, Калдара, Скарлати, Фалконијери, Манца и друга дела по избору наставника

– користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике		Б Цвејић: *Песме за младе певаче*, избор „*Мале композиције великих мајстора*" избор лакших композиција Моцарт, Менделсон, Шуберт и други, В Ђорђевић, П Коњовић, И Бајић, Д Јенко, С Христић, З Јовановић, М Пребанда, И Зајц, Ј Хатце А Даргомижски, М Глинкаи други, избор песама које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика по избору наставника
Обавезни минимум програма – шест вокализа – четири песме старих мајстора – две песме класичара и романтичара – две песме српских и словенских композитора		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм – две вокализе различитог карактера – једна арија старог мајстора – једна песма по слободном избору(класичара, романтичара српског или совенског композитора) Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, лако певање, вокали, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СОЛО ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Певањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз певање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати на правилан став, правилно дисање и да правилно користе извођачки апарат.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Током остваривања наставе и учења, наставник подстиче ученика пријатном радном атмосфером, уводећи га преко вежби дисања, лаганих техничких вежби, у умеће соло певања. Техничке вежбе су у почетном раду (нпр. секунде, терце, кварте, квинте, узлазно и силазно, разложени квинтакорд, навише и наниже), једноставне, при чему кроз рад педагог инсистира: на правилној импостацији, мекој али конкретној атаки на тон, чистој интонацији, правилној артикулацији вокала и консонаната, апоџатури, легату. Развојем гласовних способности ученика наставник кроз рад примењује нове певачке технике (portato, portamento, staccato, martelatto).

У раду са учеником, наставник треба да обрати шажњу на став тела као и мимику лица ученика, благи озарен израз. Кроз различиту музичку литературу, наставник упознаје ученика са епохама, стиловима извођаштва, карактеристикама истих, при чему ученик напредује у свом школовању.

Код ученика треба развијати љубав и вештине заједничког музицирања, узајамног слушања и певања у дуету чиме се развија потреба за међусобним слушањем и сарадњом у заједничкој интерпретацији музичког дела.

Веома је важно постицати ученике на слушање уметничке музике кроз видео примере, одласком на концерте, у позориште. Дискусијом о одслушаним или изведеним делима развијају се критички ставови о сопственим и другим извођењима што је веома важно за даље напредовање.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима соло певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**УПОРЕДНИ КЛАВИР**
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– препозна делове клавира и разликује различите начине добијања тона на клавиру; – да се оријентише на клавијатури; – правилно седи за клавиром; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; – примени различита музичка изражајна средства у складу са карактером музичког дела; – самостално свира кратке композиције напамет; – самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Положај за клавиром и поставка руку и прстију Вежбе за опуштање Вежбе за правилно ритмизирање Основне врсте удара: портато, легато, стакато Динамичке ознаке: пиано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо Ознаке за темпо: аданте, модерато, алегро и друге Појам лука Појам фразе Појам такта, двотакта, тротакта са одговарајућим нагласцима Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте Увођење ученика у начине вежбања Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале Остали знаци на које се наилази у литератури предвиђеној програмом Контрола тона Музичка меморија Самоконтрола звука и разумевање музичког облика Полифонија – канон, имитација **Скале и трозвици** Скале до четири повисилице и једне снизилице у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном правцу од истог тона Дурски трозвук разложено и истовремено – основни положај и два обртаја трогласно у четвртинама **ЛИТЕРАТУРА** – Једна од почетних школа за клавир – Томсон, Јела Кршић, Николајев – Бајер: *Школа за клавир* – од вежбе 85 и даље – Диверноа: *Етиде оп. 76* – основне вежбе за клавир – Черни: *Оп. 599, Оп. 453* *оп. 139*, I свеска – Гњесина: *Клавирска абецеда*, избор – Лешхорн: *Мелодичне етиде оп. 192*, избор – М Лили Петровић *Школица за клавир* Ниво А и Ниво Б Обраде и аранжмани познатих мелодија и друге композиције примерене узрасту и способностима ученика
Обавезни минимум програма – лествице и трозвуци по програму – тридесет композиција – вежбе, етиде и разни комади		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри 1 Једна лествица по избору; 2 Једна етида; 3 Две композиције различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета	**УПОРЕДНИ КЛАВИР**
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита течно нотни текст у виолинском и бас кључу; – одсвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; – препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; – користи педал у делима;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Технички и музички захтеви: Повезивање прсторедних група навише и наниже, развијање спретности прстију кроз активно осмишљавање, слушање и свирање техничких вежби, лествица и етида Увођење у основне елементе форме – мотив, реченица, облик песме, сонатина

– уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; – чује и примени више динамичких нивоа пиајанисимо, мецопијано, фортисимо, мецофорте; – јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; – осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; – самостално и/или по потреби уз помоћ наставника контролише квалитет звука; – повезује прсторедне групе подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу самостално и уз помоћ наставника; – развија спретност целокупног апарата уз помоћ наставника; – самостално, изражајно свира композиције напамет; – развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике		Упознавање са законима метрике – разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти Динамичко нијансирање лествица – пиано, пианисимо и мецопиано Диференцирање мелодије од пратње, рад на полифонији Увођење у педализацију – вежбе **Скале и трозвуци** Најмање 4 дурске и 2 молске скале у осминама у размаку две октаве, паралелно Трозвуци, разложено и истовремено, у размаку две октаве – завршетак секстакордом **ЛИТЕРАТУРА** – Јела Кршић: *Клавирска читанка за други разред* Ханон за почетнике – Диверноа: *Оп. 176* – *Лемоан: Дечије* етиде оп 37 – Гњесина: *Мале етиде*, I део – Беренс: *Оп. 70* – Черни: *Оп. 139, 24 етиде* – М Живковић: *Међумурје мало, Текла вода Карашица* – Ј С Бах: *Мале композиције*, избор лакших – Хендл: *Избор композиција у редакцији* Јеле Кршић – Избор сонатина: Ванхал, Хаслингер, Плејел, Бетовен, Хор, Рајнеке, Кулау, Клементи Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине – Збирка „*Наши композитори за младе пијанисте*" – З Христић: *Тачкице* – Р Петровић: *Игра, Циркус за мичиће, Украјинска игра* – С Хофман: *Две басне* – Б Предић: *Прича моје лутке* – М Тајчевић: *За мале* – В Миланковић: *Дечје приче, 25 мијатура* за I и II разред – Избор лаких композиција (Просвета, Београд) – Шуман: *Оп. 68* – Гречанинов: Оп 99 – Гедике: *Оп. 36* – Гурлит: *Оп. 82* – Раули: *Оп. 36 и 37* – Б Барток: *За децу* – Клавирска музика за почетнике, Ми крокосмос I, избор – Мајкапар: *24 лаке композиције оп. 16* – Кабалевски: *Оп. 30* – Скот: *Кутија играчака* Друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – осам композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – једна цела сонатина и један до два става из различитих со натина или варијације		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри 1 Једна лествица по слободном избору; 2 Једна етида; 3 Две композиције по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета	**УПОРЕДНИ КЛАВИР**
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено уз помоћ наставника; – јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; – транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; – примени више динамичких нијанси у свирању; – негује културу тона; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – свира двохвате са јасним диференцирањем мелодијске линије; – свесно користи директан и синкопирани педал; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира краћи трилер; – свира једноставну пратњу на задату мелодију;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа Унапређивање основних врста удара – легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција Техничке вежбе са ритмичким варијантама Анализа музичких облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују – сонатина, менует, гавота, марш Шире упознавање са елементима полифоније – држани тонови, свирање двохвата, истицање гласова, динамизирање деоница Употреба истовременог и синкопираног педала Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и краћи трилер

		Техничке вежбе, скале и трозвуци Вежбе за: правилно низање тонова, изједначавање удара, учвршћивање прстију, различиту артикулацију Најмање 4 дурске скале (које нису рађене у II разреду) у распону две октаве у осминама паралелно и супротно, као и у распону три октаве у осминским триолама, паралелно Најмање 2 молске скале у распону две октаве, паралелно Хроматске скале у распону две октаве, паралелно Трозвук четворогласно кроз две октаве разложено Читање с листа лаганих вежби, одвојено и заједно **ЛИТЕРАТУРА** – Јела Кршић: *Клавирска вежбанка* – Лемоан: *Дечје етиде оп. 37* – Черни: *Оп. 849,* избор – Бертини: *25 етида оп. 100*, избор – Диверноа *оп. 176* – Гедике: *Оп. 32 и 47*, број 5, 6 и 8 – Лак: *Оп. 172* Друге етиде одговарајуће тежине – Ј С Бах: *Мале композиције* – Ј С Бах: *Мали прелудијуми* – Јела Кршић: *Клавирска вежбанка*, избор – Хендл: *Избор композиција*, у редакцији Јеле Кршић Друге композиције одговарајуће тежине – Клементи, Дијабели, Кулау, Дусик, Хајдн (лакше) као и сонатине домаћих и других аутора одговарајуће тежине – Гњесина: *Тема и шест малих варијација* – Кабалевски оп 51: *Варијације Ефдур* – Сорокин: *Тама са варијацијама амол* – Кулау: *Варијације Гедур* – Кршић и Шишмановић: *Збирка Наши композитори за младе пијанисте* – Логар, Рајичић и Илић: *За мале клавириста* – Рајичић: *Дечја збирка, избор* – Тајчевић: *Дјеци* и I мала свита – Душан Радић: *Рондино* – Р Мац: *Стара ура игра полку* – Чајковски: *Албум за младе, оп. 39*, избор – Шуман: *Албум за младе, оп. 68,* избор – Б Барток: *Деци, Микрокосос II* – Гречанинов: *Дечја књига оп. 98* – О Шин: *Од јутра до сумрака* – Шите: *Из веселог дечјег доба*, избор – Хајдн: *Мале игре*, избор – Моцарт: *14 дечјих композиција* – Скот: *Животиње*, избор – Сарауер: *Слике из дечјег доба* – Хачатуријан: *Андантино* – Лутославски: *12 малих комада* – Мајкапар оп 33: *Минијатуре* – Вилалобос: *Изабрани лаки комади* – Јела Кршић: Клавирска вежбанка, избор – Раули: *19 малих комада*, избор – Поцоли: *Мали комади*
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – 6 композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација;		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм: 1 Једна лествица по слободном избору; 2 Једна етида; 3 Једна полифона композиција; 4 Један став сонатине; 5 Једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета **УПОРЕДНИ КЛАВИР**

Циљ Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **33 часа**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – негује културу тона; – критички прати сопствени развој; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Решавање техничких и музичких проблема Вежбе за: – јачање прстију (нарочито 4 и 5 прста); – подметање палца и брзо низање и промену прсторедних група; – повећање распона шаке Припремне вежбе за веће интервале Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације Примена педала Анализа облика – дводелна песма, троделна песма, прелудијум Читање с листа лаких композиција **Скале и трозвуци** Дурске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању Молске скале кроз четири октаве у осминама, у паралелном кретању Хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању Велико разлагање трозвука (арпеђо) у осминама, кроз две октаве Доминантни и умањени септакорд (арпеђо) у осминама, кроз две октаве **ЛИТЕРАТУРА** – Черни: *Оп. 849 избор етида* – Кршић и Ранковић: Збирка за савлађивање техничких про блема I и II свеска – Беренс: *Оп. 61*, избор – Лешхорн: *Оп. 381* избор Друге етиде одговарајуће тежине – Ј С Бах: *Мали прелудијуми* – избор – Хендл: Избог композиција, у редакцији Јеле Кршић Друге композиције одговарајуће тежине – Хајдн Сонатине (редакција Кршић и Шишма новић) Друге сонатине или сонате одговарајуће тежине – С Рајичић: *Мала свита* – Славенски: *Игре и песме са Балкана* I и II свеска, избор лакших – В Мокрањац: *Мала свита* – Кршић и Шишмановић: Наши композитори за младе пијанисте Друга дела одговарајуће тежине – Менделсон: *Песме без речи*, избор – Григ: *Лирски комади*, избор – Прокофјев: *Музика за децу* – Дебиси: *Мали црнац* – Дусик: *Матине* – Мартину: *Лутке*, избор лакших – Душкин: *Краљ вилењака*, *Вашар* – Чимароза: *Сонате*, избор – Кабалевски: *Оп. 27* – Лутославски: *Народне мелодије* – Б Барток: *За децу,* Микрокосмос III и IV свеска – Пинтарић и Станковић: *Композиције за клавир*, избор Аранжмани и обраде разних познатих мелодија за клавир
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – 6 композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација;– једна композиција домаћег аутора		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм (на крају школске године): 1 Једна етида; 2 Једна полифона композиција; 3 Један став сонатине; 4 Једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
УПОРЕДНИ КЛАВИР

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз свирање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Ученике на сваком часу треба упућивати на правилно седење и економичност покрета која је основа превенције повреда мишићног ткива. Инсистирати на логичком мишљењу које ће помоћи да се сви сегменти личности ученика развијају у пуном капацитету. Подстицати ученике на самостално изражавање кроз музику са освешћеном употребом музичких средстава.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, учениковим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима.

Ученике треба стимулисати да читају нотни запис клавирске деонице коју изводе клавирски корепетитори како би се што боље упознали са садржајем клавирске пратње за главни предмет – соло певање. Веома је корисно ученике ставити у позицију корепетитора и при томе водити рачуна о да то буде по тежини пратња коју је реално испратити.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте ученикових талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ
(солфеђо, теорија музике)

Назив предмета	**СОЛФЕЂО (четворогодишње школовање)**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма

– слуша дечије и народне композиције и примере из литературе уз покрет; – изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна и чита ноте у виолинском и бас кључу; – изводи и записује: нотна трајања: целу, половину с тачком, половину, четвртину, осмину ноте; – препозна и употреби предзнаке: повисилицу, снизилицу и разрешилицу; – препозна и својим речима објасни појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; – употреби солмизацију и музичку абецеду; – опише својим речима шта је лествица, тетрахорд, ступњеви и главни ступњеви; – употреби знаке за понављање, prima i seconda volta, D C al fine, корона; – примени основне динамичке ознаке (јако, тихо, умерено јако, умерено тихо, поступно појачавање и стишавање); – примени основне ознаке за темпо: спор, умерен и брзи; – примени најчешће начине извођења музичког дела (повезано, кратко и издржано) и музичке целине; – пева по слуху и солмизацијом песмице и мелодијске примере; – звучно препозна дур и мол; – пева: лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту, тоничну терцу и вођицу и тонични трозвук; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – чује и препозна главне ступњеве; – пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише напамет научене песме; – запише мелодијске диктате по двотактима; – запише ритам у мелодијском примеру; – препозна врсту такта у певаним песмама са текстом; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица ; – смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – препозна и изводи двочетвртински; трочетвртински и четворочетвртински такт; – препозна и изводи двоосминski, троосминski; – препозна и изводи такт шестосмина са основном поделом јединице; бројања и без лукова и паузи; – изводи бројалице; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – осећа ритмички пулс; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; – изводи четвртине; осмине, лукове и одговарајуће паузе; – препозна и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; – препозна и изводи основне фигуре; – приказује ритам кроз покрет; – изводи знакове за продужавање трајања; тона: тачка, лук, корона; – чита ритам солмизацијом;	МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Нотни систем: од велике октаве до треће октаве у зависности од врсте инструмента Нотне вредности и одговарајуће паузе Хроматски знаци: повисилице, снизилице и разрешилице Појмови: такт, тактица, завршна тактица, предтакт, узмах Именовање нота солмизацијом и музичком абецедом Лествични појмови Термини и појмови, без дефиниција, у оквиру садржаја програма Основне ознаке за динамику (forte, piano, mezzoforte, mezzopiano; crescendo i decrescendo) Основне ознаке за темпо (lento, andante, moderato, allegro, vivo) Основне ознаке за артикулацију (legato, staccato, tenuto) и фразирање
	МЕЛОДИКА	Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за први разред (C, F и G дур a, e, d мол) Звучна слика дурског и молског тонског рода Функционални односи у тоналитету Поставка штима Функције главних ступњева Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у обрађеним тоналитетима - Природни, хармонски и мелодијски мол Развој музикалности
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива Аутодиктат Писмени мелодијски диктат Записивање ритмичке окоснице Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетрахорда Опажање метра
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације
	РИТАМ	Врсте такта: 2/4, 3/4, 4/4, 2/8, 3/8 Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8 Начини извођења ритма Ритам у примерима од звука ка слици Покрет у функцији ритма Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента Ритмичке фигуре: синмкопа, пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две јединице бројања Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача
1 Равномерно и ритмичко читање нота 2 Препознавање лествице и лествичних елемената у мелодијском примеру 3 Мелодијски пример у пређеним тоналитетима		

Кључни појмови садржаја: мелодија, ритам, покрет, импровизација, меморија, музички бонтон.

Назив предмета	**СОЛФЕЂО**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– слуша дечије и народне композиције и примере из литературе уз покрете;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма

– изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз примере за слушање; – пева и препозна скок у тонику, доминанту, субдоминанту и вођицу; – пева по слуху мелодијске примере солмизацијом и песмице у молу; – звучно препозна мол; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – пева и препозна лествично и терцно кретање, тонични трозвук; – пева и препозна три врсте мола; – препозна и именује главне ступњеве; – изражајно пева мелодије различитог жанра и карактера; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – запише напамет научене песме; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд; – опажа и пева мале и велике терце и чисту квинту; – опажа и пева дурски, молски и хармонски тетрахорд; – препозна врсту такта у песмама са текстом и у примерима из литературе; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице; – изводи основне фигуре такта 6/8 уз певање одговарајућих песмица; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – изводи бројалице; – приказује ритам кроз покрет и игру; – равномерно чита ноте у виолинском, бас кључу у једном и два линијска система; – визуелно сагледава и изводи као целину: основне фигуре; четвороделне поделе и пунктирану и обрнуто пунктирану фигуру на ритмичкој јединици; – препозна и чита лукове, паузе, узмах и предтакт; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетрахорде; – запише и препозна интервале до квинте као и дурски и молски квинтакорд на основним тоновима; – објасни својим речима појмове: лествица, ступањ,степен/полустепен, тетрахорд, главне ступњеве, вођицу, тонични трозвук, интервале	МЕЛОДИКА	Утврђивање пређеног градива Функционални односи у тоналитету Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за други разред (D дур, h мол, Bдур, g мол, A дур, fis mol) Звучна слика молског тонског рода Поставка штима Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у пређеним тоналитетима Природни, хармонски и мелодијски мол Функције главних ступњева Развој музикалности
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима Записивање ритмичке окоснице Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива Писмени мелодијски диктат Аутодиктат Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетрахорда Опажање метра
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице
	РИТАМ	Обнављање пређених врста тактова и обрада такта: 4/8 и 2/2 Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8 са луковима и паузама Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником) Ритам у примерима од звука ка слици Покрет у функцији ритма Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента Четвороделна подела јединице бројања Ритмичке фигуре: пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Записивање и препознавање обрађених лествица и тетрахорада Интервали до квинте (мали, велики и чисти) и дурски и молски квинтакорд на основним тоновима Проширивање знања из музичке терминологије (лествица, ступањ, степен/полустепен, тетрахорд, главне ступњеве, вођицу, тонични трозвук, интервали)
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача
Програм смотре: 1 Усмено опажање кратког мотива у тоналитету мелодијског примера 2 Мелодијски пример (a, e или d mol) уз анализу: лествица, тетрахорди, интервали, дурски и молски квинтакорд 3 Ритмичко читање у четвртинском такту у оквиру пређеног градива		

Кључни појмови садржаја: Слушање, мелодија, ритам, покрет, игра, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета	**СОЛФЕЂО**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; – пева по слуху и солмизацијом песме различитих жанрова као и примере из инструменталне литературе; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – звучно препозна дурски и молски тонски род; – пева песме различитих жанрова са модулацијом у доминантни дурски тоналитет и паралелни мол; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; – пева двогласне примере (у пару или групи) и композиције са клавирском пратњом;	МЕЛОДИКА	Обнавнављање градива (све области) Функционални односи у тоналитету Песме и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за трећи разред (Es dur и c mol, E dur , cis mol As duru и f mol) Штимови Једноставни примери по слуху и солмизацијом, као и мелодијски примери који садрже у себи мутацију Звучна поставка модулације првог квинтног сродства Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима Развој музикалности Двогласни примери Композиције са клавирском пратњом

– опажа и пева и записује: тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – запише ритам у мелодијском примеру; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева доминантни септакорд; – опажа и пева интервале до октаве; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песама; – смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; – примени потребна знања и вештине уз игру; – препознаје елементе пређеног градива кроз примере за слушање; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – изводи сложену поделу у такту 6/8 уз примену лукова и пауза; – изводи ритмичке фигуре сичилијану и тирану; – изводи такт 9/8 и 12/8; – пева народне мелодије у тактовима 5/8 и 7/8; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – доживљава ритам кроз покрет; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу у једном или два линијска система; – ритмички прочита триолу у четвороделној подели јединице бројања; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетрахорде; – запише и препозна интервале до октаве; – запише и препозна квинтакорде са обртајима у обрађеним тоналитетима; – запише и препозна доминантни и умањени септакорд; – објасни ознаке за различите врсте темпа и карактера; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и интонирање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима Записивање ритмичке окоснице Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима Опажање и интонирање доминантног септакорда Опажање и интонирање интервала до октаве обрађених кроз песме и примере из литературе
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма
	РИТАМ	Обрађене врсте такта Сложена подела тродела у такту 6/8 уз примену лукова и осминских пауза Пунктиране фигуре троделног ритма: сичилијана и тирана Информативно упознавање врста такта 9/8 и 12/8 Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8 Начини извођења ритма Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања Ритам кроз песме различитих жанрова Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percusion,) Равномерно читање уз повећање брзине читања и обележен темпо Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Лествице и тетрахорди Интервали до октаве (чисти, велики и мали интервали) Дурски и молски квинтакорд са обртајима и прекомерни и умањени квинтакорд Доминантни и умањени септакорда Ознаке за темпо и карактер: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача Присуство концерту
Програм смотре: **Писмени део:** 1 Мелодијски диктат у тоналитетима до три предзнака 2 Тест из теорије (лествице, предзнаци, тетрахорди, имена и врста интервала до октаве, дурски и молски квинтакорд са обртајима, доминантни и умањени септакорд) **Усмени део:** 1 Мелодијски пример 2 Ритмичко читање: бас кључ (пређено садржаји из II и III разреда)		

Кључни појмови садржаја: функције, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета	**СОЛФЕЂО**
Циљ	**Циљ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– пева мелодијске примере солмизацијом као и примере из литературе; – пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; – пева и опажа штимове обрађених дурских и молских лествица; – пева и препозна истоимене тоналитете у мелодијском примеру; – пева мелодијске примере различитих жанрова са модулацијом; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева народне песме са текстом у тактовима 5/8 и 7/8; – пева српске песме и песме других националности; – пева двогласне примере и каноне (у пари или групи) и композиције са клавирском пратњом; – запише ритам у мелодијском примеру; – пева научен мотив у другом тоналитету; – запише мелодијске диктате; – опажа и пева интервале до октаве; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева умањени и прекомерни квинтакорд са разрешењем и везивањем за тоналитет; – препозна доминантни септакорд са обртајима и умањени септакорд; – мења и допуњава мелодију и ритам научених примера;	МЕЛОДИКА	Обнавнављање градива из свих области Нови тоналитети: H dur, Des- dur и b-mol Остали тоналитети са 5, 6 и 7 предзнака – информативно (да осете боју тоналитета) Функционални односи у тоналитету Штимови Мутација Модулације првог квинтног сродства Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8 Неговање музичке традиције Развој музикалности Двогласни примери, канони и композиције са клавирском пратњом
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Записивање ритмичке окоснице Транспоновање мотива Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима Опажање и инторнирање интервала до октаве (велики, мали и чисти) и опажање прекомерне кварте и умањене квинте Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима Опажање и инторнирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет Опажање доминантног септакорда са обртајима и умањеног септакорда

– смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; – примени потребна знања и вештине уз игру; – препозна елементе пређеног градива кроз примере за слушање; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – доживљава ритам кроз покрет; – ритмички чита етиде инструменталног типа из градива IV разреда; – разуме и објасни музичке појмове; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту;	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова
	РИТАМ	Обрађене врсте такта Сложена подела и ритмичке фигуре троделног ритма Начини извођења ритма Ритам у примерима – од звука ка слици Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percusion) Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива IV разреда уз примену оба кључа
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Пређено градиво из теорије музике
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача Присуство концерту
Испитни програм: **Писмени део:** 1 Мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака **Усмени део:** 1 Мелодијски пример – тоналитети до четири предзнака (са скретницама и пролазницама) 2 Ритмичко читање: бас кључ (пређени ритмички садржаји)		

Кључни појмови садржаја: функционалност, метар, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЂО

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђа својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад можданих функција и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области – тема: слушање музике, мелодика, опажање – интонирање – диктати, музичко стваралаштво, ритам, теорија музике и музички бонтон.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Такмичења нису циљ предмета солфеђо него развијање љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања на настави инструмента.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик – сличност и различитост делова у композицији.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног и инструменталног репродуковања мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, мелодијске примере. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и примери из литературе, мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивње лествице абецедним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе и саваладавањем канона и двогласа. Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова а касније интервала и акорада из каденци, певањем тежих примера из литературе и двогласних примера. Тада се утврђују тежи скокови. Лествице са много предзнака савладавају се певањем лествица и каденци и илуструју примерима из литературе, дакле, само информативно.

Активно музицирање је најбољи пут ка развоју музикалности и љубави према музици.

Опажање – интонирање – диктати

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функионалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим, с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препозавање интервала као два одвојено одсвирана тона као и препознавање два симултано одсвирана тона, која ученици прво препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера и његовог записивања, а потом брисања – прво делова, а затим и примера у целости).

Интонирање тонова, интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима.

Диктати као резултат постављених звучних представа су пожељни на сваком часу. Писмене диктате не могу да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивали вежбе из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо писање и правилну ортографију. Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Музичко стваралаштво

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, наиме, оно не понавља готове узоре, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје.

Музичким стваралаштвом, ученици се у настави могу бавити мењањем мелодијких примера као и познатих песама, преобликовањем мелодије варирањем, експресивним обликовањем (променом динамике, артикулације и темпа) или креирањем песама и бројалица на задати текст чиме стварају нове једноставне, јединствене креативне мелодије. Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментариј или ручно израђеним инструментима). Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

Дидактичко-музичке игре

Музичке игре идеално су средство спонтаног усвајања знања и вештина.

Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. У настави солфеђа користе се музичке игре, а оне доприносе свестраном развоју личности, развоју музичких, али и моторичких способности деце.

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе

(фигуре, врсте), а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима. Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем наученог градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе. На такмичењима би требало обратити пажњу да примери буду на нивоу инструменталних композиција како ритмичко извијење не би само себи постало циљ.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет.

Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!). Код постављања четвороделне поделе са паузама на јединици бројања и лукова треба почети од најједноставнијих фигура које садрже примери из инструменталне литературе.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,...те при том опажа и усваја елементе ритма.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике осветили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључева, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку као основа ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика упућујући га на правила понашања-музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима солфеђа најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенционалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ТЕОРИЈА МУЗИКЕ**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Теорија музике је да ученици стичу знања која подразумевају музичко описмењавање и спознају елемената музике а све то ради ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– објасни музичке појмове и термине: тонски и нотни систем од велике до треће октаве, виолински и бас кључ, особине тона, метар и метричке ознаке, музичку фразу, агогику, артикулацију, динамику и темпа Основни украси и фигуре (информативно); – запише и препозна лествице, лествичне интервале и квинтакорде, доминантни и умањени септакорд у тоналитету; – запише и препозна врсте интервала до октаве (по узору на лествичне); – запише и препозна дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд; – запише и препозна све врсте септакорада и мали дурски септакорд с обртајима; – правилно пише ноте, паузе и нотне вредности у различитим тактовима;	ПОЈМОВИ	Музички појмови и термини
	ТОНАЛИТЕТИ	Теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, карактеристични лествични интервали, лествични квинтакорди, доминантни и умањени септакорд у тоналитету
	ИНТЕРВАЛИ	Трозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и умањени и прекомерни квинтакорд
	АКОРДИ	Четворозвуци: седам врста септакорада, мали дурски септакорд с обртајима
	ОРТОГРАФИЈА	Правилно писање
Испитни програм: ПИСМЕНИ ДЕО: Тест: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија		

Кључни појмови садржаја: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
ЗА ПРЕДМЕТ ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји теорије музике су повезани са садржајима наставе солфеђа и усмерени су ка стицању музичких знања и вештина ученика са циљем да кроз теоретску анализу ученици сагледавају нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу) рад треба ефикасно организовати.

Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Теорија музике је посебан предмет у завршним разредима основног музичког образовања. Од првог до последњег разреда основног музичког образвовања теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у опажању, интонирању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака у виду преписивања примера из уџбеника и именовања исписаних нота и нотних записа, где је заправо циљ у овладавању нотним писмом у виолинском и бас кључу и савладавању нотних трајања и пауза као и врсте такта. Ова елементарна врста музичке писмености ће сужити као основно средство за даљу надоградњу знања из теорије музике.

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. Потребно је да ученици не уче напамет музичке: појмове, елементе и дефиниције, него да умеју својим речима да их објасне, покажу или одсвирају на инструменту. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину музике.

Теорија музике која је у чврстој вези са наставом солфеђа представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и музике. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике осветили као **саставни део музике**, требало би је искључиво радити кроз **озвучавање** ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу. Такав приступ теорији музике доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Утврђивање и проверу знања из теорије музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин кроз: квизове, укрштене речи, дидактичке игре, тестове...

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима теорије музике најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и тумачењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све могуће разлоге за евентуалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ОРКЕСТАР/ХОР/КАМЕРНА МУЗИКА
(II ЦИКЛУС)

Назив предмета **ХОР**

Циљ **Циљ** учења предмета Хор је да код ученика развије интересовање и љубав према заједничком музицирању и музици кроз музичко искуство којим се подстиче развијање осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **II циклус**

Годишњи фонд часова **70/66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– користи знања из области теорије музике приликом читања и интерпретације музичког дела; – користи правилну и јасну дикцију и примењује правилан начин певања; – комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима ансамбла кроз музику; – прати диригента и пева усаглашено са осталим ученицима; – одговарајућим певањем покаже значај међусобног слушања у ансамблу; – интонира чисто у току извођења; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз заједничко певање; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Хор и карактеристике певања у хору Правилан начин певања – држање тела и дисање Дикција – значај правилне и јасне дикције, изговарање брзалица и бројалица Хармонски слух – развој Комуникација са диригентом Интонација – значај чисте интонације и начини постизања Композиције различитог карактера Музички бонтон Слушање дела помоћу доступних носиоца звука Музички бонтон
Обавезни минимум програма: једна народна песма, једна уметничка композиција, једна трогласна композиција		
Јавни наступи: јавни часови у школи, концерт поводом Дана школе, различита домаћа и међународна такмичења, сарадња са локалном заједницом		

Кључни појмови садржаја: тон, певање, слушање, интонација, музички бонтон

Назив предмета **ОРКЕСТАР**

Циљ **Циљ** учења предмета Оркестар је да код ученика развије интересовање и љубав према музици и заједничком свирању, кроз музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **II циклус**

Годишњи фонд часова **70/66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– користи знања из области теорије музике приликом читања и интерпретације музичког дела; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – прати диригента; – комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима оркестра кроз музику; – усагласи сопствено извођење са потребама групног; – свирањем покаже значај међусобног слушања у ансамблу; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз заједничко свирање; – коригује интонацију у току свирања; – самостално вежба поштујући процедуру; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања у оквиру оркестра; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу –	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике свирања у оркестру Оркестар – врсте, карактеристике и организација (гудачки, хармоникашки, тамбурашки…) Оркестарски звук - начин добијања Развој хармонског слуха Сарадња и комуникација на релацији диригент – вођа деонице – пар за пултом Носиоци звука – начин и значај коришћења Музички бонтон
Минимум програма: 3 краћа дела или једно дело у више ставова, по избору диригента		
Јавни наступи: на јавним часовима у школи, Републичко такмичење, наступи у оквиру локалне заједнице, концерт поводом Дана школе, различита такмичења		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање, заједничко свирање, музички бонтон

Назив предмета **КАМЕРНА МУЗИКА**

Циљ **Циљ** учења предмета Камерне музике је да код ученика развије интересовање и љубав према камерном музицирању и музици кроз заједничко музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **II циклус**

Годишњи фонд часова **70/66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– усагласи индивидуално свирање са групним свирањем; – усагласи интонацију са осталим члановима камерног састава; – усагласи артикулацију са осталим члановима камерног састава; – усагласи динамичке ознаке са осталим члановима састава;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Камерна музика – развој и врсте ансамбла Специфичности свирања у камерном саставу Вежбе за интонацију и артикулацију Припремање ученика за јавне наступе Музички бонтон

– дефинише своју улогу у камерном саставу и перципира улогу осталих чланова камерног састава; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима камерног састава кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – покаже спремност за тимски рад; – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла		ЛИТЕРАТУРА Избор композиције за различите камерне сасатаве писане у оригиналу за одређени састав или транскрипције дела из музичке литературе које одговарају техничким и музичким способностима свих чланова камерног састава
Обавезни минимум програма: три комада из различитих стилских епоха или различитог карактера		
Јавни наступи: минимум један јавни наступ камерног ансамбла у току школске године		

Кључни појмови садржаја**:** тон, интонација, слушање музике, свирање, групно музицирање, музичка фраза, музички бонтон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОРКЕСТАР/ХОР/КАМЕРНА МУЗИКА

I. УВОДНИ ДЕО

Певање и свирање у оркестру, хору и камерном ансамблу је од непроцењиве важности јер развија не само музичке способности већ има функцију социјалне кохезије. Оно развија способност ученика да комуницирају са другима кроз међусобно слушање, извођење и стварање музике и да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Образовни циљ ових предмета обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних и инструменталних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно извођење.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, саваладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, односно очекиване резултате у реализацији музичких садржаја. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оркестар, хор и камерна музика обухвата ученике четвртог, петог и шестог разреда шестогодишње школе и трећег и четвртог разреда четворогодишње школе. Изузетно, овим саставима могуће је прикључити и ученике трећег разреда шестогодишње школе, уколико ученик жели и може да прати наставни план и програм ради стицања искуства у групном певању или свирању. Овом ученику учешће у групном музицирању представља слободну активност која као таква не подлеже оцењивању.

Школа може у односу на своје капацитете у погледу заступљености инструменталних група и у односу на ученичке капацитете да формира гудачки, дувачки оркестар, оркестар хармоника, гитара, флаута, тамбура и сл.

Сви ученици који нису обухваћени радом оркестра у обавези су да похађају наставу хора.

Настава камерне музике се планира и реализује у оквиру Школског програма рада. Камерни састав има најмање три члана.

Ученици који имају посебна интересовања, капацитет и жељу могу бити истовремено обухваћени и радом оркестра/хора као и учешћем у раду камерног ансамбла.

Процес учења базира се на избору композиција које ће одговарати техничким и музичким способностима свих ученика, чак и када нису истог разреда и узраста, а подстицајне су и прихватљиве, како би се код ученика развила позитивна мотивација за рад. Ради бољег и бржег савладавања програма пожељно је да наставници солфеђа на својим часовима прочитају деонице које се изводе на настави хора, а наставници инструмента, на часовима главног предмета прочитају деонице које се изводе на настави оркестра.

Рад са оркестром обухвата: усклађивање прстореда, штрихова, као и интонативно и ритмичко усклађивање, фразирање, динамичку обраду, уједначавање боје инструмената.

Рад са хором садржи: вежбе правилног седења, дисања, вокализе за уједначавање боје, увежбавање деоница, певање канона, певање једногласних, двогласних и трогласних композиција са пратњом и а капела. Такође, рад са хором обухвата интонативно и ритмичко усклађивање, фразирање и динамичку обраду. Важно је увек обратити пажњу на дикцију и разумевање садржаја.

Литературу за камерну музику чини избор композиција које су писане у оригиналу за одређени састав или транскрипције дела из музичке литературе које одговарају тахничким и музичким способностима свих чланова камерног састава, нарочито ако су чланови ансамбла различитог узраста и разреда. Програм треба да буде занимљив, прихватљив и пријемчив ученицима, како би се подржала и развила љубав према овој врсти музике. У оквиру камерне музике наставник је у обавези да спреми: две композиције из периода барока или једно дело из периода претклasicизма, класицизма, романтизма и савремене музике, или три комада из различитих стилских епоха

Као што музика утиче на здравље (психолошки, социолошки, емоционални аспект) тако и свирање у оркестру/хору/камерном саставу у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Ученици који учествују у раду оркестра/хора/камерне показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама.

У процесу рада врло је корисно преслушавање снимака сопствених наступа као и слушање различитих извођења на доступним носиоцима звука. На тај начин потребно је иницирати разговор са ученицима подстичући их на активно слушање, анализу као и сопствено критичко мишљење.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима оркестра/хора/камерне музике најбитније је развијање музичких способности и жеље за успехом и радом у групном музицирању. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру ових активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности, подршке и задовољства заједничким успехом.

3. ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

3.1. СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

(српско традиционално певање, групно певање, упоредни клавир)

Назив предмета	**СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Српског традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– својим речима опише значај традиционалног певања; – уз правилно држање тела исправно изводи техничке вежбе дисања; – правилно изводи вокалне вежбе за поставку гласа и вежбе за промену интонације и покретљивост гласа уз помоћ наставника; – самостално себи задаје интонацију за упевавање са или без клавира; – препозна структуру и смисао певаног текста и изражајно рецитује текст без певања; – примени основне елементе нотне писмености у певању; – изведе једногласне примере у целини; – отпева деоницу водеће и пратеће групе у антифоним примерима; – изведе примере антифоног типа у целини уз пратњу наставника; – комуницира са наставником кроз извођење антифоних примера; – уз помоћ наставника или самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног певања; – интерпретира пример научен по слуху према теренском снимку; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње и поштује правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте традиционалне музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике; – разликује традиционално од стилизованог певања – активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике традиционалног певања Техничке вежбе: – правилан став и држање тела при певању – вежбе за разгибавање виличних мишића који учествују у певању – вежбе дисања – различите вежбе за распевавање (вокализе) Обрада једногласних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака) – обрада и тумачење текста – лоцира географско порекло на карти – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму Обрада антифоних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака или литературе) – обрада текста и тумачење текста – лоцира географско порекло на карти – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму – спајање гласова у чему наставник и ученик мењају улоге – приликом самосталног рада, ученик спроводи вежбање по узору на вежбање на часу **ЛИТЕРАТУРА** – Ст Ст Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902 – Миодраг А Васиљевић: *Југословенски музички фолклор* I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980

		– П Вукосављевић, О Васић и Ј Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189 – Димитрије О Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001 – Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931 – Коста П Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*, САНУ, Београд, 1965 – Радмила Петровић: *Српска народна музика* (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989 – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Ej, Рудниче, ти планино стара*, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003 – Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*, САНУ, Београд, 1951 – Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС)
Обавезни минимум програма: – осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима 4 једногласна антифона примера		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Смотра на крају школске године: – два примера солистичког певања различитог карактера – један антифони пример		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, техника дисања, текст, певање, слушање музике, музички бонтон.

Назив предмета	**СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Српско традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– својим речима опише значај традиционалног певања; – уз правилно држање тела исправно изводи техничке вежбе дисања; – правилно изводи вокалне вежбе за поставку гласа и вежбе за промену интонације и покретљивост гласа уз помоћ наставника; – самостално себи задаје интонацију за упевавање уз или без клавира; – препозна структуру и смисао певаног текста и изражајно рецитује текст без певања; – примени основне елементе нотне писмености у певању; – изведе једногласне примере у целини; – отпева деоницу водећег и пратећег гласа у примерима бордунског типа; – изведе примере бордунског типа у целини уз пратњу наставника; – комуницира са наставником кроз извођење двогласних примера; – уз помоћ наставника или самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног певања; – интерпретира пример научен по слуху према теренском снимку или нотном запису; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње и поштује правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте традиционалне музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике; – разликује традиционално од стилизованог певања; – активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике традиционалног певања Техничке вежбе: – правилан став и држање тела при певању; – вежбе за разгибавање виличних мишића који учествују при певању; – вежбе дисања; – различите вежбе за распевавање (вокализе) Обрада једногласних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака или литературе) – обрада и тумачење текста; – лоцирање географског порекла на карти; – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму; – атифони примери сложенијег типа Обрада двогласних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака или литературе) – обрада текста и тумачење текста; – лоцирање географског порекла на карти; – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму; – обрада гласова одвојено; – спајање гласова у чему наставник и ученик мењају улоге (вођећа и пратећа деоница); Самостално вежбање по узору на вежбање на часу

		ЛИТЕРАТУРА – Ст Ст Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902 – Миодраг А Васиљевић: *Југословенски музички фолклор* I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – П Вукосављевић, О Васић и Ј Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189 – Димитрије О Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001 – Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931 – Коста П Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*, САНУ, Београд, 1965 – Радмила Петровић: *Српска народна музика* (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989 – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Ej, Рудниче, ти планино стара*, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003 – Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*, САНУ, Београд, 1951 Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС)
Обавезни минимум програма: – осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима два сложенија антифона примера (лазарице) – четири једноставна двогласна примера бордунског типа		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Испит на крају школске године – један једногласни пример – један двогласни бордунског типа		

Кључни појмови садржаја**:** Тон, интонација, техника дисања, текст, певање, слушање музике, музички бонтон.

Назив предмета	**СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Српско традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише значају и улогу традиционалног певања; – именује одређене типове певања и њихова карактеристике; – уз правилно држање тела исправно изводи вежбе дисања и вокалне технике за поставку гласа; – самостално себи задаје интонацију за упевавање са или без клавира; – изводи техничке вежбе за промену интонације и покретљивост гласа; – препозна структуру и смисао певаног текста и рецитује текст без певања; – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера и стила музичког примера; – изведе украсе различитог типа у односу на стил којем песма припада; – отпева деоницу водећег и пратећег гласа у песмама новијег двогласног стила – комуницира са наставником приликом извођења примера двогласног типа новијег стила у целини; – интерпретира пример научен по слуху према теренском снимку и научен самостално према нотном запису; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике традиционалног певања Техничке вежбе: – правилан став и држање тела при певању; – вежбе за разгибавање виличних мишића који учествују при певању; – вежбе дисања; – различите вежбе за распевавање (вокализе) Рад на певачкој техници кроз сложеније примере Обрада једногласних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака и литературе) – обрада и тумачење текста; – лоцирање на географској карти; – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – обрађивање сложенијих једногласних примера са већим бројем украса и већим мелодијским амбитусом; – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму Обрада двогласних песама „на бас”: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака и литературе) – обрада и тумачење текста;

– активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања; – разликује традиционално од стилизованог певања		– лоцирање на географској карти; – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму; – успостављање сазвука који су типичани за српско певање у двогласним примерима; – обрада гласова одвојено; – спајање гласова у чему наставник и ученик мењају улоге (водећа и пратећа деоница); – постизање стабилности и самосталности у пратећем гласу и сигурно вођење деонице првог гласа уз пратњу наставника **ЛИТЕРАТУРА** – Ст Ст Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902 – Миодраг А Васиљевић: *Југословенски музички фолклор* I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – П Вукосављевић, О Васић и Ј Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189 – Димитрије О Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001 – Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931 – Коста П Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*, САНУ, Београд, 1965 – Радмила Петровић: *Српска народна музика* (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989 – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Ej, Рудниче, ти планино стара*, *Традиционално певање и свирање групе Црнућанка*, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003 – Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*, САНУ, Београд, 1951 Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС)
Обавезни минимум програма: – пет једногласних примера из различитих српских крајева – пет примера „на бас”		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Годишњи испит – два једногласна примера – два двогласна примера „на бас”		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, техника дисања, текст, певање, слушање музике, музички бонтон.

Назив предмета	**СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Српско традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Четврти разред**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– именује одређене типове певања и њихова карактеристике; – самостално себи задаје интонацију за упевавање са или без клавира; – изводи техничке вежбе за промену интонације и покретљивост гласа; – препозна структуру и смисао певаног текста и рецитује текст без певања; – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера и стила музичког примера; – изведе украсе различитог типа у односу на стил којем песма припада;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на певачкој техници кроз сложеније једногласне и двогласне примере Техничке вежбе (вокализе) Обрада сложенијих једногласних песама у дистрибутивном ритму) (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака и литературе) Обрада сложенијих двогласних песама „на бас” Обрада једноставнијих двогласних песама „на глас” – обрада и тумачење текста; – лоцирање на географској карти;

– отпева деоницу водећег и пратећег гласа у песмама новијег и старијег двогласног стила; – комуницира са наставником приликом извођења примера двогласног типа новијег стила у целини; – интерпретира пример научен по слуху према теренском снимку и научен самостално према нотном запису; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања; – разликује традиционално од стилизованог певања		– стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму; – успостављање сазвука који су типичани за српско певање у двогласним примерима; – обрада гласова одвојено; – спајање гласова у чему наставник мењају улоге (водећа и пратећа деоница); – постизање стабилности и самосталности у пратећем гласу и сигурно вођење деонице првог гласа уз пратњу наставника (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака и литературе) **ЛИТЕРАТУРА** – Ст Ст Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902 – Миодраг А Васиљевић: *Југословенски музички фолклор* I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – П Вукосављевић, О Васић и Ј Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189 – Димитрије О Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001 – Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931 – Коста П Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*, САНУ, Београд, 1965 – Радмила Петровић: *Српска народна музика* (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989 – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Ej, Рудниче, ти планино стара*, *Традиционално певање и свирање групе Црнуђанка*, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003 – Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*, САНУ, Београд, 1951 Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС)
Обавезни минимум програма: – пет једногласних примера из различитих српских крајева – пет примера „на бас” – један пример „на глас”		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Годишњи испит – два једногласна примера – два двогласна примера „на бас” – један пример „на глас”		

Кључни појмови садржаја: Тон, интонација, техника дисања, текст, певање, слушање музике, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште, а посебно певање, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко певање или свирање, и комуникацијске вештине у

циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Задатак наставника је да у зависности од врсте специфичног става при певању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На самом почетку јако је битно поставити ученику основно теоријско знање о улози и значају традиционалног певања. Вештина извођења традиционалног певања не сме бити базирана на стилизацијама и обрадама, већ искључиво на репродукцији аутентичних традиционалних примера.

Приликом певања инсистира се на техници самог певања, затим на правилном распевавању и дисању, али и на разумевању функције/улоге песама (да ли су песме обредног типа, песме за плодност, забавне или шаљиве песме, лирске, љубавне, посленичке – песме за различите послове (жетелачке, копачке, рабацијске, итд.), печалбарске, да ли су песме уз игру, хајдучке, итд...).

У почетку се изводе примери једноставније мелодијско-ритмичке фактуре, са мало украсних тонова и уским амбитусом. Продубљивањем рада на самој певачкој техници, овладавају се сложенији примери и постепено се уводи двоглас – испрва преко антифоних примера, потом преко бордунских примера а на послетку примерима песама „на бас" и песама „на глас".

Ради успешнијег упознавања ученика са традиционалном музиком, пожељно би било вођење ученика на теренско истраживање и учење певања од самих казивача. Обрада примера традиционалног певања мора бити припремљена теоријском експликацијом која подразумева упознавање ученика са географским одликама области из које је песма која се обрађује; одликама музичког дијалекта дате области (боја гласа, начин певања и терминологија везана за начин певања, резонатори који су карактеристични за дати стил, итд...); контекстом и жанром у којем се песма изводи (уколико је контекстуално и жанровски условљена); обраду и тумачење поетског садржаја песме; мелодијским и метро-ритмичким карактеристрикама примера и др.

Пожељно је да се повремено ученици окупе у мање групе и заједнички певају, јер се на тај начин поштују традиционални модели извођења традиционалног певања, али и мотивација ученика на групни рад.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима српског традиционалног певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ГРУПНО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Групно певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Азред	**Први**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– усагласи индивидуално певање са групним; – усагласи интонацију са осталим члановима групе; – усагласи артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Групно певање Техничке вежбе: – различите вежбе за распевавање (вокализе) Заједничко извођење једногласних примера Заједничко извођење антифоних примера Заједничко певање уз пратњу инструмената Усаглашавање гласова Тонско уједначавање гласова (интонација, метроритам, боја, дикција)

– испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу песама; – покаже спремност за тимски рад; – користе предности дигитализације у слушању и извођењу песама		Припрема за сценски наступ: – израда традиционалне фризуре (плетеница, пунђа); – сценско шминкање; – облачење народне ношње; – излазак на сцену (став, међусобно држање, наклон); – понашање на сцени (сценски покрет, фацијална експресија) **ЛИТЕРАТУРА** – Ст Ст Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902 – Миодраг А Васиљевић: *Југословенски музички фолклор* I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – П Вукосављевић, О Васић и Ј Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189 – Димитрије О Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001 – Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931 – Коста П Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*, САНУ, Београд, 1965 – Радмила Петровић: *Српска народна музика* (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989 – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Ej, Рудниче, ти планино стара*, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003 – Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*, САНУ, Београд, 1951 Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС)
Обавезни минимум програма: – осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима 4 једногласна антифона примера		
Минимум два јавна наступа		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, боја, сценски наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

Назив предмета	**ГРУПНО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Групно певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– усагласи индивидуално певање са групним; – усагласи интонацију са осталим члановима групе; – усагласи артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – води песме бордунског типа; – прати песме бордунског типа; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу песама; – покаже спремност за тимски рад; – користе предности дигитализације у слушању и извођењу песама	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Групно певање Техничке вежбе: – различите вежбе за распевавање (вокализе) Заједничко извођење једногласних примера Заједничко извођење антифоних примера Заједничко извођење бордунских примера (подела на вођу и пратњу и промена улога) Заједничко певање уз пратњу инструмената Усаглашавање гласова Тонско уједначавање гласова (интонација, метроритам, боја, дикција) Припрема за сценски наступ: – израда традиционалне фризуре (плетеница, пунђа) – сценско шминкање; – облачење народне ношње; – излазак на сцену (став, међусобно држање, наклон); – понашање на сцени (сценски покрет, фацијална експресија) **ЛИТЕРАТУРА** – Ст Ст Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902

		– Миодраг А Васиљевић: *Југословенски музички фолклор* I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – П Вукосављевић, О Васић и Ј Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189 – Димитрије О Големовић: *Рефрен у народном певању – од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001 – Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931 – Коста П Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*, САНУ, Београд, 1965 – Радмила Петровић: *Српска народна музика* (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989 – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Ej, Рудниче, ти планино стара*, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003 – Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*, САНУ, Београд, 1951 Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС)
Обавезни минимум програма: – осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима два сложенија антифона примера (лазарице) – четири једноставна двогласна примера бордунског типа		
Минимум два јавна наступа		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, боја, сценски наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

Назив предмета	**ГРУПНО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Групно певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– усагласи индивидуално певање са групним; – усагласи интонацију са осталим члановима групе; – усагласи артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – води песме „на бас”; – прати песме „на бас”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу песама; – покаже спремност за тимски рад; – користе предности дигитализације у слушању и извођењу песама	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Групно певање Техничке вежбе: – различите вежбе за распевавање (вокализе) Заједничко извођење једногласних примера Заједничко извођење бордунских примера (подела на вођу и пратњу и промена улога) Заједничко извођење песама „на бас” Заједничко певање уз пратњу инструмената Усаглашавање гласова Тонско уједначавање гласова (интонација, метроритам, боја, дикција) Припрема за сценски наступ – израда традиционалне фризуре (плетеница, пунђа) – сценско шминкање; – облачење народне ношње; – излазак на сцену (став, међусобно држање, наклон); – понашање на сцени (сценски покрет, фацијална експресија) **ЛИТЕРАТУРА** – Ст Ст Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902 – Миодраг А Васиљевић: *Југословенски музички фолклор* I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980

		– П Вукосављевић, О Васић и Ј Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189 – Димитрије О Големовић: *Рефрен у народном певању – од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001 – Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931 – Коста П Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*, САНУ, Београд, 1965 – Радмила Петровић: *Српска народна музика* (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989 – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Ej, Рудниче, ти планино стара*, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003 – Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*, САНУ, Београд, 1951 Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС)
Обавезни минимум програма: – пет једногласних примера из различитих српских крајева – пет примера „на бас”		
Минимум два јавна наступа		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, боја, сценски наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

Назив предмета	**ГРУПНО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Групно певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– усагласи индивидуално певање са групним; – усагласи интонацију са осталим члановима групе; – усагласи артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – води песме „на бас”; – прати песме „на бас”; – води песме „на глас”; – прати песме „на глас”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу песама; – покаже спремност за тимски рад; – користе предности дигитализације у слушању и извођењу песама	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Групно певање Техничке вежбе: – различите вежбе за распевавање (вокализе) Заједничко извођење једногласних примера Заједничко извођење бордунских примера (подела на вођу и пратњу и промена улога) Заједничко извођење песама „на бас” Заједничко извођење песама „на глас” Заједничко певање уз пратњу инструмената Усаглашавање гласова Тонско уједначавање гласова (интонација, метроритам, боја, дикција) Припрема за сценски наступ – израда традиционалне фризуре (плетеница, пунђа); – сценско шминкање; – облачење народне ношње; – излазак на сцену (став, међусобно држање, наклон); – понашање на сцени (сценски покрет, фацијална експресија) **ЛИТЕРАТУРА** – Ст Ст Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902 – Миодраг А Васиљевић: *Југословенски музички фолклор* I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953 – Миодраг А Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – П Вукосављевић, О Васић и Ј Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189 – Димитрије О Големовић: *Рефрен у народном певању – од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986

		– Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001 – Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931 – Коста П Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*, САНУ, Београд, 1965 – Радмила Петровић: *Српска народна музика* (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989 – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Ej, Рудниче, ти планино стара*, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003 – Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*, САНУ, Београд, 1951 Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС)
Обавезни минимум програма: – пет једногласних примера из различитих српских крајева – пет примера „на бас” – један пример „на глас”		
Минимум два јавна наступа		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, боја, сценски наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ГРУПНО ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно певање, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко певање или свирање, и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе или стоје и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте специфичног става при певању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ГРУПНОГ ПЕВАЊА

На самом почетку јако је битно поставити ученику основно теоријско знање о улози и значају групног певања, јер се на тај начин поштују традиционални модели извођења,које је у српској традиционалној пракси углавном групно-једногласно или двогласно. Вештина

извођења групног певања не сме бити базирана на стилизацијама и обрадама, већ искључиво на репродукцији аутентичних традиционалних примера.

Приликом групног певања инсистира се на техници самог певања, затим на правилном распевавању и дисању у групи, али и на тонском уједначавању гласова интонацији, метроритму, боји и дикцији. У почетку се изводе примери једноставније мелодијско-ритмичке фактуре, са мало украсних тонова и уским амбитусом.

Продубљивањем рада на самој певачкој техници, овладавају се сложенији примери и постепено се уводи двоглас – испрва преко антифоних примера, потом преко бордунских примера а на послетку примерима песама „на бас" и песама „на глас".

Поред рада на самом певању, неопходно је припремити ученике за сценски наступ, оспособити их за израду традиционалне фризуре (плетеница, пунђа...), сценско шминкање, облачење народне ношње, излазак на сцену, међусобно држање, наклон и понашање на сцени.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

На часовима српског традиционалног певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**УПОРЕДНИ КЛАВИР**
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– препозна делове клавира и разликује различите начине добијања тона на клавиру; – да се оријентише на клавијатури; – правилно седи за клавиром; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; – примени различита музичка изражајна средства у складу са карактером музичког дела; – самостално свира кратке композиције напамет; – самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Положај за клавиром и поставка руку и прстију Вежбе за опуштање Вежбе за правилно ритмизирање Основне врсте удара: портато, легато, стакато Динамичке ознаке: пиано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо Ознаке за темпо: аданте, модерато, алегро и друге Појам лука Појам фразе Појам такта, двотакта, тротакта са одговарајућим нагласцима Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте Увођење ученика у начине вежбања Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале Остали знаци на које се наилази у литератури предвиђеној програмом Контрола тона Музичка меморија Самоконтрола звука и разумевање музичког облика Полифонија – канон, имитација **Скале и трозвици** Скале до четири повисилице и једне снизилице у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном правцу од истог тона Дурски трозвук разложено и истовремено – основни положај и два обртаја трогласно у четвртинама **ЛИТЕРАТУРА** – Једна од почетних школа за клавир – Томсон, Јела Кршић, Николајев – Бајер: *Школа за клавир* – од вежбе 85 и даље – Дивернoа: *Етиде оп. 76* – основне вежбе за клавир – Черни: *Оп. 599, Оп. 453* *оп. 139*, I свеска – Гњесина: *Клавирска абецеда*, избор – Лешхорн: *Мелодичне етиде оп. 192*, избор – М Лили Петровић *Школица за клавир* Ниво А и Ниво Б Обраде и аранжмани познатих мелодија и друге композиције примерене узрасту и способностима ученика
Обавезни минимум програма – лествице и трозвуци по програму – тридесет композиција – вежбе, етиде и разни комади		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри 1 Једна лествица по избору; 2 Једна етида; 3 Две композиције различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон

Назив предмета	**УПОРЕДНИ КЛАВИР**
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита течно нотни текст у виолинском и бас кључу; – одсвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; – препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; – користи педал у делима; – уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; – чује и примени више динамичких нивоа пиајанисимо, мецопијано, фортисимо, мецофорте; – јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; – осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; – самостално и/или по потреби уз помоћ наставника контролише квалитет звука; – повезује прсторедне групе подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу самостално и уз помоћ наставника; – развија спретност целокупног апарата уз помоћ наставника; – самостално, изражајно свира композиције напамет; – развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Технички и музички захтеви: Повезивање прсторедних група навише и наниже, развијање спретности прстију кроз активно осмишљавање, слушање и свирање техничких вежби, лествица и етида Увођење у основне елементе форме – мотив, реченица, облик песме, сонатина Упознавање са законима метрике – разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти Динамичко нијансирање лествица – пиано, пианисимо и мецопиано Диференцирање мелодије од пратње, рад на полифонији Увођење у педализацију – вежбе **Скале и трозвуци** Најмање 4 дурске и 2 молске скале у осминама у размаку две октаве, паралелно Трозвуци, разложено и истовремено, у размаку две октаве – завршетак секстакордом **ЛИТЕРАТУРА** – Јела Кршић: *Клавирска читанка за други разред* Ханон за почетнике – Диверноа: *Оп. 176* – *Лемоан: Дечије* етиде оп 37 – Гњесина: *Мале етиде*, I део – Беренс: *Оп. 70* – Черни: *Оп. 139, 24 етиде* – М Живковић: *Међумурје мало, Текла вода Карашица* – Ј С Бах: *Мале композиције*, избор лакших – Хендл: *Избор композиција у редакцији* Јеле Кршић – Избор сонатина: Ванхал, Хаслингер, Плејел, Бетовен, Хор, Рајнеке, Кулау, Клементи Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине – Збирка „*Наши композитори за младе пијанисте*” – З Христић: *Тачкице* – Р Петровић: *Игра, Циркус за мичиће, Украјинска игра* – С Хофман: *Две басне* – Б Предић: *Прича моје лутке* – М Тајчевић: *За мале* – В Миланковић: *Дечје приче, 25 минијатура* за I и II разред – Избор лаких композиција (Просвета, Београд) – Шуман: *Оп. 68* – Гречанинов: Оп 99 – Гедике: *Оп. 36* – Гурлит: *Оп. 82* – Раули: *Оп. 36 и 37* – Б Барток: *За децу* – Клавирска музика за почетнике, Ми крокосмос I, избор – Мајкапар: *24 лаке композиције оп. 16* – Кабалевски: *Оп. 30* – Скот: *Кутија играчака* Друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – осам композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – једна цела сонатина и један до два става из различитих со натина или варијације		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри 1 Једна лествица по слободном избору; 2 Једна етида; 3 Две композиције по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон

Назив предмета **УПОРЕДНИ КЛАВИР**

Циљ Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено уз помоћ наставника; – јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; – транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; – примени више динамичких нијанси у свирању; – негује културу тона; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – свира двохвате са јасним диференцирањем мелодијске линије; – свесно користи директан и синкопирани педал; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира краћи трилер; – свира једноставну пратњу на задату мелодију;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа Унапређивање основних врста удара – легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција Техничке вежбе са ритмичким варијантама Анализа музичких облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују – сонатина, менует, гавота, марш Шире упознавање са елементима полифоније – држани тонови, свирање двохвата, истицање гласова, динамизирање деоница Употреба истовременог и синкопираног педала Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и краћи трилер **Техничке вежбе, скале и трозвуци** Вежбе за: правилно низање тонова, изједначавање удара, учвршћивање прстију, различиту артикулацију Најмање 4 дурске скале (које нису рађене у II разреду) у распону две октаве у осминама паралелно и супротно, као и у распону три октаве у осминским триолама, паралелно Најмање 2 молске скале у распону две октаве, паралелно Хроматске скале у распону две октаве, паралелно Трозвук четворогласно кроз две октаве разложено Читање с листа лаганих вежби, одвојено и заједно **ЛИТЕРАТУРА** – Јела Кршић: *Клавирска вежбанка* – Лемоан: *Дечје етиде оп. 37* – Черни: *Оп. 849,* избор – Бертини: *25 етида оп. 100*, избор – Диверноа *оп. 176* – Гедике: *Оп. 32 и 47*, број 5, 6 и 8 – Лак: *Оп. 172* Друге етиде одговарајуће тежине – Ј С Бах: *Мале композиције* – Ј С Бах: *Мали прелудијуми* – Јела Кршић: *Клавирска вежбанка*, избор – Хендл: *Избор композиција*, у редакцији Јеле Кршић Друге композиције одговарајуће тежине – Клементи, Дијабели, Кулау, Дусик, Хајдн (лакше) као и сонатине домаћих и других аутора одговарајуће тежине – Гњесина: *Тема и шест малих варијација* – Кабалевски оп 51: *Варијације Ефдур* – Сорокин: *Тема са варијацијама амол* – Кулау: *Варијације Гедур* – Кршић и Шишмановић: *Збирка Наши композитори за младе пијанисте* – Логар, Рајичић и Илић: *За мале клавириста* – Рајичић: *Дечја збирка, избор* – Тајчевић: *Дјеци* и I мала свита – Душан Радић: *Рондино* – Р Мац: *Стара ура игра полку* – Чајковски: *Албум за младе, оп. 39*, избор – Шуман: *Албум за младе, оп. 68,* избор – Б Барток: *Деци, Микрокосос II* – Гречанинов: *Дечја књига оп. 98* – О Шин: *Од јутра до сумрака* – Шите: *Из веселог дечјег доба*, избор – Хајдн: *Мале игре*, избор – Моцарт: *14 дечјих композиција* – Скот: *Животиње*, избор – Сараует: *Слике из дечјег доба* – Хачатуријан: *Андантино* – Лутославски: *12 малих комада* – Мајкапар оп 33: *Минијатуре* – Вилалобос: *Изабрани лаки комади* – Јела Кршић: Клавирска вежбанка, избор – Раули: *19 малих комада*, избор – Поцоли: *Мали комади*
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – 6 композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација;		

Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године
Испитни програм: 1 Једна лествица по слободном избору; 2 Једна етида; 3 Једна полифона композиција; 4 Један став сонатине; 5 Једна композиција по слободном избору

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон

Назив предмета	**УПОРЕДНИ КЛАВИР**
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – негује културу тона; – критички прати сопствени развој; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике –	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Решавање техничких и музичких проблема Вежбе за: – јачање прстију (нарочито 4 и 5 прста); – подметање палца и брзо низање и промену прсторедних група; – повећање распона шаке Припремне вежбе за веће интервале Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације Примена педала Анализа облика – дводелна песма, троделна песма, прелудијум Читање с листа лаких композиција **Скале и трозвуци** Дурске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању Молске скале кроз четири октаве у осминама, у паралелном кретању Хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању Велико разлагање трозвука (арпеђо) у осминама, кроз две октаве Доминантни и умањени септакорд (арпеђо) у осминама, кроз две октаве **ЛИТЕРАТУРА** – Черни: *Оп. 849 избор етида* – Кршић и Ранковић: Збирка за савлађивање техничких про блема I и II свеска – Беренс: *Оп. 61*, избор – Лешхорн: *Оп. 38I* избор Друге етиде одговарајуће тежине – Ј С Бах: *Мали прелудијуми* – избор – Хендл: Избог композиција, у редакцији Јеле Кршић Друге композиције одговарајуће тежине – Хајдн Сонатине (редакција Кршић и Шишма новић) Друге сонатине или сонате одговарајуће тежине – С Рајичић: *Мала свита* – Славенски: *Игре и песме са Балкана* I и II свеска, избор лакших – В Мокрањац: *Мала свита* – Кршић и Шишмановић: Наши композитори за младе пијанисте Друга дела одговарајуће тежине – Менделсон: *Песме без речи*, избор – Григ: *Лирски комади*, избор – Прокофјев: *Музика за децу* – Дебиси: *Мали црнац* – Дусик: *Матине* – Мартину: *Лутке*, избор лакших – Душкин: *Краљ вилењака*, *Вашар* – Чимароза: *Сонате*, избор – Кабалевски: *Оп. 27* – Лутославски: *Народне мелодије* – Б Барток: *За децу,* Микрокосмос III и IV свеска – Пинтарић и Станковић: *Композиције за клавир*, избор Аранжмани и обраде разних познатих мелодија за клавир
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – 6 композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација; – једна композиција домаћег аутора		

Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године
Испитни програм (на крају школске године): 1 Једна етида; 2 Једна полифона композиција; 3 Један став сонатине; 4 Једна композиција по слободном избору

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
УПИРЕДНИ КЛАВИР

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз свирање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Ученике на сваком часу треба упућивати на правилно седење и економичност покрета која је основа превенције повреда мишићног ткива. Инсистирати на логичком мишљењу које ће помоћи да се сви сегменти личности ученика развијају у пуном капацитету. Подстицати ученике на самостално изражавање кроз музику са освешћеном употребом музичких средстава.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, ученичким техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима.

Ученике треба стимулисати да читају нотни запис клавирске деонице коју изводе клавирски корепетитори како би се што боље упознали са садржајем клавирске пратње за главни предмет – соло певање. Веома је корисно ученике ставити у позицију корепетитора и при томе водити рачуна о да то буде по тежини пратња коју је реално испратити.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте ученикове талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

2.2. СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

(жичани: гусле, различите врсте тамбура и дувачки инструменти: фрула, двојнице, окарина, шупељка, дудук, кавал, дипле, гајде)

Назив предмета	**СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и традиционалној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике традиционалних инструмената и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент; – исправно добија тонове на сваком појединачном инструменту; – изводи основне дијатонске тонове; – самостално поставља прсте (и уста) на инструмент; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и ознаке за темпо, динамику, понављање – чита нотни текст; – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – уз помоћ наставника или самостално направи план вежбања; – свира кратке нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи самостално или уз помоћ одраслих, предности дигитализације у слушању и извођењу музике; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике традиционалног свирања, али и инструмента на којем се свирање изводи Историјат инструмента, његова грађа, начин свирања, типови инструмената и њихово географско распростирање Стилске карактеристике извођења Техничке вежбе традиционалног свирања: – правилно седење при држању инструмента; – поставка прстију и уста на инструмент; – добијање тона; – техничке вежбе за контролу даха Овладавање тоновима лествице Свирање једноставнијих мелодија ужег амбитуса Извођење једноставнијих украса Свирање нумера по музичким фразама, а потом и у целини Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ **ЛИТЕРАТУРА** – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год XXXII, бр 3–4, Зајечар, 1992, 104–109 – Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4–5, Зајечар, јул–октобар, 1983, 87–93; – *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевцска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984; – *Градитељ двојница Проко Пузовић,* Звук бр 1, Сарајево, 1984, 56–67; – *Народна музика Подрињa*, Сарајево, Другари, 1987; – *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989; – *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990 – Љубинко Миљковић: *Музичка традиција Србије* III – Доња Јасеница, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985 – Драгослав Девић: *Окарина* (село Доња Мутница – Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204–215 ; *Савремене тенденције развоја свирале у Србији* у процесу актуелизације, развитак бр 4–5, Зајечар, 1978 69–71; *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986; *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990; *Народна музика, Културна историја Сврљига* II, Народни универзитет – Сврљиг, Просвета – Ниш, 1992, 427-539 – Владимир Р Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (јужна Србија), Скопље, 1928; – *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1937 – Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре V*, Београд, 1949 – Исте, *Народне игре VI*, Београд, 1951 – Исте, *Народне игре VII*, Београд, 1952 – Исте, *Народне игре VIII*, Београд, 1964
Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Смотра: Две традиционалне мелодије различитог катактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

Назив предмета **СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и традиционалној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике традиционалних инструмената и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент; – исправно добија тонове на сваком појединачном инструменту; – изводи основне дијатонске тонове; – самостално поставља прсте (и уста) на инструмент; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и ознаке за темпо, динамику, понављање; – чита нотни текст; – уз помоћ наставника примени различита музичка; – изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – уз помоћ наставника или самостално направи план вежбања; – самостално свира кратке нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике традиционалног свирања, али и инструмента на којем се свирање изводи Историјат инструмента, његова грађа, начин свирања, типови инструмената и њихово географско распростирање Стилске карактеристике извођења Техничке вежбе традиционалног свирања: – правилно седење при држању инструмента; – поставка прстију и уста на инструмент; – добијање тона; – техничке вежбе за контролу даха Проширење свирачког амбиутуса преко октаве Увођење сложенијих украса и сложенијих ритмичких фигура, као и аксак ритмова Свирање „на слух” по узору на теренски снимак Оспособљавање ученика за свирање мелодија из нотног записа Свирање једноструких и двостуких предудара пред веће нотне вредности Свирање нумера по музичким фразама, а потом и у целини Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ **ЛИТЕРАТУРА** – Александар Линин: *Народни музички инструменти,* Скопље, 1986 – Љиљана Пешић: *Народни музички инструменти на Косову и Метохији*, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 97–99 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год XXXII, бр 3–4, Зајечар, 1992, 104–109 – Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4–5, Зајечар, јул–октобар, 1983, 87–93 – Димитрије О Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевцска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984 – Димитрије О Големовић: *Градитељ двојница Проко Пузовић*, Звук бр 1, Сарајево, 1984, 56–67 – Димитрије О Големовић: *Народна музика Подрињa*, Сарајево, Другари, 1987 – Димитрије О Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989 – Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког* краја, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990 – Љубинко Миљковић: *Музичка традиција Србије III- Доња Јасеница*, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985 – Драгослав Девић: *Окарина* (село Доња Мутница-Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204–215 – Драгослав Девић: *Савремене тенденције развоја свирале* у Србији у процесу актуелизације, развитак бр 4–5, Зајечар, 1978 69–71 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Народна музика, Културна историја* Сврљига II, Народни универзитет – Сврљиг, Просвета – Ниш, 1992, 427–539 – Владимир Р Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (јужна Србија), Скопље, 1928 – Владимир Р Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1937 – Љубица и Даница Јанковић: Народне игре V, Београд, 1949 – Исте, Народне игре VI, Београд, 1951 – Исте, Народне игре VII, Београд, 1952 – Исте, Народне игре VIII, Београд, 1964
Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија		

Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године
Смотра: Три традиционалне мелодије различитог катактера

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

Назив предмета	**СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и традиционалној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике традиционалних инструмената и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент; – исправно добија тонове на сваком појединачном инструменту; – изводи основне дијатонске тонове; – самостално поставља прсте (и уста) на инструмент; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и ознаке за темпо, динамику, понављање; – чита нотни текст; – уз помоћ наставника примени различита музичка; – изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – уз помоћ наставника или самостално направи план вежбања; – самостално свира кратке нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике традиционалног свирања, али и инструмента на којем се свирање изводи Историјат инструмента, његова грађа, начин свирања, типови инструмената и њихово географско распростирање Стилске карактеристике извођења Техничке вежбе традиционалног свирања: – правилно седење при држању инструмента; – поставка прстију и уста на инструмент; – добијање тона; – техничке вежбе за контролу даха Рад на извођењу захтевнијих мелодија у погледу мелодијско-ритмичких и метричких проблема Почетни рад на свирању импровизација, као и рабацијске и путничке свирке Сложенији рад на техници свирања, као и развоју музикалности Усавршавање украсних тонова, посебно једноструких и двоструких предудара и постудара на четвртини или осмини основне нотне вредности Свирање нумера по већим музичким фразама, а потом и у целини Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ **ЛИТЕРАТУРА** – Александар Линин: *Гајде на Балкану*, Скопље, 1969,305-315 – Александар Линин: *Народни музички инструменти*, Скопље, 1986 – Љиљана Пешић: *Народни музички инструменти на Косову и Метохији*, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 97–99 – Мирјана Вукичевић: *Дипле Старе Црне Горе,* Београд, Одељење за етнологију филозофског факутета у Београд, 1990 – Петар Д Вукосављевић: *Ерске гајде*, Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић Закић: *Двојнице бордунског типа* у музичкој пракси источне Србије, Равитак, год XXXII, бр 3–4, Зајечар, 1992, 104–109 – Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4–5, Зајечар, јул–октобар, 1983, 87–93 – Димитрије О Големовић: *Гајдаш Димитрије Перић* (прилог проучавању музичке традиције североиточне Србије), Равитак, год XXV, бр 1, Зајечар, 1985, 83–90 – Димитрије О Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевцска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984 – Димитрије О Големовић: *Градитељ двојница Проко Пузовић*, Звук бр 1, Сарајево, 1984, 56–67 – Димитрије О Големовић: *Народна музика Подрињa*, Сарајево, Другари, 1987 – Димитрије О Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989 – Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја,* Етнографски институт САНУ, Београд, 1990 – Љубинко Миљковић: *Музичка традиција Србије III – Доња Јасеница*, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985 – Драгослав Девић: *Окарина* (село Доња Мутница – Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204–215 – Драгослав Девић: Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу актуелизације, развитак бр 4–5, Зајечар, 1978 69–71

		– Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Народна музика, Културна историја Сврљига* II, Народни универзитет – Сврљиг, Просвета – Ниш, 1992, 427–539 – Владимир Ђорђевић: *Скопске гајдаџије и њихови музички инструменти*, Гласник скопског научног друштва, књ 1, св 2, Скопље, 1926 – Владимир Р Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (јужна Србија), Скопље, 1928 – Владимир Р Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1937 – Љубинко Миљковић: Бања (рукописни зборник – етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја), Нота, Књажевац, 1978 – Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре V*, Београд, 1949 – Исте, Народне игре VI, Београд, 1951 – Исте, *Народне игре VII*, Београд, 1952 – Исте, *Народне игре VIII*, Београд, 1964
Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Смотра: Три традиционалне мелодије различитог катактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

Назив предмета	**СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и традиционалној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике традиционалних инструмената и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент; – исправно добија тонове на сваком појединачном инструменту; – изводи основне дијатонске тонове; – самостално поставља прсте (и уста) на инструмент; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и ознаке за темпо, динамику, понављање; – чита нотни текст; – уз помоћ наставника примени различита музичка; – изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – уз помоћ наставника или самостално направи план вежбања; – самостално свира кратке нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике традиционалног свирања, али и инструмента на којем се свирање изводи Историјат инструмента, његова грађа, начин свирања, типови инструмената и њихово географско распростирање Стилске карактеристике извођења Техничке вежбе традиционалног свирања: – правилно седење при држању инструмента; – поставка прстију и уста на инструмент; – добијање тона; – техничке вежбе за контролу даха Спретно извођење свих тонова који се могу добити на инструменту Извођење украсних тонова попут мордента, пралтрилера, трилера Извођење лествице кроз две октаве у различитим ритмичким комбинацијама, у зависности од техничких могућности инструмента Рад на сложенијим народним parlando rubato колима, у погледу агогике и динамике Свирање нумера по већим музичким фразама, а потом и у целости Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ Упознавање ученика и са другим сродним инструментима, као и другим начинима усавршавања техничких могућности **ЛИТЕРАТУРА** – Александар Линин: *Гајде на Балкану*, Скопље, 1969,305-315 – Александар Линин: *Народни музички инструменти*, Скопље, 1986 – Љиљана Пешић: *Народни музички инструменти на Косову и Метохији*, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 97–99 – Мирјана Вукичевић: *Дипле Старе Црне Горе,* Београд, Одељење за етнологију филозофског факутета у Београд, 1990 – Петар Д Вукосављевић: *Ерске гајде*, Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980

		– Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа* у музичкој пракси источне Србије, Равитак, год XXXII, бр 3–4, Зајечар, 1992, 104-109 – Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4–5, Зајечар, јул–октобар, 1983, 87–93 – Димитрије О Големовић: *Гајдаш Димитрије Перић* (прилог проучавању музичке традиције североисточне Србије), Равитак, год XXV, бр 1, Зајечар, 1985, 83–90 – Димитрије О Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевцска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984 – Димитрије О Големовић: *Градитељ двојница Проко Пузовић*, Звук бр 1, Сарајево, 1984, 56–67 – Димитрије О Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987 – Димитрије О Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989 – Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја,* Етнографски институт САНУ, Београд, 1990 – Љубинко Миљковић: *Музичка традиција Србије III – Доња Јасеница*, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985 – Драгослав Девић: *Окарина* (село Доња Мутница – Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204–215 – Драгослав Девић: Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу актуелизације, развитак бр 4–5, Зајечар, 1978 69–71 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Народна музика, Културна историја Сврљига* II, Народни универзитет – Сврљиг, Просвета–Ниш, 1992, 427-539 – Владимир Ђорђевић: *Скопске гајдације и њихови музички инструменти*, Гласник скопског научног друштва, књ 1, св 2, Скопље, 1926 – Владимир Р Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (јужна Србија), Скопље, 1928 – Владимир Р Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1937
		– Љубинко Миљковић: Бања (рукописни зборник – етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја), Нота, Књажевац, 1978 – Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре V*, Београд, 1949 – Исте, Народне игре VI, Београд, 1951 – Исте, *Народне игре VII*, Београд, 1952 – Исте, *Народне игре VIII*, Београд, 1964
Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Смотра: Три традиционалне мелодије различитог катактера		

Кључни појмови садржаја: Тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

(фрула, окарина, двојнице, кавал, шупељка, дудук, гајде, дипле, гусле и тамбуре)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица, које су предвиђене наставним програмом.

Предложени садржаји нису материја која се једном за свагда савладава и напушта већ представљају облик константног повратка на одређене кораке увежбавања чак и код професионалих музичара. Свирање је процес који захтева константно враћање на све кораке вежбања. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика, јер је музика једна од најапстрактнијих уметности.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Неговањем традиционалог свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Свирање на традиционалним инструментима подразумева упознавање са основним органолошким специфичностима инструмената и извођења инструменталних и вокално-инструменталних форми. Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песмама, али искључиво онако како се то ради у традиционалној музици, односно без комбинација које нису биле део народне праксе.

Поред исправног седења и држање инструмента, треба спроводити вежбе за развијање осећаја додира прстију на рупицама за свирање односно на жицама, вежбе дисања и технике добијања тона на традиционалним дувачким инструментима, вежбе покрета гудала и трзања жица на жичаним инструментима. Веома је важно постепено ширење тонског низа према октави у циљу добијања дурске лествице као свирање нон-легато уз одвајање тонова језиком, односно свирање техником педалних тонова када су у питању гајде и дипле. Увођење кратких мотива у циљу савладавања и унапређивања технике свирања.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима свирања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	**ГРУПНО СВИРАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Групно свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз колективно музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– примени основне елементе нотне писмености у свирању; – чита нотни текст с листа; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – прилагоди боју и динамику осталим извођачима; – активно прати агогичка нијансирања у ансамблу; – изведе примере различитог карактера научене по слуху према теренском снимку; – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи самостално или уз помоћ одраслих, предности дигитализације; – направи план вежбања; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблем у току свирања	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање нотног текста с листа Свирање једноставнијих мелодија ужег амбитуса Извођење једноставнијих украса Свирање нумера по музичким фразама, а потом и у целини Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу Усаглашавање инструмената Свирање у ансамблу Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ **ЛИТЕРАТУРА** – Александар Линин: *Гајде на Балкану,* Скопље, 1969,305-315 – Александар Линин: *Народни музички инструменти*, Скопље, 1986 – Љиљана Пешић: *Народни музички инструменти на Косову и Метохији*, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 9799 – Мирјана Вукичевић: *Дипле Старе Црне Горе*, Београд, Одељење за етнологију филозофског факутета у Београд, 1990 – Петар Д Вукосављевић: *Ерске гајде,* Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год XXXII, бр 3–4, Зајечар, 1992, 104–109 – Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4–5, Зајечар, јул–октобар, 1983, 87–93

		– Димитрије О Големовић: *Гајдаш Димитрије Перић* (прилог проучавању музичке традиције североисточне Србије), Равитак, год XXV, бр 1, Зајечар, 1985, 83–90 – Димитрије О Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевцска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984 – Димитрије О Големовић: *Градитељ двојница Проко Пузовић*, Звук бр 1, Сарајево, 1984, 56–67 – Димитрије О Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987 – Димитрије О Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989 – Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990 – Љубинко Миљковић: *Музичка традиција Србије* III – Доња Јасеница, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985 – Драгослав Девић: *Окарина* (село Доња Мутница – Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204–215 – Драгослав Девић: *Савремене тенденције развоја свирале у Србији* у процесу актуелизације, развитак бр 4–5, Зајечар, 1978 69–71 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Народна музика, Културна историја Сврљига* II, Народни универзитет – Сврљиг, Просвета – Ниш, 1992, 427–539 – Владимир Ђорђевић: *Скопске гајдације и њихови музички инструменти*, Гласник скопског научног друштва, књ 1, св 2, Скопље, 1926 – Владимир Р Ђорђевић: Српске народне мелодије (јужна Србија), Скопље, 1928 – Владимир Р Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1937 – Љубинко Миљковић: Бања (рукописни зборник-етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја), Нота, Књажевац, 1978 – Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре* V, Београд, 1949 – Исте, Народне игре VI, Београд, 1951 – Исте, Народне игре VII, Београд, 1952 – Исте, Народне игре VIII, Београд, 1964
Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија		
Јавни наступи: Обавезна су 2 наступа у току године		

Кључни појмови садржаја: узајамно слушање, усаглашавање, артикулација, боја, агогика.

Назив предмета	**ГРУПНО СВИРАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Групно свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз колективно музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– примени основне елементе нотне писмености у свирању; – чита нотни текст с листа; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и украсе; – исправно изведе различите типове украса; – препозна и примени различите типове артикулације; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – прилагоди боју и динамику осталим извођачима; – активно прати агогичка нијансирања у ансамблу; – изведе сложеније ритмичке фигуре (аксак ритам); – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – преузме иницијативу приликом давања знакова за почетак, крај, промену темпа; – изведе примере различитог карактера научене по слуху према теренском снимку; – изведе примере различитог карактера и стилског одређења; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање нотног текста с листа Свирање једноставнијих мелодија ужег амбитуса Извођење једноставнијих украса Свирање нумера по музичким фразама, а потом и у целини Свирање сложенијих ритмичких фигура (аксак ритам) Давања знакова за почетак, крај, промену темпа итд Извођење примера различитог карактера и стилског одређења Извођење примера различитог карактера научених по слуху према теренском снимку Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу Усаглашавање инструмената Праћење и слушање осталих деоница у ансамблу Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ **ЛИТЕРАТУРА** – Александар Линин: *Гајде на Балкану,* Скопље, 1969, 305–315 – Александар Линин: *Народни музички инструменти*, Скопље, 1986

		– Љиљана Пешић: *Народни музички инструменти на Косову и Метохији*, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 97–99 – Мирјана Вукичевић: *Дипле Старе Црне Горе*, Београд, Одељење за етнологију филозофског факутета у Београд, 1990 – Петар Д Вукосављевић: *Ерске гајде,* Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981 – Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институс САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год XXXII, бр 3–4, Зајечар, 1992, 104–109 – Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4–5, Зајечар, јул–октобар, 1983, 87–93 – Димитрије О Големовић: *Гајдаш Димитрије Перић* (прилог проучавању музичке традиције североисточне Србије), Равитак, год XXV, бр 1, Зајечар, 1985, 83–90 – Димитрије О Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевцска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984 – Димитрије О Големовић: *Градитељ двојница Проко Пузовић*, Звук бр 1, Сарајево, 1984, 56–67 – Димитрије О Големовић: *Народна музика Подрињa*, Сарајево, Другари, 1987 – Димитрије О Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989 – Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990 – Љубинко Миљковић: *Музичка традиција Србије* III – Доња Јасеница, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985 – Драгослав Девић: *Окарина* (село Доња Мутница – Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204–215 – Драгослав Девић: *Савремене тенденције развоја свирале у Србији* у процесу актуелизације, развитак бр 4–5, Зајечар, 1978 69–71 – Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986 – Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990 – Драгослав Девић: *Народна музика, Културна историја Сврљига* II, Народни универзитет – Сврљиг, Просвета – Ниш, 1992, 427–539 – Владимир Ђорђевић: *Скопске гајдације и њихови музички инструменти*, Гласник скопског научног друштва, књ 1, св 2, Скопље, 1926 – Владимир Р Ђорђевић: Српске народне мелодије (јужна Србија), Скопље, 1928 – Владимир Р Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1937
		– Љубинко Миљковић: Бања (рукописни зборник-етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја), Нота, Књажевац, 1978 – Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре* V, Београд, 1949 – Исте, Народне игре VI, Београд, 1951 – Исте, Народне игре VII, Београд, 1952 – Исте, Народне игре VIII, Београд, 1964
Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току године		

Кључни појмови садржаја: узајамно слушање, усаглашавање, артикулација, боја, агогика, давање знака.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ГРУПНО СВИРАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица, које су предвиђене наставним програмом.

Предложени садржаји нису материја која се једном за свагда савладава и напушта већ представљају облик константног повратка на одређене кораке увежбавања чак и код професионалих музичара. Свирање је процес који захтева константно враћање на све кораке вежбања. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика, јер је музика једна од најапстрактнијих уметности.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Неговањем традиционалог свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Свирање на традиционалним инструментима подразумева упознавање са основним органолошким специфичностима инструмената и извођења инструменталних и вокално-инструменталних форми. Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песмама, али искључиво онако како се то ради у традиционалној музици, односно без комбинација које нису биле део народне праксе.

Упознавање са основним принципима групног свирања представља основни задатак овог предмета. Поред исправног седења и држање инструмента, развијања осећаја за хармонске позиције у односу на друге деонице, аналитичког сагледавања целокупне партитуре са циљем усаглашавања деоница, динамичког нијансирања одређених делова композиције веома је важно узајамно слушање и праћење деоница са циљем усаглашавања темпа и метроритма. Заједништво подразумева и учење давања сигнала почетка у виду покрета главом у различитим музичко-просторним ситуацијама и обухвата све елементе сценског понашања.

Процес учења базира се на приступу и избору најупечатљивијих музичких примера (за извођење или слушање музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима групног свирања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ
(солфеђо, теорија музике)

Назив предмета	**СОЛФЕЂО** (четворогодишње школовање)
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – слуша дечије и народне композиције и примере из литературе уз покрет; – изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна и чита ноте у виолинском и бас кључу; – изводи и записује: нотна трајања: целу, половину с тачком, половину, четвртину, осмину ноте; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; – изводи четвртине; осмине, лукове и одговарајуће паузе; – препозна и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; – препозна и изводи основне фигуре; – приказује ритам кроз покрет; – изводи знакове за продужавање трајања; тона: тачка, лук, корона;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма
	МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Нотни систем: од велике октаве до треће октаве у зависности од врсте инструмента Нотне вредности и одговарајуће паузе Хроматски знаци: повисилице, снизилице и разрешилице Појмови: такт, тактица, завршна тактица, предтакт, узмах Именовање нота солмизацијом и музичком абецедом Лествични појмови Термини и појмови, без дефиниција, у оквиру садржаја програма Основне ознаке за динамику (forte, piano, mezzoforte, mezzopiano; crescendo i decrescendo) Основне ознаке за темпо (lento, andante, moderato, allegro, vivo) Основне ознаке за артикулацију (legato, staccato, tenuto) и фразирање

– чита ритам солмизацијом;препозна и употреби предзнаке: повисилицу, снизилицу и разрешилицу; – препозна и својим речима објасни појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; – употреби солмизацију и музичку абецеду; – опише својим речима шта је лествица, тетрахорд, ступњеви и главни ступњеви; – употреби знаке за понављање, prima i seconda volta, D C al fine, корона; – примени основне динамичке ознаке (јако, тихо, умерено јако, умерено тихо, поступно појачавање и стишавање); – примени основне ознаке за темпо: спор, умерен и брзи; – примени најчешће начине извођења музичког дела (повезано, кратко и издржано) и музичке целине; – пева по слуху и солмизацијом песмице и мелодијске примере; – звучно препозна дур и мол; – пева: лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту, тоничну терцу и вођицу и тонични трозвук; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – чује и препозна главне ступњеве; – пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише напамет научене песме; – запише мелодијске диктате по двотактима; – запише ритам у мелодијском примеру; – препозна врсту такта у певаним песмама са текстом; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица ; – смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење – музике друга-другарице; – препозна и изводи двочетвртински; трочетвртински и четворочетвртински такт; – препозна и изводи двоосминski, троосминski; – препозна и изводи такт шестосмина са основном поделом јединице; бројања и без лукова и паузи; – изводи бројалице; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – осећа ритмички пулс;	МЕЛОДИКА	Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за први разред (C, F и G дур a, e, d мол) Звучна слика дурског и молског тонског рода Функционални односи у тоналитету Поставка штима Функције главних ступњева Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у обрађеним тоналитетима Природни, хармонски и мелодијски мол Развој музикалности
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива Аутодиктат Писмени мелодијски диктат Записивање ритмичке окоснице Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетрахорда Опажање метра
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације
	РИТАМ	Врсте такта: 2/4, 3/4, 4/4,2/8,3/8 Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8 Начини извођења ритма Ритам у примерима од звука ка слици Покрет у функцији ритма Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента Ритмичке фигуре: синмкопа, пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две јединице бројања Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача
1 Равномерно и ритмичко читање нота 2 Препознавање лествице и лествичних елемената у мелодијском примеру 3 Мелодијски пример у пређеним тоналитетима		

Кључни појмови садржаја: мелодија, ритам, покрет, импровизација, меморија, музички бонтон.

Назив предмета **СОЛФЕЂО**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– слуша дечије и народне композиције и примере из литературе уз покрете; – изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз примере за слушање; – пева и препозна скок у тонику, доминанту, субдоминанту и вођицу; – пева по слуху мелодијске примере солмизацијом и песмице у молу; – звучно препозна мол; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – пева и препозна лествично и терцно кретање, тонични трозвук; – пева и препозна три врсте мола; – препозна и именује главне ступњеве;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма
	МЕЛОДИКА	Утврђивање пређеног градива Функционални односи у тоналитету Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за други разред (D дур, h мол, B дур, g мол, A дур, fis mol) Звучна слика молског тонског рода Поставка штима Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у пређеним тоналитетима Природни, хармонски и мелодијски мол Функције главних ступњева Развој музикалности

– изражајно пева мелодије различитог жанра и карактера; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – запише напамет научене песме; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд; – опажа и пева мале и велике терце и чисту квинту; – опажа и пева дурски, молски и хармонски тетрахорд; – препозна врсту такта у песмама са текстом и у примерима из литературе; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице; – изводи основне фигуре такта 6/8 уз певање одговарајућих песмица; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – изводи бројалице; – приказује ритам кроз покрет и игру; – равномерно чита ноте у виолинском, бас кључу у једном и два линијска система; – визуелно сагледава и изводи као целину: основне фигуре; четвороделне поделе и пунктирану и обрнуто пунктирану фигуру на ритмичкој јединици; – препозна и чита лукове, паузе, узмах и предтакт; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетрахорде; – запише и препозна интервале до квинте као и дурски и молски квинтакорд на основним тоновима; – објасни својим речима појмове: лествица, ступањ,степен/полустепен, тетрахорд, главне ступњеве, вођицу, тонични трозвук, интервале	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима Записивање ритмичке окоснице Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива Писмени мелодијски диктат Аутодиктат Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетрахорда Опажање метра
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице
	РИТАМ	Обнављање пређених врста тактова и обрада такта: 4/8 и 2/2 Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8 са луковима и паузама Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником) Ритам у примерима од звука ка слици Покрет у функцији ритма Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента Четвороделна подела јединице бројања Ритмичке фигуре: пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Записивање и препознавање обрађених лествица и тетрахорада Интервали до квинте (мали, велики и чисти) и дурски и молски квинтакорд на основним тоновима Проширивање знања из музичке терминологије (лествица, ступањ, степен/полустепен, тетрахорд, главне ступњеве, вођицу, тонични трозвук, интервали)
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача
Програм смотре: 1 Усмено опажање кратког мотива у тоналитету мелодијског примера 2 Мелодијски пример (a, e или d mol) уз анализу: лествица, тетрахорди, интервали, дурски и молски квинтакорд 3 Ритмичко читање у четвртинском такту у оквиру пређеног градива		

Кључни појмови садржаја: Слушање, мелодија, ритам, покрет, игра, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета	**СОЛФЕЂО**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; – пева по слуху и солмизацијом песме различитих жанрова као и примере из инструменталне литературе; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – звучно препозна дурски и молски тонски род; – пева песме различитих жанрова са модулацијом у доминантни дурски тоналитет и паралелни мол; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; – пева двогласне примере (у пару или групи) и композиције са клавирском пратњом; – опажа и пева и записује: тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – запише ритам у мелодијском примеру; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева доминантни септакорд; – опажа и пева интервале до октаве; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песама; – смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; – примени потребна знања и вештине уз игру; – препознаје елементе пређеног градива кроз примере за слушање; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – изводи сложену поделу у такту 6/8 уз примену лукова и пауза;	МЕЛОДИКА	Обнавнављање градива (све области) Функционални односи у тоналитету Песме и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за трећи разред (Es dur и c mol, E dur , cis mol As duru и f mol) Штимови Једноставни примери по слуху и солмизацијом, као и мелодијски примери који садрже у себи мутацију Звучна поставка модулације првог квинтног сродства Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима Развој музикалности Двогласни примери Композиције са клавирском пратњом
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и интонирање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима Записивање ритмичке окоснице Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима Опажање и интонирање доминантног септакорда Опажање и интонирање интервала до октаве обрађених кроз песме и примере из литературе
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма

– изводи ритмичке фигуре сичилијану и тирану; – изводи такт 9/8 и 12/8; – пева народне мелодије у тактовима 5/8 и 7/8; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – доживљава ритам кроз покрет; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу у једном или два линијска система; – ритмички прочита триолу у четвороделној подели јединице бројања; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетрахорде; – запише и препозна интервале до октаве; – запише и препозна квинтакорде са обртајима у обрађеним тоналитетима; – запише и препозна доминантни и умањени септакорд; – објасни ознаке за различите врсте темпа и карактера; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту	РИТАМ	Обрађене врсте такта Сложена подела тродела у такту 6/8 уз примену лукова и осминских пауза Пунктиране фигуре троделног ритма: сичилијана и тирана Информативно упознавање врста такта 9/8 и 12/8 Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8 Начини извођења ритма Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања Ритам кроз песме различитих жанрова Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percusion,) Равномерно читање уз повећање брзине читања и обележен темпо Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Лествице и тетрахорди Интервали до октаве (чисти, велики и мали интервали) Дурски и молски квинтакорд са обртајима и прекомерни и умањени квинтакорд Доминантни и умањени септакорда Ознаке за темпо и карактер: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача Присуство концерту
Програм смотре: **Писмени део:** 1 Мелодијски диктат у тоналитетима до три предзнака 2 Тест из теорије (лествице, предзнаци, тетрахорди, имена и врста интервала до октаве, дурски и молски квинтакорд са обртајима, доминантни и умањени септакорд) **Усмени део:** 1 Мелодијски пример 2 Ритмичко читање: бас кључ (прећено садржаји из II и III разреда)		

Кључни појмови садржаја: функције, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета	**СОЛФЕЂО**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– пева мелодијске примере солмизацијом као и примере из литературе; – пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; – пева и опажа штимове обрађених дурских и молских лествица; – пева и препозна истоимене тоналитете у мелодијском примеру; – пева мелодијске примере различитих жанрова са модулацијом; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева народне песме са текстом у тактовима 5/8 и 7/8; – пева српске песме и песме других националности; – пева двогласне примере и каноне (у пари или групи) и композиције са клавирском пратњом; – запише ритам у мелодијском примеру; – пева научен мотив у другом тоналитету; – запише мелодијске диктате; – опажа и пева интервале до октаве; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева умањени и прекомерни квинтакорд са разрешењем и везивањем за тоналитет; – препозна доминантни септакорд са обртајима и умањени септакорд; – мења и допуњава мелодију и ритам научених примера; – смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; – примени потребна знања и вештине уз игру; – препозна елементе прећеног градива кроз примере за слушање; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – доживљава ритам кроз покрет; – ритмички чита етиде инструменталног типа из градива IV разреда; – разуме и објасни музичке појмове; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту;	МЕЛОДИКА	Обнавнављање градива из свих области Нови тоналитети: H-dur, Des-dur и b-mol Остали тоналитети са 5, 6 и 7 предзнака – информативно (да осете боју тоналитета) Функционални односи у тоналитету Штимови Мутација Модулације првог квинтног сродства Хроматске скретнице и пролазнице у прећеним тоналитетима Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8 Неговање музичке традиције Развој музикалности Двогласни примери, канони и композиције са клавирском пратњом
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Записивање ритмичке окоснице Транспоновање мотива Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима Опажање и интонирање интервала до октаве (велики, мали и чисти) и опажање прекомерне кварте и умањене квинте Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет Опажање доминантног септакорда са обртајима и умањеног септакорда
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова
	РИТАМ	Обрађене врсте такта Сложена подела и ритмичке фигуре троделног ритма Начини извођења ритма Ритам у примерима – од звука ка слици Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percusion) Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива IV разреда уз примену оба кључа
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Прећено градиво из теорије музике
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача Присуство концерту

Испитни програм:
Писмени део:
1 Мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака
Усмени део:
1 Мелодијски пример – тоналитети до четири предзнака (са скретницама и пролазницама)
2 Ритмичко читање: бас кључ (прећени ритмички садржаји)

Кључни појмови садржаја: функционалност, метар, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЂО

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђа својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад можданих функција и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области – тема: слушање музике, мелодика, опажање – интонирање – диктати, музичко стваралаштво, ритам, теорија музике и музички бонтон.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Такмичења нису циљ предмета солфеђо него развијање љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања на настави инструмента.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик – сличност и различитост делова у композицији.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног и инструменталног репродуковања мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на

чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, мелодијске примере. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и примери из литературе, мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивње лествице абецедним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе и саваладавањем канона и двогласа. Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова а касније интервала и акорада из каденци, певањем тежих примера из литературе и двогласних примера. Тада се утврђују тежи скокови. Лествице са много предзнака савладавају се певањем лествица и каденци и илуструју примерима из литературе, дакле, само информативно.

Активно музицирање је најбољи пут ка развоју музикалности и љубави према музици.

Опажање – интонирање – диктати

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функионалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим, с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препозавање интервала као два одвојено одсвирана тона као и препознавање два симултано одсвирана тона, која ученици прво препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера и његовог записивања, а потом брисања – прво делова, а затим и примера у целости).

Интонирање тонова, интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима.

Диктати као резултат постављених звучних представа су пожељни на сваком часу. Писмене диктате не могу да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивали вежбе из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо писање и правилну ортографију. Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Музичко стваралаштво

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, наиме, оно не понавља готове узоре, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје.

Музичким стваралаштвом, ученици се у настави могу бавити мењањем мелодијких примера као и познатих песама, преобликовањем мелодије варирањем, експресивним обликовањем (променом динамике, артикулације и темпа) или креирањем песама и бројалица на задати текст чиме стварају нове једноставне, јединствене креативне мелодије. Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментариј или ручно израђеним инструментима). Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

Дидактичко-музичке игре

Музичке игре идеално су средство спонтаног усвајања знања и вештина. Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. У настави солфеђа користе се музичке игре, а оне доприносе свестраном развоју личности, развоју музичких, али и моторичких способности деце.

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима. Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем наученог градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе. На такмичењима би требало обратити пажњу да примери буду на нивоу инструменталних композиција како ритмичко извијење не би само себи постало циљ.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет.

Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!). Код постављања четвороделне поделе са паузама на јединици бројања и лукова треба почети од најједноставнијих фигура које садрже примери из инструменталне литературе.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,...те при том опажа и усваја елементе ритма.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике осветили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључева, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку као основа ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика упућујући га на правила понашања-музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима солфеђа најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенционалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ТЕОРИЈА МУЗИКЕ**
Циљ	**ЦИЉ** учења предмета Теорија музике је да ученици стичу знања која подразумевају музичко описмењавање и спознају елемената музике а све то ради ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента
Разред	**Четврти**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– објасни музичке појмове и термине: тонски и нотни систем од велике до треће октаве, виолински и бас кључ, особине тона, метар и метричке ознаке, музичку фразу, агогику, артикулацију, динамику и темпа Основни украси и фигуре (информативно); – запише и препозна лествице, лествичне интервале и квинтакорде, доминантни и умањени септакорд у тоналитету; – запише и препозна врсте интервала до октаве (по узору на лествичне); – запише и препозна дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд; – запише и препозна све врсте септакорада и мали дурски септакорд с обртајима; – правилно пише ноте, паузе и нотне вредности у различитим тактовима;	ПОЈМОВИ	Музички појмови и термини
	ТОНАЛИТЕТИ	Теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, карактеристични лествични интервали, лествични квинтакорди, доминантни и умањени септакорд у тоналитету
	ИНТЕРВАЛИ	Трозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и умањени и прекомерни квинтакорд
	АКОРДИ	Четворозвуци: седам врста септакорада, мали дурски септакорд с обртајима
	ОРТОГРАФИЈА	Правилно писање
Испитни програм: Писмени део: Тест: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија		

Кључни појмови садржаја: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји теорије музике су повезани са садржајима наставе солфеђа и усмерени су ка стицању музичких знања и вештина ученика са циљем да кроз теоретску анализу ученици сагледавају нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу) рад треба ефикасно организовати.

Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Теорија музике је посебан предмет у завршним разредима основног музичког образовања. Од првог до последњег разреда основног музичког образвовања теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у опажању, интонирању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака у виду преписивања примера из уџбеника и именовања исписаних нота и нотних записа, где је заправо циљ у овладавању нотним писмом у виолинском и бас кључу и савладавању нотних трајања и пауза као и врсте такта. Ова елементарна врста музичке писмености ће сужити као основно средство за даљу надоградњу знања из теорије музике.

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. Потребно је да ученици не уче напамет музичке: појмове, елементе и дефиниције, него да умеју својим речима да их објасне, покажу или одсвирају на инструменту. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину музике.

Теорија музике која је у чврстој вези са наставом солфеђа представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и музике. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике освестили као **саставни део музике**, требало би је искључиво радити кроз **озвучавање** ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу. Такав приступ теорији музике доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Утврђивање и проверу знања из теорије музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин кроз: квизове, укрштене речи, дидактичке игре, тестове ...

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима теорије музике најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и тумачењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за евентуалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Б. ИЗБОРНИ ОДСЕЦИ

1. ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА РАНУ МУЗИКУ
(виела и ренесансна виолина, виола да гамба)

Назив предмета	**ВИЕЛА И РЕНЕСАНСНА ВИОЛИНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виела и ренесансна виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма и I разред виеле и ренесансне виолине**
Годишњи фонд часова	**70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике виеле и ренесансне виолине; – правилно стоји (или седи) и држи инструмент; – правино артикулише тон; – изражајно пева, а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; – развије способност транспоновања; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање ; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу инструмента; – комуницира са другим свирачима са којима свира кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Делови и карактеристике инструмената и гудала Кратак историјат инструмената Начин добијања тона (PIZZ и QZCO) Поставка леве и десне руке Основне артикулације: деташе, легато, стакато, спикато Транспоновање лаких композиција Техничке вежбе за развој моторике прстију (леве руке) Тонске вежбе за десну руку (начин добијања тона, промена брзине вођења гудала, место држања гудала, такозвано „скраћено” држање гудала, путања гудала) **Скале и трозвуци** (све дурске и молске скале до два предзнака) кроз две октаве Скале и трозвуке вежбати и на старим штимовима инструмената нпр g, d^1, g^1, d^2; или a, d^1, a^1, d^2 Разлике у свирању украса кроз историјске епохе Варијација (мелодијска и ритмичка) музичког текста као манир и начин интерпретације у поменутим епохама Разлика у извођењу духовне и световне музике Лева рука (сажимање и истезање пристију леве руке) такозвано свирање у „квинтном положају” Улога вибрата у раној музици **ЛИТЕРАТУРА** – Све композиције из периода ренесансе – Историјско дидактичка литература – Историјски примери, комади и циклична дела из периода ренесансе – Остала литература за коју наставник сматра да позитивно утиче на ученика у свеобухватном музичком смислу и помаже његовом личном развоју
Обавезни минимум програма Десет скала (пет дурских и пет молских) са трозвуцима и одговарајућим потезима, двадесет до тридесет композиција		
Јавни наступи Обавезна два интерна часа, смотре, јавни часови, концерти		
Испитни програм Три композиције различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, стил, музичка фраза, музички бонтон, динамика, агогика, артикулација, прсторед

Назив предмета	**ВИЕЛА И РЕНЕСАНСНА ВИОЛИНА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виела и ренесансна виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма и II разред Виеле и ренесансне виолине**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише карактеристике музике у средњем веку и ренесанси; – чита различите штимове; – прилагоди прсторед у односу на штим; – свира без вибрата; – држи гудало скраћено и свира на доњој половини; – изабере инструмент у односу на врсту композиције и прилику у којој се музика изводи; – разликује врсту и начин свирања украса; – импровизује на задати музички текст; – варира постојећи музички текст;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике и начин извођења музике на гудачким инструментима у средњем веку Карактеристике и начин извођења музику музике на гудачким инструментима у ренесанси Различити штимови у односу на врсту Обликовање тона – артикулација, темпо, агогика Украси, импровизација и варијација – врсте и начини Композиције световног и духовног карактера Свирање у ансамблу

– изводи самостално или у ансамблу композиције из нота или напамет; – комуницира са осталим члановима ансамбла кроз музику;		**Скале и трозвуци** Ге, Де, Це, Еф и Бедур, ге, де, а, е и хамол са тоничним трозвуцима у шеснаестинама **ЛИТЕРАТУРА** – К Валтер: *Шпилманске игре*, II свеска, збирка (Универзал, 20013) – Х Конор: *Игре Шекспировог доба*, збирка, од броја 1 до 8 (нордијска музичка кућа) – П Атањан: *Игре Париза, I свеска*, збирка (Шот, 3758) – П Жервез: *Игре XVI века*, збирка (Мек, 11) – М Преториус: *Француске игре* из „Терпсихоре", I и II свеска, збирке (Мекс, 3607, 3608) – Т Сузато: *Дансерај*, I и II свеска, збирке (Шот, 2435, 2436) Други комади и збирке сличног садржаја и тежине У вишегласним композицијама свирати деонице које по свом опсегу одговарају тонском опсегу наведених инструмената
Обавезни минимум програма – пет комада за соло извођење; – пет дела која су вишегласна и намењена групном музицирању		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године		
Програм смотри 1 Три композиције за соло извођење из епохе средњег века или ренесансе; 2 Три композиције у саставу трија или квартета чије поједине деонице по свом тонском опсегу одговарају једном од наведених инструмената Могуће су различите комбинације инструмената периода ране музике		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, стил, музичка фраза, музички бонтон, динамика, агогика, артикулација, прсторед.

Назив предмета	**ВИОЛА ДА ГАМБА (сопран, алт, тенор-бас)**
Циљ	**Циљ** учења предмета Виола да гамба је да код ученика развијеинтересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма и I разред Виола да гамбе**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише развој и карактеристике *виоле да гамба* у ренесанси; – чита различите штимове; – прилагоди прсторед у односу на штим; – држи гудало скраћено; – свира на доњој половини гудала; – изабере инструмент у односу на врсту композиције и прилику у којој се музика изводи; – разликује врсту и начин свирања украса; – импровизује на задати музички текст; – варира постојећи музички текст; – изводи самостално композиције из нота или напамет	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Настанак, развој и грађа*виоле да гамбе*у ренесанси Штимови виоле да гамба (сопран, алт, тенор-бас) Поставка леве руке и вежбе за еластичност прстију и зглоба Прсторед у основној позицији на свим жицама Поставка десне руке и техника вођења гудала Композиције из периода ренесансе – интерпретација Украси, импровизација и варијација – врсте и начини **Скале и трозвуци** Дедур и демол са тоничним трозвуцима кроз две октаве у лаганим четвртинама **ЛИТЕРАТУРА** – Paolo Biordi&Vittorio Ghielmi: *Metodocompleto e progressivo per Viola da Gamba* *vol. I & vol. II* – Bishop Martha: *40 Melodic and Progressive Exercises for Viola da Gamba* – Х Менкемејер: *Школа за тенор бас гамбу*, од 1 до 66 вежбе – М Мидлар: *Малијалбум*, I свеска, комадибр 7, 8, 12 и 14 – Анонимус, XVII век: *„Гринсливс"* (Доблингер), избор варијација према могућностима ученика, соло деоницу свирати октаву ниже – Ф д'Ана: *Фротоле, Страмботи и Сонети,* II књига (Рикорди – 1976), збирка – С Роси: *Симфоније* и *Гаљарде*(Шот, 4096), збирка – П Фалез: *Игре XVI века* (Мек, 3601), збирка – Ф Бендузи: *ОпераваделБали* (Мек, 3602), збирка – П Атањан: *II књигагара XVI века* (Мек, 3603), збирка – П Атањан: *IV и V књига игара XVI века* (Мек, 3604), збирка – Други комади и збирке сличног садржаја и тежине
Обавезни минимум програма – Тридесе твежби из Школе за виола да гамбу; – десет комада за соло извођење или у групи		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године		
Програм испита 1 Три композиције које одговарају тонском опсегу једне од Виола да гамба, из епохе ренесансе за соло извођење или уз пратњу (лаута, чембало, историјска харфа); 2 Три трогласне или четворогласне композиције чије поједине деонице одговарају тонском опсегу једне од виола дагамба Дела се могу изводити у различитим комбинацијама дувачких, гудачких и других инструмената периода ране музике		

Кључни појмови садржаја: тон, штим, гудало, украси, импровизација, варијација

Назив предмета	**ВИОЛА ДА ГАМБА (сопран, алт, тенор-бас)**
Циљ	**Циључења предмета Виола да гамба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања**
Разред	**VI разред класичног програма и II разред Виола да гамбе**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише карактеристике музике у ренесанси и раном бароку; – чита различите штимове; – свира без вибрата; – држи гудало скраћено и свира на доњој половини; – изабере инструмент у односу на врсту композиције и прилику у којој се музика изводи; – разликује врсту и начин свирања украса; – импровизује на задати музички текст; – варира постојећи музички текст; – изводи самостално композиције из нота или напамет	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике и начин извођења музике на виола да гамби у ренесанси и раном бароку Техника леве и десне руке Различити штимови (сопран, алт, тенор-бас) Обликовање тона – артикулација, темпо, агогика Украси, импровизација и варијација – врсте и начини Композиције световног и духовног карактера **Скале и трозвуци** – Еф, Ге, Цедур, е, ге, амолсатоничним трозвуцима у осми нама – Скалесвирати у лаганим осминама у различитим потезима гудала, до седам нота на један потез **ЛИТЕРАТУРА** – Х Менкемејер: *Школа за тенор – басгамбу*, од 67 вежбедокраја, саизузетком 88 и 89 вежбе – The Golden Viol – *Grace Feldman – method for the bass viola da gamba* – Х Конор: *Игре Шекспировог доба*, одброја 1 до 8 (нордијска музичка кућа), збирка (водећу деоницу транспоновати октавуниже) – П Атањан: *ИгреПариза* и свеска (Шот, 3758), збирка – П Жервез: *Игре XVI века* (Мек, 11), збирка – М Преториус: *Француске игре из „Терпсихоре*", I и II књига (Мек, 3607, 3608), збирке – Т Сузато: *Дансерај* I и II свеска (Шот, 2435, 2436), збирка – Други комади и збирке сличног садржаја и тежине – Norcombe Daniel: *Nine Divisions for bass viol* – Morley Thomas: *Nine Fantasias for two viols*
Обавезни минимум програма – десет вежби из Школе за виола да гамбу; – пет комада за соло извођење, уз пратњу лауте, чембала или ренесансне харфе; – пет комада за групно музицирање		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године		
Програм испита 1 Три композиције из епохе ренесансе или раног барока, за соло извођење или уз пратњу, 2 Три композиције у саставу трија или квартета чије поједине деонице по свом тонском опсегу одговарају једној од виола да гамба Могуће су најразличитије комбинације инструмената ренесансе и раног барока		

Кључни појмови садржаја: тон, штим, гудало, украси, импровизација, варијација

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

(виела и ренесансна виолина, виола да гамба)

I. УВОДНИ ДЕО

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и личо музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика би требало развити дух заједништва кроз присуство на концертима и групно свирање. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимуласање комуникацијских вештина у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе (стоје) и правилно користе извођачки апарат. Неопходност неговања и одржавања коштано – мишићног и слушног апарата треба да буде стандард коме се тежи.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример, песму, дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и групна (ансамбли) и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа. У оквиру организације годишњих и месечних активности, неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученике треба упознати са историјом настанка гудачких инструмената, њиховим развојем у средњем веку и ренесанси, као и са њиховом улогом у развоју инструменталне и вокално-инструменталне музике. У оквиру историјског развоја треба представити грађу инструмената и гудала и различите начине усаглашавања жица и начин добијања специфичног тона. Веома је важно инсистирати на правилној поставци инструмента у односу на тело свирача, специфично држање гудала и основе интерпретације музике средњег века и ренесансе преко дела насталих у поменутим епохама.

Посебно треба обратити пажњу на правилан развој техничких елемената у свирању – технике леве и десне руке и њихову синхронизацију, свирање без вибрата у левој руци, начине украшавања, динамику, одговарајућу артикулацију, темпо и остале стилске карактеристике ране музике.

Код ученика је потребно развијати способност за импровизацију и карактеристично варирање мелодије. Треба тежити ка оригиналности код сваког ученика у извођењу средњовековних и ренесансних комада.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмената најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА РАНУ МУЗИКУ

(лаута**,** харфа)

Назив предмета	**ЛАУТА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Лаута или инструмената из породице лаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и раној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма и I разред ЛАУТЕ**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– релаксирано држи инструмент и користи своје мануелне способности; – користи тонски колорит и динамички потенцијал инструмента уз помоћ наставника; – примењује историјску технику свирања; – тумачи и течно чита табулатуре; – комуницира са осталим члановима ансамбла кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње	ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РАНЕ МУЗИКЕ	Историја, улога грађа, акустичка својства и изражајне могућности инструмента Основне технике свирања инструмента Читање табулатура Самостално учење и вежбање Свирање соло и у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** – Стефан Лундгрен: *Школа за ренесансну лауту* – Андреа Дамиани: *Метода за ренесансну лауту* – Тојохико Сато: *Школа за барокну лауту* Избор композиција може бити и из друге литературе која садржи композиције писане за инструменте из породице лаута
Обавезни минимум програма Најмање осам композиција и два дуа		
Јавни наступи Минимум два јавна наступа током школске године		
Програм смотри 1 Једна композиција писана у табулатури; 2 Једна композиција писана у савременој нотацији; 3 Један дуо		

Кључни појмови садржаја**:** тон, свирање, динамика, колорит, фразирање, слушање ране музике.

Назив предмета	**ЛАУТА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Лаута или инструмената из породице лаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма и II разред ЛАУТЕ**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– приликом интерпретације примењује историјску технику; – тумачи и течно чита француску и италијанску табулатуру; – овладава естетиком тона и његовим колоритом; – усклади музичку дикцију са мотериком; – примењује изражајна средства у свирању; – самостално и јавно свира кратке композиције соло и у оквиру дуа; – комуницира са осталим члановима ансамбла кроз музику; – критички сагледа сопствено свирање у односу на техничку припремљеност и интерпретацију	ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РАНЕ МУЗИКЕ	Француска и италијанска табулатура Изражајна средства: динамика, агогика, артикулација, орнаментација Естетика тона и колорит Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** – Стефан Лундгрен: *Школа за ренесансну лауту* – Андреа Дамиани: *Метода за ренесансну лауту* – Тојохико Сато: *Школа* за барокну лауту Избор композиција може бити и из друге литературе која садржи композиције писане за инструменте из породице лаута

Обавезни минимум програма Из наведене литературе треба проћи и обрадити што већи број композиција, од чега до нивоа јавног наступа урадити најмање десет композиција и три дуа
Јавни наступи Минимум два јавна наступа током школске године
Програм испита 1 Једна композиција писана у француској табулатури; 2 Једна композиција писана у италијанској табулатури; 3 Једна композиција писана у савременој нотацији; 4 Један дуо

Кључни појмови садржаја: естетика тона, динамика, агогика, артикулација, дикција, орнаментација, импровизација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЛАУТА

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика. Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу које подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. Сам ток часа у оквиру индивидуалне наставе у многоме зависи од припремљености ученика у односу на претходни час. У току планирања неопходно је имати у виду и календар не само рада већ и јавних наступа, аудиција, концерата и такмичења.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Свирање на Лаути или инструментима из породице лаута (персијска, средњевековна, ренесансна и барокна лаута, теорба, вихуела, ренесансна и барокна гитара...) подразумева примену специфичне историјске технике која подразумева посебан и јединствен начин записивања музичких мисли који је коришћен у далекој прошлости. У односу на конституцију и величину лауте најважније је код ученика постићи да оптимално релаксирано држе инструмент, чиме ће неспутано моћи да користи своје мануелне способности. У наведеним школама области су систематизоване према техничким и музичким захтевима и прилагођене изучавању и савладавању редовним, континуираним радом уз стручну помоћ професора. Важно је следити поступност у увођењу слободе музичког израза индивидуалним осмишљавањем и коришћењем украса, стилске орнаментације и импровизације.

Треба имати у виду да је сврха ова два разреда да оспособи и припреми ученика за студиознији рад у средњој музичкој школи. У том смислу неопходно је да ученик научи да чита француску и италијанску табулатуру, као и савремено нотно писмо – због другачијег штима инструмената у односу на гитару – да би касније, усредњој музичкој школи, несметано могао да усваја нова и продубљује стара знања.

Што се саме технике свирања тиче, при поставци леве руке, у односу на гитару разлике су минималне, само су прсти благо повијенији напред ка доле, због дуплих жица на историјским инструментима. То није случај и са десном руком јер се њена поставка и начин свирања знатно разликују од савремене технике класичне гитаре. Мали прст је при свирању прислоњен на резонантну плочу због другачијег угла уласка у жицу и стабилности десне руке. Природна артикулација се добија тако што палац, уколико је то могуће, свира наглашене добе а кажипрст ненаглашене. У случају да палац користимо за извођење басове деонице, тада се наглашена доба свира средњим прстом. Када је потребно одсвирати више од три тона истовремено, користи се домали прст. Подразумева се свирање тирандо техником.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ИСТОРИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ из породице ХАРФА (дијатонска харфа; хроматска харфа са два реда жица: италијанска и шпанска варијанта; хроматска харфа са три реда жица, непедална харфа са прештимачима, педална харфа са једноструком акцијом)

Назив предмета	**ИСТОРИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ из породице ХАРФА**
Циљ	**Циљ** учења инструмената из породице Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према историјским инструментима и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма и I разред историјске Харфе**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној тему/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима инструмент; – чита виолински и бас кључ; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање; – самостално свира кратке композиције напамет; – изводи кратке музичке фразе; – препозна музику трубадура и минестрела кроз слушање; – свира скале и акорде на одабраном инструменту; – наштимује харфу уз помоћ дигиталног тјунера; – прилагоди артикулацију инструменту у зависности од степена затегнутости жица; – свира са ансамблом; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање инструмената (у зависности од расположивости), поставка руке и тела за харфом Нотно описмењавање и упознавање са основним ритмичким вредностима Штимовање одабраног инструмента (у зависности од расположивости) Разлике у артикулацији на инструментима са мањом и већом затегнутошћу жица Лествично и акордско кретање на различитим инструментима (у зависности од расположивости) Стилске карактеристике средњег века у делима за харфу Музика трубадура и трувера у композицијама за харфу Свирање у ансамблу **Скале и трозвуци** Дурске скале до три предзнака кроз једну октаву Трозвук у основном положају и обртајима хармонски и разложено **ЛИТЕРАТУРА:** – Гроси-Поцоли *техничке вежбе* – Скаила Канга – *Галерија минестрела: Игра краља Хенрија, Успаванка краљице Мери, Серенада* – Дебора Фрију: *Лаи* *DANCE AND INSTRUMENTAL DIFERENCIAS IN SPAIN DURING THE 17TH AND EARLY 18TH CENTURIES* *Esses, Maurice.*
Обавезни минимум програма – дурске лествице до три предзнака – кроз једну октаву са трозвуком; – три до четири комада		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм испита 1 Две средњовековне композиције по избору		

Кључни појмови садржаја: музика,тон, интонација, свирање, слушање музике,ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета	**ИСТОРИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ из породице ХАРФА**
Циљ	**Циљ** учења инструмената из породице Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према историјским инструментима и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред:	**VI разред класичног програма и II разред харфе**
Годишњи фонд часова:	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној тему/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– свира скале и акорде на одабраном инструменту; – течно свира трозвуке разложено, у исто време и арпеђа; – изводи флажолет и глисандо; – примени одговарајућу динамику; – помера три прештимача током свирања; – коментарише сопствено извођење; – препозна музику касне ренесансе кроз слушање и извођење; – поштује правила облачења и понашања на сцени као извођач или као слушалац; – поштује техничке процедуре приликом вежбања и свирања; – користи предности дигитализације у истраживању историјских инструмената, за слушање и извођење музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке вежбе за прсте: клизање палца и четвртог прста Флажолет, глисандо Стилске карактеристике касне ренесансе и почетак барока у композицијама за харфу Свирање у ансамблу Штимовање одабраног инструмента (у зависности од расположивости) Лествично и акордско кретање на различитим инструментима (у зависности од расположивости) **Скале и трозвуци** Молске лествице (а, е, де, ге, це) – кроз две октаве у хармонском молу Трозвук – разложено, секо и арпеђо, сложеније **ЛИТЕРАТУРА** – М Гроси-Е Поцоли: *Техничке вежбе* – Дејвид Овенс: *Гринсливс,* – *Ирске песме, Шкотске песме* – Дебора Фриу: *Енглески естампи* – Д Бишо: *Италијанска ренесанса* – Енглеска ренесанса: Вилиам Брд, (Шекспиров театар) – А Мудара: *Фантазија у стилу Лудовика*

Обавезни минимум програма – све молске лествице кроз две октаве; – 4 до 5 комада
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године
Испитни програм 1 три комада по избору

Кључни појмови садржаја: музика,тон, интонација, свирање, слушање музике,ритам, музичка фраза, правила понашања

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА
(оргуље, чембало)

Назив предмета **ОРГУЉЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Оргуље је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици свих епоха кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **V разред класичног програма и I разред Оргуља**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике оргуља као дувачког инструмента са клавијатуром и начин добијања тона; – опише историјат инструмента; – опише карактеристике основних националних стилова и епоха ренесансе, раног, средњег и високог барока; – правилно седи и правилно постави руке и ноге; – изводи основне артикулације; – препозна основне орнаменте и опише технику њиховог извођења; – изводи правилно техничке вежбе за примену прстореда и педалне апликатуре; – правилно изводи полифони текст применом транспарентности артикулације; – свира кратке композиције из нота соло; – разуме акордску подлогу композиције, – користи неметрички нотни запис; – примењује елементарне принципе басо континуа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – сарађује са другим инструментима и вокалима; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике основних националних стилова и епоха ренесансе, раног, средњег и високог барока Карактеристике инструмента Добијање тона Поставка извођачког апарата Вежбе за историјске врсте артикулација и прстореде Вежбе за орнаментацију и за басо континуо Инегалитет и инфлескија Читање историјских врста нотације Свирање у ансамблу Музички бонтон **ЛИТЕРАТУРА** – Музика ренесансе и барока: М А Кавацони: ричеркари, мотети, канцони; – Т Талис, В Бирд, О Гибонс; – Лакше сонате П А Сојера – Ђ Фрескобалди, Ј Ј Фробергер, Д Букстехуде избор комада; – Ј С Бах: варијациони и лакши полифони облици – Г Ф Хендл: Свите (избор) – Композиције друге половине XVIII века: Ј Кристијан Бах, К Ф Е Бах (избор); К Дакен (избор) Друге композиције по избору професора
Обавезни минимум програма – три педалне етиде, – пет композиција различите фактуре, карактера и стила		
Јавни наступи: два		
Програм смотри (изводи се из нота) три композиције различитог стила		

Кључни појмови садржаја педална техника, регистри, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ОРГУЉЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Оргуље је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици свих епоха кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **VI разред класичног програма и II разред Оргуља**

Годишњи фонд часова **33 часа**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике појединих регистара; – опише историјат инструмента и познаје основне типске регистрације; – разуме и примени карактеристике основних националних стилова и епоха; – изводи сложеније артикулације; – препознаје орнаменте и технику њиховог извођења; – користи неметрички нотни запис; – препознаје карактеристике нотног записа -користи уртекст; – изводи правилно техничке вежбе за прсторед и педалну апликатуру; – правилно изводи полифони текст применом транспарентности артикулације; – познаје елементарне принципе басо континуа;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента, начином добијања тона поставка тела, руку, прстију, ногу Основн артикулација Основни орнаменти, вежбе за орнаментацију Основни стилови Вежбе за басо континуо **ЛИТЕРАТУРА** Музика ренесансе и барока: М А Кавацони: Ричеркари, мотети, канцони Т Талис, В Бирд, О Гибонс Сонате П А Солера

– учествује на јавним наступима у школи и ван ње – у слушању и извођењу музике сарађује са другим инструментима и вокалима; – користи предности дигитализације		Ђ Фрескобалди, Ј Ј Фробергер, Д Букстехуде, Ј П Свелинк, Ј Пахелбел, Л Н Клерамбо, Ф Купрен – избор комада Ј С Бах: варијациони и полифони облици Г Ф Хендл: Свите (избор) Композиције друге половине XVIII века: Ј Кристијан Бах, К Ф Е Бах (избор); К Дакен (избор) Друге композиције по избору професора
Обавезни минимум програма четири педалне етиде, седам композиција различите фактуре, карактера и стила		
Јавни наступи: два		
Испитни програм(изводи се из нота) педалну етиду и полифони облик		

Кључни појмови садржаја педална техника, регистри, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ЧЕМБАЛО**

Циљ **Циљ** учења предмета Чембало је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и раној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **V разред класичног програма и I разред Чембала**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике чембала и начин добијања тона; – опише историјат инструмента; – правилно седи и правилно постави руке; – изводи основне артикулације; – препознаје основне ознаке за орнаментацију, аспирацију, суспензију; – изводи основне орнаменте; – користи уртекст, односно препознаје карактеристике нотног записа ренесансних и и барокних националних школа; – изводи правилно техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у лакше композиције; – чита нотни текст "наслепо" без гледња у руке и без учења напамет; – правилно изводи полифони текст применом транспарентности артикулације; – свира соло кратке композиције из нотног текста; – разуме акордску подлогу композиције, неметрички нотни запис и врсте метричких форми (игре, полифоне форме); – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Историјски развој и карактеристике инструмента Начин добијања тона Поставка тела, руку и прстију Основне артикулације: деташе, оверлегато, арпеђо Основни орнаменти Основни стилови Техничке вежбе: – за историјске артикулације и прстореде; – за арпеђирање; – за орнаментацију; – за басо континуо **ЛИТЕРАТУРА** **Музика ренесансе**: – Фицвиљем: *Збирка за вирџинал* – Ђ Пики: *Нова табулатура игара* **Музика 17. века**: – Ђ Фрескобалди: *Лакше игре и партите* – Ј Ј Фробергер: *Лакше игре* – Л Купрен: *кратки неметрички прелудијуми, игре* **Француска школа:** – Ф Купрен:*Уметност свирања на клавсену* – Ф Купрен: *Прва књига комада за клавсен,* – Ж Ф Рамо: *Свитаемол* (избор) – Шамбоњер,Клерамбо,Маршан, Л Ру, Жакет дела Гер, Дјепар, *лакши комади* **Шпанска школа:** – *Лакше сонате* П А Солера, К Де Сеишаса, С Албера – Д Скарлати: *Сонате* (редакцијаР Киркпатрика) **Немачка школа**: – Фишер, Букстехуде, – Ј С Бах: *један став из Француске Свите, мали прелудијуми, арија варирана на италијански начин:* – Г Ф Хендл: *Свите IX–XVI* (избор) – Композиције друге половине XVIII века: Ј Кристијан Бах, – К Ф Е Бах (избор); – К Балбастр, К Дакен (избор); – Б Де Небра, Х Ферер (избор)
Обавезни минимум програма: – једна компзиција енглеских или италијанских вирџиналста;три комада француске школе; две композиције немачке школе; једна соната Скарлатија или његових савременика		
Јавни наступи: два		
Програм смотри: – три композиције различитог стила		

Кључни појмови садржаја: рана музика, историјска извођачка пракса, ренсансни и барокни стил и национални укуси.

Назив предмета	**ЧЕМБАЛО**
Циљ	**Циљ** учења предмета Чембало је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и раној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма Клавира и II разред Чембала**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и користи свирачки апарат; – изводи основне артикулације; – изводи основне орнаменте; – користи уртекст; – свира соло кратке композиције из нотног текста; – прати акордску подлогу композиције; – користи неметрички нотни запис; – примењује начин интерпретације метричких форми (игре, полифоне форме); – примењује принципе басо континуа; – разуме појмове инегалитета и инфлескије и њихову улогу у остварењу експресивности на нединамичком инструменту; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – сарађује са другим инструментима и вокалима	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела, руку и прстију Основне артикулације: деташе, оверлегато, арпеђо Основни орнаменти Основни стилови Техничке вежбе: – за историјске артикулације и прстореде; – за арпеђирање; – за орнаментацију; – за басо континуо **ЛИТЕРАТУРА** Композиције за чембало до XVII века: Фицвиљемова збирка за вирџинал (лакше фантазије Џона Була, Виљема Берда, Ј П Свелинка); Б Пики: Игре – Композиције XVII века – Б Фраскобалди: *Цветови музике* (токате) – Ј Ј Фробергер: *Токате* – Л Купрен: Прелудијуми – Француска школа клавсенисте: – Ф Купрен: *Уметност свирања на клавсену* (прелиди 5, 6, – 7 и 8) – Ф Купрен: *Прва књига комада за клавсен*, I, II свита – (Алеманда, Куранта) – Ж Ф Рамо: *Свита емол* (избор) – Избор лакших комада: Шамбољера, Клерамбоа, Маршана, Л Руа, Жакет де ла Гер, Ђепара – Шпанска школа чембалиста: – Лакше сонате П А Солера, К де Сеишаса, С Албера – Д Скарлати: Сонате преко К 90 (редакција Р Киркпатрика) – Ј С Бах: *Француске Свите, Арија варирана на италијански начин:* – Г Ф Хендл: *Свите IX–XVI* (избор) – Композиције друге половине XVIII века: Ј Кристијан Бах, К Ф Е Бах (избор); – К Балбастр, К Дакен (избор); Б де Небра, Х Ферер (избор)
Обавезни минимум програма: – једна компзиција енглеских или италијанских вирџиналста; – три комада француске школе; – две композиције немачке школе; – једна соната Скарлатија или његових савременика		
Јавни наступи: два		
Испитни програм-три композиције различитог стила		

Кључни појмови садржаја: рана музика, историјска извођачка пракса, ренсансни и барокни стил и национални укуси.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
(оргуље, чембало)

I. УВОДНИ ДЕО

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика би требало развити дух заједништва кроз присуство на концертима и групно свирање. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимуласање комуникацијских вештина у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе (стоје) и правилно користе извођачки апарат. Неопходност неговања и одржавања коштано – мишићног и слушног апарата треба да буде стандард коме се тежи.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример, песму, дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и групна (ансамбли) и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа. У оквиру органи-

зације годишњих и месечних активности, неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава оргуља изводи се искључиво на оргуљама – електричним или цевним, са најмање две мануалне клавијатуре и педалом од 32 дирке. Оргуље се разликују по времену изградње и стилској епохи у којој су настале. Наставник мора имати стрпљење у раду са ученицима на овом изузетно компликованом и захтевном инструменту, нарочито у дочаравању имагинарних ситуација, упоређивању са другим инстурментима или извођењима. Ученик се учи кроз свирање, раздвајањем деоница у гласове и њиховим комбинацијама, играњем са регистрима и звучним комбинацијама, вежбањем на најтишем регистру због што бољег интонирања и усвајања музичког текста, али и вежбањем тути звука због осећања чудесне звучне моћи и њене контроле.

Чембало је нединамичан инструмент – јачином ударца не може се угицати на јачину тона па се изражајност на њему остварује градацијом артикулације од јасног деташеа преко легата до оверлегата. Добро познавање орнаментације својствене сваком композитору понаособ основа је добре и стилске интерпретације, па пре приступа композицији треба проучити табелу орнамената сваког композитора као и улогу мелодијску, хармонску или ритмичку сваког орнамента.

Посебну пажњу треба обратити на извођење акорада које је углавном арпеђирано.

За правилну стилску интерпретацију важан је правилан избор редакција и издања нота. За правилно извођење француске музике треба се упознати са појмом инегалитета, тако да осим рада на нотном тексту треба одвојити време за теоретски рад.

За интерпретацију дела Ј. С. Баха користити иокључиво „уртекст". У сваком тренутку рада са учеником треба неговати барокну естетику интерпретације – интровертну, деликатну, продуховљену, уздржано експресивну и муниционзну насупрот пијанистичкој романтичној и екстравертној интерпретацији.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмената најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА РАНУ МУЗИКУ

(блок флаута, траверзо флаута, шалмај, крумхорн, корнамуза, дулцијан, цинк, корнет, сегбат)

Назив предмета	**БЛОК ФЛАУТА***
Циљ	**Циљ** учења предмета Блок флаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма и I разред Блок флауте**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике Блок флауте; – правилно стоји и држи инструмент; – правилно артикулише тон; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; – транспонује кратке композиције; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу; – комуницира са другим свирачима са којима свира кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента Начин добијања тона Поставка леве и десне руке Основне артикулације: стакато и легато Транспоновање лаких етида и комада **Скале и трозвуци** Це, Ге, Де, Еф, Бе-дур у једној октави и кроз две октаве са паралелним моловима са разлагњем Техничке вежбе за развој моторике прстију Тонске вежбе за издржавање тонова **ЛИТЕРАТУРА** – Љ Димитријевић: *Школа за блок флауту.* – Историјска дидактичка литература – Историјски примери, комади и циклична дела из периода Средњег века, Ренесансе и Барока Остала литература за коју предметни наставник сматра да позитивно утиче на ученика у свеобухватном музичком смислу и помаже његовом личном развоју
Обавезни минимум програма: Десет скала (пет дурских и пет молских) са трозвуцима и разлагањем, четири комада, два циклична дела		
Јавни наступи: Обавезна су два наступа у току школске године		
Програм смотри: Две скале (дурска и молска), два комада различите епохе или стила		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

***Програм наставе и учења за предмет Блок флаута се односи на „породицу" инструмената шалмај, крумхорн, корнамуза, дулцијан, цинк, корнет и сегбат**.

Назив предмета	**ТРАВЕРЗО ФЛАУТА** (барокна флаута)
Циљ	**Циљ** учења предмета Траверзо флаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма и II разред Траверзо флауте**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике Траверзо флауте; – правилно стоји и држи инструмент; – правилно артикулише тон; – изводи правилно вежбе за промену позиције, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – транспонује кратке композиције; – самостално свира кратке композиције напамет соло и у ансамблу; – комуницира са другим свирачима са којима свира кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Ренесансна и барокна траверзо флаута – карактеристике и начин добијања тона Поставка леве и десне руке Основне артикулације (стакато и легато) Транспоновање лаких етида и комада Техничке вежбе за развијање моторике Издржавање тонова у спором темпу и бољи фокус и усмерење ваздушног стуба са динамичким променама у оквиру Тонске вежбе Свирање у ансамблу Музички бонтон **Скале и трозвуци** Це, Ге, Де и Еф-дур у једној октави и кроз две октаве и паралелне молске скале са траозвуцима **ЛИТЕРАТУРА** – Љ Димитријевић: *Школа за флауту.* – Историјска дидактичка литература – Историјски примери (комади и циклична дела) из периода Барока, Класицизма и мањих стилских периода (касна Ренесанса, рани Барок, Рококо, Предкласицизам) Остала литература за коју предметни наставник сматра да позитивно утиче на ученика у свеобухватном музичком смислу и помаже његовом личном развоју
Обавезни минимум програма: шест композиција из различитих епоха		
Јавни наступи: Обавезна су два наступа у току школске године		
Програм смотри: три композиције различитих стилова		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

(блок флаута, траверзо флаута, шалмај, крумхорн, корнамуза, дулцијан, цинк, корнет, сегбат)

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика. Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу које подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. Сам ток часа у оквиру индивидуалне наставе у многоме зависи од припремљености ученика у односу на претходни час. У току планирања неопходно је имати у виду и календар не само рада већ и јавних наступа, аудиција, концерата и такмичења.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученике треба пре свега упознати са историјатом раних инструмената, односно „породицама" инструмената, сличностима и разликама које постоје између њих, као и са њиховом улогом у развоју инструменталне и вокалноинструменталне музике.

У оквиру историјског развоја потребно је упознати ученике са грађом инструмената, а код инструмената са писковима (трском), упознати их са начином израде писка (трске).

Нарочиту пажњу треба обратити на овладавање техником дисања, контролу даха, на правилно држање инструмента, поставку усана, начин произвођења тона, као и на поставку прстију.

Код ученика је веома важно инсистирати на свакодневном вежбању скала, тонских и техничких вежби и на комадима за извођење. Пажњу треба усмеравати на чисто интонативно и техничко свирање које може да омогући само исправна поставка инструмената и правилна примена технике дисања.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**РАНО ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Рано певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма и II разред раног певања**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише својим речима карактеристике гласа и начин добијања тона; – правилно држи тело и главу и стабилно стоји у правилном певачком ставу; – изводи правилно техничке вежбе дисања и упевавања; – успостави правилну покретљивост гласа уз помоћ наставника; – чита нотни текст у старим кључевима уз помоћ наставника: – истражује начине добијања чистог тона уз помоћ наставника или самостално; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – пева кратке композиције напамет, соло и уз пратњу басо континуа; – комуницира са ансамблом кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике вокалног апарта Начин добијања тона Поставка гласа Овладавање основном техником ренесансног певања Певање у ансамблу Техника: – правилно држање тела – вежбе дисања – вежбе загревања гласа – упевавање – вежбе за украсе – прилагођавање класичне технике певања старој литератури – елементи стила: употреба вибрата, агогика, динамика, орнаментика и темпо – правилан изговор текста, нарочито песама трубадура и трувера **ЛИТЕРАТУРА** – Композиције за певање из периода средњег века, ренесансе и раног барока из збирки за соло певање – Композиције средњег века – Краљ Ричард Лављег Срца, Краљ Алфонсо, Хел Сабио Мудри, Валтер фон дер Фогелвајде – Композиције италијанске ренесансе: Б Тромбончини, О Веки, Андрија Мотовуњанин и др – Композиције енглеске ренесансе и елизабетанске епохе – Краљ Хенри VIII, В Бирд, Т Морли, Т Хјум, О Гибонс и др – Композиције француске ренесансе – Ж Б Безар, К Сермизи, К Ле Жен – Композиције фламанских аутора – Гијом Дифај, Жоскен Де пре и др – Композиције старих мајстора К Монтеверди, Ђ Качини, Ф Дуранте, А Страдела и др
Обавезни минимум програма: шест композиција из различитих епоха		
Јавни наступи: два у току године		
Програм смотри Две композиције различитих стилова		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, ренесансно певање, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА РАНО ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Певањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици,а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно свирање. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по ме-

сецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученике треба пре свега упознати са са историјским карактеристикама песама периода од средњег века до барока, развојем певања у том периоду и карактеристикама певања у различитим областима (Италија – Француска, кастратско и контратенорско певање и др.)

Код ученика треба инсистирати на прилагођавању класичне технике певања старој литератури али кроз интерпретацију на аутентичан начин и израз. Посебну пажњу треба посветити елементима стила као што су примерена употреба вибрата, агогика, динамика, орнаментика и темпо.

Веома је важно водити рачуна о правилном изговору текста, нарочито песама трубадура и трувера, на старом француском, енглеском и шпанском језику. Ученике свакако треба упознати са преводом текста што ће им омогућили одговарајућу интерпретацију.

Песме, односно композиције обавезно треба певати у оригиналу и користити издања која нису редигована (уртекст). Код вишегла сних композиција потребно је користити старе инструменте.

Кроз класичну едукацију у ренесансном маниру потребно је обухватити све гласове, а нарочиту пажњу треба обратити на један од најкарактеристичнијих гласова за период ране музике, контратенор, односно на предиспозиције одређених ученика (мушкараца) и њихиве склоности за бављење контратенорским, односно фалсетним певањем у школи.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

2. ОДСЕК ЗА ЏЕЗ МУЗИКУ

Назив предмета	**ЏЕЗ КОНТРАБАС, БАС ГИТАРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез контрабас/Бас гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и џез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**III разред класичног програма контрабаса I разред** **Џез контрабас/Бас гитара**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи инструмент; – самостално користи појачало; – примењује основну технику свирања трзалицом; – прати каденце II-V-I у дуру и молу и дурски блуз у свинг ритму; – импровизује у оквиру блуз форме користећи блуз скалу; – примењује специфична стилска музичка изражајна средстава (артикулација и фразирање); – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира једноставне композиције напамет	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Положај тела при свирању Крактеристике контрабаса/бас гитаре уз употребу појачала Техника леве и десне руке – свирање са једним и два прста Свирање дурских скала применом различитих прстореда (7) (Це Еф, Бе, Ес, Ге, Де, А) Каденце II-V-I у дуру и молу Свирање импровизоване пратње на блуз форму користећи бас линије Артикулација и фразирање карактеристични за џез **ЛИТЕРАТУРА** Реј Браун: *Бас Метода* Д Буха: *557 џез стандарада*
Обавезни минимум програма: Три од 7 дурских лествица Две импровизације на блуз форму Две композиције уз пратњу једног инструмента без импровизације		
Јавни наступи: 2 у току школске године		
Програм смотре (на крају школске године): Једна од 7 дурских лествица Две композиције уз пратњу једног инструмента без импровизације Програм се изводи напамет		

Кључни појмови садржаја**:** Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	**ЏЕЗ КОНТРАБАС/БАС ГИТАРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез контрабас/Бас гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и џез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**IV разред класичног програма контрабаса II разред Џез контрабаса/Бас гитаре**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– самостално чита са листа; – контролише квалитет тона и динамичке могућности инструмента; – самостално учи и вежба; – анализира кретање акордских тонова у дуру и молу у блуз форми; – правилно употребљава модусе; – импровизује користећи акордске тонове	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе за читање са листа Техничке вежбе за брзину Анализа кретања акордских тонова у везама II–V–I у дуру и молу и блуз форми Модуси – дорски, миксолидијски и дорски – правилна употреба Импровизација од акордских тонова на II–V–I у дуру и молу и блуз форми **ЛИТЕРАТУРА** Реј Браун: *Бас Метода* Д Буха: *557 џез стандарада*
Обавезни минимум програма: Три модуса у једном тоналитету Везе II–V–I у 7 (седам) лествица дура и мола Две импровизације од акордских тонова II–V–I у дуру и молу и блуз форми Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм: Три модуса у једном тоналитету Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента Програм се изводи напамет		

Кључни појмови садржаја: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација, џез стандарди, блуз, модуси.

Назив предмета	**ЏЕЗ ГИТАРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и џез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма гитаре и I разред Џез гитаре**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи и држи инструмент; – самостално користи појачало; – примењује основну технику свирања трзалицом; – прати каденце II-V-I у дуру и молу и дурски блуз у свинг ритму; – импровизује у оквиру блуз форме користећи блуз скалу; – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – свира једноставне композиције напамет; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и анализирању џез музике и извођења;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Положај тела при свирању Крактеристике електричне гитаре и појачала Техника леве и десне руке – свирање трзалицом – наизмечно свирање трзалицом горе–доле, Свирање дурских скала применом различитих прстореда (7) у другој позицији (Це Еф, Бе, Ес, Ге, Де, А) Каденце II–V–I у дуру и молу Свирање импровизованог сола на блуз форму користећи блуз скалу Артикулација и фразирање карактеристични за џез Свирање у ансамблу ЛИТЕРАТУРА В Левит: Малодија и ритам за гитару Д Буха: 557 џез стандарада
Обавезни минимум програма: Три од 7 дурских лествица Две импровизације на блуз форму Две композиције уз пратњу једног инструмента без импровизације		
Јавни наступи: 2 у току школске године		
Програм смотре на крају школске године (изводи се напамет): Једна од 7 дурских лествица Две композиције уз пратњу једног инструмента без импровизације		

Кључни појмови садржаја: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	**ЏЕЗ ГИТАРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и џез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма гитаре и II разред Џез гитаре**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– самостално чита са листа; – контролише квалитет тона и динамичке могућности инструмента; – самостално вежба поштујући процедуру; – препознаје и прати кретање акордских тонова у дуру и молу у блуз форми; – правилно употребљава модусе; – импровизује користећи акордске тонове; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – користи предности дигитализације у слушању и анализирању џез музике и извођења; – учествује на концертима у школи и ван ње; – коментарише своје и туђе извођење музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Анализа кретања акордских тонова у везама II–V–I у дуру и молу и блуз форми Модуси – дорски, миксолидијски и дорски – правилна употреба Импровизација од акордских тонова на II–V–I у дуру и молу и блуз форми Читање са листа – вежбе Техничке вежбе за брзину Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** В Левит: *Мелодије и ритам за гитару* Д Буха: *557 џез стандарада*
Обавезни минимум програма: Три модуса у једном тоналитету Везе II–V–I у 7 (седам) лествица дура и мола Две импровизације од акордских тонова II–V–I у дуру и молу и блуз форми Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента		
Јавни наступи: два у току школске године		
Програм испита (изводи се напамет) Три модуса у једном тоналитету Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента		

Кључни појмови садржаја: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација, џез стандарди, блуз, модуси.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење џез инструмената се остварује кроз упознавање ученика са основним елементима џез музике. Она обухвата форму блуза, артикулацију својствену инструменту и најчешће употребљиване акорде/скале. Ученик се са поменутим елементима упознаје на више начина: кроз активно слушање џез снимака, чиме се апсорбују одлике стила и специфична артикулација, кроз теоретско знање потребног музичког материјала за импровизацију и кроз извођење тема и импровизације у оквиру блуз форме, укључујући одлике стила и артикулацију својствену за инструмент који ученик свира.

У настави џез гитаре препоручује се слушање следећих аудио/видео примера:

– Каунт Бејзијев велики оркестар – избор;
– Џјук Елингтон – избор;
– Луис Армстронг – избор;
– Нет Кинг Кол – избор;
– Колман Хоукинс – избор;
– Лестер Јанг – избор;
– Чарли Кристијан – избор.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима џез певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора. Учешће ученика на јавним наступима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ЏЕЗ КЛАВИР**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и џез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма клавира и I разред Џез клавира**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује стрејт (straight) и шафл (shuffle) начине свирања и неометано технички изводи исте у дурским скалама; – неометано изводи препоручене писане џез композиције Оскара Питерсона у свингу и стрејту; – разликује квалитете четворозвука и њихових обртаја; – разликује дурску и молску пентатонску као и блуз скалу; – импровизује на једном акорду користећи обе пентатонске као и блуз скалу уз пратњу другог клавира; – препозна блуз импровизацију користећи препоручене аудио примере	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Дурске и молске скале као техничке вежбе Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** Оскар Питерсон – *Етиде, комади, вежбе и менуети* Оскар Питерсон – *Џез етиде и комади 1* Оскар Питерсон – *Џез етиде и комади 2*
Обавезни минимум програма: Пет етида или комада Оскара Питерсона Пет вежби или менуета Оскара Питерсона Две импровизације на дванаест или шеснаест тактова, једна у дуру користећи дурску пентатонику и друга у молу користећи молску пентатонику и блуз скалу		
Јавни наступи: 2 у току школске године		
Програм испита на крају школске године (изводи се напамет): Две етиде или комада Оскара Питерсона Једна импровизација на дванаест или шеснаест тактова на једном акорду уз пратњу другог клавира		

Кључни појмови садржаја: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, стил, импровизација.

Назив предмета	**ЏЕЗ КЛАВИР**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и џез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма клавира и II разред Џез клавира**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује основне шифре акорада без ознака за алтерације; – са обе руке изведе хармонску везу 2-5-1 у првих пет тоналитета квартног круга користећи септакорде и њихове припадајуће обртаје; – неометано изводи препоручене писане џез композиције Оскара Питерсона у свингу и стрејту; – разликује једноставне џез форме попут 12-тактне блуз форме и 16-тактне АА или АА1 форме; – импровизује користећи блуз скалу на 12-тактну блуз форму са изворним акордским прогресијама пратећи себе левом руком у ”буги” стилском маниру; – импровизује у пентатонској скали на неограничен број тактова користећи један акорд са пратњом у левој руци септакордима и припадајућим обртајима	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Дурске и молске скале као техничке вежбе Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА:** Оскар Питерсон – *Џез етиде и комади 3* Оскар Питерсон –*Збирка композиција за младог пијанисту* Драгиша Буха: *557 џез стандарада*
Обавезни минимум програма: Десет вежби или менуета Оскара Питерсона Пет композиција Оскара Питерсона Две једноставне блуз теме Два џез стандарда једноделне форме		
Јавни наступи: два у току школске године		
Програм испита (изводи се напамет) Три писане композиције Оскара Питерсона Једна једноставнија блуз тема са једним корусом импровизације Један џез стандард једноделне форме са импровизацијом		

Кључни појмови садржаја: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација, џез стандарди, блуз, модуси.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење џез клавира се остварује кроз упознавање ученика са основним елементима џез музике радом на извођењу написаних једноставних џез композиција, теорију и практичну примену исте а такође и кроз упознавање ученика са основним стратегијама вежбања. Последња етапа у ланцу стицања вештина у свирању клавира у џезу је и свирање у ансамблу.

У првој етапи се свирањем једноставних написаних џез композиција ученику ствара првобитан осећај извођења џез музике без неопходног познавања теорије. На овакав начин ученик се искуствено упознаје са основним елементима и одликама џез музике без оптерећења теоретске позадине џеза чиме се ствара неопходан ниво вештине и мотивисаности за увођење теорије и њене примене као неопходног начина у даљем учењу.

Теорија обухвата упознавање ученика са теоријом односа четворозвучних акорада и скала (хармонија и мелодија), артикулацијом, ритмом, метром и једноставном формом џез музике.

Стратегије вежбања претстављају начин, след радњи и инструкција састављен у сврху развијања вештине и осећаја владања извођачким алатима џез музике на клавиру.

Свирање у ансамблу је етапа где ученик примењује све претходно стечене вештине на инструменту на нивоу заједничког извођења где развија активно слушање и комуникацију са другим музичарима.

Остваривање наставе и учења се потпомаже активним слушањем џез музике различитих епоха чиме се препознавањем елемената развија слух, проверавају стечена знања а такође и развијају естетски критеријуми неопходни за мотивацију и даљи развој музичког бића.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима џез певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора. Учешће ученика на јавним наступима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ЏЕЗ САКСОФОН**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез саксофона је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма Саксофона, Обое, Кларинета или Фагота и I разред Џез саксофона**
Годишњи фондчасова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној тему/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу нотног текста; – импровизује у оквиру блуз форме користећи блуз скалу уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) траци; – свира једноставне композиције напамет; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и анализирању џез музике и извођења	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе фразирања кроз скале, трозвуке и четворозвуке, етиде и једноставне џез шаблоне Блуз скале: Це, Ге, Еф и А-дур Одлике свинг ритма Свирање импровизованог сола на форми блуза користећи блуз скалу Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** Д Буха: *557 џез стандарада* Џ МекНил: *Уметност џез трубе* Џ Кокер: *Џез шаблони*
Обавезни минимум програма: Две од четири блуз скале Једна импровизација на блуз форму Две композиције уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке без импровизације		
Јавни наступи: два у току школске године		
Програм смотре (програм се изводи напамет) Две од четири блуз скале Две композиције уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) без импровизације		

Кључни појмови садржаја: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	**ЏЕЗ САКСОФОН**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма Саксофона, Обое, Кларинета или Фагота и II разред Џез саксофона**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– самостално чита са листа; – правилно употребљава модусе у импровизацији – импровизује користећи акордске тонове; – разлаже акорде каденцеII-V-I у дуру и молуи свира одговарајуће модусе преко сваког акорда из каденце; – правилно употребљава акордске тонове у дуру и молу у блуз форми; – самостално вежба поштујући техничке процедуре; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и анализирању џез музике и извођења	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање са листа Модуси: јонски, дорски и миксолидијски – правилна употреба Анализа каденце II-V-I у дуру и молу Анализа кретања акордских тонова у везама II-V-I у дуру и молу и блуз форми Импровизација од акордских тонова на II-V-I у дуру и молу и блуз форми Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** – Д Буха: *557 џез стандарада* – Џ МекНил: *Уметност џез трубе* – Џ Кокер: *Џез шаблони*
Обавезни минимум програма: Три модуса у једном тоналитету Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) Три модуса у једном тоналитету Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке		

Кључни појмови садржаја: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација, џез стандарди, блуз, модуси, каденца II-V-I

Назив предмета	**ЏЕЗ ТРУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма за Трубу и I разред Џез трубе**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу нотног текста; – импровизује у оквиру блуз форме користећи блуз скалу уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – свира једноставне композиције напамет; – користи предности дигитализације у слушању и анализирању џез музике и извођења	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе фразирања кроз скале, трозвуке и четворозвуке, етиде и једноставне џез шаблоне Блуз скале: Це, Ге, Еф и А- дур Одлике свинг ритма Свирање импровизованог сола на форми блуза користећи блуз скалу Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** – Д Буха: *557 џез стандарада* – Џ МекНил: *Уметност џез трубе* – Џ Кокер: *Џез шаблони*
Обавезни минимум програма: Две од четири блуз скале Једна импровизација на блуз форму Две композиције уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке без импровизације		
Јавни наступи: два у току школске године		
Програм смотри (програм се изводи напамет) Две од четири блуз скале Две композиције уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) без импровизације		

Кључни појмови садржаја**:** тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, стил, импровизација.

Назив предмета	**ЏЕЗ ТРУБА**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез трубе је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма за Трубу и II разред Џез трубе**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– самостално чита са листа; – правилно употребљава модусе у импровизацији; – импровизује користећи акордске тонове; – разлаже акорде каденце II-V-I у дуру и молу и свира одговарајуће модусе преко сваког акорда из каденце; – правилно употребљава акордске тонове у дуру и молу у блуз форми; – самостално вежба поштујући техничке процедуре; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи предности дигитализације у слушању и анализирању џез музике и извођења	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање са листа Модуси: јонски, дорски и миксолидијски – правилна употреба Анализа каденце II-V-I у дуру и молу Анализа кретања акордских тонова у везама II-V-I у дуру и молу и блуз форми Импровизација од акордских тонова на II-V-I у дуру и молу и блуз форми Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** – Д Буха: *557 џез стандарада* – Џ МекНил: *Уметност џез трубе* – Џ Кокер: *Џез шаблони*
Обавезни минимум програма: Три модуса у једном тоналитету Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) Три модуса у једном тоналитету Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке		

Кључни појмови садржаја**:** тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, стил, импровизација, џез стандарди, блуз, модуси, каденца II-V-I

Назив предмета	**ЏЕЗ ТРОМБОН**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез тромбона је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма за Тромбон и I разред Џез тромбона**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу нотног текста; – импровизује у оквиру блуз форме користећи блуз скалу уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – свира једноставне композиције напамет; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и анализирању џез музике и извођења	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Фразирање кроз скале, трозвуке и четворозвуке, етиде и једноставне џез шаблоне Блуз скале: Це, Ге, Еф и А-дур Одлике свинг ритма Свирање импровизованог сола на форми блуза користећи блуз скалу Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** – Д Буха: *557 џез стандарада* – Џ МекНил: *Уметност џез трубе* – Џ Кокер: *Џез шаблони*
Обавезни минимум програма: Две од четири блуз скале Једна импровизација на блуз форму Две композиције уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке без импровизације		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) Две од четири блуз скале Две композиције уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) без импровизације		

Кључни појмови садржаја: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, стил, импровизација.

Назив предмета	**ЏЕЗ ТРОМБОН**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез тромбона је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма за Тромбон и II разред Џез тромбона**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– самостално чита са листа; – правилно употребљава модусе у импровизацији; – импровизује користећи акордске тонове; – разлаже акорде каденце II-V-I у дуру и молу и свира одговарајуће модусе преко сваког акорда из каденце; – правилно употребљава акордске тонове у дуру и молу у блуз форми; – самостално вежба поштујући техничке процедуре; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи предности дигитализације у слушању и анализирању џез музике и извођења	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање са листа Модуси: јонски, дорски и миксолидијски – правилна употреба Анализа каденце II-V-I у дуру и молу Анализа кретања акордских тонова у везама II-V-I у дуру и молу и блуз форми Импровизација од акордских тонова на II-V-I у дуру и молу и блуз форми Свирање у ансамблу **ЛИТЕРАТУРА** – Д Буха: *557 џез стандарада* – Џ МекНил: *Уметност џез трубе* – Џ Кокер: *Џез шаблони*
Обавезни минимум програма: Три модуса у једном тоналитету Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) Три модуса у једном тоналитету Три композиције са импровизацијом уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке		

Кључни појмови садржаја: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, стил, импровизација, џез стандарди, блуз, модуси, каденца II-V-I

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
(дувачки џез инструменти)

I. УВОДНИ ДЕО

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно свирање. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и правилно користе извођачки апарат. Неопходност неговања и одржавања коштано-мишићног и слушног апарата треба да буде стандард.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Бављење џез музиком има за циљ да развије интересовање и љубав ученика према џез музици и подстакне их да наставе школовање у овом домену. Поред специфичних захтева у оквиру џеза, у раду са ученицима унапређују се већ стечена знања и интензивира развој њихових музичких способности – спољашњег и унутрашњег слуха, осећаја за ритам, музичку меморију и музичку фантазију.

Са учеником треба континуирано тежити ка развијању специфичне естетике стила и разумевања изражајних средстава у складу са техничким захтевима инструмента, а у циљу изражавања властитих музичких способности. Посебно је важно неговати осећај за звук, боју и динамику у оквиру могућности инструмента.

Ученике треба оспособити за самостално учење и вежбање а кроз честе јавне наступе, самостално и у ансамблу јачати њихове менталне капацитете, слободу у свирању и креативност. Поред упућивања ученика да присуствују концертима џез музике у циљу не само стицања навике слушања већ и подстицања аналитичког мишљања у односу на укупан доживљај, начин извођења и сл. У том смислу ученици треба да користе предности дигитализације и слушају чувене џез музичаре попут Каунт Бејзијевог великог оркестра, Луис Армстронга, Колман Хоукинса, Лестер Јанга, Џони Ходџиса, Рој Елдриџа, Џјук Елингтоновог великог оркестра, Арт Блејкија и Џез Месинџерса, Чарли Паркера, Клифорд Брауна, Дизи Гилеспија, Мајлс Дејвиса Сони Стит, Декстер Гордон, Сони Ролинс и других.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Критеријум за оцењивање треба да буде ученików уложен рад, ангажовање и напредовање у складу са његовим личним и музичким способностима. Настава инструмента је индивидуална што оставља простора наставнику да се позабави свим аспектима ученикове музичке личности као и његовим музичким афинитетима а све у складу са предвиђеним наставним планом и програмом. У оквиру свих музичких активности треба неговати пријатну атмосферу а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	**ЏЕЗ БУБЊЕВИ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез бубњеви је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**V разред класичног програма удараљки и I разред Џез бубњева**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– правилно седи за инструментом не угрожавајући своје здравље; – контролише квалитет тона; – свира сложеније ритмичке фигуре које укључују претходно савладане нотне вредности и лигатуре на добошу; – свира основне осминске и триолске ритмове на сету бубњева; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела и руку на сету бубњева, са посебним освртом на координацију горњих и доњих екстремитета Квалитет тона свих основних елемената сета бубњева у зависности од техничких захтева Техника ногу на сету бубњева Техничке вежбе за: – Акцентовање осмина, триола и шеснаестина; – извођење вирбла и његову примену; – извођење флема и његову примену Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику Осминski и триолски систем **ЛИТЕРАТУРА** Т Рид: *Синкопејшн* Г Л Стоун: *Стик-контрол* Ц Рајли: *Арт оф бап драминг* П и Ј Шпрунк: *,Етиде за добош* Мичел Петерс: *,Интермедиејт снер драм стадис* Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика
Обавезни минимум програма: два стилски различита ритма		
Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре на крају школске године: једна песма у осминском и једна у триолском ритму Програм се изводи напамет, на један од три начина, у зависности од услова: уз мали ансамбл, уз клавирску пратњу или уз плеј-алонг матрицу		

Кључни појмови садржаја**:** тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	**ЏЕЗ БУБЊЕВИ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез бубњеви је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**VI разред класичног програма удараљки и II разред Џез бубњева**
Годишњи фонд часова	**33 часа**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ**	**САДРЖАЈИ**
– да правилно користи технике десне и леве ноге на сету бубњева; – свира сложеније ритмичке фигуре које укључују претходно савладане нотне вредности и лигатуре на сету бубњева; – свира стилски различите осминске ритмове (рок,боса нова,) и прелазе (филове) на сету бубњева; – свира основни свинг ритам и компинг на сету бубњева – свира основни шеснаестински ритам на сету бубњева; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела и руку на сету бубњева, са посебним освртом на координацију горњих и доњих екстремитета Квалитет тона свих основних елемената сета бубњева у зависности од техничких захтева Техника ногу на сету бубњева Техничке вежбе за: – Акцентовање осмина, – триола и шеснаестина; – извођење вирбла и његову примену; – извођење дрега (двоструки предудараџ) и његову примену на сету бубњева Осминski, триолски и шеснаестински систем Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику **ЛИТЕРАТУРА** Т Рид: *Синкопејшн* Г Л Стоун Стик: *Контрол* Ц Рајли: *Арт оф бап драминг* П и Ј Шпрунк: *Етиде за добош* Мичел Петерс: *Интермедиејт снер драм стадис* Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика

Обавезни минимум програма: три стилски различита ритма са основним прелазима (филовима)
Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године
Испитни програм: једна песма у триолском и једна у шеснаестинском или осминском ритму Програм се изводи напамет, на један од три начина, у зависности од услова: уз мали ансамбл, уз клавирску пратњу или уз плеј-алонг матрицу

Кључни појмови садржаја: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЏЕЗ БУБЊЕВА

Програм се бави упознавањем ученика са инструментом и припремом за средњу музичку школу (џез одсек). Обрађују се основни ритмови различитих стилова кроз историју џеза као и самог инструмента, са посебним освртом на правилну поставку тела, технику и квалитет тона. Ученика треба подстицати на развијање радних навика кроз заједничко, а касније и кроз самостално планирање вежбања. Како би време проведено у раду што боље искористио, ученика треба упутити на разне принципе вежбања. Важно је развијати музичку интерпретацију кроз правилно тумачење нотног текста и охрабривање ученика на испољавање музикалности путем импровизације. Програм омогућава примену литературе свих аутора који обрађују исту тематику.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	**ЏЕЗ ПЕВАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета Џез певања је да код ученика развије интересовање и љубав према музици и извођењу музике кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности, осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	**Завршни разред класичног програма и I разред Џез певања**
Годишњи фонд часова	**35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– изведе техничке вежбе које оснажују ученикове инструмент; – користи свинг ритам у извођењу нотног текста; – самостално изведе мелодију напамет и научене композиције у пратњи корепетитора у форми и стилу баладе, свинга и блуза; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације у реализацији музичких садржаја; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој музичких способности – спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичку меморију Историја џеза Основна техника џез певања Карактеристике певања у стилу и форми баладе, свинга и блуза Јавни наступ, певање у ансамблу Развијање естетских музичких критеријума (слушање и извођење џез музике) Музички бонтон **ЛИТЕРАТУРА** Angelo music: *443 џез стандарада* Сет Ригс: *Speech level singing* Колијер: *Историја џеза*

Обавезни минимум програма: Задате вокализе; Две композиције уз пратњу једног инструмента или плејалонг траке без импровизације: Балада и свинг
Јавни наступи: два у току школске године
Испитни програм (програм се изводи напамет) Задате вокализе Две композиције уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) без импровизације

Кључни појмови садржаја: тон, слушање музике, певање, музичка форма, фраза, стил, музички бонтон, композиција

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комплексност и свеобухватност процеса наставе џез певања обухвата с почетка технику певања, постуру, правилно постављање и пројекцију тона (и вежбање истог). Ученик би требао/ла да разуме процесе који помажу све ове аспекте говорног/певачког апарата. Разумевање музичких композиција (облик, форма, страни језик, контекст лирике) је саставни део процеса као и правилно нотирање, транспозиција и писање партитура предложеног музичког штива.

Ученик се упућује на што већи број кратких композиција класичног џеза и бродвејских мелодија и на учење правилне интерпретације мелодије које треба да научи напамет. Тиме се развија музичка меморија којом се пласира репертоарски жељена платформа на којој ученик развија музички бонтон, разумевање овог стила и његову естетику. Инсистирање на развијању ритмике и ритмичности, варирања исте, перципирању исте на другој и четвртој доби у 4/4 такту свакако помаже да ученик боље разуме основни појам који се везује за џез идиом – свинг.

На крају периода, а о усвојеној материји, професор може да упути ученика у лагано варирање мелодије и посебно ритмике, парафразирање и евентуално импровизацију на примерима лакших облика као што је блуз.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима џез певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.